سروود

10-11
گۆڤارێكی گشتی سەربەخۆی وەرزییە
مجلة عامة مستقلة فصلية
ساڵی سێ یەم - 2004
السنة الثالثة - 2004

بە زووخاڵ بوونی كەڵاوەیەك لە گوڵە ڕووباكەكانی كوردستان بۆ ؟

جۆنیەتی سەرهەڵدانی ڕێبازی تەصەووف لە كوردستاندا

پرۆفیسۆر عیزەددین مستەفا رەسول

دكتۆر عوسمان عەبدول بەرزنجی

دكتۆر صەباح بەرزنجی

مامۆستا كەیوان ئازاد ئەنوەر

أول حائز على شهادة الدكتوراه في التربية الرياضية

دكتور هەڤاڵ خورشید رەفیق

یەكەم پێشانگای تەخریمی مێژوویی

خوێندنەوەیەكی مۆزائیكی فەیرانی داهوو

بەرزان مەلا ئەها : با (كەڵەپیم)ی شاعیر و ئەدیب لە یاد نەكەین

دیدارێك لەگەڵ هونەرمەندی شێوەكار (محەممد فەتاح)

آسو شێخ كمال :
هؤلاء هم رجال الدين !!

مایكل مور كاندیدكردنی فیلمی (فەهرەنهایت 11/9) بۆ خەڵاتی ئۆسكاری ڕەتكردەوە

(سروود)
دوو ساڵ لە پێش (لڤین)ەوەیە

مستشفى أمريكي يسمح بزراعة الأعضاء عبر الأنترنيت

سرووت

10-11

سالی سێ یەم
بەهار و هاوینی ٢٠٠٤

گۆڤارێکی گشتی سەربەخۆی وەرزییە

خاوەن ئیمتیاز و سەرنووسەر
مەریوان مارف حەسەن
07701488885
0731115351

جێگری سەرنووسەر
شەمال عوسمان
07701504777
0731120543

بەڕێوەبەری نووسین
حەمە عەلی کەریم
07701396577

دەستەی ڕاوێژکاران
هێمن سەلاح
د. کاروان رووف
م. جوانە مەحموود

دەستەی نووسەران
بەرزان مەلاتەها
ئالان جەمال
ئیمان کەریم
م. عەبدوڵڵا عومەر
کاروان قادر

ڕاوێژکاری یاسایی
پارێزەر
هەرسین سەلاح ابوبکر

پۆستی ئەلکترۆنی
srutmagazin@yahoo.com
srutmagazin@hotmail.com

ناونیشان : کوردستان - سلێمانی - شەقامی ئۆرزدی - بازاری لانە - نهۆمی دووەم

دیزاینی بەرگ	دیزاین	چاپی بەرگ	چاپخانە
ئەندازیار سامان محەمەد سالح	کۆمپیوتەری تابلۆ	چاپخانەی کارۆخ	چاپخانە و ئۆفسێتی پەیڤ

جگە لە سەرووتار سرووت بەرپرس نییە لە و بابەتانەی کە تیایدا بلاودەکرێنەوە

بڵاوکراوەکانمان لە کتێبخانەی جوامێر لە رانیە و ئازادی لە حاجیاوا و بەدلیسی لە بەغدا دەست دەکەون

تیراژ : ٤٠٠

نرخ : ١٥٠٠ دینار

لەم ژمارەیەدا

بەیڤی سرووت

سەرنووسەر

مافی مرۆڤ لای ئێمە

مافی مرۆڤ لەبازنەیەکی دیاری کراودا نەسورپێتەوە لە جیهاندا بەگشتی ولەلای خۆشمان بەتایبەتی ، لەسەر ئەم ووشکانییەی کە ئێمەی لەسەر ئەژین یاسای دەریا جێبەجێ دەکرێت ماسی گەورە ماسی بچوك ئەخوا و دەسەلات دار وخاوەن پلە وپایەکان هەچ کاتێك تووشی کارەساتێکی گەورە هاتن دەست بەجێ مافی مرۆڤ دێننە پێشەوە و دەیان پارێزەر و مافناس پەیدا ئەبن بۆ پشگیری کردنیان و کەم کردنەوە و سوك کردنی تاوانەکانیان و زۆر بەکەم سەیر کردنی ئەو تاوانانەی کە کردویانە ، وەپشگیری‌کردنیان لەناوەوە ولە دەرەوە وە لەکەناڵەکانی ڕاگەیاندندا وە جاری واش هەیە بەزیادەوە هەقیان دەدەنێ کە هەقی خۆیانە کۆمەڵ کوژی و وێرانکارییان کردووە وە بە کاروباری ناوخۆیی باس ئەکرێ وە ئەوانەشی کە بەم بیانوانەوە ئەسوتێن و لەناو دەچن بە سەرپێچی‌کار و لەیاسا دەرچوو ناویان دەبەن ..!!

وەك دەبینین کە دەیان پارێزەر قوت بوونەتەوە و بەوپەڕی قەناعەتیانەوە داکۆکی لە و تاوانانەی کە سەدام کردوویەتی دەکەن جالای خۆشمان بۆ چەند ساڵێك دەبێت مافی مرۆڤ وەزارەت و دەزگاو دامەزراوەی زۆری بۆ دانراوە وە خوا هەڵناگرێ جار بەجار باس لە گۆڕی بەکۆمەڵ و ئاوارە وئەنفال ئەکەن وە هەندێ شتی کەم وبچوکیشیان لەم لایەنەوە کردووە وەکو هێناوەی تەرم وپێدانی بڕێك پارە بە خێزانی ئەنفالکراوەکان و شەهیدان ... هتد .

بەڵام ئایا ئەمە چارەسەری تەواوی مافی کۆمەڵ ئەکات ، بەپێچەوانەوە ڕەگە لەم لایەنەوە هەتا ئێستا (١٠٪) کێشەکان چارەسەر نەکرابێ بەڕاشکاوی ئەڵێم کە مافی مرۆڤ و دام ودەزگاکانی زۆر دەستەو سانن لە ئاستی کێشەی کۆمەڵگاکەماندا ئیتر یان دەسەلاتی هەر ئەوەندە پێ‌دراوە یاخود خۆیان کەم تەرخەمن لەکارەکانیاندا و هەر کاتەکان بەسەر ئەبەن بەکورسی و پلە و پایە زیادکردنی پارەکانیان بۆ دوا ڕۆژیان .یان مافی مرۆڤ ئەوەندەی کەبەدوای گۆڕی بەکۆمەڵ و مەسەلەی ئاوارە و...هتد دا دەڕۆن با کەمێکیش ئاورێك بدەنەوە لەخەڵکی شار وگەڕەك وناوچەکانی خۆیان تا ئەمانیش بەبێ نەخۆشخانە قوتابخانە و ئاو وئاوەڕۆ و کارەبا و ڕێگاو بان کارەساتی مرۆیی خراپیان لێ نەکەوێتەوە یاخود ڕۆژانە سەردانی فەرمانگە و شوێنە فەرمییەکان بکرێت لەگەڵ ڕێزماندا بۆ هەندێکیان کە چۆن وەڵامی مرۆڤ !! و هاوڵاتی خۆیان دەدەنەوە .. یان سەردانی بازاڕی بەناو ئازاد بکەن کە تەنها بازاڕی ئازاد نییە ! چونکە هیچ بنەماو پرەنسیپێکی بازاڕی ئازادی تیادا بەدی ناکرێت ، کە تێیدا چۆن قوڵی مرۆڤ ئەبڕدرێ و هەرکەس بەئارەزوی خۆی کالاکان دەفرۆشێت بەبێ ئەوەی هیچ چاودێرێکی نەمافی مرۆڤ نەهیچ دامەزراوەیەکی حکومی تری بەسەرەوە بێت ، مەگەر ئەمانەی کە باسم کردن ناچێتە چوار چێوەی مافی مرۆڤەوە کە یەکێك لەبەندەکانی لەم بارەیەوە دەدوێت لەکۆتایدا دەڵێم ئەوهەندە لێپرساوانەی ئەمڕۆ کە پێشمەرگەی دوێنێ بوون ڕۆژی واهەبووە دەیان دێ ودۆڵ و شاخی کوردستانیان بەپێ ئەبڕی و بەنانی وشك وساوەر بەسەریان ئەبرد و شەویان لە ئەشکەوت و دار وبەردا بەسەر ئەبرد ، با ئەمڕۆش بەموتێکا وبەخورادنی باش و جێگەی نەرم وگەرمەوە سەردانی نارچەو گەڕەکەکانی شار بکەن ولە ماف هاوڵاتیان و خەڵکی خۆیان بپرسنەوە .

فکری

هەوڵێك بۆ شوناسی مرۆڤ و دەوروبەر

عادل شاسواری

مەسعود محەمەد

ناوی کتێب : مرۆڤ ودەوروبەر ـــ بەشی یەکەم

نووسینی : ئەندامی کارای کۆڕی زانیاری کورد

مەسعود محەمەد

چاپ : چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ـــ بەغداد

ساڵ : ١٩٩٧

دەزگای چاپ وبڵاوکردنەوە : لەچاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد ، لەکتێبخانەی نیشتیمانیدا ژمارە " ١٣٩٧ " ی ساڵی "١٩٩٧" ی دراوەتێ

تیراژ : ١٥٠٠ دانە

لاپەڕە : ١٧٦

تێبینی : هەمان کتێب و بەش هەر لەلایەن نووسەرەوە پاش دساڵ بەزمانی عەربی چاپ و بلاو کراوەتەوە .

نووسەری ئەم کتێبە خاوەنی بیرێکی رەخنە گرانەیە لەسەر فیکرە فەلسەفییەکان ، کەم وزۆر لەم بوارەدا نووسراوی بەر چاو ئەکەون ، بێجگە لەکتێبی ناوبراو وەك :

١- بۆ ئەمیری حەسەن پور لەهەر کوێیەك بێت

٢- هموم الحياه

٣- الى غورباتشوف تحيه ورجاو

٤- بيروستريكا غورتشوف نقداً وتحليلاً ج ١ ، ج ٢ .

٥- حاجی قادری کۆیی (سێ بەرگ) بەدەر لە لێکۆڵینەوە ئەدەبی کۆمەلایەتیەکەی رەخنەی فەلسەفییە .

لەبواری زمانەوانیشدا چەند لێکۆڵینەوەیەکی هەیە وەك :

١- زاراوە سازی پێوانە .

٢- بەرەو راستە شەقامی ئاخاوتنی کوردی

٣- مۆرفیم چمیان بۆ دەکات .

٤- چەند حەشارگەیەکی رێزمانی کوردی .... و چەند نوسراوێکی تر .

تەوەرەکانی مرۆڤ ودەوروبەر لەڕووی فۆرم و فیکرەوە .

١- لەڕووی فۆرمەوە : مەسعود محەمەد وەك نووسەرێکی لێکۆڵەر هەر لەسەرەتاکانی نووسینیەوە لەبواری لێکۆڵینەوەی فیکردا بەوە ناسراوە کەخاوەن بینینێکی درێژ وپەلهاوێژێکی بەرین کارە ... بەوەی کە قەت گرێژنەکانی بەش بەش ناکات بەسەر چەند تەوەرەیەکی لەیەك جیادا بەلکو بۆ سەرجەمی توێژینەوەکەی تاقە ـــ سەر بابەتێك ـــ هەڵدەبژێرێ و ئیتر هێندەی گرنگی بەقوڵ بوونەوە ئەدات لەو باسەیدا ناکۆشێ بۆ بڕین وپەرت کردنی دیراسەکەی بەسەر چەند تەوەرەیەکی سەرەکیدا کە لەنێو مەداری لێکۆڵینەوەکەیەوە گشتگیریان بکاتەوە بەلکو وەك خۆی ئەڵێ : نووسەر هەیە مەوزوع بڕ بڕ وکەرت کەرت دەکات وەك قساب دێت وکە لەشی کوشتەی پەل پەل دەکات ... ئیتر هەر کەرتە وهەر پەلەیە خۆی لەژێر ناونیشانێکی سەربەخۆدا دەبینێتەوە ، نووسەریش هەیە بەپێچەوانەوە ، سەر لەبەری نووسینەکەی دەخاتە بەر یەك نیگای بێ بچرانەوە ...

هەر نووسەر بۆ خۆی دەڵێت : زوربەی نووسینەکانی عەباس مەحمود عەقاد و تەها حوسەین لەم جۆرەی دووەمن ، زووربەی نووسینی قوتابخانەکانیش حەز لە پەل پەل کردنی بابەت دەکات .

بێ گومان نووسەریش هەر هەمان شێوازی دووەمی رەچاو کردووە لە سەر تاپای نووسینەکانیدا و هەرگیز کەرت کەرتی بابەتی نەکردووەتە خسلەتی لێکۆڵینەوەکانی .

جاهەر لەم ڕووەوە ـ فۆڕم ـــ یەك لە قورسیەکانی خوێندنەوەی بابەتەکانی لەلای خوێنەر تواندوتەوە نێو ووزەی بەردەوامی بوون ودرێژەدان بە مەوزوعەکان ، جیا لەوەی کە خاوەن خامەیەکی وەك مەسعود محەمەد ئەگەر خاوەن شێوازی یەکەم بوایە ، پێمان وابوو سیمایەکی تری ئەدایە نووسینەکانی و خوێنەر هێندەبەسەرسورمانەوە ماندوو نەئەبوو پاشان بەگرێ دانی بتبەت وبیرچوونەوە وسەرلەنوێ تێ هەڵچونەوەی خۆی نەئەخستە پشت نەخوێندنەوەی بابەتەکەیەوە ، ئەمە ڕوویەك ، ڕووی دووەمیشی ئەوەیە کە بێ گومان بواری فیکری پتەوی و ڕۆچوون لەنێو مەداری فرە بابەتداهەروا لەهەموو مرۆڤێك ناوەشێتەوە و بۆ هەموو جێگایەکیش سانا بەدەستەوە نایەت ... چ جای سەر لەبەر یەکی وەك ئەم تەرزە نوسراوانە کە خوێندنەوەی خود بەخودی لێ دەرکە ئەوە مرۆڤ نی یە بتوانێ لە خۆشەویسترین دۆستیشی توانای بیستنی چاردکێکیشی هەبێ چ جای نیوەی یان سەر لەبەری وە یان لەڕادێوە یان دەزگایەکی تری چاپ و بڵاو کردنەوەی وەکو ڕۆژنامە وگۆڤار کەهەر بۆ بڵاو کردنەوە دەست نادەن.

بۆ یە ئێمە پێمان وایە ، نوسینێکی ئاوەها ئەگەر شێوازی تەرزی نووسراوەکەیی ئاو بەرین و بێبڕانەوە نەکردایە .. هەم جەماوەریشی زیاتر ئەبوو ... هەم خوێنەریش کەمتر لەگەڵ تێگەیشتندا گیانی ئەدا .

ب - لەڕووی فیکرەوە : تائێستا ئەم کتێبە دووبەشەی کە بەر دەست ودیدەی خوێنەر کەوتوون سێ تەوەرەی سەرەکی لەخۆ گرتوون :

١- بەشی یەکەم : لە پەراوێزی زاتیەتی مرۆڤ ، بەشێوە بنچی باسی ڕووی ئیجابی هۆشی کردووە ، کەدەکاتە ڕووی تێگەیشتن و بۆ چوونی ڕاست ولێکدانەوەی ژیرانە .

٢- بەشی دووەم : دێتە سەر باسی دەوری سەلبی هۆش ، کە بەباوەڕی ئەو سەلبی ناوی خۆی هەڵگری سەرشانی خۆیەتی و بێجگە لەماڵ وکاولی و ڕەنج بەخەساری و بەفیڕۆ ڕۆیشتن بەو لاوەی تیا نی یە .

٣- بەشی سێیەم : زیاتر باس لە عەقلانیەت و بەئاشکرا تر باسی عیلمانیەتی مرۆڤ و چەند لاباسێکی تر دەکات .

تێ بینی / ئەوەی ئەم خوێندنەوەیەی ئێمەی لەخۆی گرتووە : توێژ هەڵدانەوەیەکی نەخێرا ونەهێمنی بەشی یەکەمی نووسینەکەیە .. کەم وزۆر ئەوەندە دەهێنێت وەك مناڵەدەیەکی فیکری کەمێ گوێی بۆ شل بکرێت و لێی ڕابمێنین.

لەسەرەتاوە پێویست ئەکا ئەوە بڵێین کە نووسەر لەبواری بیریاری ئەم لێدوانەیدا لە فیکر ئەگەڕێتەوە سەر نێو بەندەکانی دێڕی لاباسێکی گرنگ لە چاپکراوی حاجی قادری کۆیی کە یادگاری خۆیەتی و سەر هەڵدانی فیکرەکە بەوەوە دەبەستێتەوە .. ئەمەش یەکێکە لەشێوازی نووسەرانی جیهانی کە هەمیش ئەڵقەیەکی هاوبەش دروست ئەکەن بۆ بەیەکەوە بەستنی نووسینەکانیان بۆ ئەوەی هەرچی زیاتر خوێنەر لەهەر نووسینێکیاندا کەمەندکێش بکەن بەدوای ئەوانەی تریاندا کە نەیبینیوە ومەی خوێندوتەوە یاخود بەمانایەکی تر دەری خەن کە ئەوان لە نووسینەکانیاندا بەرنامە ڕێژیەك و تەواو کاریەك هەیە .

پۆلێن کردنی بەشی یەکەم لە کتێبی " مرۆڤ و دەوروبەر"

- مرۆڤ ودەوروبەر ـ بەشێوەیەکی گشتی هەر لە ١٧٦ لاپەرەکەی دەبێتە چەند ـ بەشەوە ، کەلەماندا خۆی دەبینێتەوە :

* کارتێکردنی دەوروبەر و سروشت لەلای نالی و پێچەوانەکەی لەلای حاجی قادری کۆیی ، وەرەدانەوەی بیری ماددی بۆ کاریگەرایەتی ئادامیزادی هەستیاری خاوەن ئیرادە و هۆش و سەدان تایبەتی سەر بە مرۆڤایەتی ..

* لێرەشدا ئەڵێ : من هەگیز نالێم قەناعەت بەهیچ کەس وهیچ شتێك مەهێنە ، بەڵکو حورمەتی قەناعەتت بگرە بەوەدا کە هەڵمەت ببەیتە سەر ئەو چەوت وچوێرییەی لەو فەلسەفەیەدا دەیدۆزیتەوە کە کردووتە بە نێرتێکی قەناعەتت (واتە بەڵگەی قەناعەتت) ، پێشتریش ناڕەحەتی خۆی بۆ تاپۆڕای ئەو ڕۆشنبیران و ئەدیبان وهونەرکاران و شۆڕشگێرانە دەربڕیوە کەدەبینێت بەدەست خاوەن فەلسەفانەوە وەك قوڕە چەورەیان لێ دێت هەر ساتە بەپێی ئاوازگۆڕی ئەو فەلسەفانە ئەوانیش کورتر ودرێژتر دەبنەوە و لەبارێکەوە بۆ بارێکی تر ناناسرێنەوە .

لێرەوە ـ لاباسێکی گرنگ ـ گوریس کێشەکێی(مادە ومرۆڤ ـــ سروشت وهۆش) بەرە ولای خۆی ڕادەکێشێ .بەڵام هێندە گوریس بچڕێنەی فیکری وسەر لەنوێ گرێدانەوە پاشان بەدوادا چوون و دیسان هەڵکرتنەوەی تیایە ..

بیری دەوێ نەسوێ .. فیکری دەوێ موتالاکات .. حەوسەڵەی دەوێ بەنێرتەك .

لە لاپەرە (١٤) دا دەڵێ : ((ئەوەی ڕاستی بێت من ئارادەی شەیدا بوون حەز لەپوچانەوەی هەڵەی پەرسەندوو دەکەم)) .

بەمەرجێ بۆخۆی خەریکی هێنانە دونیای نووسینی چەند هەڵەیەکی هێشتا چاو نەتروکاوون لەبواری شێوازی تەحلیلیە وکە سەرە دەزووەکەیان بەم بێ ڕێساییە ئەگیەسێتەوە لە بواری نووسیندا ، کە لەهەڵەی پێداچونەوە و دانەرشتنەوەی نوێی بابەتەکەی زیاتر لە هیچ سەرچاوەیەکەوە ڕێچکەی نەگرتووە .

بۆیە هەمیشە خوێنەر واڵ دەکات جارێکی تر لاپەڕەکانی بخوێنێتەوە تا لەتاریکی تێك هەڵچرژاندا چاوانی تەلەزگە نەکەن .

خۆئەگەر ئەو خەسڵەتە ڕەنگی نووسینەکەی نەرشتایە ئەوا بابەتێکی ڕەخنەیی باش بوو (بەپێی ئەو زەمەنەی ئەو بابەتەی تیا نووسراوە) سەبارەت بەرەخنەی فەلسەفەی مادی .

تا لاپەرە (٢٠) درێژە بەوە دەدات ـــ جەغزی ڕەهایی فیکر وپوچانەوەی قاڵب بەستن و شەختە کردنی فەلسەفە تاچەند هەم ڕەهایی فیکر بێ سنوورە و هەم قاڵب بەستنی فەلسەفانیش .

لە لاپەڕەکانی پاش ئەوەیشدا قەدەرێك باس لەبۆ چوونەکانی مادی دەکات لە چاو هەندێ لە ئەدگار ونەریتی ئاینی نێو کوردەواری پاشان بەبێ ئەوەی خەتێك لە نێوان ماددە وغەیبدا ڕابکێشێت هەوڵی داوە ئەو شتە نامادییە کاریگەرانەی کۆمەڵایەتی ومێژوییی کەئیسلام وەك ڕێباز لەنێو مەزاری دەروونی مرۆڤی کورددا یان عەجەمدا چەسپاندوویەتی کە فیکری ماددی حەزیان لێناکات و دەیەوێ دەوریان کەم بکاتەوە ویان هەر بەجارێك نەیسەلمێنن ویان هەر نەبێ بەتەئویلات بۆ بەر حوکمی خۆی بیانگەڕێنێتەوە وە / ئەم / تا ڕادەی قەناعەتی خۆی ئەیاخاتەوە جێگەی ڕەوای خۆیان .

پاش ئەوەی دێتە سەر ووتارێکی د.فواد زەکەریا لە ژێر ناونیشانی " مارکس أفیون الشعوب " کە لەگۆڤاری ـ روزالیوسف ـ ڕۆژی ٢ / ٨ / ١٩٧٤ ی ژمارە " ٢٥١٢ " بلاو کراوەتەوە .

وە بەپێی بۆچوونی خۆی وناستی تێ گەیشتنی لە هەرسێ ئاینی ئیسلام و مەسیحی وجولەکە و پاشان مودای تەلەزگە دان لە نێو بابەتەکەی د. فواد دا و ڕەنگ دانەوە و قسە لەسەر کردنی لە میصردا لێ ی دواوە .

بەڵام ئەوەندە هەیە کە بابەتەکە وەکو دیارە لە سەر ووتەکانی " مارکس " ە وەرێشنایی وەرگرتووە کە بە ئینگلیزی و روسی نوسراوون کەچی د. فواد تەرجەمەی کردوون وە یان بەتەرجەمە کراوی نەقڵی کردوون بوتێو گۆڤارەکە بەڵام مەسعود محەمەد کاتێ ڕەخنەی لێ ئەگرێ هیچ وەرگێرانێك پیادە ناکات لە نووسینەکەدار دەق وەکو خۆی بەعەرەبییەکە نوسیوویەتیەوە وە لە پاڵپشیا بەکوردی ڕەخنەی لێ گرتووە.

لە شوێنانی تری نوسینەکەشدا دەقی فارسی بەرچاو دەکەون و بەبێ تەرجەمە کردن بەکوردی ڕەخنەیان لێ ئەگرێ ... ئەگەر لێرشی بپرسی ئەمە چۆن کراوە ، وەکو لە کۆڕێکدا لەبەغدا ڕوونی کردوتەوە ئەوا ئەڵێ : من بۆ سەرووی خاوەن بڕوانامەی بەکالۆریوس دەنووسم و زۆرتر دکتۆر وهەڵگری بڕوانامەی ماجستێرەکان لە نێو کورددا بە خوێنەری نوسینەکانم دەزانم ..

دەخۆ ئەگەر لێشی بپرسی باشە مادام وایە : ئەی بۆچی کتێبەکەت تیراژی (١٥٠٠) دانەیە خۆ بەدڵنیاییەوە خاوەن شەهادەی دکتۆرا و ماجستێر لە ساڵی " ١٩٧٧ " دا لە کوردا مەگەر هەندەرانیشی لەگەڵدا حیساب بکەیت ، ئەگینا ١٥٠٠ کەس نەئەبوون .

لەلایەکی تریشەوە مرۆڤ کە دەست ئەبات کتێبێك بخوێنێتەوە بەپێی زمانی کتێبەکە هەرچیەك هەیە لەوەوە ئەڕواتە نێو باسەکە و مەرج نییە بەهەر سێ زمانی کوردی وعەرەبی وفارسی فەلسەفە بخوێنێتەوە .

هەرچەندە ڕووی نەنگی ئەو ووتەیەیشی لەوەشەوە کەلەبەری تیایە کە نەشێت هەندێ ئاوا قورس کاری زەق لەنووسینەکەی دەر بهاوێژرێت و پۆلینێکی ئەکادیمی بکرێت ، بۆ فێر خوازی پلەکانی ئامادەییش دەست ئەدات ئەگەر نەڵێین بۆ ناوەندی ...ئەو سەر پۆش کردنە گەورەیەی کە مەسعود محەمەد لە نێو بابەتەکەی د.فواد کەشفی ئەکات ئەوەیە کە د.فواد لەبەر خاتری ئەو هەموو موسوڵمانەی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و میصر دا هەیە ئەڵێ : مارکس شتێکی وای لە ئاین نەزانیوە تەنها لە جولەکایەتی کەمێکی بینیوە و زوڵمی کە ئیشەیش

ئارا کارێکی لێ کردوه که بلێ : دین ، ئـه أفیـون الشـعب .. تێبینـی کـه بـەکار هێنـانی ووشـەی گـەل لـەلای مـارکس بـە شێوەی مفرەدە نەك جەمع واتە کۆ ، وەکـو باوە ئەمەش بەڵگەیەکی تـرە لەسـەر ئـەوەی زەمەن و شـوێنێکی تایبـەتی مـە بەستە ، ئەمە د.فواد وا ئەڵێ ؛ مەسعود محەمـەدیش ئـەڵێ باوەڕناکـەم هیـچ ناحـەزێك بـەچاوی کراوەوە تا ئەم رادەیە مارکسی لە پلیکانەی فەیلەسەفایەتیەوە هێنابێتە خـوارەوە ، هـەر نەبێت لەبەر حورمەتی خـۆی نـەکا لەنـەزەر خەڵك بە مرۆڤێکی نیوەە خێندوو دەرچێت.

پاش ئەوە وەڵامی ئەو ڕایە ئەداتەوە کـە ئـەڵێ ئـاین دڵخـۆش کـەرەوەی هـەژارە ، بەچەند بەڵگەیەکی عـەقلی کـە نـە ئـەبوا دەوڵەمەند ڕێی لە ئاین بکەوتایە مادام ئەو بـۆ دڵخۆشـی هـەژاران بێـت ... کـەچی لەسەرەتاوە زۆر پێچەوانەیە وئێسـتاش هـەر پێچەوانەیـە هەرچـەندە ئەمـە تیچبیتـی تریشی لەسـەرە کـە پێچەوانەکـەی بەراسـت ئەزانن .

پـاش ئـەو پەڕانـە لەسـەر پێشـەوایانی ماددی نێو سیاسەتی کورد دا باس دەکـات کە وا نەیانوێراوە بڵێن ئێمە کوردین ، بەڵام بـۆ خـەڵکی تـر کورروزاونەتـەوە بـەحوکمی ئومەمی بوونی فیکرەکەیان ... لە دوایشدا بابەتی ـــ سەر کوتەڵەکەی مـاوە پێمـانی بـهاڕن ـــکە لـەگۆڤاری ڕۆژی کوردسـتان ژمارە " ٤٢ " ی تشرینی دووەمـی ١٩٧٦ بڵاو کراوەتـەوە کـەمێك لەسـەر ئـەو کـورد بەکەم زانینـە ئەدوێ ...

مەسـەلەی (پەراوێز) یش ئەو ئەمـەش هـەر تێهـەڵکێش ئەکاتـە نێـو ڕو بەندیـە یەکپارچەییەکەوە هەر بۆ یـە زۆر جـاران لـە مەوزوع دادەپچڕێـت و ئـیزن لەخوێنـەر وەر دەگرێ بەدوای قسـەیەکی لاوەکـی بکـەوێت پاش گەڕ گەشتێك چەند لاپەڕەیی بابەت خە ریکە وون ئەبێت جا خامە سەر دەکاتـەوە و بەسەر دەزووی ڕابردووە وە گرێ دە درێتەوە.

لە لاپەڕە (٤٧) بەو لاوە برێـك باسـی بوونی زاراوەکانی ـــ وجود بـالقوە ووجـود بالفعل ـ ئەکات و ڕوو بەڕووبوونەوەی مادە وهـۆش لەبـەر تیشـکی بوونـی لایـەکیان و نـەبوونی ئـەوی تریـان ڕوون ئەکاتـەوە تـا لاپـەڕە (٥٤) دا سـێ کوچکـەی (سرووشـت ، گیـان لەبـەر ، هـۆش لەبـەر) بەپایان ئەگەیەنێت و لە لاپـەڕە (٥٥) ەوە باسی " چین " و " چینایەتی " ئەهێنێتـە ئـاراوە ، ڕای خۆیشـی لەسـەری کـەم و زۆر درێژە پـێ دەدات ، گـەر مۆڵـەتمان هـەبێت وێنەیـەك لـە لاپـەڕە (٥٦) دە خوێنینـەوە کـە دەڵـێ : شـتێکی کوتـایی سـاڵەکانی چلـەکانم بیر دەکەوێتـەوە کـە سـتالین لـە شێوەی (أمر إداری) فەتوایەکی دەرچواند بەسەر زیرەکی و زەکای مرۆڤدا وبڕیاری دا پلەی زیرەکی تاکان لە بنە ڕەتدا وەك یەکـە ، بـەڵام جیاوازیـان چین و پـەروەردە بـوون لێکیـان دوور دەخاتـەوە . لـەم فـەتوا سافیلکەیەدا کە چ پەیوەندی بە ڕاسـتی و و بەبەر ژەوەندی مرۆڤیشەوە نییـە هـەر ئـەوەم مەبەستە کە ئەگەر خاوەنی فەتواکـە بڕوای پێی هەبووبا دەبـوو خـێرا بـەخێرا واز لـەو ڕابەرایەتییـە زێـدە زەحمەتـە بـهێنێ کـە بەئەسـتۆی خۆیـەوە گرتبـوو چونکـە لـە سـەرەتای ژیـانی خۆیـدا بەهـەژاری ڕایبواردبوو بـۆی ڕێـك نەکەوتبوو لـە ڕێی پـەروەردە بوونـی تایبەتییـەوە ، بـەپێی قسەکەی خۆی ، زیرەکییەکـەی بـەرە وپێش بچێت ئیتر بۆ دەبێ یەکێکی خـوا پـێداو و دڵسۆز ئەدۆزێتەوە و دەسەڵاتی ڕابەرایەتی و بەڕێوە بەرایەتیەکەی خۆی پێ ئەدات ؟ .

گـەر تێبینـی سـەرەتای هێنانـەوەی مەقولەکەی ستالین بکەیت لەلای مەسـعود محەمەد وەك یادەوەرییـەك بیرمـان ئەخاتـەوە کە لە ژیانێکی ئاسایی وبێ دەووری شـوێن و جیـاوازی زمـان ڕووی دابێـت و زۆر سـانا ئەڵێ : شێکی کوتایی ساڵانەی چلەکانم بیر دەکەوێتەوە کە ستالین وای ووت .

کـە ئـەم ئـەدگارەیش وەك شـێوازێکی بەدەر لـە ئـەکادیمی نووسـینی لێکۆڵینـەوە ئەدرێتە قەڵەم ، کە ئەبوا پێش هەموو شت ڕۆژو بەروار و شوێن وجێگای بڵاو بوونەوەی ئەو مەقولەیەی باس کردبا جا ناوی بهێنایە ، کە چی ئەم نووسەرە شێوازی ئاوا دەگمەن زۆر دووبـارە ئەکاتـەوە و کـەم وکەسـرێکیان نـەبێت ، سـەرچاوەکان ڕوون ناکاتـەوە ڕەخنـەکان دەگرێـت ، لەوانەیـە هـەر لەبـەر ئەوەش بێ زۆرێك لەو شتانەی کە لە دنیـای فەلسـەفەدا مەسـعود محەمـەد وەڵامـی داونەتـەوە یـان ڕەددی کردونەتـەوە لـە دنیای‌فیکردا جێیان نەگرتووە وتا ئێسـتاش لەلای نووسەران و خوێنەرانی کورد دووبارە ئەکرێنەوە .

ئەم سەرەرای ئەوەش کـە ئـەو گـەر تێبینـی دێڕی (١٥) بکەیت کە وەسفی بڕیارەکەی ستالین دەکات بە " فتوایەکی سافیلکانەی " لـە قەڵـەم دەدات .. کـە ئـەم شـێوازی سـوکایەتی پێکردنـەش بـە مەقولـەی هـەر کەسێ بێ پێش ڕەخنەیـەکی مـەوزوعی لـە ڕاستیدا ئەو ڕایەکی زانستی وشێوازێکی،

فەلسەفی نییـە ، چ جوانـە ! تـۆ ڕەخنـە لەهەر فیكرێك بگریت ، عیلمی بێت نـەك عـاتفی ، هـەروەك هـەر شـتێك ڕەدد ئەكەیتـەوە پێـش سـۆزو حـەزت عـەقڵت بەبەڵگـە وفیكـرت بـە مـەنتق ڕەددی كردبێتەوە .. جاتۆیش ڕای خۆت بڵێ ، نەك ووردە ووشـە لـە زاری خامـەت سـەردەركەن پێش ڕەخنە یەكی پەسەند و قوڵ .

چونكە ڕێزگرتن لە بەرهەمی ڕەخنـە لێ گیراو نرخێكـی گـەورەتر بـە بەرهەمەكـەت ئەدات ، بەوە دا دەر ئەكەوێت كە تۆ ڕەخنـە لە شت ئـەگری نـەك لـە هیـچ ئـەگین هیـچ بۆخۆی لەقاڵبی نەبووندایە هەر بۆ شاییەكە وبەبێ ڕەخنەش زەمەن پوچی ئەكاتەوە نـەك زەمانە ..بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێت كە ئێمە وەك ئـەو مەقولەیـەی سـتالینمان بـەلاوە زانستی بێت !! .

پاش ئەوە دێتە سەر نە بوونی ئیادە لـە نێو دنیای ماددەدا چ وەك مـاددەی مـردوو چ وەك ماددەی زیندوو ـ، دواتـر ووتەیـەكی برنادشۆ لە وەسفی ماركسـدا دە هێنێتـەوە كـە ووتوویـەتی : یەكـەم مرۆڤـە بەسـەر بـەرزایی نەفسـی خۆیـەوە ، دەنـا گـەلێك كسـی دیكـە هەیـە لەسـەر سـەكۆیەكی زانستی یەوە بە نێر و بەرزتریش وە ستاوە .. پتر لە ڕاستیەكانی جیـهانی زانیـوە ، بـەڵام جیـاوازی ئـەم دووانـە لەوەدایـە مـاركس دەگەڕێ بـەدوای لابردنێكـی بـاوەڕ ودانـانی یەكێكی خـۆی لـە جێگـەیدا وەك : هێرشـە مەشـهورەكەی بـۆ سـەر یاسـا ئابووریـیـە بەدیهیـیەكەی (عرض وطلب) كە هێندەی گەرمای هاوین وسەرمای زستان ئاشكرایە كەچی ماركس هات ویاسایەكی وەها

زاتی خستە جێگەی ئەو" موضوعی " یەوە بەو دا كە نرخـی شـتانی گێڕایـەوە بـۆ ئەو ئیشەی لێوەی خەرج كراوە .. كە ئەگـەر بـاوەڕی پـێ بكـەین دەبـێ كیلـۆیێ قـارچك بەیـەك ئانـە بێـت .. ئـەو گڵـەی لـەكاتی دۆزینەوەی ئەڵماسدا هەڵی دەكـەنین دە بـێ ئەویش بەنرخی ئەڵماسـەكە بێت .. چونكـە قارچكەكـە خۆڕسـكە ولـە مەسـرەفی گوێزانەوەی پتر تیٔ‌تە چووە .. خۆڵەكەش بـە قەدەر ئەڵماسەكە ماندوو بوونی ووپستووە

هەر لەسەر ئەم زاتی بوونی ماركسـە وە لـە لاپـەڕە (٧١) دا سـەر دەكێشـێتە نووسینێكی لینین و برێكیش بـاس لـە زاتیەتی ئەو دەكات ..

پاشـان دەڵێـت : نامەوزوعیـەتی ئـەم باوەڕە لەوەوە دێت كەوا ئەخۆی ئەو چاكـە و ئەو ڕاستەیە كە ئیدعای دەكات ، نە غەیری خۆێشی هەموویان ئەو بەدە و نـە هەڵەیـەن كە لێی كردوون بە تەمەغەی حەتمیەت .

لـە لاپـەڕە (٧٩) دا لەئاسـت موناقەشـەی هـەندێ بـەو بـاوەڕی پێوانـە كردنـی مادیانـە بـۆ شـت هـەندێك دیـڕ ئەخوێنێتـەوە كـە لـە لاپـەڕە (٣٢) ی بەرگی سێ یەمی حاجی قادرەوە ڕاگوێزانی پێكردوون لەوانـە : مـرۆڤ ومـاددە دواتـر كۆمەڵایەتی ومەعنەوی پاشان ڕێز و

ماددە ، لەوەوە نمونەیەك هەڵدە بژێریـن كە لـە لاپـەڕە (٨٢) دا تۆمـاری كـردووە سـەبارەت بـە نرخـی ئـاین لـەلای مـرۆڤ : ئەڵێ : بیستوومە لە ووتـو وێژدا ووتـراووە لە ساڵی گرانیدا قورئانیـان بـە نـان دەدا ، بەمەشدا وا ڕا دەنواندرا كە حورمـەتی نـان لە قورئان پـتر بێت .. هەڵبـەت دەزانم نـان وهـەمـوو هۆیـەكی ژیـان و گـوزەران

بەحورمەتـە ، بـەڵام مەسـەلەی فرۆ شـتنی قورئـان بـۆ پـەیدا كردنـی نـان لـە سـاڵی گرانیدا نرخە مەعنەوییە یەكجار گەورەكەی قورئان نیشان دەدات ، چونكـە لـەو تـەرزە قات وقڕیەدا هەر زێـڕ ومولّك وشـتی ئـەو تـۆی نـانی پـێ دەهـات ، ئەگـەر ئـەولادت فرۆشـتبایە كـەس نـانێكی پـێ نەئـەدا ، كەواتە ئەگەر ڕاست بێ قورئان نانی هێناوە دیارە گەلێك بەولای زێڕ ومولّك و نانەوە بە حورمـەت بـووەلای ئـەو كەسـەی كڕیوێتـی چونكە قورئان نە دەخورێ نە لەبـەر دەكـرێ و نەهیچ جۆرە سوودێكی مـاددی لێ پـەیدا دەبـێ ، ئـەو كەسـەی قورئـانی لـە سـاڵی گرانیدا خستە تـەرازوی نانـە وە بۆچـی ئـەو هەڵسەنگاندنە لە ساڵی هەرزانیدا ناكات تا بزانێ یەك قور ئان چەند نان دەهێنێت.

لەكۆتایی ئەم بابەتـە كۆمەڵایەتیـەدا و لە لاپەڕە (٩٣) دا ئەڵێ : زۆر جاران كـە نووسەری ماددی كـە دوچـاری دیـاردەی بـە زاهیرناماددی لـە كۆمەڵایـەتیدا دەبێـت بەسوك و ئاسانی خۆی نەزەریەكـەی لەولـەو ناڕەحەتییە ڕەها دەكات بـەوەدا كـە ئـەڵێ : ئەم دیاردەیەش لە شی كردنـەوەی نیـهائیدا سەر بە مادیەتەوە دەنێت ..

كۆڵێكیش كە یفی بەخۆی و قسەكەی دێت . دواتـر دووڕەخنـە لـە خـودی ئـەو وەڵامـە ئەگرێ‌كە خاوەن فیكری شتان بـەرەو بنجـی خۆیان دەگەڕێننەوە لەو دەمانەدا كە پەكیان لەسـەر سـەلماندن ئەكـەوێت ، ئـەگینا مەبەسـتی لێكدانـەوەی بـۆ بنـج گەڕانـەوە ئەگەر سوودی مادییەتی تیا نەبێ ئەوا قەت ئەو پرۆسە بەئەنجام ناگەیەنن .

لە لاپـەڕە (٩٤) دا لەسـەر ئـەم موناقەشەیە ئەڵێ : بەنموونـە ئـەڵێم : بـایی ئەوەی كـار دروسـتایی خـۆی پـەكی لەسـەر یەكچوونی مرۆڤ دەكەوێت دەڵێت

میللەتان بەران ، بەپێی ئەوەی کار وبازارەکەی لە هێمنیدا ڕادەوەستێ قبوڵی نییە خەڵقی دەربوونەی شارێك برای یەکدی بنهەرچەند هیچ هۆیەکی ڕاستی ودروستی دڕشمنایەتیش لە بەینیدا نەبێت ، چەند سەیرە ئێمە هەمووەمان برای هەموو دنیا بین بەڵام نەشێ نە ئێمە ونەهیچ میللەتێکی دیکەش لە نێوان خۆیاندا برابن بۆ ئەوەی بەقاڵێك وکرێکارێکی ڕواندوز شەڕی جودا وازی چینایەتی بکەن ، ئەوندە هۆیە بەسە کە کرێکارێکی ئەڵمانیا وسەرمایەدارەکەی لە یەکدی جودا بن .

لە لاپەڕە (٩٨) دا دێتە سەر مەوزوعێکی تازە کە ئەویش توێژینەوەی مەقولەیەکی بەناوبانگی مارکسە کە ئەڵێ : هۆی بەرهەم هێنان گۆڕا بە دوا ئەودا " پەیوەندیەکانی بەرهەم هێنان لە نێوان خەلقدا دەگۆڕێت " و ئیتر واقیعی سەر لەبەری کۆمەڵ دەگۆڕێت تا لاپەرە (١٢٥) ، درێژە بە شی کردنەوە ورەخنە لەو مەقولەیە ئەدات . پاش ئەوە ئەوە دەسەلمێنێ کە ترسی فەلسەفەی دوانەتی (الثنائیة) ـ دوا لیزم ـ ((ئەو فەلسەفەیە کە فەیلەسوفەکان بڕوایان بەماددە هەیە لە پاڵ ئەویشدا بڕواشیان بەلایەنی ڕوح هەیە ، واتە هەر دوو ڕۆح و ماددە فاکتەری پرۆسەی پراکتیکە کردنی ژیانن)) ، ئەو ئەنجامە ڕامیاریە وئابووریە وکۆمەلایەتیە ی کە دەشێ لێیەوە هەستێتەوە هانی فەیلەسوفی ماددی سەر بەسیاسەتەوە دەدات کە دوانە تیەکە بپوچێنێتەوە لە ڕێی هێنانە خواری مرۆڤ و قابیلیەتە (بەزاهیر ونامادییەکانی) بۆ ژێر حوکمی ماددە ویاساکانی چونکە دیارە فەلسەفەی (دوانەتی) لە خاسیەتەکانی زیندوویەتی و هۆش و ئیرادە هێزی زۆر وەر دەگرێت .

دوا بەدوای ئەوە دێتە سەر توێژینەوەی مەقولەیەکی تری بەناو بانگی مارکس کە ئەڵێ : مرۆڤ بەنرخترین سەرمایەیە ـ کە تیایدا دە سەلمێنێ : کە مرۆڤ ناوی سەرمایەی لێ نرا خاوەنی لێ پەیدا دەبێت و وە دەستی بەسەردا دەگیرێت ئەوساش خاوەنەکەی چۆتی بەلاوە بەرژەوەند دەبێت وەها ڕەفتاری لە گەڵدا دەکات .

پاش ئەوە لە لاپەڕە (١٤٢) دا تیشکێکیش ئەخاتە سەر ئەو ووتەیەی کە گرنگی بە جەنگی ناوخۆیی دەدات بۆ پاك بونەوەی میللەت و پاشان ئازاد بوونی ، گوایە هەموو شۆڕشی میللەتانی جیهان بە جەنگی ناوخۆیدا تێپەڕیان کردووە .

لە لاپەڕە(١٥٠) بە دواوە توێژینەوەیەکی قوڵ لەسەر دەقێکی نەزەریەیەك ئەکات کە تیایدا ئاماژە بەناوی نووسینێکی لینین دەکات لە کتێبی " حکومەت و شۆڕش " کە ئەڵێ : لە کۆتەوە سەرەتای کۆمەلایەتی و پەیدا بوونی چینەکانەوە ، زۆربەی ستەم لێ کراون خەریکی خەبات بوون بۆ ڕزگار کردنی خۆیان و لەناو بردنی ستەم کارەکان " ، مەسعود محەمەد لێرەدا پرسیارێك ئەکات : ئایا بۆچی بەشێکی ئیجگار کەمی گەل توانیان دەسەلاتێك بگرنەوە دەست وکە بتوانن ستەم لە سەرجەمی گەل بکەن ؟!

دوای ئەوە ڕەخنە لە نووسینێکی تری لینین دەگرێت لە کتێبی " حکومەت وشۆڕش " دا کە ئەڵێ : پەیدا بوونی چینە جوداکان و داهاتنی چەوسانەوە لەکۆمەڵدا چینەکەی سەرەوە بۆ بەردەوام بوونی چەوسانەوەکە و پاراستنی دەسەلاتی خۆی حکومەت دروست کرد و پۆلیس و عەسکەر وحەپس خانەی پێکەوە نان ، ڕۆژێکیش کە مرۆڤ گەیشت بەپلەی بەسەر چوونی چەوسانەوە ڕژێمی حکومەت لەخۆوە دەپوچێتەوە ، چونکە هۆی مانەوەی کە چەوسانەوەیە لەناو دەچێت . نووسەر سەبارەت بەم ووتەیە شی کردنەوەی زۆری کردووە کە تیایدا دەسەلمێنێ :کە بەدرێژایی مێژوو زۆردار دژی دادگا بووە چونکە دیارە نەمانی دادگا هەروەهاش نەمانی فەتوای مەلا وحوکمی ئیبنوحەجەر وکتێبەکانی سەر بەقورئان و حەدیس ، دەستی زۆردار ئەکاتەوە بۆئەوەی بێ ترس ستەم لەبێ دەسەلاتان بکات ، هەر ئەمەیشە وا لە حکومەتی ستەمکار دەکات کەوا لەپێش هەموو شتێکدا دادگایان بێ هێز ودەسەلات بکات کە دیاری ترینیان ئەوەیە لە هەرەتی ستەمی حکومەتدا دەسەلاتی عورفی بلاو ئەبێتەوە کە نیشانەی نەمانی یاسایە .

بێگومان لێرەوە تا کۆتایی درێژە بەم بابەتە ئەدات و ئەوە ئەسەلمێنێ کەیاسا هەر چیەك بێت لەسوودی هەژار و بێ دەستەکانە نەك بە پێچەوانەوە ... نموونەیەکیش لە لاپەڕە(١٥٤) دا جارێکیان هەژارێك و مام حاجیەکی مەیلەو دەسەلاتدارشەرعیان هێنایە لای باوکم واتە (مەلا محەمەدی کۆیی) ئەویش بیستنی قسەکانیان پێی ووتن ئەگەر بە" ئیبن حەجەر " بێت هەق بەلای هەژارەکەوەیە ، ئەگەر بە " ئیبن خەنجەر " یش بێت دەسەلاتدارەکە دەیباتەوە ، هەژارەکە بردیەوە چونکە ئیبن حەجەر کاری خۆی کرد .

لە کۆتایدا ئەتوانین بڵێین وەك خۆیشی کە لە لاپەڕە (١٦٩) دا ئەڵێ : تا ئێستا لەم نووسینەدا پێی گەیشتووین ئەویش کاریگەر بوونی زات وکار تێکرانی ماددە یە لەو ڕووەوە کە مرۆڤ خەڵقێنەدێکی زاتیە وهەرچی مەوزوعیەتێکی لێشی بەدی بکرێت هەر لە ڕێی تێکەڵ بوونی زاتی لەگەڵ دەوروبەردا پەیدا بووە و دەبێت ، لەوەش بەولاوە ماددە ناتوانێت ڕابەرایەتی و یەکەمینایەتی لە مرۆڤ بسێنێتەوە بۆ خۆی .

فکری

سەروەر

بەهاکانی کۆمەڵگەی ئەمریکی ... بەرەو تێگەیشتنێکی تر

سەرنووسەر

بەشی یەکەم

میتۆدی (پێکدادانی شارستانیەتیەکان) ی صاموئیل هنتگتۆن بوە هۆی دروست بوونی وتووێژێکی زۆر لەسەر هەریەك لە ئاستەکانی سیاسی و ئەکادیمی ، وە ئەو پەراوەی ئەمڕۆ بووە باوترین وبلاوترین نوسسین چونکە دانراوە بە شرۆڤەکردنێکی ڕووداوەکانی جیهان .

وە زۆرێك لە نووسەران وەلامیان داوەتەوە وە ئەو وەلام دانانەوەش دووبارە کۆمەڵێکی تری وەلام دانەوەی لێ کەوتوتەوە، جا ئەوەی کەمن لێرەدا باسی لێوە دەکەم بریتی نییە لە نمایشکردنێکی ئەو کێشمە کێشە جیهانی یە بەڵکو من لێرەدا مەبەستم تەنها تۆمارکردنی خاڵکی مەنهەجیە کە دەمەوێت بیکەمە دەروازەیەك بۆ چونە ناوەوەی ئەوەی کە دەمەوێت تەرحی بکەم لەم نوسینەمدا .

کێشەی سەرەکی لە تەرحی هنتگتۆندا خۆی دەبینێتەوە لە تێکەڵەیەك لە نێوان ئاستەکانی شی کردنەوەدا ، ئەمەش بۆیە چونکە بیرۆکەی بوونی ئەمەتە شارستانیەتە جوداکان بیرۆکەیەکی نوێ نیە ، وە نمونەی شارستانێتی ئاکاری شارستانێتی ئاراستە دەکات بە ئاراستەی ئەوەی کە سروشتی ئەو شارستانتیە پێ دەبەخشێ وە ڕەنگ دەداتەوە لە نێو ئەدەب و هونەر و تەلارسازی و ...هتد دا .

بۆنموونە : نموونەی شارستانێتی ئیغریقی و چینی و ئیسلامی بەشێوەیەکی زۆر ڕون وئاشکرا جیاوازە لە هونەرەکانی و ئاداب وسلوك وهەڵسوکەوتی خەڵکەکەی دا جا ئەگەر ئەوە روون ئاشکرا و تێگەیشتو و وەرگیراو بوو ئەوا پێویستە ئاگاداری ئەوەبین کە تێگەیشتن وچەمکی رووتی شارستانێتی ئیستیعابی زۆر فراوانە و ناتوانرێت بۆنموونە وەك کارگەیەکی لە قتونانی کلتوری تەماشا بکرێت .

نموونەی تەنها یەك شارستانێتی چەندین ڕەنگدانەوە ی جیاواز بەرهەم دێنێ ، بۆنموونە : سۆفنیزم و فەقیهی یاسایی لە نێو ژینگە و کەشە هەوایەکی یەك شارستانێتیدا گەشەیان کردووە و هەروەها رواقیە و نەفعیەش لە ژینگە وکەش هەوایەکی شارتانێتی جودادا گەشەیان کردووە ، واتە دەتوانین بلێین کە بە جیاکردنەوەی نموونەیەکی شارستانێتی رێگری نی یە لەبەردەم بوونی هەمەرەنگیدا (هەرچەندەش هەندێجار لە نێوان شێوازەکانی دووربن) ، جا ئەگەر هاتو خودی ئەم هەمەرەنگییەش روکەش بکرێت بە رووکەشی درێژەوە بوو لە تایبەتمەندێتیە شارستانیتەکانیش .

وە بە دەسپێکێك لەم تێبینی یەوە من ئاماژە دەدەم بە شێ ئیشکالیەتی مەنهەجی لە میتۆدی چەمکی (پێکدادانی شارستانیەتیەکان)) : یەکەمیان بریتی یە لە بێئاگایی یەکی تەواوەتی لە فرەرەنگی ناوخۆیی لەنێو هەموو شارستانێتیەکدا ، وە دووەمیان بریتی یە لە سنگ فراوانی چەمکی شارستانێتی و شمولیەتی بەشێوەیەك کە پشت گوێخستنی تەواوەتی لێك پێتاندنی (ئاوێتە بوون) لە نێوان شارستانێتیەکاندا تیایدا بەهیچ جۆرێك دروست نییە وناگونجێ ، وە سێەمیان بریتی یە لە وەی کەمن لەم نووسینەمدا مەبەستمە کە ئەویش بریتی یە لە بەکارهێنانی ئەم چەمك وتێگەیشتنە شیکاری یەیەبۆشرۆڤەکردنی دیاردە لە سەر ئاستێکی تردا ، وەلێرەدا پێویستی زیاتر درێژەی پێبدرێت و باسێکی تێر وتی سەلی لێوە بکرێت .

بۆهەر تێگەیشتن و چەمکێکی شیکاریانەی بازنەیەك یان هەر بوارێکی تر دروست وگونجاوە کە ئەو شرۆڤەکردنە تێیدا بەکار بهێنیت ، وە دروست وگونجاو نییە ئەو دەرئەنجامە پەیوەندارانەی کە چەند کاروبارێکی پەیوەندار بە دیاردەیەکی ترەوە لە بوارێکی تردا بگشتێنیت بەسەریدا .

وە بۆنموونە ئەگەر چەمکێکمان پەرەپێدا دەربارەی چۆنێتی بلاوبونەوەی میکرۆب و زیادبوونی و زۆر بوونی لە خوێندا ئەوا هەرگیز گونجاو و دروست نییە کە ئەو چەمکە بەکار بهێنین لە بلاوبونەوەی ئەو میکرۆبە لە نێو خانەوادەی ئەو نەخۆشەدا کەتوشبووە ، واتە ئەگەر چەمك و تێگەیشتنێك بۆ شرۆڤەکردنی ململانێ نێتنیەکان گەشەی سەند ئەوا هەرگیز دروست نییە ئەوە بەکار بهێنرێت لە خیلافە خێزانیەکاندا ، وە ئەگەر کەمێك لێکچونمان نواند لە نێوان ئەم دووباسەدا ئەوا دادەنرێت بە لێك چواندێکی سەرپێیی کە راست نابێتەوە بە شرۆڤەرکردنێکی زانستیانە وە ئەگەر بشتوانرێت ئەو لێك چواندنەش وەك نموونەیەکی مەجازر بهێنرێتەوە بۆ لێك نزیکردنەوەی تێگەیشتن لەو باسە .

وە لەسەر ئەمەوە دەگونجێ کە چەمك وتێگەیشتنی لێکچوو ی شارستانێتی تەرح بکرێت وەك شرۆڤەکردنێك بۆ ناراستەکردنە کلتوریەکان یان نەمەتە سیاسی وئابووریە گشتییەکان ، بەلاَم دووبارە ناگونجێت کە بەکار بهێنرێت لە شرۆڤەکردنی چالاکیەکان و رووداوە زانستی وسیاسی و ئابوورییەکان و ... هتد ، بەلاَم دەتوانرێت بەدوادا چوون بکرێت لە نێوان دوو نموونەی شارستانێتی لە هەر بوارێکدا بۆ توێژینەوە کردن لەسەر ئەو رەهەندانەی کە دە چێتە نێو حسابی هەریەکێکیانەوە و توندێتی چرکردنەوە لەسەر ئەو رەهەندانە .

وە کاتێك دوونموونەی شارستانێتی لەسەر یەك شانۆی مێژوویدا بەیەك دەگەن ئەوەی کە بە کرداری رووددەدات بریتی نییە لە لێك هەڵهاتن و ئاوابوون لەیەکتری بەڵکو بریتی یە لە ئاوێتە بوون لێك پێتاندن و کاریگەر لەسەر یەکتر کردن بەشێوە یەکی خاو وە لەگەڵ کەمێك لێك هەڵهاتن و وون بوون لەیەکتر .

پوختەی ئەمە بریتییە لە : ئەوەی کە بەشێوەیەکی مەنهەجی ناگونجێ و دروست نییە بریتییە لە بەکارهێنانی چەمك و تێگەیشتنی شارستانێتی بۆ شرۆڤەکردنی ململانێیە سیاسی و ئابووری و کۆمەلاَیەتیەکان وە ئەمەش کاریگەری کردۆتە سەر بەرێوە بردنی ململانێیەکە ، کە ئەگەر وەسفیشکرا بە حەتمیەت ، وە نەگونجاندنی شارستانێتی ئاماژە دەدات بە شەهوەتی ململانێکە و هانابردن بۆ زیاتر لە هۆکارێك کە پێی بگات وکوتتاکتی لەگەڵدا بکات .

ئەوەش شاراوە نییە کە ریتمی ململانێی شارستانێتی هەندێ جار کەسانی سیاسی سەر سورمان دەکات وبەلایانەوە شتێکی جوانە چونکە پاساودانێکی ئەخلاقی بۆ کردارە ناشازەکانیان دەبەخشێ ، هەروەها ئاماژە دەرێت بەوەی کە زۆربەی ئەدەبیاتی بزوتنەوە ئیسلامیەکان دەکەونە نێو ئەم تەڵە مەنهەجیەوە مێژوو بە تەرحێکی تر تەرح دەکەن هەروەکو چۆن غەیری ئەوانیش وایان کردووە .

وە لەم نووسینەمدا دەمەوێت چارەسەری کێشەی خراپ تێگەیشتنی رۆشنبیری لە نێوان رۆشنبیریەتی رۆژئاوا و رۆشنبیریەتی ئیسلامی بکەم ، لەگەڵ پێزانینێکی تەواوەتیم بە فرە جۆری و رەگەزییەکی زۆر کە لە هەر دووکیاندا هەیە ، وە بە تایبەتی کلتور ورۆشنبیریەتی ئەمریکی دەخەمە روو بەو هەوڵەی کە بتوانم کە چۆن خودی خۆی دەبینێ ئاوا دەستنیشانی بەهاکەی بکەم ،ئەمەش لە بابی پروپاگەندە وە نیە بۆ ئەوەی کە پێویستی بە زیاتر پروپاگەندە نییە بەڵکو لە رووی دەروازەیەکی مەنهەجییەوە یە کە دەیەوێت بروانێتە کلتوری ئەمریکی لە ناوەوەیدا وە تێبگات لە تاکەکانی بەهاکان لە چوارچێوەی دامەزراوەیتی خۆیدا بە بێ ئەوەی پێشەکی رێژەکانی لە دەرەوەدا بیم و بچمە ناوەوەی ، هەربۆیە من لێرەدا پشت ئەبەستم بە شرۆڤەکردنی بەها کۆمەلاَیەتیە ئەمریکیەکان بۆ یارمەتیدان لەسەر تێگەیشتن لە دامەزراوەیی کلتوریان بەبێ هەوڵدانی هەڵسەنگاندن یان جێبەجێکردن

وە ئەگەر موسوڵمان وا هەست بکا کە رۆژئاوا خراپ لە خۆی و بەهاکەی تێ گەیشتووە ئەوا ئەو هەستە بەشێوەکی جوزئی بنەمایە لەسەر تێگەیشتنی رۆژئاوا بۆخودی خۆی و خەیاڵی لە بارەی خودی خۆیەوە ، واتە : تێگەیشتن لە پێکهاتە بەهاییە ئەمریکیەکان و چۆن دەپڕژێتە نێو هزر وهۆش و دەروونی ئەهلی خۆیەوە یارمەتیدەرێکە بۆ تێگەیشتنی عەجزیان لە تێگەیشتنی گەلانی تری جیهان .

وە من لێرەدا پشت دەبەستم بەو ریزبە ندیەی بەهائەمریکیەکان کە (ویلسۆن) لەساڵی ١٩٧٠ دا خستوێتیە بەردەست و ئەوەی کە بەردەوام بەکار دەهێنرێت وەك بابەتێکی تەدریسی ،، وە من جەخت دەکەمەوە لەسەر ئارەزووم لە سەلماندنی رای

بەرامبەر ، وە لەسەرەتاوە ئاگایی دەهێنمەوە کە دەروازەی بەهاکان ناتوانێت هەموو شتێك لە ژیانی کۆمەڵگاکان شرۆڤە بکات ، وە بەڵکو ناشتوانێت شرۆڤەی هەر دیاردەیەك بەتەواوەتی بکات ، وە هەموو ئەوەی کە پێشکەشی دەکات بریتییە لە وەسفێکی بێەو بۆچوون ئاراستەی جیهان (وێنەی وەکو وێنەی تێگەیشتن وچمکی شارستانێتی) وە چۆن کاروبارەکان رووکەش دەکات ودەیگونجێنێ ، هەروەها لەسەر هەموو یەکێك لەتاکەکانی کۆمەڵگاش جێبەجێ نابێت ، هەروەها ئاگایی دەدەم بەوەی کە زۆرێك لە لێك جودایی هەیە لەنێوان ئەو بەهایانەی کە خودی هەر کۆمەڵگایەك بانگەشەی بۆ دەکات ، وە ئەم تایبەتمەندێتییە رۆشنبیرییە رەنگ دەداتەوە لە چۆنێتی مامەڵەکردن لەگەڵ ئەم لێك جوداییانەدا .

فەردیەت وئازادی دوو خەسڵەتن کە تاکی ئەمریکی پێ جیا دەکرێتەوە وە دادەنرێت بە سیمایەکی سەرەکی لە قەوارەی کۆمەڵایەتییان و وە سروشتێتیان بە هەڵهاتنیان لە هەموو کۆتو بەندێك ناسراون ، وە وێنەی کیشوەری گەورە (ئەمریکا) کە ماوە دەرەخسێنێ بۆ هەموو تاکێك کە چی دەوێت دەتوانێت بیکات بەو مەرجەی کە زیادە رەوی نەکاتە سەر کەسی بەرامبەرەکەی ، جا ئەم خەسڵەتە لە نێو بەهاکانیاندا بەرجەستە بووە جا لەهەر بوارو ئاستێکدا بێت .

وە واباشە کە شوێن رەنگدانەوەی ئەم بەهایانە بکەوین لە هەر دووبواری گشتی کە پەیوەندارە بە روانین بەرەو رۆڵی حکومەت لە ژیانی گشتیدا وە ئەوی تریان بواری تایبەتی کە پەیوەندارە بە داب ونەریتە خێزانیەکان .

وە زانراوە کە هاوڵاتی ئەمریکی‌زۆرێك لە دوودڵی لە بەرامبەر حکومەتەکەیدا و هەیەو بەردەوام راوی دەنێت ، وە ئارەزوو دەکات بەلای پوختکردنی کارو بارەکانیان بەبێ دەست تێوەردانێك لەلایەن (مامە سام) وە ، جا ئەم ئارەزوو وەمەیلە دروست کردن و پێکهێنانی چەندین کۆمەڵەی ناقازانجی لێکەوتوتەوەکە سانانییە هیچ مرۆڤێك بێت بەخەیاڵیدا لە چالاکی یان ئارەزوو یان گرنگی پێدان وە ئەم کۆمەڵانەش کۆمەڵەیەك نین کە کۆمەڵێك لە ئارەزوووەندان لەخۆبگرێ ، وە ئەمەش تەنها کورت ناکرێتەوە لەسەر ئارەزووە تاکی یەکان و گرنگی پێدانە کۆمەڵایەتیەکان بەڵکو تێدەپەرێت بۆ ئەو کێشە وباسە مەزنە سیاسی یان ئابووری یان زانستیەکان کە وادەکات ئەم کۆمەڵانە خۆیان وەك کەرت وپارچەیەکی پێویست بۆ دانانی سنورێك بۆ دەسەڵاتی دەوڵەت و دەست تێوەردانەکانی لە کارو باری هاوڵاتیاندا ببیننەوە .

بەڵام دەسەڵات بۆ خودی خۆی هەوڵ دەدات نفوزی خۆی درێژبکاتەوە وە دەسەڵاتەکانی خۆی بەریدات بەهەموو لایەکدا ، بەڵام خۆی وا دەبینێتەوە کە پێویستی بەو کۆمەڵە نا قازانجیانەیە .

وە ئەوەی کە رووددەدات کە چرکردنەوەی ئەو کۆمەڵانەیە لەسەر گرنگی‌یە تایبەتی‌یەکانە کە شارەزایی و مەعریفەیەکی تەکنیکی پێشکەوتووی زۆر ئاست بەرزی پێ بەخشیوە کە حکومەت ناتوانێ دەست بەرداریان بێت .

ئەم کۆمەڵانەش لە پەیوەندیە ئاڵوگۆڕەکانیدا لەگەڵ حکومەتدا بەش بوونە بۆ دوو بەشەوە : بەشی یەکەم پەیوەندارە بە ئەو ئارەزوو و خزمەتگوزاری‌یە کۆمەڵایەتیانەی کە پەیوەندیەکانی لەگەڵ حکومەتدا دیاری دەکات کە ئەویش چاوپۆشیان بکات لە باجەکان لە بەرامبەر ئەو خزمەتگوزارییانەی کە پێی هەڵدەستێت کە دەبێتە هۆی لابردن وکەم کردنەوەی ئەو ئەرك وبارانەی کە کەوتوتە سەر ئەستۆی حکومەت یان تەبریرێکە بۆ زیادەڕەوی‌یەکانی کە حکومەت پێی هەڵدەسایت لەم خزمەتگوزاریانەدا ، وە ئەمەش بوتەهۆی یارمەتی دانێکی ئەم کۆمەڵانە لە ئیستیعابکردن و وەهزمکردنی هەستە مرۆیی‌یەکان (دینی یان عیلمانی) چەندین کۆمەڵە و رێکخراوی خێرخوازی دامەزراوە بۆ کۆمەکی کردن ودەستگیرۆیی کردنی هەژاران ولێ قەوماوان لە کاتی قوتاغە شکستی‌یە ئابووری‌یەکاندا وەك رێکخراوی (سوپای رزگارکردن Salavation Army) یان دامەزراوە تەرفیهی و وەرزشی یەکان وەك دامەزراوەی بەناوبانگی (YMCA) ئەمەش بەمەبەستی کەمکردنەوەی ئارەحتی و ناهەمواری شارەکان لەسەر کۆچکرانی لادێکان ودەروەی ئەمریکا . وە دەتوانین وا بروانینە ئەم هەولانە کە بریتین لە جۆرێك لە پێویستی‌یەکی ئانی‌بۆ رەهەندەئەخلاقیەکان

کە بەمە حکومەت وا پێشبینی دەکات کە بجولێتەوە بەپێی رەهەندە بەرژەوەندیە رووتەکان لە بەرامبەر تایبەتمەندکردنی ئەو کۆمەڵانە بە پێشکەشکردنی (خزمەتگوزارییە ئەخلاقیەکان) .

وە حکومەت ناو بەناو داوادەکات لە و کۆمەڵانە کە هەندێ چاکسازی بکەن ، بەڵام زۆربەیان بەرەبەرەکانێیەکی مەترسی دروست ناکەنە سەر حکومەت جگە لەوانەی کە تەبەنای فەلسەفە کۆمەڵایەتیە جیاوازەکان دەکەن .

بەڵام بەشەکەی تری ئەو کۆمەڵە ودامەزراوانە بریتین لە دامەزراوەی پیشەیی کە گرنگی دەدات بە بوار و باسە هونەرییەکان و کە پەیوەندیەکی هەمەچەشنەی لەگەڵ حکومەتدا دروست کردووە ، هەروەها تەنها سودمەندیش نەبووە بەو لێخۆش بوون وچاوپۆشی‌کردنەی حکومەت لە باجدا بەڵکو حکومەت هەندێجار کۆمەکی و منحەی پێدەدات ئەو یش بۆ هەڵسانی بە ئەنجامدانی چەند توێژینەوە و لێکۆڵینەوەیەك .

وە ژمارەیەکی زۆر لە کۆمەڵە و رێکخراوی زانستی لەبوارەکانی پزیشکی و ئەندازیاری و ژینگە و فیزیا و وە زۆرێك لە دامەزراوی توێژینەوە و لێکۆڵینەوە سیاسی و ئابوورییەکان چوونەتە ژێر سێبەری ئەم بەشەیانەوە کە وای لێ هاتووە دانراوە بە (خزانات الفكرية – Think Tank) .

وە پوختەی ئەمە ئەوەیە کە ئەو پەیوەندیەی لەنێوان ئەم کۆمەڵە رێکخراوانە ودەسەڵاتدا هەیە پەرەی سەندووە بۆ پەیوەندیەکی هارموتی ئالوگۆڕ کە رەنگی داوەتەوە لە سەر ئاستی فەردی لە جەختکردنەوەی هەستی تاك و مومارەسەکردنی ئازادی جولەی لە بارودۆخێکدا کە ماوەی بۆ بڕەخسێنێ کە تەبەنای ئەو بیرە بکات کە خۆی پێی خۆشە وە بەرگریشی لێبکات وە ماوەشی بۆ بەرەڵابکرێت بۆ بوون و دەربڕین لەسەر ئاستێکی گشتی جائیتر تایبەتمەندێتی‌یەکەی هەر چۆنێك بێت.

وە لە سەر ئاستی کۆمەڵگەیش خودی حکومەت وای لێهاتووە کە پشت ببەستێت بەو کۆمەڵە ورێکخراوانە بۆ پەرەپێدانی چارەسەرکردنی ئەو کێشانەی کە روبەرووی دەبێتەوە ، وە ئەمە دادەنرێت بە گرنگترین سەرچاوەیەکی گونجاو بۆ رێکخستنی ژیانی ئەمریکیەکان کە ژیانێکی نەرم و مرونە و جیاوازی بەخشیوەتە رەوگەی ژیانیان ،لێرەدا من نمونەیەك دێنمەوە وەك : (رێکخراوی ناقانزاجی یانەی ئوتۆمبێل) ی ئەمریکی کە ناسراوە بە (AAA) وە ئەرکی سەرەکی بریتی‌یە(لە پێشکەشکردنی خزمەتگوزاریە زانیاری وزانستیەکانە بە گەشتیاران ، کە بیمەی (ضمان) تیادایە لە کاتی هەر رووداوێکیشدا) کە دەسەڵاتی هەیە تابلۆی ژمارەی ئوتۆمبێلەکان نوێ بکاتەوە کە ئەمە خۆی دامەزراوەیەکی حکومی ئەم کارە دەکات ، وە وێنەی ئەم جۆرە هارموتی‌یە لەنێوان کەرتی مەدەنی و حکومیدا زۆر نامۆیە لەوجۆرە لە وڵاتێکی نوێدا ، کە لەوانەشە ئەم جۆرە سلوك وکارانە تەنها ئەمریکا تەفەرودی پێکردبێت . ئەمەی کە باسمانکرد باسێکی کورت بوو کە پەیوەندار بوو بە ژیانی گشتی‌یەوە بوو جا پشت بەخوا لەژمارەی داهاتووماندا دێمە سەرباسی ژیانی تایبەتی کۆمەڵگەی ئەمریکی کە ئەویان پێم وایە باسێکی زۆتر لەمە زیاترە و لەمە زیاتر هەڵدەگرێت کەلەسەری بدوێم و روونی بکەمەوە بۆ یە پێم باش بوو هەڵی بگرم بۆ بەشێکی تر کە لە ژمارەی داهاتوودا باسی لێوە دەکەم .

فکری

سەروەر

خوێندنەوەیەکی موزایکی قەیرانی دارفور

ئاسوی چارەسەری ئاشتیانەی سیاسی

سەرنووسەر

- **دوولایەن یان چەند لایەنێک**
- **تێکردنی کارتەکان و گرانیچارەسەر**
- **چارەنوسێکی پڕ لەمەترسی**

لە ئاشکراترین رووی هەوڵەکانی رێگە چارەی سیاسی قەیرانی دارفور تەبەنا دەکرێت لە سەر دانووستانەکان ورێکەوتن نامەکان لەلایەن حکومەتی خەرتوم وهەر دووئەو گروپەی کە چەکیان هەڵگرتووە کە ئەوانیش " بزوتنەوەی دادپەروەری و یەکسانی و بزوتنەوەی رزگاریخوازای سودان " نن .

لەکاتێکدا هێزە سیاسییەکان دوور دەخرێنەوە جا ئیتر چ لە سەر ئاستی چوار چێوەی دارفور یان سودان دا بێت .

دوولایەن یان چەند لایەنێک

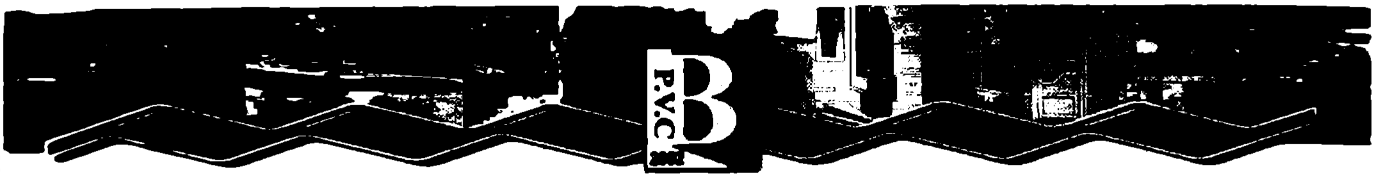
سەرەڕای گرنگیدان بەهەر دوگروپە ناوبراوەکە لە پێدانی قورساییەکی دانوستان و نوێنەرایەتیەکان تەوا هەردوکیان نوێنەرایەتی جەستەی گەورەی دارفوری گەورە ناکەن لە مەیداندا ، ئەو دارفورەی کە رووبەرە جوگرافیاییەکەی یەکسانە بە رووبەری فەرەنسا و کەمێک لەو زیاتریش .

بزوتنەوەی دادپەروەری و یەکسانی لە نێو سەرکردەکانیدا چەند جولاوێکی کەم ئەزموونی تیایدایە کە ئەزموونیان بەئەندازەیەکی پێویست نییە کە نوێنەرایەتی گروپێکی (ئیسلامی) دەکەن کە باڵێکن لەحکومەتی خەرتوم جیا بونەتەوە لە کاتێکدا کە بزوتنەوەی رزگاریخوازی سودان بە شێوەیەک بێت لەشێوەکان پەیوەستە بە بزوتنەوی میللی بۆ رزگارکردنی سودان (SLAP) بەسەرکردایەتی (جون گارانگ) .

ئەوەی جێگەی سەرنج راکێشان بێت ئەوەیە کە هەردوو بزوتنەوەکە بە هاوشێوە و لێك چوی یەکتر حسابیان بۆ دەرکرێت ئەمەش بەو پێیەی کە هەردووکیان دەر بڕی یەك باڵن و وە ئەوەش بەهەڵە و ناهەقی دەزانن کە ناویان لێ نراوە خێڵ و هۆز وتیرە ئەفریقی یەکان (العرب و الرزقە) .

ئاماژە لێرەدا بۆ ناسانایی جێبەجێکردنی ئەو رێکەوتنانەیە کە لەنێوان حکومەت وهەردوو گروپەکەدا ئەنجام دەدرێت کە هەوڵ دەدەن کە شەر بوەستێنێت وچەك داماڵردرێت ، ئەمەش چونکە لە دیفاکتۆدا لە دارفوردا چەندین تاقم و گروپ و ئاراستە و هێزی سیاسی هەن کە ناتوانرێن بخرێنە پەراوێزەوە و پشت گوێ بخرێن کە ناشتوانرێت ئاراستەی زوربەشیان بخرێنە پاڵ ئەو دووهێزە سەرەکییە، سەرەڕای ئەوەی کە هەردوو گروپی سەربازی بۆیەك گوتار دەدوێن کە جێگەی دەنگی خۆیان لە دارفوردا کردوتەوە بەڵام بەتەواوەتی دوورە لەهەر کۆمەکی و یارمەتی دانی زوربەی تیرە و هۆز وخێڵە (عەرەبی) شوانکار وجوتیارەکان لەبەرامبەر ئەو تیرە وخێلانەی کە ئێستا رەگەزیان دەدرێتە پاڵ رەچەڵەکی ئەفریقییەوە . ئەمە کارێکی ناسانایە کە ویژدانی سودانی قبوڵی دابەشکردنێکی لەو جۆرە بکات ،، ئەوەی کە لێرەدا مەبەستمانە و هەروەها لایەنەکانی

ململانێکەش لای مەبەستێتی بریتی‌یە لە : یەکەمیان : کۆمەڵە وگروپەکانە کە ئەمانە دەگرێتەوە (الزيادية،كواهلة ، بني هلبة ، الرزيقات الهبانية) وە دووەمیان : ئەمانە دەگرێتە خۆی (الفور ، المساليت ، الزغاوة ، البرتي ، البرقد)جا لە راستیدا بۆ خۆشبەختی ململانێی ئەم تیرە و هۆزانە لە سەر بنەمای ئەم دابەشکردنە نیە بەڵکو مل ملانێ دەبینین کە دەگوزەرێت لە نێوان هۆزەکانی یەك کۆمەڵەیانادا .

ئەوەی کە قەیرانی هەرەس هێنانی ئەو هەولانەی رێگە چارەی ئاشتیانەی لە رێگەی چەند دانوستانێکی لاوەکی حکومی لەگەڵ چەکدارەکان زیاتر کرد سروشتی سەرکردە سیاسی یەکانە لە ناو حکومەت وحیزبدا کە دەتوانرێت بوترێت ئینتیمایان بۆ لایەنەکانی مل ملانێیەکە کارەکای خستوتە قوتاغێکی قەیراناوی ترەوە ، لەلایەکی ترەوە هەندێ لایەنی دارفوڕ پێیان وایە کە ئەو سەرکردە سیاسی‌یانەی دارفور کە لە ناو هەیکەلی دەسەلاتی حکومەتدان زووربەیان لایەنی تەرەفەکەی تری مل ملانێیەکەن هاوکاتیش سەرکردە سیاسی‌یەکانی ناو هەیکەلی سیاسی دەوڵەتی ئیتحادی یان فیدرالێ پێیان وایە کە حکومەت لە خاکی دارفوڕدا خۆی بەهێز کردووە بە چەند هاوپەیمانیەتێکی مەیدانی چەکداری لایەنەکەی تری مل ملانێیەکە ، ئەمەش شرۆڤەی ئەو لەکار لابردنی یەکەم لێپسراوی رامیاری لە کوتگرەی نیشتمانی دەسەلاتدار وە گۆڕینی بەیەکێکی تر لە باکور لەگەڵ زیاد بوونی قەیرانی دارفوڕدا .

تێکردنی کارتەکان و گرانی چارەسەر

تێرمۆمیتەری سیاسی نێوان حکومەتی خەرتوم و ئەنجمینا رۆڵی بینیوە لە هەرەس پێهێنانی دانوستانەکانی (ئابشی و ئەنجمینا) کە تێیدا دەوڵەتی (تشاد) دەست تێوەردانی راستەو خۆ و ناراستەو خۆی هەبووە لە قەیرانی دارفوردا ئەم دەست تێوەر دانەش لە رێگە هاوپەیمانێتی لەگەڵ بەشە سنوری‌یە خێلەکی‌یەیدا کە دەتوانرێت بەردەوام گەشەی پێدرێت و بەرەو پێشەوە ببرێت ئەم بەرەو پێش بردنەش تەنها بەهۆی ئەو لێك نزیك بوونەوە ئیتنی‌یە نی‌یە بەڵکو بەهۆی لێك چوونی شێوە وهارمۆنیەتی گوزەرانی خەڵکەکەشیەوە ، کە گوزەران و ژیانی دەشتەکی زیاتر نزیکە لەوەی کە بگونجێ لەگەڵ هاوشێوەکانی خۆیدا ، هەروەها حاڵیش لە بەرامبەردا وابووە سەبارەت بە کۆمەڵەکەی ترەوە کە ئەوان لەسەر کشتیاری دەژین .

هەرەس هێنانی ئەم دانوستانانە ئەنجام درا بە شکست پێهێنانی لەسەر زەویدا بەهۆی ئەوەی کە سروشتێتی بوونی سەربازی ئۆپۆزسیۆن بنەمایە لەسەر شێوازی جەنگی پارتیزانی و لە سەر رێگەی کۆمەکی هێزە سەربازی یەکاندا لێیان دەدەن ریاشان دەگەرێنەوە بۆناو خەڵکە سڤیلەکان هەر ئەمەشە وا دەکات لە حکومەت ناچار بێت رێگەی بۆردومان کردنی ناوچەکان بکات لە رێگەی هێزە هەوایی‌یەکانیانەوە وە بوونی ئەو هێز و ئەم هێز یەلابکاتەوە بە سەر زەویدا .

وە ئەوەشی کە بووە هۆی زیاتر ئاڵۆزکردنی ئاستەنگەکانی گەیشتن بە رێگە چارەیەکی ئاشتیانەی سەرتاسەری قەیرانەکە تەنها بریتی نەبووە لە هاوکاتی پەرەسەندنی قەیرانەکە لەگەڵ ئیمزاکردنی رێکەوتنامەکانی ئاشتی سەرتاسەری لەنێوان حکومەتی خەرتوم و بزوتنەوەی میللی‌دا بەڵکو زیاتر ئاڵۆز کردنە لە دەست تێوەردانی سروشتێتی ململانێیەکە بە دەنگەوەهاتنەکانی حکومەت بۆ مامەڵەکردنی لە گەڵ چەك هەڵگران بەشێوەیەکی دووانی لەپەراوێز کردنی کۆمەڵگەی سیاسی سودانیدا وە ئەوەی کە دەتوانرێت باس بکرێت لە دەسکەوت و سەرکەوتنەکانی کە بزوتنەوەی میللی بەدەستی هێنابێت بریتی بوو لە وەرگرتنی بەش لە بەرو بووم وداهات و دەسەلات بۆ داواکاری دارفوڕی‌یەکان ، وە ئاست بەرزبوونەوەی ئالیەتی بەدەوڵەتکردن کە لە کێشەی دارفوڕدا باسەکە گەیشتوتە ئەوپەری کە هەرگیز کێشەی باشوری سودان نەگەیوەتە ئەو ئاستەی کە ئێستا کێشەی دارفوڕی گەیشتوتێ ، وە بۆنموونەش بۆتەمە (غیارد گالوشی)ی هەڵسوڕێنەری کاروبارەکانی ئەمەریکا لە خەرتوم و (کنت دیگر) ی باڵوێزی یەکێتی ئەوروپا دەڵێن نار بەناو تێپەراندن هەیە بەسەر سەلاحیاتی ئەو لیژنەیەی کە حکومەت پێکی‌هێناوە بۆ چاودێری کردنی هەر خروقات وپێشێلکردنێکی مافەکانی مرۆڤ وە داواکاریشن کە ژمارەی هێزەکانی پاراستنی چاودێران زیاد بکرێت ، وە گالوشی بە ئاشکرا داوای لەحکومەتی

خەرتوم کردووە کە چی تر هێزی هەوایی بەکار نەهێنێت لە بۆردومان کردنی خەڵکی سڤیلدا .

جا لەسەر ئەم ئاستەوە حکومەتی خەرتوم چوتە نا وململانێی لێك جودایی‌یەکەوە لە گۆشە دیدگایانەوە لەگەڵ یەکێتی ئەفریقاوە کە پاڵی پێوە داوەتەوە وەك ئەلتەر ناتیڤێکی بونی هەر هێزێکی رۆژئاوای تری دەزانێت ، ئەمەش لەکاتێکدا یە کە لێپرسراوێکی یەکێتی ئەفریقا باسی کردوە لە پێویستێتی ناردنی هێزی سەربازی بۆ پارێزگاری کردنی چاودێران ، وە ئەوەی جێگەی یەکەم جیاوازی بێت ئەوەیە کە یەکەم هێز کە دەگاتە دارفوڕ بریتی‌یە لە (١٥٠) سەربازی رواندەی ! هەروەها نێجیریا هاتوتە سەر ئەوەی کە باس بکات لە هێزی نێجیری کە رەوانەی هەرێمی دارفور بکرێت کە ژمارەیان بگاتە (١٥٠٠) سەرباز .

چارەنوسێکی پڕ لەمەترسی

ماوەی زەمەنی (ماوەی ٣٠ رۆژ) کە نەتەوە یەکگرتووەکان بڕیاری لەسەر داوە بۆ راپۆرتی سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان (کوفی ئەنان) بەراورد کراوە بەبار ودۆخی ئەمنی لەسەر زەویدا و بارودۆخی مرۆیی لە ئۆردوگا و گرتنگاکاندا لە هەرێمەکەدا، وە لەسەرەتای چارەسەری سیاسیدا ئاڵۆزی یەکی تر زیادی کرد بۆسەر چوتیەتی دانوستانەکانی پێشو لەگەڵ یاخی بواندا و چاوپێکەوتنە نوێیە پێشنیار کراوەکان لە ئەبوجادا ، لەدوای ئەوە کە حکومەت هەوڵی دا کە دانوستانەکان راپێچی ئەدیس ئەبابا بکات تاکو لەژێر چەتری یەکێتی ئەفریقادا بیهێڵێتەوە ، وەحکومەتی خەرتوم هەوڵێکی زۆری دا بۆ کار کردن لە خاکی دارفوڕدا .

وە دیارترین ئەو هەوڵانەی کە هەوڵی بۆداوە پێی بگات لە ئێستایدا قسەکردنێتی لەسەر دانانی (١٢) خاڵی ئەمنی (لەداواکاریەکانی نەتەوە یەکگرتووەکانە) لە خاکی دارفوڕدا وە ئامادەکردنی (١٢) خاڵی پۆلیسی و زیادکردنی (٢٠٠٠ پۆلیس و ١٠٠ ئوتۆمبێلی جۆری لاند کروزر) بۆ ئەوەی ژمارەی پۆلیس لەو هەرێمەدا بگاتە (٦٠٠٠) و زامن کردنی سەربازگاکان لەسنوری (٢٠ کم) دا ، ئەمە لەکاتێکدا روودەدات کە (برونك) ی نێردراوی نەتەوەیەکگرتووەکان داوای ناردنی هەزارەها چاودێر وسەرباز دەکات بۆ هەرێمەکە ، وە حکومەتیش هەوڵی ئەوە دەدات کە قەرەبووی هەر بیرۆکەیەك بکاتەوە سەبارەت بەناردنی هەر هێزێکی ئاشتی پارێزی نێونەتەوەیی بە پۆلیسی سودانی ، وەتەنها هەبوونی بێگانە لەو هەرێمەدا تەنها لە سەر بوونی چاودێران بوەستێتەوە ، بەڵام نێجیریا کە ئێستا سەرۆکایەتی لیژنەیەکی نێردراوی سەربازی ئەفریقی دەکات بۆ ئەو هەرێمە زیاتر لە بیر وراو بۆچوونەکانی نەتەوەیەکگرتووەکانەوە بۆ قەیرانەکە هەڵوێست و رای نزیکترە .

(گالوشی) بەرۆژنامە سودانیەکانی راگەیاندوە کە پتر لە یەك ملیۆن و دووسەد هەزار کەس ئاوارە بوون لە هەرێمەکەدا ، وە باس لەو دەست درێژی یە سێکسیانەشی کردکە دەرهەق بەئافرەتان ئەنجام دەدرێت ، بەڵام حکومەتی سودان ئەو تۆمەتەی رەت کردوە وە گالوشی ئەوەشی ووت کە ئایا لیژنەکان لەوێ چی دەکەن ؟

لەم نێوەندەدا ئاژانسەکانی هەواڵ باس لەوە دەکەن کە حکومەتی سودان (١٢) فرۆکەی جۆری (میك) ی لە روسیا کڕیوە وە روسیاش ئەوەی رەت کردوە کە گوایە ئەم صەفقەیە هیچ پەیوەندیەکی نیە بە قەیرانی دارفوڕەوە وە (ئەندریە دینیسوف) ئەوەی روون کردوە کە ئەنجومەنی ئاسایش هەناردەکردن وکڕینی چەك وپەڵی سەربازی لەسەر سودان قەدەغە نەکردووە وە ئەمەش وەك رەتدانەوەیەکی روسیا بوو لە سەر ئەو توانج ورەخنانەی کە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا ئاراستەی روسیای کردبوو .

کێشەیەکی تر کە لە دانوستانەکاندا لەگەڵ چەکدارەکاندا و لە ئاڵوگۆڕکردنەکاندا هەیە لەگەڵ ئەمریکا ویەکێتی ئەوروپادا بریتی‌یە لە دروست بوونی چەند پێناسەیەك بۆ (جەنجەوید) ئەوەی کە نەتەوەیەکگرتووەکان بڕیاری لەسەر داوە وە حکومەتی سودانیش رەزامەندی لەسەر پیشانداوە ئەوەیەکە لەچەك دابماڵدرێن چونکە میلیشیایەکی نایاسایی لەیاسا دەرچوون .

وە حکومەت دەڵێت (جەنجەوید) بریتین لەکۆمەڵێ چەتە و دز و رێگر و لەیاسا دەرچوو کە پێکهاتوون لە چەند تیرە و خێڵێك ، وە پێناسەیەکی تریان ئەوەیە کە ئەوانە کۆمەڵێکن کە حکومەت پێشتر چەکداری کردوون وەك میلیشیایەکی سەربەخۆی لەجەنگەکانیدالەدژی بەرامبەری شەڕی پێکردوون وە ئێستاش ئەهەوڵێ

ئەوەدایە کە رایانبکێشیتەوە نێو هەیکەلی یاسایی سوپاوە .

وە ئەو تیرە وهۆزو خێلە عەرەبانەی کە پێشتر شان بەشانی حکومەت جەنگاون ئێستا ئەوە رەت دەکەنەوە کە پێناسە(جەنجەوید) یانگرێتەوە ..

ئەمەش بارەکەی زیاتر ئالۆز کرد کاتێ کەسەرۆکی سودان (جەنەراڵ عومەرحەسەن بەشیر) لە لێدوانێکیدا ووتی کە داماڵینی چەکی جەنجەوید کارێکی پێویستە و دەتوانرێت بەئەنجام بگەیەنرێت ، لەکاتێکدا (عبدالرحیم حسین)ی وەزیری ناوخۆ و نوێنەری سەرۆکی سودان لەهەرێمی دارفوردا داماڵینی چەکی جەنجەویدی بەکارێکی مەحاڵ و گران لەقەڵەم دا و وە وای چواند کە گەر کارێکی لەو جۆرە جێبەجێ بکرێت ناوچەکە رووبەرووی جەنگێکی ئەهلی دەبێتەوە .

بارر ودۆخ ئێستا لە دیدگای نەتەوەیەکگرتووەکان و ئەفریقاو یەکێتی ئەوروپا وە ئاماژە دەرە بەوەی کە بارەدۆخەکە باشترە وبەرە رباشتر دەڕوات لەروی بارودۆخی مرۆیی یەوە نەك لە رووی باردۆخی ئەمنی یەوە .

ئاوا دەڵێن لەگەڵ بەدوور گرتن وبەدی کردنی هەر ئاسۆیەکی روون بۆ چارەسەری سیاسیانەی بارودۆخەکە بە کارێکی ناسانایی دەزانن کە ئەندازەی بگرن سەرەرای ئەوەی کە ئەمە مەرجی سێ هەمە لە داواکارییەکانی (کوفی ئەنان) .

هێشتا بەردەوام گالوشی و کنت رەتی ئەوە دەکەنەوە کە هیچ نیشانەیەکی راستەقینەیی نییە بۆ گەرانەوەی خۆریستانەی ئاوارە ودەرکراوەکان کە حکومەت ئاماژەی پێ دەدات ، بەلکو باس لەوە دەکەن کەحکومەت بەزۆر دەیانێرێتەوە هارکات هیچ رێ و شوێنێکی ئەمنیشیان بۆدابین نەکردوون .

حکومەت پێی وایە کەلێپرسراوێتی پاراستنی هاولاتیان برێتی یە لە ئەرکی شەرشانی خۆی کە لەو بارەیەوە هیچ ئامۆژگارییەکی ناوێت بەلآم لەقۆناغی بە نێودەوڵەتی‌کردنی کێشەکە وای لێکردووە کەسەیری بریار و راپۆرتەکانی سکرتێری گشتی نەتەوەیەکگرتووەکان بکات لەپێش و داوای هەرشرۆڤەکردنێکی تر ، وەیەکێتی ئەوروپا دەڵێت کە ئەو هەڵدەستێت بە کۆمەکی کردنی ٥٠٪ ی تێچونی تیمەکانی چاودێری کە بەهاکەی دەگاتە ١٢ ملێۆن ئیرۆ .

لەکۆتایدا دەڵێم چۆن دەتوانرێت ئەم هەموو داوایانە کۆبکرێتەوە بۆ بریاردانێك بەچارەنوسی چەندین لایەنەوە لەماوەیەکی کورت وکەمدا کە وابکات لەو دانوستانانەی کە لەگەڵ بزوتنەوەی داپەروەری و رزگاریخوازی سودان ببێتەلاوەکی بەشێکی بچوك لەو رێگایەی کەدەچێت بۆ چارەسەری سیاسیانەی سەرتاسەری کێشەکە .

سەرچاوەکان

ماڵپەری کەناڵی ئاسمانی CNN

ماڵپەری الجزیرە نەت

ماڵپەری کەناڵی DW ئەڵمانی

ماڵپەری رۆژنامەی واشنتون پۆست

ئەڵمانیەکان زیاد بونی دژایەتی کردنی ئیسلام دەبەستنەوە بە بەرزبوونەوەی تیکرایي تیرۆرەوە

لــەم دوایــیــــەدا ڕاپرســـیـەیە سەرەتاســـریەکان کەمپـــەیمانگای (الینســـباخ) بـــۆ توێژینـــەوەو سەرژمێری یـەکان کەکاردەکات بـۆ ڕۆژنامـەی (فرانکفـۆرت الجماینـە تسـایتونغ) ئـەنجامی دابـوو، لــە ئەڵمانیادا ئەوەی دەرخست کە چەند بڕیاردانێکی پێش وەخت و دودڵی و گومـان لای زۆرینـەی هاولاتیـانی ئــەڵمانیا لەبەرامبـــەر ئیســـلام وکەمینـەی موسـوڵمانان کـە لـەو ولاتـەدا نیشتەجێن هەیـە، ئەمـەش لەدەر ئەنجامی ئەو کارە تونـدو تیژی وتیرۆرستی‌یانەی کە دەکرێ و دەدرێنە پـاڵ ئیسـلام و بـەناوی ئیسـلامەوە دەکرێ لەچـەند ولاتێکدا کـە خودی ئیسلام لەو جۆرەکارانـە زۆر بـەدوور و بێبەری‌یە .

ئـەنجامی ڕاپرسی‌یەکە کەلـە ١٥ /٩ / ٢٠٠٤ دا بـلاو کرایـەوە ئـەوەی دەرخست کە چەند گۆڕانکاریـیەکی سەرەکی وناوەڕۆکی رووی داوە لە هەڵوێستی چینـە جۆر بـەجۆرەکانی کۆمەڵگـەی ئـەڵمانیدا لەبەرامبـــەر ئیســـلام و موســوڵمانان دا بەتایبەتی لـەم قۆناغـەی تری ڕوداوەکـانی قسابخانەکەی قوتابخانەی بیسلان لەکۆماری بیسلانی باکور لە باشوری روسیادا .

ڕێـژەی ٦٢٪ ئەوانـەی کـە ڕایـان لێ وەرگیراوە لـەدوای ئـەو کـارە سـاتە ڕایـان وابوەکە ئەم زەمـەنەی ئێسـتا زەمـەنی مـل ملانێی شارستانی‌یەتەکانە و هەلایسـانی جـەنگێکی قورسـە لـەنێوان ئیسـلام و مەسـیحیەت دا لەبەرامبـەر ٤٪ یـان کـە ئەورایەیان پێ وانەبوو .

وە ٦٠٪ لەوانـەی کـە ڕایـان وەرگیراوە دوڵێن کۆمەڵگەی ئـەڵمانی بوتـە لانەیـەکی

جێگری سەرنووسەر

لەبار و گونجاو بۆ خۆ حەشاردانی تیرۆرستان و ئاسایی ژیانیان و گوزەرانیان لەو ولاتـەدا وە ٢٣ ٪ یان دژی ئەم رایە بوون .

وە هەواداران پشتیوانانی ئەم رایە هۆکـاری ئەو خاوبونەوەیە کۆمەڵگەیی یە دەگێڕنـەوە بۆ ئەو لیبرالیەی کە هارموتی گوزەرانی ناو کۆمەڵگـەی ئـەڵمانی ئاسـان کـردووە لــە دوای سەردەمانی نازیەتـەوە کـە ئەمـە وای کردووە کە هـەل بـۆ ئەوانـە بڕەخسێنێ کە چۆن بیانەوێ لەناوەوەدا ئاوابژین .

وەزۆرینەی ئەوانەی کـە ڕایـان لێ وەرگیراوە سنگ فراوانی و هاوپشتی خۆیـان نیشان داوە لــە بەرامبـــەر کــەم کردنـــەوە و بەرتەسککردنەوەی پانتایی ئازادی‌یە گشتی و تاکی‌یەکان لە ئەڵمانیادا و دانـانی زیـاتر لە چەند ڕێ وشوێنی یاسـایی ناناسـایی و خۆپارێزی نوێ بـۆ ڕووبەڕووبوونـەوەی تـیرۆر لەو ولاتەدا.

٧٩ ٪ بەشـدارانی ئـەم ڕاپرســی‌یە ئـەوەیان روون کـردەوە کـە ئـەوان پشتگیری ناردنـەوەی ئـەو پەنابـەرە بێگانانە دەکـەن دەسـت بـەجێ بـۆ ولاتــەکانی خۆیــان لــەکاتێکدا ئەگەر گومانێك هەبێت لەسەریان سەبارەت بەهەڵسانیان بەهەر کـارو چالاکیەك کە کەپـەیوەندی هـەبێت بە کاری تیرۆرستی‌یەوە ، هەروەها ٧٨٪ ئاواتی ئـەوەیان خواست کە چاودێری کردن لەشـوێنە گشتی و دامـەزراوە فەرمی‌یـەکان لەڕێگەی کـامێرای ڤیدیۆیـی و گشـت ئامرازەکانی بیستن وبینینـەوە ئـەو چاودێری‌یە چڕتر بکرێتەوە .

٥٩٪ داوای ئـەوەیان دەکـرد کـە سوپای ئەڵمانی بەشداری پێبکرێت، شـان بەشـانی هێزەکـانی پۆلیس وئاسـایش و هەوالگری بـۆ توندتـر کردنی ئاسایشی گشتی و پاراستنی دامـــەزراوە گشـــتی یـــەکان و خـــەڵکی و تاکەکانی کۆمەڵگەی ئـەڵمانی لـە دژی هەر کارێکی ئەگەری تیرۆرستی .

٥٥٪ یان داوای ئەوەیان دەکرد کە پەنجـە مـۆر وەربگـیرێت لەوانـەی کـە دێنـە نـاو ئــەڵمانیاوە وە ٤٦ ٪ یــان داوای ئــەوەیان دەکرد کـە بێگانـەکان بخەنە نێـو بەندیخانـەی خۆپارێزی‌یەوە بەتایبەتی لەکاتی بوونی هەر گومانێك لەسەریان .

وە ئەو ڕاپرسی‌یە ئەوەی ڕون کردەوە کـە خەڵکەکە ئامادەن کە ئـازادی تاکەکەسـیان بەرتەسـك بکرێتـەوە لەسـەر حسـابی گرتنـە بـەری ڕێو شـوێنی ئـەمنی ، ئەمـــەش جیاوازیـیـەکیان هـەبوو لـــە پێــش و دوای ڕووداوەکەی قوتابخانەی بیسلان کە ٤٠٪ یان لەپێش ڕوداوەکەدا پشتگیری خۆیان پیشان دا لەسـەر بەرتەسـك کردنـەوەی ئازادیـیـەکانیان گەر بارودۆخ وا پێویست بکـات وە لـەدوای ڕووداوەکە ئەم ڕێژەیە بەرزبوەیەوە بۆ ٥٧٪ .

وە ئەوەشی ڕوون کردەوە کە ئەو بار و دۆخ و کەشەی کە ئێستا لە وڵاتدا هەیە وەک ئەوە وایە کە لە ساڵی ١٩٧٧ دا هەبوو کاتێ ئەوکات هاوڵاتیان زۆر بەتوندی هاوپشتی خۆیان دەر بڕیبوو بۆ توندتر کردنی ڕێو شوێنە ئەمنیەکان وابەستەکردنی ئازادیەکانیان بەهۆی ترسیان لە هەر کارێکی تیرۆرستی لەلایەن هەردوو ڕێکخراوی (سوپای سور و بادر ماینهۆف) ی قەدەغەکراوەوە .

ترس لەئیسلام

دەرئەنجامی ڕاپرسیەکان ئەوەی دەرخست کەترسێکی زۆر هەیە لەلای زۆرینەی ئەو ئەڵمانییانەی کە ڕاپرسیەکە گرتونیتەوە لە بەرامبەر ئاینی ئیسلام و وە دایان ناوە بە هەڕەشەیەک لەسەر خۆیان.

وە لەوەڵام دانەوەیەکی پرسیارێک : کە ئایا چی دێت بەبیرو هۆش و هزردا کاتێک گوێبیستی وشەی ئیسلام دەبیت ؟

وەڵامەکانیان بەم شێوەیەبوو

٩٣٪ یان بەبیرو هۆشیانادا دێت کە ئیسلام واتە ستەم کردن لە ئافرەت و چەوساندنەوەیان .

٨٣٪ یان لەبیر و هۆشیاندا ئیسلام بەستراوەتەوە بە تیرۆرەوە .

٨٢٪ یان لەبیریاندا یان باباشتر بڵێین ئیسلام لایان وەک مرادیفێکی دەمارگیری و توندڕەوی وایە .

٦٦٪ ئیسلام لایان واتای دواکەوتن وگەڕانەوە بۆ سەدەکانی ناوەڕاست .

وە لەبەرامبەر ئەو ڕاو بۆچوون وەڵامانەشدا کەمایەتی یەک لایان وایە کە ئیسلام واتای ئیجابی هەیە لەوانە :

٥٥٪ لایان وایە کەئیسلام بەستراوەتەوە بە ڕێزگرتنی میوان .

٣٩٪ لایان وایە کەئیسلام واتە میراتی یەکی شارستانیتی مەزن لەلای موسوڵمانانە .

١٦٪ دەڵێن یەکەم شت کەدێت بەهۆش و بیر و هزریاندا لەکاتی گوێبیستیان لە وشەی ئیسلام بریتی یە لە لێهاتوویی و سەروەریەکانی شارستانیتی ئیسلامی و زاناکانی موسوڵمانان و زانست و هونەر و لایەنە کۆمەڵایەتیەکانیان لە ئەورووپادا کە لە پێش چەند سەدەیەکەوە هەبووە .

٦٪ یان دەڵێن ئیسلام بریتی یە لە ئاینی سۆز وخۆشەویستی و هانی خەڵکی دەدات لەسەر چاکە وکاری باش وجوان .

وەسەبارەت بە هەڵوێستیان لەسەر دراوسێ موسوڵمانەکانیان

٤٦٪ ی بەشدار بووان کۆکن لەسەر ئەوەی کە ژمارەی موسوڵمانان لە ئەڵمانیادا بە ڕێژەیەکی زۆر ڕوولەزیاد بوونە کە ئەمەش یارمەتی ئەوەدات کە ژمارەیکی زۆر لە تیرۆرستان !! لە نێوانیاندا بوونی هەبێت .

وە لە بەشێکی تایبەتی ڕاپرسیەکەدا ئەنجامی ئەوەی دا بەدەستەوە کە هەڵوێستی هاوڵاتیانی ئەڵمانیا بەرامبەر بە وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمریکا و لێپرساوێتی لەبلاو بوونەوەی تیرۆر لە جیهاندا چی یە ؟

سێ‌بەشی بەشدار بوانی ڕاپرسیەکە ئەوەیان ڕەتکردەوە کە لێپرساوێتی ئەوەی لە جیهاندا ڕوودەدات لە کرداری توندو تیژی بخەنە ئەستۆی ئەمریکا .

١٨٪ یان بڕوایان وایە کە ڕووداوی ١١ ی سێپتەمبر / ئەیلول لە ئەنجامی پلانێکە کە دەزگای ناوەندی هەواڵگری ئەمریکی (Central Intalegent of Amareca) (CIA) دایڕشتووە .

٣٠٪ یان داوایانکرد کە بۆ دوورکەوتنەوەیان لەو ڕوداوە توندو تیژانە و زامن کردنی سەلامەتی ئاسایشی ناوخۆ لە ئەڵمانیادا کە وڵاتەکەیان دەستبەری هەر هاوپەیمانێتی یەکی کە لەگەڵ ئەمریکادا لە بەرەی دژە تیرۆر هەیەتی .

سەرچاوەکان

ماڵپەری کەناڵی ئاسمانی DW ی ئەڵمانی .

ماڵپەری کەناڵی CNBC ئەمریکی .

ماڵپەری ڕۆژنامەی فرانکفۆرتی ئەڵمانی .

سەروەرت

بیروباوەڕی ئیسلامی

سەرنووسەر

وەك لە ژمارەی پێشوودا باسی یەكتاپەرستیمان كرد و هاتینە سەر جۆرەكانی یەكتا پەرستی ، سەرەتا بابزانین یەكتاپەرستی ئیلاهیەت چییە ؟
یەكتاپەرستی ئیلاهیەت واتە : بریتییە لە تاك پەرستیتی پەروەردگار لەهەموو جۆرە پەرستشەكاندا(زاهیر وباتن) بە ووتەو كردار وە ڕەت كردنەوەی هەمووجۆرە پەرستشێك جگە بۆ پەروەرگار نەبێت هەروەك لە قورئاندا لەچەندین ئایەتدا هاتووە و دەفەرموێت ﴿ وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ﴾ (الاسراء:٢٣) وە ﴿ وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ﴾ (النساء:٣٦) وە ﴿ إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴾ (طه:١٤) وە چەندین فەرموودەوش هەیە لەم بارەیەوە بۆ بەڵگە لەسەر ئەم بابەتە .

جا لێرەدا پرسیارێك دێتە پێشەوە كە ئەویش بریتییە لەوەی كە چی دژی یەكتاپەرستی ئیلاهیەتە ؟ بەڵێ دژی هەیە وە دژەكەشی بریتییە لە هاوەڵگەرێتی (شرك) كە ئەمیش دووجۆرە هاوەڵگەرێتی گەورە كە ڕەتی كوللیەتی دەكاتەوە وە هاوەڵگەرێتی بچوك كە ڕەتی كەمالی دەكاتەوە

هاوەڵگەرێتی گەورە چییە ؟ بریتییە لەوەی كەبەندە جگە لەخوا پشتیوان وهانا ببەستێت بەغەیری پەروەردگار وە وەكو خوا خۆشی بوێت و لێی بترسێت وەك لێترسانی لەپەروەردگاری وە هانای بۆبەرێت لێی بپاڕێتەوە و داوای لێ بكات و پەنای بۆ بەرێت و پشتی پێ ببەستێت و مل كەچی بكات لەیاخی بوونی پەروەردگاردا ئەو شوێنی بكەوێت بەشێوازێك كە خوا پێی ڕازی نەبێت ...هتد ، هەروەك پەروەردگار دەفەرموێت ﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا ﴾ (النساء:٤٨) وە ﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴾(النساء:١١٦) وە ﴿ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ ﴾ (المائدة: من الآية٧٢).

هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) لەم بارەیەوە دەفەرموێت ((حق الله على العباد ان يعبدوه و لايشركوا به شيئاً و حق العباد على الله ان لايعذب من لايشرك به شيئا)).

واتە : مافی خوا لەسەر بەندەكان ئەوەیە كە پەروەردگار بپەرستن و بەهیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن وە مافی بەندەكان لەسەر خوا ئەوەیە كە سزایان نەدات مادەم هاوەڵ بۆ خوا بڕیار نادەن .

ئەمەش لە (الصحيحين) دا هاتووە كە بەم هاوەڵگەرێتییە گەر بەئاشكرا بوو ئەوا بەندە لەدین دەردەچێت و وەكو بێباوەڕەكانی قورەیش وایە ، وە ئەگەر بە پەنهانی بێت واتە لە ژێرەوە بێت ئەوا وەك دووڕووە فێلبازەكان وایە كە وا پیشان دەدەن كە ئیسلامن و ڕوو لەخوان وە لەژێر پەردەشەوە بێ باوەڕن ، هەروەك دەفەرموێت ﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴾ (النساء:١٤٥)﴿ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾ (النساء:١٤٦) .

ئەمەی كە باسمان كرد كورتەیەكی پوختی هاوەڵگەرێتی گەورە بوو ، جا بابزانین هاوەڵگەرێتی بچوك چییە ؟ هاوەڵگەرێتی بچوك بریتییە ڕووپامایی كردن (ریاء) لەناواخنی بەندەدا بۆ ئەنجامدانی كاری چاكە كە پەروەردگار لێرەدا مەبەستی بەم ئایەتەیە ﴿ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴾ (الكهف: من الآية١١٠) لێرەدا (شرك الأصغر) بەواتای ڕووپامایی دێت .

پێغەمبەر (ﷺ) لەم بارەیەوە دەفەرموێت ((أخوف ما أخاف عليكم الشرك الأصغر ، فسئل عنه فقال (الرياء))) .

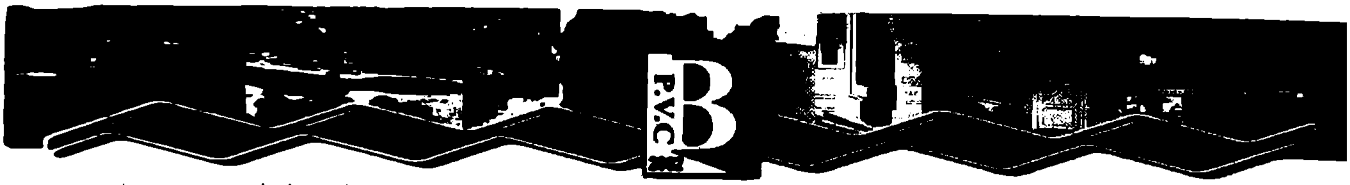
واتە : ئەوەی كەمزۆر من دەترسێنێ و لێی دەترسم بۆ ئێوە بریتییە لەهاوەڵگەرایەتی بچوك ، لەم بارەیەوە پرسیاریان لێكرد كە مەبەستی لەهاوەڵگەرایەتی بچوك چییە ؟ فەرمووی (ڕووپامایی) . ئەم فەرموودەیە پێشەوا ئەحمەد ریوایەتی كردووە وە دەفەرموێت فەرموودەیەكی صەحیحە .

وە پاشان پێغەمبەر (ﷺ) بەفەرموودەیەكی تر ڕاڤەی ئەو فەرموودەیەی بۆكردن كە ئەویش بریتی بوولەوەی فەرمووی ((يقوم الرجل فيصلي فزين صلاته لما يرى من نظر رجل اليه)) ، هەروەها سوێند خواردن بە غەیری خوا وەك سوێند خواردن بە باوك وگۆڕ و كەعبە و ئەمانەت ... هتد لەحەقی ئەمەشدا فەرمووی ((لاتقولوا والكعبة ولكن قولوا ورب الكعبة)) واتە : مەڵێن سوێند بێت بەكەعبە بەڵكو بڵێن سوێند بێت بەخاوەندی كەعبە (فەرموودەیەكی حسنە) هەروەها فەرمووی (لاتحلفوا الابالله) واتە : سوێند جگە لە بەخوا بەهیچی تر مەخۆن (فەرموودەیەكی صەحیحە) وە فەرمووی (من حلف بغير الله فقد كفر أو أشرك) واتە : هەركەس سوێند بخوات بەغەیری خوا ئەوا بێباوەڕی نواندووە یان هاوەڵی بڕیارداوە بۆ خوا لەڕیوایەتێكی تردا (هاوەڵی بۆ پەروەردگار بڕیارداوە) .

هەروەها فەرموویەتی ((لاتقولوا ماالله وشاء فلان لكن قولوا ماشاء الله ثم شاء فلان))ئەم فەرموودەیە پێشەوا بوخاری ڕیوایەتی كردووە ، واتە : مەڵێن خوا وفلانە كەس ویستیان لەچی بێت دەیكەن بەڵكو بڵێن پەروەردگار ویستی لەهەرچییەك بێت دەیكات پاشان بڵێن فلانە كەسیش واتە فلانە كەس بەویستی خوا دەتوانێ ئەو شتە بكات .

ئەهلی عیلم دەفەرموون دروستە بڵێی ئەگەر خوا نەبێت و پاشان فلانەكەس كە ویستی خوای لەسەر بووە بەڵام دروست نیە بڵێی ئەگەر خواو فلانە كەس نەبن ئەوا فلانە شت ڕووی دەدا ، جیاوازی لەم دوو دەستەواژەیەدا ئەوەیە كە ئەو(واو ی عطف)ە لێك چوون وهاوشێوە دەكات لەنێوان دوو شتدا واتە لەنێوان پەروەردگار و فلانە كەسدا لێك چوون وهاوشێوە دروست دەكات و دەیكاتە یەك ئاستەوە ، بەڵام كە وتت پاشان وبەویستی خوا ئەوا دانت ناوە بەوەی كە مەشیئەتی فلانە كەس شوێن مەشیئەتی خوا كەوتووە هەروەك دەفەرموێت ﴿ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾ (الانسان:٣٠) .

خوشك وبرای زیندە ئازیز ئەمەی كەباسمان كرد بەكورتی بریتی بوو لە پوختەیەكی یەكتا پەرستی ئیلاهیەت ، پشت بەخوا لەژمارەی داهاتوودا دێینە سەر باسی یەكتا پەرستی ربوبیەت .

زانستە ئیسلامییەکان

ئامۆژگاری لەسایەی فەرموودەدا ...

باوکی ئاریز

((عن أنس (رضي الله عنه) عن النبي (ﷺ) قال: يسروا ولا تعسروا، وبشروا ولا تنفروا)) متفق عليه.

خوشك وبرایانی ئازیز ئەم فەرموودەیە لەراڤەکردنیدا زۆر کورت وکەمە بەڵام بزانن کە ناوەرۆکەکەی پڕیەتی لەماناو بەڵگە و ئاماژەپێکردنی زۆر گرنگ بۆ هەمووان بەگشتی وبۆ کەسانێکی بانگخواز بەتایبەتی.

واتەی فەرموودەکەش ئەوەیە کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ئاسان سازی بکەن و شت گران مەکەن، مژدە دەربن و خەڵکی مەتۆرێنن.

ئەوەی کەچێگەی هەڵوێست بێت ئەوەیە کەپێویستە لەسەر ئەو کەسەی کە بانگخوازە لەکاتی بانگەشەکردنی بۆ دینداری پەرستش و ئاینداری لەسەر مەردوومان ئاسان و بار سوك بکات وە کام ڕێگەیەی ئاسان وسانانیە ئەوە بگرێتە بەر و بە خەڵکی ئاشنا بکات و ئاینداریان لەسەر نەکاتە بارێکی گران و داواکاری زۆر وبار گرانی بخاتە سەر خەڵکی و تا رادەیەکی وەها کە وا لەخەڵکی بکات لەدین هەڵبێت نەك بەرەو رووی بێت، کە بەراستی ئەمڕۆ دەبینین و دەبیستین زۆر کەس لەم جۆرە بانگخوازی دەکەن بەڵام بێ گومان ئەمە ڕێگەیەکی زۆر هەڵەیە.

جارێکیان خوشکێك هاتە لام و ووتی من نوێژ دەکەم وە ڕۆژوو دەگرم و هەمووشەوێکیش بەپێی توانا چەند ئایەتێکی قورئان دەخوێنم، بەڵام باڵا پۆش نیم و سەرم رووتە جارێکیان یەکێك لە رانەی کە هەمیشە خەریکی بانگخوازین پێی ووتم مادام تۆ سەرت رووتە خوا هیچت لێ قبوڵ ناکات وتەنها ماندووبوونەکەت بۆ دەمێنێتەوە هەور نوێژ نەکەی باشتر چونکە سزاکەی دەبێتە دوو ئەوەندە، جامیش ووتم گەر وابێت ئەوا هەر نوێژ ناکەم و ڕۆژووش ناگرم کەمن زیاند مەندیم تیایدا!! ووتم کێ ئەمەی پێ ووتوی؟ ووتی: فلانە مەلای لای ماڵی خۆمانەوە وفلانە کەسی خزمان کە بەحساب ئەویش خۆی بە زانایەك وبانگخوازێکی ئاینی دەزانێ!!.

منیش ووتم خوشکم بڕۆ بائەوانە هەر بڵێن تۆ لە پەرستشی خۆت سارد مەبەرەوە و بەردەوام بە بەشکم ڕۆژێك بێتە پێشەوە کە خوا بیخاتە دڵتەوە وئەو فەرزەش بەجێ بگەیەنیت، خوشکی بەرێزم باش بشزانە مادام تۆ ئاوا نوێژ خوێن و ڕۆژوگری دیارە بڕوات بەخوا هەیە کە لەسەری کردویتە فەرز، لەوەڵامدا ووتی ئەری وەڵا ووتم ئەی خوشکم هەر ئەوخوایەی کە تۆ مل کەچی فەرمانیت ونوێژی بۆدەکەیت ولێ دەترسی و...هتد هەر ئەو خودایەیە کە فەرمانی پێداری کە باڵاپۆش بە وخۆت داپۆشە و من لێرەدا ناڵێم نوێژ مەکەو واز لە خواپەرستی بهێنە مادام سەرت داناپۆشی بەڵکو هانت دەدەم کە زیاتر بەردەوام بیت لەسەری، وە خواش هیدایەتی هەموومان بدات بۆ کاری باشتر وچاکتر، پاش یەك دووهەفتە بینیمەوە کە خۆی بە قەناعەتی خۆی بووبوە کەسێکی باڵابۆش.

جا بەرێزینە ئەمە دانایی و زیرەکی خۆم نیە بەڵکو فەزڵی پەروەردگارە، دیارە پێشتریش بەخزمەت ئەو فەرموودەیە گەیشتوم بۆیە هەر لەسۆنگەی ئەو فەرموودەیەوە وەڵامی ئەو خوشکەم دایەوە

خوشك وبرایان نەرم ونیانی ناسە کردنی ئاینداری لەسەر خەڵکی واجبە بەتایبەتی لەسەر شانی ئێمە کە بەخۆمان دەڵێین بانگخواز وە بەتایبەتی دەبێت بەرامبەر بەوانەی کە تازە دێنە ناو بازنەی دینداریەوە زۆر ئاسانکار ونەرم بین ونەیانتۆرێنین لە دینەکە.

جارێکیان خۆم لەیەکێك لەمزگەوتەکانی شاردا لەکاتی نوێژی هەینی دا گوێم لە وتار بێژەکە بوو دەیوت ئەو کوڕە گەنجانەی کە دەموچاویان چاك دەکەن موو لادەبەن وپۆشاکی تەسك و کورت دەپۆشن و زنجیر لەمل دەکەن، ئەمانە هەمووی ناشەرعین ولە دینەوە دوورن پەرستشیان دروست نییە!! کەمنیش سەیرێکی دەوری خۆمم کرد دیتم زوربەی ئامادەبووان لە جۆرە شێوازەن گەر وەك ئەوەش نەبن سیفەتێکیان هەر هەیە کە مامۆستا پێشەوا!! باسی دەکا، ووتم دەی کەواتە باهەموویان چی دی نەیەن بۆ مزگەوت ونوێژەنەکەن، جا ئایا ئەم ئسلوب وشێوازی بانگشەیە بۆ ئیسلامەتی یان راونانی خەڵکیە لە دین.

من ناڵێم ئەو هەمەندە سیفەتە شەرعین بەڵام بۆ ئەوانە لە و تەمەن ولەم باردۆخە سەرەتاییەیاندا زۆر ئاساییە، چونکە ئەو گەنجە کە ئەمڕۆ ئاوا پێشوازی لێ کرا نازانم چاوەڕێی چی لێ دەکرێ؟ بەڵکو بەمە چەندین گەنجی پێ راونراوە ولە مزگەوت ودینداری دوورخراوەتەوە، نابێت کەسێکی وەك ووتار بێژێك لە بڵندگۆی مزگەوتەوە ئاوا شێوازی وتار دانی بێت.

پێغەمبەر (ﷺ) لەفەرموودەیەکدا فەرموویەتی ﴿ ان الله رفيق يحب الرفق في الأمر كله ﴾ متفق عليه.

واتە: خوای گەورە خاوەنی نەرم ونیانیە و نەرم ونیانی پێ خۆشە لەهەموو شتێکدا.

دەبا ئیتر بەهەموومان ئەم دیاردەیە بسرینەوە وئاسانیو سانی بخەینە دینەوە نەك قورس و گرانی.

هەوڤ بێژانی میحراب

بەرزانی مەلا تەها

مامۆستا مەلا ئەحمەدی ئەحمەد ئاوا (کەلەیم)[1]

ئەمن کوردم ئەوەی کوردم لە نەسلی کوردی کوردستان

کە ئیسلامم لە ئیسلامم بە ئایە وبەوبەوەی قورئان

وە لا نادەم لە ئیسلام و ئەکەم شۆرش بەرپێ ی ئیمان

یەقینە واجبی دینە لە سەر خاکم ئەچم مەیدان

مامۆستا مەلا شێخ موحەممەد باوکی مامۆستا کەلەیم — مامۆستا مەلا ئەحمەد (کەلەیم)

یاد کردنەوەی ئەو کەڵە زانا و شاعیر و نووسەر و ئەدیبە کوردانەی کە خزمەتیان بە ئایین ، نیشتمان ، ڕۆشتگەری ، داهێنان کردووە ، ئەرکێکی زۆر بەرز و پیرۆز وگەورەیە ، هەستان بە بە زیندوو کردنەوە وخستنە ڕوو وە دەرخستنی لایەنی نەبینراو و نەبیستراوی ئەو زاتانە زەرورەتێکی ئەم قۆناغەی ڕۆشنبیرانە ، هەرگیز نابێت خامەکانمانی لێ بێ دەنگ بکەن ، چونکە هەر ئەوان بوونە کاروانی بانگخوازان و ڕێگاکانی گومانیان بە بیرو عەقڵیان ڕۆشتکردەوە ، هەر ئەوان بوونە کانیاوی سازگاری عیشق ومەحبەبەت ، بوونە بارانی ڕەحمەت و دڵە ووشك بووەکانی ئێمەیان تێراو کرد .

مامۆستا مەلا ئەحمەدی ئەحمەد ئاوا[2] (کەلەیم) یەکێکە لەو مامۆستا وشاعیرە بەرزانەی کوردستان لە لانکەی هەورامانی جوان وڕازاوەدا پەروەردە کراوە ، یەکێك بووە لەو شاعیرە ودڵسۆزانەی کە هەرگیز بە ئاوات وخۆزگەکانیان نەگەیشتوون ، لە مێژبوو بە دووی مامۆستایەکی لەو شێوەیەدا دە گەڕام تا بەرکوتێك لە ژیاننامەی و تارێك بەچۆکدا لە خزمەت شیعرەکانیدا دا نیشین ، بۆ یە بەهۆی دۆستێکی نزیکی خۆمەوە ئاگادار کرامەوە ، منیش بە سنگێکی فراوان و بە ئەرکێکی سەرشانی خۆم هەستام بە ئامادەکردن ودارشتنی ژیانی و گەڕانە زانستیەکانی و بەرهەمەکانی و دواتر چەند لایەنێکی شیعر وشاعیریتی (کەلەیم) .

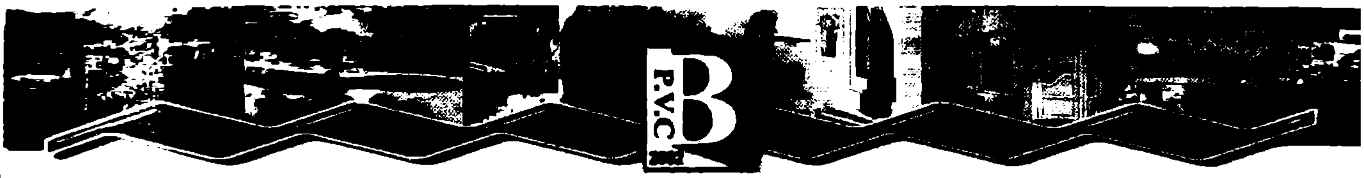
ناوی (مامۆستا مەلا ئەحمەدە کوری مەلا شێخ موحەممەدی کوری شێخ عەبدوللای کوری شێخ حەمە موراد) سەرگەتی یە لەبناری هەورامان .

جەمسەری هۆزەکەی لە نەتەوەی ئیسلام عومەرە (خوالێی ڕازیبێت) ، باو هۆزێنشەوە لە کوردستانی ئێراندا بە فامیلی (فاروقی) ناسراون و شوهرەتیان پەیدا کردووە ، هەندێك لە هۆزەکەشیان بە (نەقشەبەندی) ناسراون و هۆکەشی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە چەندەها ساڵە پشتاو پشت سۆفیەتی یان بەدەستەوە بووە و لێی نەبچڕاون .

مامۆستا مەلا ئەحمەدی خوا لێخۆشبوو ناسراو بە (کەلەیم) لە هۆزێکی کەلیمی فراوانی کوردستانە ، ئەمیش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە نیشتە جێی هەردوو هەورامانی کوردستانی (ئێراق وئێران) ن ، لە هەورامانی کوردستانی ئێراندا زیاتر لەگوندەکانی (دەمەیەر) و (بازام ئاوا) ن ، لەهەورامانی کوردستانی ئێراقیش لە گوندەکانی (دەرەی مەر) و (ئەحمەد ئاوا) دا نیشتە جێن .

---

[2] ئەحمەد ئاوا گوندێکی جوان و ڕازاوەی کوردستانە و دەکەوێتە باکوری ناحیەی خورماڵ .

ئەوەی جێی شانازی وباس کردنە زۆرێکیان بەمەلایەتیەوە سەر قالبوون و سەرقالن ، بەهۆی مەلایەتیەوە نیشتەجێی شوێنانی تر بوونە ، ئەم زاتە یەکێك بووە لەو ماموستا گەورانەی کە هەر لەمندالی یەوە سوورو خۆشەویستی ئایین دەیگری و لە سالی (١٣١٦ ك) دەستی کردووە بەخوێندنی زانستە شەر عییەکان ، سەرەتای زۆرێك لەزانستەکانی تەواو کردووە ، بە فەقێیەکی ژیر ووریاو بزێو ناوی دەر کردووە ، هەمیشە تامەزرۆی خوێندنی زانستەکانی تری فەقێیەتی بووە ، هەر ئەمەش وای لیٚ کردووە کە زیاتر بەدووی زانست وزانیاریدا بگەرێت ، لەگەلیٚ لە ناوچەکانی کوردستاندا وانە و دەرسی شەرعی خوێندووە ، لەو ناوچانەی کە هەمیشە جێگاو مەکۆی زانست بوونە ، بۆ ئەم مەبەستەش رووی کردوەتە هەلەبجە ولە وێشەوە بۆ هەولێر و رەواندوز و دواتر چوەتە سلێمانی لەوێشەوە بۆ پێنجوێن و پاشانیش چوەتە مەریوان و کەرەج وگەلیٚ لەناوچەی دی وەك (خۆشناو — سنە — دزەیی — شارباژێر — ژاوەرۆ — شارەزوور — گاوەرۆ — هەورامان — کۆیە — سنە — مەنگور — شامیان — پشدەر — برادۆست — مەرگە — قەرداغ .... هتد).

لە سەر دەستی ماموستا پایە بەرز رخواناسەکانی وەك (ماموستا مەلا شێخ موحەممەدی باوکی ، ماموستا مەلا سەعیدی صەداوا ، ماموستا مەلا عەبدول کەریمی مودەریس ، ماموستا مەلا عەبدول عەزیزی پریس ، ماموستا مەلا عوسمان عەبدول عەزیزی پریس ، ماموستا مەلا سەید بابە شێخی ئیلمانە ، ماموستا مەلا مەعروفی خاویٚ ، ماموستا مەلا باقری بالك .. هتد).

ماموستا مەلا شێخ موحەممەدی باوکی هانێکی زۆری داوە بۆ خوێندن و هەمیشە داواو وەسیەتی ئەوە بووە کە بخوێنێت تا بەهۆیەوە خزمەت بەگەلەکەی بکات ، لە گرتگترین زانستە شەرعیەکانی ئەو دەمەی فەقێیەتی خوێندووە لەوانە (علم النحو والصرف — علم البلاغة — علم الحديث — أصول الدين — علم الفقه — علم أصول الفقه — علوم القرآن — علم الكلام — علم المنطق ... الخ) .

ئەم زاتەلەسالی(١٣٧٦ ك - ١٩٥٦ ز) لەشاری سلێمانی لە لایەن ماموستای خواویست (ماموستا مەلا مەعروفی خاویٚ) مودەریسی مزگەوتی(بنتەبەقی) ئەوکات ئیجازەنامەی دوانزە عیلمی و ئیجازەی فەتوای شەرعی پێدراوە ، پاشانیش بە فەرمانی ماموستایانی ئاینی کراوە بە مودەریسی مزگەوتی(شێخ عەبدولکەریمی شێخ عەبدولقادر) شێخی تەریقەتی (قادری)لە گوندی(کریچنە) لەناحیەی سەنگاو لە لیوای کرکوك ، دواتر بوتە مەلای گوندە " گرێزە " ی سەر بەناحیەی (سەید صادق) ، پاشان بەناچاری لەبەر قورسی باری ژیانی لە سالی (١٩٥٩) بوتە موچە خۆری میری ، سالی (١٩٨٨) پاش کیمیابارانی هەلەبجەی شەهید ئاوارەی کوردستانی ئێران بووە و لەوێ نیشتە جێبووە ، سالی (١٩٩١) گەراوەتەوە کوردستانی ئێراق و کراوەتە قازی شەرعی هەلەبجەی شەهید تاسالی (١٩٩٤) .

ماموستای خواناس دەستێکی بالای لە نووسین وشیعردا هەبووە ، ئینشای زۆر جوان وخەتێکی گەلیٚ ناوازەی هەبووە ، زۆرێك لەکتێبە شەرعیەکانی ئەوکاتی بەدەستی خۆی نووسیوەتەوە .

لە بەرهەمە چاپکراوەکانی :-

١- کتێبی (پێشهاتی مەرگ) سالی " ١٩٦٥ " لە چاپدراوە .

٢- کتێبی (رشتەی پێغەمبەر ﷺ) کاك عەبدوللای کوری ماموستا هەستاوە بەکۆکردنەوە وئامادەکردن وپاشان لە چاپدانی لەسالی (٢٠٠٠) دا .

ماموستا مەلا ئەحمەدی ئەحمەد ئاوا (کەلەیم) بەزمانی عەرەبی چەندین حاشیەی لە سەر کتێبەکانی (فرائض شرح المنهج — منطق تفتازاني — فەریدەی سیوطی — ایساغوجی — تصریفی مەلاعەلی — کفایە البیتوشی — کتێبەکانی " عە روض ") تۆمارکردووە.

شارەزاییەکی زۆری لە زمانی عەرەبی وفارسی دا هەبووە و شیعری هۆنیوەتەوە ، بە دیالێکتی هەورامیش شیعری ووتووە ، سوارچاکێکی تیژرەوی ئەو مەیدانە بووە ، ماموستایەکی خزمەتگوزار وبەئەمەك بووە ، هەمیشە حەزی بە تێکەلی خەلك کردووە ، روویەکی خۆشی هەبووە ، زۆرخۆبەکەم گر (متواضع) و و کوم دووبووە ، زۆربەی کاتەکانی لە مزگەوت و قورئان خوێندندا بەسەر بردووە ، گەلیٚ فەقیٚی تێگەیشتووی پەروەردە کردووە ، لە تەسەوفیشدا پایەیەکی بەرزی هەبووە ، رەوشت بەرزو قانیع و بەعیزەت بووە ، بەهیچ جۆریٚ لە دونیا وو ئەهلی دونیا نزیك نەبوتەوە .

سەرژوور

مامۆستا مەلا سەید ئەحمەدی پێنجوێنی دەفەرموێت :فەقێیەکی زۆر بە تەقواو ئینسانێکی زۆر موسوڵمان بوو ، ڕەوشت جوان بوو بە (قەناعەت) بوو ، لەبنەماڵەیەکی بەرێزو ڕەفتار جوانن ، زووربەیان خوێندەوار ومەلان ، مەرحومی باوکی زۆر ئەشعار ونوکتەی جوان جوانی لەبەر بوو ، یەك جار لە مەجلیسیا دانیشتووم حەزم دەکرد چەند جارێکی دی بەخزمەتی باوکی بگەم .

سەرەنجام مەرگ بووە یاوەری لە ئێوارەی ڕۆژی (٩ / ١٢ / ١٩٩٦) لە ئەحمەد ئاوا لە کاتی نوێژی مەغریب وو لەسەر بەرماڵ بۆ دواجار چاوەکانی لێکناو ماڵئاوایی کرد ، بەبوتەی کۆچی دوایی (کەلەێم) ەوە زۆر لەشاعیرانی کوردستانی ئێران مەر سییەیان بۆگێڕاوە ، ئەمەش نموونەیەکە لە شیعرەکانی شاعیری کوردستانی ئێران (مامۆستامەلامحەممەد ئەمینیمیرزایی)

شین بۆ مامۆستا مەلا ئەحمەد

کوڕە کوردەکەی شاخی هەورامان
هەڵپەرستاوی ناباری زەمان
چەندە بەئاوات بووی بۆ ئازادی گەل
چەندگەڕای لە شاخ دەشت ودۆڵ وکەل
بۆ عەجایباتی ژینی کوردەواری
سبحان الله ت کرد هەزار بەهەزار
بەهاری عومرت بە کوێرەوەری
بەداخ وهیجران بەدەر بەدەری
تۆش هەوەک کوردی بەش براو لە ژین
سەرسام ومات وپەژموردە و بێ تین
گەڕای بەم هەموو ئەرزی خودا
هەرگیز ڕات نەکەوت وەلای صەفادا
پایزی عومرت بە ئاخر خەزان
تەنیا گەڵاکەی زەردی هەڵوەران
بەرۆحی بەرزی ڕوخسار بەهاری
کۆچی خێرت کرد لە ژین بێزاری
چوون لە کۆشی دڵ ڕوا بوو بەخت
جا خەمخۆری قەوم هات بۆ تاربخت

شیعرو شاعیرێتی (کەلەیم)

مامۆستا مەلا ئەحمەد لە شیعردا نازناوی (کەلەێم) ی لەخۆی ناوە ، بەچەند نازناوێکەوە شیعری ووتووە لەوانە (کەلەیم ، عەبدال ، مەلای هەورامان) بەلام لەکۆتایی زۆری لەشیعرەکانیدا نازناوی (کەلەێم) ی بەکار هێناوە و بەو ناوەشەوە دەناسرێت ، (کەلەێم) لە شیعردا دەستێکی بالای هەبووە ، بەسروشت شاعیرێکی خێر لەخۆ نەدیو بووە ، بە زمانەکانی فارسی و عەرەبی و دیالێکتی هەورامی و دیالێکتی کرمانجی خواروو شیعری هۆنیوەتەوە ، خاوەن بیرێکی بەرزو شێوازێکی ڕەوان و هەستێکی ناسك و مەبەستی جوان و واتای دوور وقووڵ بووە ، شیعرەکانی لە چاوگەیەکی ڕوون ڕەوانەوە هەڵقوڵاون ، لە تێڕامان و وورد بوونەوە لە شیعرەکانی دەر دەکەوێت کە ڕەنگێکی کوردەواری و خۆماڵی پێوە دەدرەوشێتەوە ، باس لەدیمەنەکانی سروشت و بەهاری ڕازاوە و بەسەر هاتی مێژوویی و گەلێ بابەتی تر کردووە .

کتێبی پێشهاتی مەرگ کە پێشتر ئاماژەمان پێدا یەکێکە لەو کتێبە ئاینیانەی کە لەسەردەمێکی زۆر ناسکدا نووسراوە ، کەمێك لەنووسەران لەو سەردەمەدا توانای نووسینیان هەبووە . (پێشهاتی مەرگ) کتێبێکی هەمەلایەن و گشتگیرە ، گەلێ لەبابەتەکانی وەك ئامۆژگاری ، چیرۆك ، پارانەوەی لەخۆگرتووە ، بۆ ئەم مەبەستەش ڕێگەی شیعری هەڵبژاردووە ، زۆرێ لە ووتراوەکانی فەیلەسوفی ئیسلامی (پێشەوا غەزالی) بە شیعر هۆنیوەتەوە و داڕشتووە .

کتێبی (ڕشتەی پێغەمبەر) کتێبێکی ئاینی بەشیعر چنراوە ، ژیانی پێغەمبەری ئیسلام موحەممەد (ﷺ) تێدا هۆنراوەتەوە ، هەر لەسەرەتای لەدایك بوونیەوە تاوەکو وەفاتی ، ئەوەی جێی ئاماژە پێکردنە لەم کتێبەدا گەلێ لە فەرمایشتەکانی پێغەمبەر (ﷺ) ی بەشیعر داڕشتووە .

(کەلەێم) لە کیمیابارانی هەڵەبجە دا دووان لە دیوانەکانی سووتاون و بوونەتە قوربانی سیاسەتی شۆڤێنیانەی بەعس ، دیوانێکی دەست نووس (مخطوطە) ی لە پاش بەجێماوە و لەچاپ نەدراوە .

کەلەیمی شاعیر لەگەڵ بابەتەوە شیعری هەیە لە ستایش

(مناجات)

تۆ (کریم العفو) ی باری هەم خاوەنی لوتف وعەتا
من (کبیر الزنب) و گومڕا و بەد لەواو پرخە تا
صەد دریغ لەم عومرە پوچەم وا لەدەم کەل ڕۆی بەسالْ
وا کەگرتی ڕێی بەتالێو وا بوو ئیمرۆ پایە مالْ
چەندە جار کردوومە تۆبە هەر لەسەر کرداری بەد
عاقیبەت یەک یەک شکاندم (یاکریم) و یا (صمد)
حەقی گیانی پاکی (ئەحمەد) خۆت بە (مختار) داوتە باز
تۆ پەنامدە ڕۆژی مەحشەر هەم بدە پێم ڕێی نیاز
تا ببم یارت یاوەکوو یاوەری یاری (صدیق)
دوور لەغەریر بم ڕێ گوزەرکەم تا بەقاپیت بم ڕەفیق
خۆ بریندارە کە لاشەم ناگەمە بێمە حچور
تۆ ببەخشە گشت گوناهم تابێ بێ بۆم ڕێی عبور .

شیعری نەتەوایەتی

ئەمن کوردم نەوەی کوردم لەزاری کوردی عەلەم دارم
لەکوردی کوردی کورد خوازم بەقورئانیش کە دینەدارم
فیدای ڕۆحی کەسانێ بم کە کورد بێژی بێدارم
بەماڵ و ڕۆح سەر وگیانم هەتا مردن فیدا کارم (٣)

شیعری فەلسەفی : کەلەیم گەلێ شیعری دەرهەق

بەفەلسەفەی ژین هەندێشتی ترەوە هەیە وەك :

زبد خویان کەنارگیری فرازە اســـــت
کسی عاقل بوو رایی نیازە اســـــت
نەدارد کەس بەبد خویان أمیدی
نە از دنیا نە از عقبی بە بعــدی
(کەلەیما) فکر با بیوشت عمیق اسـت
چ خلقتها زیکد یگر فریق اســـــت [٤]

واتە :

لە بەد ڕەفتاران دووری گرتن سەرکەوتنە ، بەلام لەگەڵ عاقلاندا پەند وەر گرتنە و بە نیاز گەیشتنە ، ، هیچ کەس هیوای بە بەدخو بەد ڕەفتار نییە ، نەلەم جیهانەدا نە لە پاشە ڕۆژدا ، ئەی (کەلەیم) بیرکردنەوەکانت ئەو قسانەی تۆ دەیکەی بیرێکی قووڵە و هەموو سروشتەکان وەك یەك نین .

لاواندنەوە

کەلەێم کورێکی لە سەرچاوەی زەڵمدا خنکاوە و کاریگەریەکی دەروونی زۆری لەسەر دروست کردووە بەم شێوەیە و بە دیالێکتی هەورامی سەر سیەی بۆ گێراوە :-

چەرخی سیا ڕەنگ چەرخی سیا ڕەنــگ
سیات کەر چارەم بێ ڕەنگ وبێ دەنگ
زیللەت بی وەررات وەی ژیللەتی مــن
ررات نەبۆورە ررا هەر بوت ئاهی من
چەرخێت ئاوردەن سۆزاش تازە وکۆن
زبرێوەت شانان نەبیەن غەبــــــوون
کەردت وەنامم سیــاچـــــارەی و ێم
مەغروقیت ئاوەر وە مەغروقی و ێم
نگینم بـــــەروت سیات کـــــەر وێنەم
زەلیلت ئـــــــاوەر ئـــارای دووبینــەم
دەرکەر جەدەستم نووری دوو وێنـەم
ڕریشەی هۆشوو ژین لابەری کی نەم
شۆڵەی خەیاڵم وە جاخی بەرگـــــــم
یاریدەی هەواو رریشۆڵەی جەرگــــم
داوام کـــــەر جــەلای (رب العالمین)
چەرخی باوەرۆ کـــــــە روت بێنگین
خواوە چەرخێ چەرخت دو هـــــەدەر
هەتالای (کەلەێم) نەمە نۆکـــــەدەر

ئامۆژگاری

(کەلەێم) ئامۆژگاری کۆمەڵانی کوردستان دەکات و دەفەرموێت:

بۆگەل و خاک و نیشتمـان بــــەد تر چـی یــــە
هێرشی چەوت و خەیانەت مەنبــەعیکی تر نی‌یــە
لابەرن ڕێگەی خەیانەت ئەی گەلی کوردی نەجیب
بانەمێنێ لەگبەتی کورد بەس هەوە هۆی ترنی‌یـە (٥)

چەندان بابەتی تر کە هەریەکەی بەبڕتەی شتێکی تایبەتەوە گوتووە.

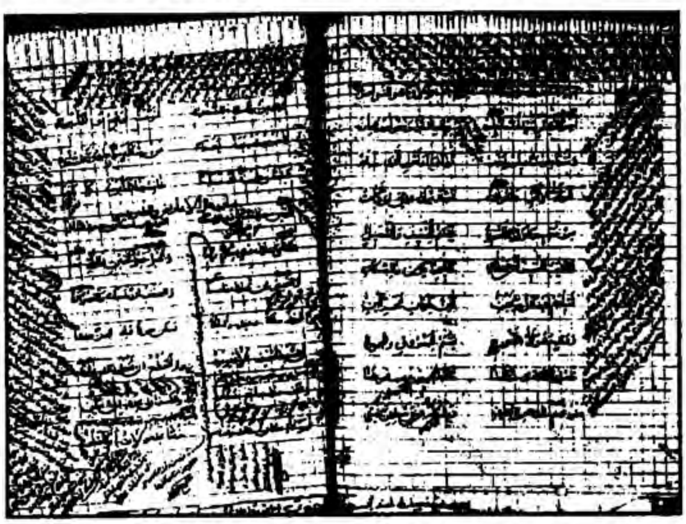
(٣) یەکێکە لە شیعرە بلاو نەکراوەکانی (کەلەێم)

(٥) یەکێکە لە شیعرە بلاو نەکراوەکانی (کەلەێم)

نموونەیەک لە شیعرە بلاو نەکراوەکانی دیوانی (مامۆستا مەلا ئەحمەدی ئەحمەد ئاوا) کە لێرەن

چاک بزانن مەردی کوردی دەعوەتی کوردان ئەکا
بۆ حقوقی قەومی کوردی چوون گەلی مەردان ئەکا
هەئەڵێ فەرزەو وجوبە ڕووت بەڕووی مەیدان ئەکا
تاهەدەف نەهبی نهائی ڕۆستەمی پەیمان ئەکا
خوێنی کوردان کاڵ وسووری قورمزی نیشان ئەکا
بۆسبووتی دەوری شۆڕش شاهدی کوردان ئەکا
شۆڕشت تیمسالی کوردە خۆ بە عەهد وپەیمان ئەکا
ڕۆڵەکانی وان لەڕیزا شۆڕشی مەردان ئەکا
گێژەوو لوولی دووژمنی لاچوون مژی زوستان ئەکا
ڕۆژبەڕۆژ عیشقی بەسۆزی ڕوو بەڕووی ئیمان ئەکا
خوێنی کوردان کاڵ وسووری قورمزی نیشان ئەکا
بۆسبووتی دەوری شۆڕش شاهدی کوردان ئەکا
وا گەل وهۆزی نەبەزمان ڕوبەڕۆ پەیمان ئەکا
عالەمی هەستی سەراسەر موعجبە دەوران ئەکا
شاهیدە یەکسەر بەجاریٚ لەو نەوشە حەیران ئەکا
بۆنیزالی قەومی کوردان شۆڕشی سامان ئەکا
خوێنی کوردان کاڵ وسووری قورمزی نیشان ئەکا
بۆسبووتی دەوری شۆڕش شاهدی کوردان ئەکا
میللەتێکی وا جەسوورە شۆڕشی مەردان ئەکا
چەکی دەستی تاپڕ وحسک ساچ مەزمن شایان ئەکا
ئەم جیهانە گشت بەیەکسەر سەر بەسام هەیجان ئەکا
وا بەرامبەر تۆپ و هۆک وئەسلەحەی عەسران ئەکا
خوێنی کوردان کاڵ وسووری قورمزی نیشان ئەکا
بۆسبووتی دەوری شۆڕش شاهدی کوردان ئەکا
وانەزانن ئەم ووتارە سەر بەخۆ نە بەزمان ئەکا
هێرشی شۆڕش بەبێ شک وێژەران نیشان ئەکا
شۆڕشی کوردان لە مێژە شەقڵی چاوی دژمان ئەکا
ئەی گەلی (نووحی) پەیەمبەر دژ لەتۆ ئەطغان ئەکا
خوێنی کوردان کاڵ وسووری قورمزی نیشان ئەکا
بۆسبووتی دەوری شۆڕش شاهدی کوردان ئەکا
چی نیزامی شەرق و غەربە ، کۆن وتازەی هان ئەکا
بۆ نەمانی شۆڕشی تۆ داڵغەی فەوتان ئەکا
تۆ بەنانی ووشکی بێ ئاو ڕووت بەڕووی دوژمن ئەکا
چەن زەمانە چەند کاتە مەردی تۆ مەیدان ئەکا
خوێنی کوردان کاڵ وسووری قورمزی نیشان ئەکا
بۆسبووتی دەوری شۆڕش شاهدی کوردان ئەکا
عەسری ئەمڕۆ تەبعە ناوت لای گەلان باسان ئەکا
تۆ نەکەی لادەی لە شۆڕش گەل بە تۆ شایان ئەکا
بەرنەدەی دەستت هەتا هەی فرسەتت ئامان ئەکا
شەعبەکەت بێ شک بە مێژوو بەد گوومان نیشان ئەکا
خوێنی کوردان کاڵ وسووری قورمزی نیشان ئەکا
بۆسبووتی دەوری شۆڕش شاهدی کوردان ئەکا

نووسینێکی بلاو کراوەی مامۆستا (کەڵەیم)

ڕاگەیاندنی ئیسلامی
(شێوەکانی وئەرکەکانی)

ن/ شێخ عەلی ئوسامە

وەرگێڕانی / ڕاستی غەفور فرج

ڕاگــەیاندن بەیــەکێك لــەهۆکارە گرنگەکان دەژمێردرێت کە توانای هەیــە کاریگــەر وسـەلمێنەر بێت وە دەنگێکــی بیسترا و وەخاوەنی توانایەکی ئەوتۆیە کە بیســتن و عــەقڵ و ویژدانــی مرۆڤــی هاوچەرخ ببزێت ، وەدەگاتە قوڵایی بیر و زەوق و ڕۆحی مرۆڤ بۆ پێش کەشکردنی ئــەوەی کــە بــڕوای پێیــەتی و ڕێنــەی بۆکێشاوە .

ڕاگــەیاندن لەبنــە ڕەتــدا کــەناڵێکی بێلایەنە دەتوانرێــت بــەکار بــهێنرێت لەچاکەو بڵاوکردنــەوەی هــەموو شــتێکی جــوان لــەناو خــەڵکدا هــەروەهاش دەتوانرێت بــەکار بهێنرێت بــۆ خراپــەو کاری ناشرین ، لێرەوە پێویست بوو کــار بــۆ زورینــەی ڕاگــەیاندنێکی ئیســلامی هاوچــەرخی جیــا بکرێتــەوە کــە دژایــەتی ڕەبەر بــەرەکانێتی خراپــی لــە ڕێ لادراوی وون کەر بکات ، ئەوەیهــەوڵی بــەئامانج گــەیاندنی نامــەی ئیســلام بــدات و گەیاندنی ماناکانی بەرێکــە دروستەکان وە بــۆ ئامانجــە پیرۆزەکــان کــە ئیسـلام لەبنــەڕەتدا هەوڵی بۆ دەدات بەبێ هیچ شتێکیتر ...

ڕاگەیاندنی ئیسلامی ڕۆڵێکی گرنگی هەیە لەبەرێوە بردنی کۆمەڵگا ورێگە نیشاندانی ڕای گشتی ، بڵاوکردنەوەی هۆشیاری ئیسلامی وسووربوون دووپات کردنــەوە لەســەر ئــاینی ئیسلام بۆ رزگار کردنی مرۆڤایەتی لەوون بــوون ســەر لێشـێوان ، نامەیەکــە بونیــات نــراوە لەسەر بنەمایەکی نەگۆڕ وە پێوانەیــەکی وەرگــیاو لەبیرکردنەوەیــەکی ئیســلامی گشــتی بــۆ گەردوون و ژیان و مرۆڤ بەڵام ئەو پرسیارەی کە خۆی دەخاتە ڕوو ئەوە کەدەڵێت

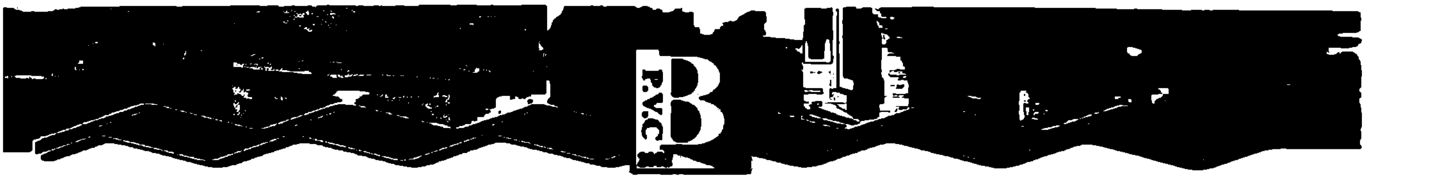
* ئەگــەر ویســتمان ڕاگــەیاندێکی ئیســلامی جیاوازمــان هــەبێت ، ئایــا شــێوەی ئــەو ڕاگەیاندنە داواکراوە چییــە ؟ وە نیشــانەکانی چییــە ؟ هــەروەها ئــەو پێویســتی و کارانــەی کەلەســەر ئەوڕاگەیاندنە یە چییە ؟

وەڵام :- پێش هەمــوو شتێك دەڵێین قورئــانی پــیرۆز ڕێنــەی ئــەو مەشــخەڵی ڕاگەیاندنــە ئیسلامیــەی بۆ کێشاوین کە وەرگیاوە لەدەستووری بانگــەواز و ڕاگــەیاندن و ڕێ نیشــان دان ...... هەروەکو لەقورئانی پیرۆزدا نزیکــەی (١٧٠٠) ئایــەت دەربــارەی ڕاگــەیاندن هــاتووە تەنها لەپیتەکانی (ق ، و ، ل) ئەمــەش بــۆ ئــەوەی ترســناکێتی و گرنگێتــی ڕاگــەیاندن و ڕۆڵی لە بانگەواز کردن وگەیاندنی ئاینی ئیســلام بــە مــەردومان .... بــەڵکو خــوای گــەورە وەسفی ئەم نەتــەوەی ئیســلامە دەکــات و دەفــەرموێت (ئــەم باشــترین نەتەوەیــە کەخراوەتــە بەرچاوی مرۆڤەکان) چونکە (فەرمان بەچاکە دەکات) کە ئەمەش بابەتێکی ڕاگەیاندنییە (وە نەهی لەخراپە دەکات) کە ئەمــەش دووبــارە کــارێکی ڕاگەیاندنییــە (وە بڕوایــان بــە پەروەردگاری باڵادەست هەیە) .

هــەروەکو لــەقورئانی پــیرۆزدا چــەندەها ئایــەتی ڕەوان وئاســان دەبینــین کــە فــەرمان بەموسوڵمانان دەکــات کــە فەرمایشــت و ووتــەکانی پــەروەردگار بگەیــەنرێت بەمرۆڤــەکانی دەوروبەر بۆنموونە پەروەردگار دەفەرموێت : ﴿ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ (يوسف:١٠٨) ، هەروەهادەفــەرموێت ﴿ بلغوا عني ولو آية ضرب مبلغ أو على من سامع ﴾ .

لە ژیاننامــەی پێغەمبەریشــدا (ﷺ) دە بینــین کــە چــۆن ســودی لەگــەورەترین هۆکــاری ڕاگەیاندن بینیوە لەو سەردەمەدا کە ئەویش هۆتراوەیە کــە بــەکاری هێنــاوە بــۆ بانگهێشــت کردن بۆ ئیسلام و بەرگری لێکردنی ، وە مینبەرێکی بۆ شیعر بونیات ناوە لە ناو مزگەوتدا وە بە شاعیرەکانی فەرمووە کە لە دژی بێباوەڕەکان شیعر بڵێن و بنووسن وە بە (حەســانی کوڕی سابتی) فەرمووە " شیعر لەدژی بێ باوەڕان بڵێ چونکە ڕۆحی قودوس لەگەڵ تۆدایە ... " .

نەك هەر شیعر بەڵکو ئاینی ئیسلام جۆرەها ڕاگەیاندنی بەکار هێناوە بەپشت بەستن بــە زۆرێك لەو دروشمانەی کە لەئیسلامدا هەن و شێوەی ڕاگەیاندنیان هەیە ، وەکو : بانگدان کە ڕێگەیەکی ڕاگەیاندنی گرنگــە ، کــە بــیر وبــاوەڕی مرۆڤیموســوڵمان و بنــەماکانی ئیســلام لەچەند ووشەیەکی کەمدا دەخاتە ڕوو هەروەها نوێژی بەکۆمەڵ ونوێژی هەینیوتارەکەی و

... جۆری هەردوو جەژنەکە ئەمانە هەموویان لەبەهێزترین و سەرکەوتووترین هۆکاری ڕاگەیاندنن ، وە ئەمانە هەموووی جەخت لەوە دەکاتەوە کە ئاینی ئیسلام ئاینێکی ڕاگەیاندن وهەواڵ وبلاوکردنەوە وبانگەواز و ڕێ نیشان دانە .

سیفەت ونیشانەکانی ڕاگەیاندنی ئیسلامی

١-ڕاگەیاندن بیر وباوەڕە :

لەبنەڕەتی ئەقایدیەوە دەردەچێت گرنگیەکەی برایەتی وئاراستەکردنە بۆ سەر شارێگەی گەیشتن بەپەروەردگار تەنها بە خواپەرست ویەکتاپەرستی .وەئەم ڕاگەیاندنە دەگەڕێتەوە بۆ قورئانی پیرۆز وسوننەتی پێغەمبەر (ﷺ) و ڕێبازی شەریعەتەکەی گرتوەتەبەر لەهەموو ژیاندا ... هەروەها بنەما ئەخلاقی وسیاسی وکۆمەلایەتی وئابووریەکانی لێوەرگرتووە ، وە ڕاگەیاندنی ئیسلامیش تێدەکۆشێت بۆ پاراستنی ئەم بنەمایانە و جەخت کردنەوە لە سەریان و پابەند بوون بە بەرنامەی خوا لە گشت کاروبارێکی دونیادا .

٢- ڕاگەیاندن پابەند بوونە بەدادپەروەری و پێوانەیەکی ڕاست دروستەوە :

ئەم داد پەروەریە و پێوانە ڕاست و دروستە بارو دۆخ هەرچۆنێك بێت لانادات بەلای هیچ کەس و چین ورەگەز ونەتەوە یەکدا و یاخود بەلای سودمەندییەکی مادی یەوە ، کە پەروەردگار دەفەرموێت ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ ﴾(النساء: من الآية١٣٥)، بەم شێوەیە وێژدانی موسوڵمانی ڕاگەیەنەر و ڕۆشنبیریە ڕەسەنەکەی ڕۆحە دڵنیاییەکەی دە بێتە پاڵنەرێکی بۆ ووتنی هەق جا ئیغرا مادی وسیاسی وفشارە کۆمەلایەتیەکان هەرچەندە بێت .

٣- ڕاگەیاندن لەخزمەتی هەمەنەدایە :

نەك لە خزمەتی کەسی دەسەلاتدار یان سیستەمەکەی یان خێزان و بنەماڵەکەی هەروەکو چۆن ئێستا وایە لەهەندێ لەولاتە عەبییە بەناو ئیسلامەکان بەلکو ڕاگەیاندنی ئیسلامی بەتەواوەتی تەرخان کراوە بۆ هەڵگرتنی بانگەوازی ئیسلامی وبلاو کردنەوەی و ئامادەکردنی ڕۆح و نەفس بۆ ڕازی بون بەئاینی ئیسلام و سیستەم وشەریعەت ودەوڵەتەکەی ، ئائەوە ڕاگەیاندنێکی سەرتایی ودابین کراوە بۆ خزمەتی ئیسلام .

لەدوای ئەمانە هەمووی ... لەدوای ئەوەی کە کاریگەری ڕاگەیاندن سیماکانیمان زانی پێویستە کە ئاماژە بدەین بە ئەرك وفرمانەکانی ڕاگەیاندنی ئیسلامی ناوبراو بەتایبەتی لەم کاتەی ئێستاماندا :

١- ئاگادارکردنەوەی موسولمانان بەوەی کە ڕۆژانە لە دەوریان ڕوودەدات لەو کارو بارانەی کە زیان دەگەیەنێت بە ژیان وبەرژەوەندیەکانیان و وحاڵ ئەحوالیان وە ڕاڤەکردنیان بۆیان لە بەر ڕۆشنایی یاسا ورێسا وئەحکامە ئیسلامیەکانەوە .

٢-ناساندنی دۆسیە ئیسلامییەکان وقایلکردنی ڕای گشتی و جیهانی بە دادپەروەرێتی وگرنگێتیان .

٣- ڕو تێکردنی ڕای گشتی لە ولاتانی موسولمانان بەپێی بنەماکانی ئیسلام وئەوە کە خزمەت دەگەیەنێت بەئیسلام .

٤- ئاماژەکردن بۆ ڕەوشتی ئیسلامی و هاوکاری و پشتگیری ڕەگەزە ئیسلامییە پێشڕەوەکان وە تۆمەتبارکردنی ئەو جۆر ڕەوشتانەی کە پابەند نین بەیاسا ورێساکانی ئیسلام ، وەگرنگی دان بەدەرخستنی شوێنەوارە کوشندەکانی .

٥- بەرە و ڕوو وەستاندنی ئەو بانگەوازانەی کە ڕێگە لەخەلك وون دەکات وە ئامانجی موسولمانان وولاتەکەیانە .

٦- نزیککردنەوەی بۆچوونە بینینەکان لەهەموو ولاتە ئیسلامیەکاندا وە کار کردن لەسەر نەهێشتنی جیاوازی و دوبەرەکایەتی .

لەکۆتایدا دەڵێم : کە پابەند بوون بە ڕاستی وهەقەوە کارێکی پێویستە وە بانگەواز کردن بۆ ئەوەی کە بەرنامەکەی خوا فەرمان ڕەوا بێت ئەمە ئەرکێی سەر شانی هەموو موسولمانانە ... وە بلاوکردنەوەی ئیسلام وبەرگری لێکردنی لەکارە پێویستەکانی سەرشانی موسولمانانە ، لەبەر ئەوە موسولمانان داوا لێکراون بەڕاگەیاندن وبانگەواز کردن بۆ لای خوا هەتا لەتواناناندا هەیە .
وە ئێمەش لەم ڕۆژەدا پێویستمان بەکەسانێکە کە تێبکۆشن لە ڕێگەی خودادا بەهەموو شێوەیەك وە هەروەکو چۆن سەربازێك دەجەنگێت بەچەکە جۆراو جۆرەکان ... ئەگەر نا ئەوەی کە مامۆستایەکی ئاینی لە مزگەوتێکدا ومامۆستایەك لە قوتابخانەیەکدا و بانگخوازێك بونیاتی دەنێت لەچەند ساڵێکدا ، ڕاگەیاندنی خراپ لەچەند کاتژمێرێکدا دەیڕوخێنێت .
دەنگی ئیسلام پێویستە بەرزبێتەوە هەتا دەنگی بێباوەڕان و ڕێ وونکەران بخنکێنێت و نەیهێڵێت وە هاتو هاواریان وەك هەوا بڕوات و نەمێنێ ...

سەرچاوە

گۆڤاری (الرباط) ژمارە " ٣ " ــ ساڵی یەکەم (شەوال ــ ٢٠٠٣)

ڕۆژی بەختەوەری

ئایا هیچ ئارەزوویەکت هەیە کە لەکاتی پشووەرگرتندا یان لەکاتی دەست چۆڵیت لە کارەکەتدا مومارەسەی بکەیت !

م . عەبدوڵا عومەر

ئارەزووەکان بریتین لە چەند ڕێسکەیەکی چێژ وەرگر لە مرۆڤ تێدا هەڵوێستە دەکات بۆ ئەوەی سروشتی خۆی بدات بەدەستی ڕیەوە وئارام بێت لەو کارەی کە ئارەزوویەتی .

وە پێدەچێت هەموو لایەك بەبێ جیاوازی هەریەکەو ئارەزوویەکی هەبێت وە یان هەندێ کەس مومارەسەی دەکات بەڵام ناوی لێنانێت ئارەزوو .

منداڵ کە ئەو نزیکترینە بۆ سروشتی مرۆیی یەوە مومارەسەی ئارەزوویەکی تایبەتی خۆی دەکات و پاشان دەگەڕێتەوە سەر یاریەکی تر ناو بەناو ، وەکاتێك کە گەورەش دەبێت ئارەزوویەکی دیاری کراو هەڵدەبژێرێت وەك نموونە " کۆکردنەوەی پوڵ ، کۆکردنەوە وناردنی نامە ، کۆکردنەوەی وێنە ...هتد) .

بەڵام کەسی گەورە لەوانەیە ئارەزووەکەی بەپێی ئەو بارودۆخ و ژینگەیەی کە تێیدا دەژی هەڵبژێرێت کە لە ئارەزووی کشتاری یەوە دەست پێدەکات ولە ئارەزووی سیایەتدا کۆتایی پێدێت ، وە ئارەزووی مەلەوانی وسواری و ڕاو ، نووسین ، خوێندنەوەی کتێب ... هتد دەگرێتەوە.

بەهەر حاڵ پێویستە کە ئارەزوویەکت هەبێت لەو ئارەزووانە کە تاوەکو لەکاتی نارەحەتی وغەم ویەژارەدا پەنای بۆ بەریت و دیومانە و بیستومانە کە چەندین کەس ئارەزووەکانیان لە دارمان و ڕوخان ڕزگاری کردوون .

یەکێك لە وانەی کە ئەزموونیان هەبووە بەشێکی زۆری ژیانیان بەسەر بردووە لە پێناوی گەڕان بەدوای بەختەوەریدا کە خەڵکی لەسەری ڕاهاتوون وە وای لێ کردوون کە باوەڕیان بەوەبێ کە ئەم بەختەوەرییە شتێکە هیچ بوونێکی نییە وە ئەو بەختەوەرییە بۆ هەموو کەسێکیش نییە وهەڵناکەوێت ، وەدەڵێن " بەختەوەری وەکو جوانی وایە خودی خۆیەتی بنەمای بوونی وهۆکاری بوونیشی ... وە لەتوانای هەموو مرۆڤێکدایە کە دەستی بۆ درێژ بکات تاوەکو ئەوەندەی کە پێویستیتی بۆئەو کاتەی کە ئارەزوی دەکات وەیەوێ باڵی بەرێت .

پاشان وتی : ڕۆژێکیان چووم بۆ سەردانی خێزانێك کە پێکهاتبوون لە دایك بارك وپێنج منداڵ وە بە توندو تۆڵی وپێکبەستنەوەیەکی توندی خێزانی و خۆشەویستی و لێك تێگەیشتن لە نێو هەموو ئەندامەکانیاندا ناویانگیان دەرکردبوو ... تاوەکو ناویان لێنرابوون بەختەوەرترین خێزان لە جیهاندا .

وە ڕۆژی هەینیم دەمەو ئێوارە هەڵبژارد بۆ ئەو سەردانەم چونکە دەمزانی کە تەنها ئەو ڕۆژە هەیە کە ئەوان دەوامیان نەبێت و لەماڵ بن ، کاتێك کە چوومە نێو ماڵەکەو سەلامم لێ کردن .. لەچەند شوێنێکەوە ولامی سەلامەکەم بیستەوە .. لەوکاتەدا باوکیان سەرقاڵی هەڵگرتنی کورسی یەکی دێرین بوو وە خۆی پێوە خەریك کردبوو .. وە دایکیان لەسەر کورسی یەك دانیشتبوو لە سەر باڵەکۆنەی دەرەوە سەری بەرەو

ئاسمان بووە وەکو ئەوە وابوو کە ئەستێرە بژمێرێت ، وە منداڵەکانیشیان هەریەکەیان سەرقاڵی شتێك بوو وە ئەوە بوو هەموویان بەسەر ڕاوەشان وخەندەوە پێشوازیان لێ کردم وپاشان هەموویان خەریکی کاری خۆیان بوونەوە ، منیش چوومە لای باوکیان ودیقەتم دا کەچۆن وا بە پەرۆشەوە خەریکی کاری خۆیەتی و لە نێوانماندا ئەم گفتوگۆیە ڕوویدا :

وتم من بۆیە ئەم ڕۆژەم هەڵبژاردووە بۆ ئەوەی سەردانتان بکەم چونکە دەمزانی ڕۆژانی تر سەقاڵی کارن .

وتی : زۆرباشە بەڵام ئەمڕۆش لای ئێمە یەکێکە لەڕۆژە گرنگەکان نەك لەبەر ئەوەی کە پشوی ڕەسمیمانە خۆمانی تێدا بخەینە ئەوپەڕی تەمەڵی و خۆتوندکردمان لە جێگاکانماندا . وەك دەبینیت تۆ بەم سەردانەت ئێمەت شەرمەزەندکرد بەڵام هیچ کاممان نابینیت بێکار دانیشتبێ بەڵکو هەریەکەمان خەریکی کار وئارەزووی خۆمانین وە ئێمە ئەم ڕۆژە ناودەبەین بە (ڕۆژی بەختەوەری) کەتێیدا بەهۆی چێژوەرگرتنمان لە ئارەزووەکانمانەوە بەشێکی زۆر بەختەوەری وەردەگرین ، وە ئێمە خێزانێکی زۆر دڵخۆش ووابەستەی یەکترین ، دیارە ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو پەروەردەیەی ئەو بنەماڵەیە کەچۆن لە منداڵیەوە لەسەری پەروەردە کراون ، کە لێرەدا پەروەردە کردن ڕۆڵێکی مەزنی هەیە بۆ خۆش خۆشگوزەرانی و بەختەوەری خێزان ، گەر ئەوخێزانە خاوەن پەروەردە ورەوشتی جوان نەبن چۆن ئاوا لەناو یەکدا دۆست وخۆشەویستی یەکتر دەبن و کۆمەکی یەکتر دەکەن ، دیارە ئەو دایك وباوکە هەمیشە هانی منداڵەکانیان داوە کە هەر یەکەیان خۆی بە ئارەزوویەکی شەریفەوە خەریك بکات و تا ببێتە بەشێك لەژیانیان بەمەش دیارە هیچ کامیان ڕووبەڕووی نارەحەتی و دان تێژکردنەوە لەیەکتر نابنەوە و بەمەش بێ گومان دەتوانی خێزانێکی ئاوا بەختەوەر پێك بهێنیت و ببێتە نموونەی جوانی وباشی و کۆکی ناو خێزانەکەت .

بێ گومان پەروەردەکردنی خێزانیش پێویستی بە چەندین بنەما هەیە بۆ بەرە وپێدان وپێکهێنانی لەسەر ئاستێکی شیاو و جوان و بەڕەوشت ، جا یەکێك لەو بنەمایانە ئەوەیە کە چۆن هەر لەسەرتاوە ڕێز وخۆشەویستی وبەدەمەوەهاتن بڕوێنیتە ناو ڕۆحی ئەندامانی ئەو خێزانە ، وە کارێکی وابکەیت تا بتوانی وا لە تاکەکانی ئەو خێزانەت بکەی کە هەریەکەیان بەپێی ئارەزووی خۆی بڕیار بدات لەسەر هەڵبژاردنی ئارەزوویەك کە ئەمەیان باسەکەی منە کە دەڵێم ئارەزوو وا لەمرۆڤ دەکات کە هەندێ جار لە کاتی نارەحەتی و دڵتەنگیدا ئەو ئارەزووەی کە هەتە گەر بتوانی خۆتی پێوە خەریك بکەیت لەوانەیە زۆر بەسانایی بتوانیت بەسەر کۆسپ وغەمەکانتا زاڵبیت ، بەمەش خێزانێکی نموونەیی پەروەردە دەکەیت .

خوێنەران ئەم کورتە باسەی من تەنها ئەوەندەیە کە بۆ ئەوەی خێزانێکی بەختەوەر دروست بکەیت دەبێت سەرەتا لە پەروەردەکردنیانەوە دەست پێ بکەیت راتە هەموو بنەمایەکی خۆشگوزەرانی خێزان دەگەڕێتەوە بۆ پەروەردەی سەرتایی ئەو خێزانە .

دادپەروەری کۆمەڵ وئازادی فەرهەنگ لە کۆمەڵ دا

نوسینی فاروق عەبدول عەزیز

شارەزای دەرون ناسی وکۆمەڵ

ئینسان خوازیاری دادپەروەری وئازادیە ،کاتێك دادپەروەری کۆمەڵاتی چەسپا ئازادی سەقام دەگرێت ، دادپەروەری لەگەڵ ئازادیدا گرێ بەستن واتە کاتێك داد پەروەری پێشێل کرا ئازادی بەند دەکرێت ودەتوانین بڵێین لەهەرکۆمەڵگەیەك ئازادی ببێت ئەوا دادپەروەریش هەیە ، ئەوپە ئازادی ودادپەروەری تەواوکەری یەکترین .

ئینسان لەچەشنی گشتی دا نێر و مێ پێك هاتووە کە هەرکامێك لەمانەش تایبەتمەندی ومافی خۆی هەیە .

هەروەها کە درومرۆڤ نابینین لەچەشن و قەبارەی خۆیدا وەکو یەك بن وجیاوازی تەواویان هەیە (هەتا دووانە یەکسانەکان کەلە تۆوێك و هێلکەیەك بەدی هاتوون لەگەڵ یەکتردا جیاوازیان هەیە چ بگاتە دووانە نایەکسانەکان وباقی مرۆڤەکان ([1]) ، ئەمش شۆرشی زانای فەرەنسی (ژان ژاك رۆسۆ) لەکتێبی گرێ بەستی کۆمەڵایەتیدا ([2]) ئاماژەی پێکدووە سەبارەت بەجیاوازیەکانی تاکەکس هەروەها بۆ مارەیی و شوێنەوار و هەندێکی ڕەچاو کراو: لەجیاوازیەکانی ئینسانەکان بەیەکەوە .

کۆمەڵیش کەلە کۆی تاکە جیارازکان پێك هاتوو بەرهەمەکانی و بەدیهاتووەکانی بۆ تاك وکۆجیاوازە بەلام بەپێی نیاز و پێویست فەرهەنگی بۆ هاربەشی دامەزراندوە کەفەرهەنگ بریتیە لەکۆیَ فۆلکلۆروکەلتور و داب ونەریت وبیر و بۆچوون و بروا جیهان بینی و زمانی هاوبەش بۆپێکەوە کۆکردنی گەل بەوتەیەکی تر هەزگەلێك نەرهەنگی گشتی ولەنێوان ئەودا وردە نەرهەنگەکانیشی (Sub-Culcher) هەیە.[2] ئەندامانی کۆمەڵگە بە هۆی زمانەوە لەگەڵ یەکتریدا پەیوەندیان هەیە ، زمانیش بەسمبولی فەرهەنگ دانراوە بۆ ووتار و نووسین و خوێندنەوە .

هەروەها زوڵم وستەمی هەمەلایەنەیان لەگەڵی کورد کردوە ئەوەتە کتێبخانەگشتیەکان لەخەزنی کتێبە کوردیە زانستیەکان زۆرلاواز و هەژارن واتە لەخوێندنگاکانی ئاینی وباقی خوێندنگان و زانکۆکانمان کە تەمەنیان بۆ سی وچل ساڵ دەروات بایەخی ئەوتۆ کەشایانی ئەم گەلە کۆڵ نەدەرە خەباتکارە بێت نەدراوە هۆکەیشی تەسك بینی دوژمنانی غەدارە .

بەهۆی نەبونی کتێبە سەچاوەکان وئینسکلۆپیدیای زانستی کوردی پاش راپەڕینی پیرۆز و کۆرەو کە ١٢ساڵ تێدەپەڕێت نابینرێت بەباشی ئەم کەلێنە پڕکرێتەوە ئەمەش دەمەوێت لەم بەشەدا گرنگی دەولەمەندکردنی کتێبخانەکانی کوردستان لەکتێبە کوردیە سەرچاوە زانستیەکان پێویستیەکی زەرورە و هەروەها کمپێویستە ئێمە زمانە بیانیەکان بەباشی فێرببین و بەپێش کەوتنی ئەوان خۆمانی پێ دەولەمەندی زانستی بکەین هەروەها زمانی کوردیش کە سمبولی فەرهەنگی کوردیە کەهەزاران شەهیدو ئەنفال کراو و بێ سەرو شوێن کراوی بۆ ئەمە پێشکەش کراوە لەبیر نەکەین .

هەرواکەئاماژەی پێ کرا زمان سیمبولی فەرهەنگە و فێربوونی زمانە تێر وتەواوەکانی گەلانی تر زۆرچاکە بۆ ئەوەی زانست و زانیاری زیادتریان لێ وەرگیرێت وپێویستێکی سەردەمە بۆ پەیوەندیەکان ، هەرواش گرنگی بەزمانی کوردی خۆمان ودەولەمەندکردنی پێویستە بۆ ئەمە ئەرکە گەورەکان دەکەوێتە سەرشانی مامۆستایانی بەرێز و خوێندکارە ئازیزەکانی زانکۆ ، دەزانین دەست پێ کردنی هەرکارێك لەپێش دا هەندێك گرانە بەلاَم لەشۆڕش دا هەمیشە دەبێت لەخۆبووردوویی هەبێت وەستان و کۆڵ نەدان لەسەر گەیشتن بەئامانج یەکێك لەو ڕێگایانە کە من پێشهاتی دەکەم ئەوەیە :

دیارە مامۆستایانی بەرێزی هەربەشێکی زانستی سەرچاوەیەك بۆ وانە تایبەتیەکەی دادەنێت جاباش وایە وەکو کارێکی عەمەلی بەهەرقوتابییەك یان چەند خوێنکارێك بەشێك لەوانە بۆ وەرگێران بەزمانی کوردی بدرێت جاخوێندکارەکان کارەکانی یەکتری هەڵسەنگێنن وهەڵەکانی چاك کەن ئەم کارە دەبێتە باش فێربوونی ئەوزانستە ولەئاخردا ئێمە وەرگێڕاوی کیتی دانەیەکمان بەکوردی هەیە کەپاش پیاچونەوە دەتوانرێت لەچاپخانەی زانکۆ لەچاپ بدرێت بۆ جیلی داهاتوو و زانست خوازانی گەل کەناتوانن بەزمانی بیانی بخوێننەوە دەبینین لەساڵێکدا چەندکتێبی وەرگێراو کتێبخانەکانی دەولەمەندکرد و ئاستی زانستی کۆمەڵگەی سەرخست و بواری بۆمامۆستا و خوێندکاری داهاتوو ڕەخسان سەرچاوەیەکی تازە و زانستی زۆرتر وەرگرن !

((دەگێڕنەوە پاشایەك لەگەڵ هاوڕێکانیدا بەرێگەیەکدا دەڕۆیشتن پیرە پیاوێکی بینی لەتەمەندا خەریکی ناشتنی نەمامی گوێز بوو ئەوسەردەمە گوێز بەدرەنگی دەهاتە بەر، پاشا ووتی : های لەم خالەیە ئەوە خەریکی چیت ؟ ووتی پاشا نەمام دەنێژم ! پاشاوتی دەزانم بەلاَم ئەم دارە درەنگ دێتە بەر ، پیاوی پیر ووتی قوربان دەزانم !خەلکی پێش ئێمە چاندیان و ناشتیان وئێمە لەبەرەکەیان خوارد ئێمەش دەیچێنین باداهاتووەکان بەرەکەی بخۆن !)) .

زۆر ڕونە دامەزراندنی ڕۆشنبیری و فەرهەنگی گەشاو و چاك و باش کردن بەئامانج ودانانی پلان ونەخشە وبەرنامەی هەمەلایەنانەیە دەبێتە شۆرشی ڕۆشنبیری و فەرهەنگی شایانی مرۆڤ ، ئەویش کە مادەیەکی پاککەرەوەیە ئەگەر لەشوێنێکدا بووستی دەگەنێت وپردەبێت لەمشەخۆرەکان وبەکتریا و ...... هتد ، ئینسان ئەگەردرو ڕۆژی وەکو یەك یەکسان بێت خەساری کردووە هەمیشە دەبێت لە خەبات و تێکۆشان بۆ زانیاری زیاترچاك و باش بوون هەنگاو هەلگرین .

لەئامێرەکانی ڕاگەیاندن و پەیوەندیەکان بۆدەولەمەندکردن وگەشەکردنی کۆمەڵگە سوود وەرگیرێت ، زانستەکان بەشێوازی زانستی ئەرك ومافەکان دیاری بکرێت لێزانانە کارەکان بەدەستی کارزانەوە بسپێرێت وبناغەی کۆمەڵی داهاتوو ڕاست وبەقووەت دانرێت ڕوونە کەباری لار ناگاتە ئامانج وبینای سستە وبێ زوو دەروخێت !

ڕۆڵی ڕادیۆ و تەلەفیزۆن و ڕۆژنامەکان و میدیا و ئامێرەکانی ڕاگەیاندن و پەیوەندی گرنگە چونکە ئەمانە ئەگەر باش و وزانستیانەی بەکاربێن دەتوانن وەکو مەلبەندێکی زانکۆیی ئاستی ڕۆشنبیری و فەرهەنگی کۆمەڵگەیی بەرز بکەنەوە بەپێچەوانەوە دەتوانن بی ڕوخێنن !

جاچۆنیەتی بەکارهێنانی شارەزایانانە لەتەواوی بوارەکاندا گرنگن دەتوانم بڵێم ڕیکلام ونواندن بەجۆری ڕێنە کاریگەری زۆری لە بینەردا هەیە ، بەچاو بینین و بەگوێ بیستن جیاوازیان هەیە ئەمەیە دەنگ ورەنگ دەتوانێت کاریگەری باشتری هەبێت .

بۆ پێشەوە بەرەو کۆمەڵگەیەکی ڕێك وپێك

سەرچاوەکان

عدالت اجتماعي – خسرو شاهي

روان شناسی فرمان ل مان – د. شناسي

زمینه جامعه شناسی – د. آریانپور

قرارداد اجتماعي – روسو

[1] روانشناسی عمومی ژمان ل مان – دهشاعی

(٢) قراو دادجاعی ڕۆسۆ

[2] زمینه جامعشناسی داریان پور

کورد و مافی چارەی خۆنووسین

عەبدو[illegible] مەلا ئەحمەد

Ahmadawai@ maktoob . com

١- چەمکی مافی چارەی خۆنووسین

بۆیەکەم جار لەسەردەمی شۆڕشەکانی فەرەنسا و ئەمریکادا واژەی مافی چارەی خۆنووسین بەکار هات ، ئەم واژەیە لەو بەلگە نامانەدا کە لە " ٢٣ ی نیسانی ١٧٩٥ " دا خرنە بەردەم کونفرانسەوە و مۆرکرا ، بەتێر وتەسەل تر بەکار هێنرا ، ئەگەر چی پێش وەخت ئەم پرنسیپە لە بەلگە نامەی ڕاگەیاندنی سەربەخۆیی ئەمریکا دا پێناسەیەکی مەنهەجی هەبووە ، بەلام ئەم چەمکە لە سەردەمی جەنگی جیهانی یەکەمدا و دوای ئەو جەنگە ، کاتێك پەیمان وڕێکەوتن نامە نێو دەولەتیەکان دانیان بەپرەنسیپی نەتەوەکان دا نا بایەخێکی زۆرتری بەدەست هێنا ، لەو سالانەدا لینین وویلسن وودرۆ ی سەرۆکی ولاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا کە لە ڕووی ئایدۆلۆژییەوە دژی یەکتر بوون ، هەولێکی زۆریان دا رۆلێك بۆ پێشخستنی ئەم چەمکە بنوێنن لینین لە بەلگە نامەیەکی سالی " ١٩١٦ " دا دەلێت :(پێویستە لەسەر سۆسیالیستەکان دەست بەجێ و بەبێ هیچ قەید وشەرتێك بانگەشە بۆ سەربەخۆیی گەلانی ژێر دەست بکەن) لە بەیاننامەی (٨) ی تشرینی دووەمی ١٩١٧ ی ئاشتیش پێی لەسەر (ڕزگار کردنی هەموو ولاتە داگیر کراوەکان و سەربەخۆیی تەواوی لەژێر دەستی ڕاسەر بەخۆکان) داگرت ، ئەمەش بەمەرجێکی بنەرەتی بەدیهێنانی ئاشتی دانا ، جارێکی تر لە کانوونی دووەمی ١٩١٨ دا لەڕاگەیاندنی مافی گەلان و کرێکاران و چەوساوەکان دا جەخت لەسەر ئەم پرەنسیپە کرایەوە .

هەرچی (ویلسن) یش بوو ، ڕای بەو جۆرە بوو کە لە نامەیەکیدا کە لەسالی(١٩١٨) نووسیویەتی بۆ کونگرێس ، بەم جۆرە پرەنسیپە سەرەکیەکەی داڕشتووە : (ئەو پرنسیپە سەرکیەی کە لەم جەنگەدا بۆی تێکۆشاوین ، ئەوەیە کەهیچ حکومەتێك مافی داگیر کردنی خاکی گەلانی تر وسەپاندنی هاوپەیمانێتی سیاسی خۆی نەبێت) هەروەها ڕای وا بوو کە (پێویستە لەسەر هێزە ئیمزاکەرەکانی پرۆژەکە ، بەبێ سلەمینەوە ئەوە پەسەند بکەن ، کە ئەو پرەنسیپەی ئاشتی بەر قەرار کرد) واتە پرەنسیپی مافی چارەی خۆنووسین بۆ مەسەلە یاسایی وسیاسی وسنووری یەکانی جیهان مەسەلەیەکی بنچینەیی و گرنگە .

وە لەدوای جەنگی جیهانی یەکەمیش ڕێگە خۆشکرا بۆ مافی چارەی خۆنووسینی نیشتمانەکان ، جەختی لەسەر کرایەوە و کاری بۆکرا ، لەماوەی نێوان هەردوو جەنگیشدا مافی چارەی خۆ نووسین وەك مافێك سەلمێنرا کە دەبوایە بۆ هەموو ئەو گەلانە بێت کە :

١- کە مینەن یاخود زۆرینەن لە دەولەتێکدا بەلام گەلێکی تر حوکمیان دەکات .

٢- کەمینەن لەچەند دەولەتێکدا بەبێ ئەوەی دەولەتی تایبەتی خۆیان هەبێت .

٣- کە مینەن لە دەولەتێکدا بەلام خۆیان بە بەشێکی دەولەتێکی دراوسێ دەزانن .

٤- زۆرینەن یاخود کەمینەن لەسەر خاکێکی دیاری کراوی خاوەن دەستورێکی تایبەتدا بەلام لەژێر کونترۆلی بێگانەدان .

٥- گەلێکی دابەشکراون لەلایەن هێزی بیانییەوە ناچار کراون لە چەند دەولەتێکدا بژین لەم سەر وبەندەشدا دەشێت مافی چارەی خۆنووسین چەند شێوەیەك بەخۆیەوە بگرێت وەك پاراستنی نێودەولەتی کەمینەکان ، ئوتۆنۆمی ئیقلیمی ،ئوتۆنۆمی بەشێوە قەرارێك لە

چوارچێوەی دەوڵەتێکی فیدراڵ ، یان لەچوار چێوەی دەوڵەتانی ـ بۆ نمونە ـ کۆمینوێلس ، یان لە ڕێی سەربەخۆی نیشتمانیەوە .

بەم جۆرە وپاش بڕانەوەی جەنگی دووەمی جیهانیش ، ودوای چەسپاندنی ئەو بنەما و دەستورانەی کە بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان لە پێناویدا دامەزرا ، ئەم هەنگاوە ئاماژەیەك بوو بۆ سەرەتای دەسپێکی دوا قۆناغی پەرەسەندنی چەمکی مافی چارەی خۆنووسین .

بەم شێوازە بە پشت بەستن بەبەرنامەی نەتەوەیەکگرتووەکان جاڕنامەی جیهانی ساڵی " ١٩٤٨ " ی مافی مرۆڤ ، کۆمەڵە بڕیارەکانی کۆمەڵەی گشتی نەتەوەیەکگرتووەکان ، بەتایبەتی بڕیاری ژمارە " ١٥١٤ " ی خولی ١٥ ڕۆژی " ١٤ ی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٦٠ " سەبارەت بەسەربەخۆیی گەلانی کۆلۆنیالی و بڕیاری ژمارە " ١٨٠٣ " ی خولی " ١٧ ی ڕۆژی ١٤ی کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٦٢ سەبارەت بەمافی گەلان لە سوود وەرگرتن لە سەروەت وسامانی سروشتی یان مافی چارەی خۆنووسین بەرز نرخێنرا و وەك مافێکی پیرۆز تەماشاکرا ، جگە لەوەیش ئەم مافە لەیەکەم خالی هاوبەشی هەردوو پەیمانە نێو دەوڵەتیەکەی مافە شارستانی ، سیاسی ، ئابووری ، کۆمەڵایەتی و کەلتوری یەکانی ساڵی " ١٩٦٦ " یش ئاماژەی پێکرا ، هەروا لە بەیاننامەی پەیوەندی دۆستانەی ساڵی " ١٩٧٠ " ی نێوان گەلان ، خالی چوارەمی بەندی یەکەمی یەکەم پرۆتۆکۆلی ساڵی " ١٩٧٧ " ی یاساکانی جەنگە نێو دەوڵەتیەکان ، دوا ڕاسپاردەکانی کۆنفرانسی هیلسنکی و جاڕنامەی جیهانی مافی گەلان .

٢ - مافی چارەی خۆنووسین وگەلی کورد

ڕێزگرتن لە مافی چارەی خۆتووسینی گەلان دەچێتە خانەی مافەکانی (OMNES ERGA) کەهەر شرۆڤەیەکی بەرنامەی نەتەوەیەکگرتووەکان کە مافی چارەی خۆتووسین تەنها بۆ گەلانی ژێر کۆنترۆلی کۆلۆنیالیزم یان بێگانە دەسەلێنێ ، شرۆڤەیەکی تەنگبینە و ئەمرۆ یاسای نێو دەوڵەتی هاوچەرخ تا ڕادەیەك بەیەکجارەکی فەرامۆش کردووە ، لە لایەکی ترەوە شرۆڤە وتەفسیری بەو جۆرە بەهیچ شێوەیەك لە دەقی خالەکانی (٢ ـ ١ـ ٥٥)ی بەرنامەکەدا نی یە .

چونکە ئەم دوخالە باسی گەلان دەکەن بەبێ جیاوازی ، پەسەند کردنی ئەم تەفسیرە ڕەنگە بەمانای فەرامۆشکردنی مافی چارەی خۆتووسینی گەلان بێ پاش ڕزگار بوون لە کۆلۆنیالیزم و دەسەلاتی بێگانە ، گومان لەوەدا نییە کە چاکتر بووە پێش هەمور شتێك ئەوە نەهێلدرێ کە هەندێ دەوڵەت و گەل بچن هەندێ ولات وگەلی تر داگیر وکۆنترۆڵ بکەن .

ئەوەی ڕاستیش بێت کاکلەی بەرنامەکەی نەتەوە یەکگرتووەکان مۆرکێکی باوك سالاڕانەی دەوڵەتی پێشکەوتووەکانی بەرامبەر بەو گەلانە پێوە دیارە ، کەوا تەماشاکراون کە ناتوانن خۆیان حوکمی خۆیان بکەن .

لە سوتگەی ئەمەوە دوو خالەکەی (٧٣ و ٧٦) ی بەیاننامەی نەتەوەیەکگرتووەکان لێپرسراوێتی هەڵسوراندنی زەمینە تا سەربەخۆکان و ماندێتکراوەکانی بەدەوڵەتە ئەندامەکان سپاردووە بۆ ئەوە ئەو گەلانە بەرەو سەربەخۆیی تەواو و پەیڕەوکردنی مافی چارەی خۆتووسین بەرن ، سەرباری ناوەڕۆکی پەیماننامەکە ، کۆمەڵەی گشتی چەند بڕیار وبەڵگە نامەیەکی تری هەیە کە دوا لە دەزگا جیاوازەکانی کۆمەڵەی گشتی وئاژانسە تایبەتیەکانی کاردەکەن ، ئەو مافانە پەرەپێبدەن و لەهەمور جیهاندا بانگەشەیان بۆ بکەن .

ساڵی (١٩٦٦) نەتەوە یەکگرتووەکان دوو پەیمانی نێودەوڵەتی پەسەند کرد ، کە لە ساڵی (١٩٧٦) دا هەمور دەوڵەتەکان پێوەی پابەندبوون ، ئەم دوو پەیمانە زادەی بڕیاری ژمارە

٧١ ـ ٥٤٥ " ی رۆژی(٥ی شـــوباتی ١٩٥٢) ی کۆمەڵەی گشـــتی بـوون و ـرتی بوون لە پەیمانی نێودەوڵەتی مافە ئابووری و کۆمەلایەتی و کلتوریەکان .

لە خـاڵی یەکـەمی هـەردوو پـەیماندا مـــافی چـارەی خۆتووســین ســیمایەکی جیهانی هەیە و لـە هـەر دووکیـاندا بـەم جۆرە گوزارشتی لێکراوە :

١- هــەموو گــەلان مـــافی چـارەی خۆتووسینیان هەیە ، بەم پێیە گەلان بـە شـێوەیەکی ئـازاد چۆتیـەتی پێکـەوەنانی رژێمـی سیاسـی خۆیـان و بـەم پێـوە دانگەش چۆتیەتی گەشەکردنی ئابووری ، کۆمەلایـەتی و کلتـوری خۆیـان دیـاری دەکەن .

٢- بۆ بەدی هێنانی ئامانجەکانیان ، هەموو گەلان ، بە بەبێ هیـچ بڕیـارێکی پێش وەخت و بەبێ ئەوەی رێکخراوەکانی هاریکاری ئـابووری نێـو دەوڵـەتان و هیچ پابەند بوونێکیان بەسەردا بسەپێنن ، بەپشت بەستن بە پرەنسیپەکانی ئاشتی ریاسای نێو دەوڵەتان ، دەتوانـن ئازادانـە کـەڵك لـە سـەروەت وسـامانی سروشـتی خۆیان وەر بگرن ، هیـچ هـەلو مـەرجێك رێـادات گـەلێك لەکۆمـەك وپارمـەتی بێبەش بکرێت .

٣- دەوڵەتە ئەندامەکانی ئەم پەیمانـە ئەوانەی بۆ پرســیارن لـە بـەرێوە بردنـی زەمینـــی نـاســر بـــەخۆ و زەمینـــی بەو ئاڵەت ، بەرێوە بـراو دەبێـت بـەپێی گەوهـەری بەرنامـــەی " UN " بـــۆ جێبەجێکردنی مـافی چارەی خۆتووسین و رێزلێنان لەو مـافانە کار بکەن .

هەروەها بڕیاری ژمارە (٢٦٢٥) ی رۆژی " ١٠ ی تشرینی یەکەمی سـاڵی ١٩٧٠ی " کۆمەڵەی گشتی گرنگیەکی زۆری هەیە ، کە تیادا هاتووە (مـافی چـارەی خۆتووسـین بـۆ هەموو گەلانەو لە سەر هەمووان پێویستە رێزی لێ بگرن) ، هەروەها لە بەیاننامەی کۆتایی کۆنفرانسـی هیلسـنکی پایەدارانـە لـە سـاڵی " ١٩٧٥ " دا پشـتیوانی لـە مـافی چـارەی خۆتووسین کراوە ، هەروەها لە سەدان رێکەوتن و دانیشتن و کۆنفرانسـی تـردا پشـتیوانی لێ کراوە .

بەم جۆرە بۆ هەموگەلان لەسەر ئاستی جیهاندا مـافی وجودو مـافی سـود وەرگرتنـی ئازادانە لەداهاتەکانی سروشت و مـافی چارە ی خۆنوسین سەلمێنراوە .

بۆیە رزگاربوون لە کۆلۆنیالیزم وداگیرکەری بێگانـە هـەنگاوی یەکەمـە بـۆ بەدیهاێنانی ئازادی بنەرەتی مرۆڤ ، لەبەرئەوە مانای مافی چارەی خۆنوسین لەمافە سەربەخۆیی فراوانترو بەربنترە ، واتە جێ بەجێ کردنی مافـە بنەرەتیـەرزیی یـەکان دەبێتـە هۆیـەك بـۆ مسۆگەر کردنی مافی چارەی خۆنوسین بەهەردوو شێوە دەرەکی وناوەکیو خۆیی یەکەی ، هـەرچۆنێك بێت ، هەندێ گەل هەن کە لە هەندێ قۆناغی مێژوویدا بـە دەوڵەتێکـەوە لکێـنراون ،(چ ئـەو دەوڵەتە پێش لکاندنەکە هەبوبێت یان تازە دامەزرابێت) لەئەنجامی ئەمەدا ئەم گەلانە مافی چارەی خۆنوسین ناوەکی ودەرەکیان لەدەست دا .

هەرکات ئەوگەلانە ویسـتبێتیان پـەیرەوی لـەمافی چـارەی خۆنوسـینی خۆیـان بکـەن ، کە ند و لەمپەریان هاتۆتەپێش نەیان توانیوە ویسـتی خۆیـان جـێ بـەجێ بکـەن ولەلایـەکی ترەوە ئەوەشیان لێ قوت بۆتەوە کەدەبێت رێزی سەروەری ئەو دەوڵە تانە بگرن .

لەدۆخی ئاوەهادا پێویستە لەسەرکۆمەڵی نێودەوڵەتان ، بۆ رێـز گرتـن لەیاسـاکانی UN ی تایبەت بەمافی چارەنوسی گەلان ، پەرە بەچالاکی ومیکانیزمەکانی خۆی بدات ، چونکە مافی چارەی خۆنوسین تەنها لەلایـەن یاسـای هاوچـەرخی دەوڵەتانـەوە دانـی پیـادا نـەنراوە ، بەڵکو جێ بەجێ کردنی دەبێتــە ئـامرازێکی بنـەرەتی بۆئاسـایش و ئاشـتی جیـهان و بـەدی هێنانی ئەو ئامانجانەی کەرێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانیان بۆ دامەزراوە.

٣-قورسایی نێودەوڵەتی گەلی کورد

وەك ئاشکرایە گەلی کورد کەمینەیەکی دینی یـان زمـانی یـان کـەلتوری نی یـە؟ بـەڵکو گەلێکی تەواوە ژمارەی دانیشتوانی لە(سی ملێۆن کەس زیاد تـرە) نیشـتیمانەکەی نـاوی کوردستانە و رووبەرەکەی دەوروبەری (٥٠٠هەزار کیلۆمەتر ی دوجادەبێت) .

واتە : بەئەندەر سەرجەمی رووبەری ئەڵمانیا ، نەمسا سویسرا یە ولەپەیمانی سـاڵی(١٩٢٠ ی سیڤەر) یش مافی دامەزراندی دەوڵەتێکی سەربەخۆی بۆ سەلمێنراوە .

لەسیمینارێکی ساڵی ١٩٨٩ ی رێکخراوی یونسکۆ لەپاریس بۆقـولّ بونـەوە لەچـەمکی مافی گەلان . بەمجۆرە (گەل) پێناسەکەی:

١-کۆمەڵە خەڵکانێکە هەندێ یاخود هەموو ئەم خاسیەتە هاوبەشانەیان هەیە

- داب ونەریتی مێژویی هاوبەش

ب- ناسنامەی نەتەوەیی یان نیتنیکی

ج- یەک کەلتور یان کەلتورێکی لێک چوو

د- ناسنامەی زمان

هـ- دین وئایدۆلۆژیایەکی لێك نزیك

و- پەیوەندی جوگرافیایی

س- ژیانی ئابوری هاوبەش

٢-بەبێ گوێدانە ژمارەی کۆمەڵە خەلکە لە(وەك گەلانی دەوڵەتە بچوکەکان) دەبێت خەلکەکە لەناوخۆی دەوڵەتێکدا زیاد لەرێکخراوێکی ساکاریان هەبێت .

٣-پێویستە لەسەر کۆمەڵە خەلکەکە داوای ئەوەبکەن کەبەگەل بژمێردرێن یاخود ئەوهەستەیان هەبێت کەتێکڕایان گەل پێك دێنن .

به ڕەچاو کردنی ئەوەی کە لە نێو ئەم گروپانەدا خەلکانێك هەن کەهەمان خاسیەتی سەرەوەیان تیاداهەلگرتووە ، بەلام نەویستی گەل یان هەیە و نە هەست .

٤- پێویستە کۆمەڵە خەلکەکە بۆ بەرچاو خستنی خاسیەتە هاوبەشەکان ودەرخستنی ناسنامەی هاوبەش رێکخراوو دەزگای تریان هەبێت .

بەلام ئایا ئەو گەلانە کێن ؟ کە ئەم پەیمان نامەیە ئاماژەیان بۆ دەکات .ئەگەر ئەوە تەنها ئەوگەلانە بگرێتەوە کە سەربەخۆیی یان بەدەست هێناوە و سەرجەمی گەلان نەگرێتەوە . بڕیارە پێشینەکانی UN دوچاری ناکۆکی دێن .ئەویش لەو ڕوانگەیەوە ، کە UN پشتیوانی لەو سەربەخۆیی یە کردووە . کەئەو گەلانە خەباتیان بۆ کردووە ، ئەمە لەلایەك لەلایەکی تریشەوە ئەگەر مەسەلەکە هەرگەلە سەربەخۆکان بگرێتەوە ،خۆمان لەسەنگەرێکدا دەدۆزینەوە لەدژی ئامانجەکانی UN ، واتە پاراستنی ئاشتیجیهان کەشتێکە تەنها بەسەلماندی مافی یەکسانی ی تەواوی گەلان دەستبەردەبێت .

لەسۆنگەی ئەمەوەپێویستە زاراوەی (گەل) هەموو گەلان بگرێتەوە ، بەبێ گوێ دانە ئەوەی کەئەو گەلانە سەرخۆن یان نا، بەواتایەکی تر ، ئەو گەلانە بەگەل نایەنە ئەژمار کەبەزۆر بەدەوڵەتێکەوە لکێنراون ، وەك لە نمونەی گەلی کورد دا دەکەوێت، ئەمەش هەر لەبەر جولانەوەی رزگاری ئەو گەلانە هێشتا بەئەنجام نەگەیشتووە ، ئایا ئەمە بەو مانایە دێت کە دان نان بەمافی گەلان دا دەوەستێتە سەر بەکارهێنانی هێزو سەرکەوتنی خەباتەکەیان ؟ دیارە ئەم جۆرە تەفسیر و بۆچوونە لەگەڵ مەنتیق وعەقلدا ناگونجێ .

لەم بارەیەوە لە ڕاپۆرتی یونسکۆدا هاتووە کە گەلان مولزەم نین ئەو ڕژێمانە قبوڵ بکەن کە مافە بنەڕەتیەکانی کسان و گەلان ناسەلێنن ، لەبەر ئەوە سەیر نی یە کاتێك شارەزاکان مەسەلەی گەلی باشوری ئەفریقا ، فەلەستین و کوردستان لە گفتوگۆکانیاندا بەنموونە بهێننەوە

جگە لەمانەش بەلگە نامەیەکی گرنگی تر هەیە ، کەدان بەفورسایی نێودەوڵەتی گەلاندا دەنێت ، ئەویش پەیمان نامەی ئەفریقایی مافەکانی مرۆڤ و گەلانە کە لەسالی " ١٩٨٦ " دوە دەوڵەتە مۆر کەرەکانی پێیەوە پابەندن ، ئەم رێکەوتن نامەیە بەلگە نامەیەکی یاسایی کیشوەرییە .

بەندەکانیش هەم مافەکانی گەلان دەسەلێنن و هەم.دەوڵەتان بەرێزلێنان پابەند دەکەن ، دەوڵەتە ئەندامەکانی رێکخراوی یەکگرتنی ئەفریقا لەرێی ئەم پەیمان نامەوە نەك هەر پێیان لەسەر مافی چارەی خۆتووسینی سیاسی وئابوری گەلان داگرت بەڵکو لە خالی (٢٠) پرەنسیپی یەکسانی گەلان و خالی (١٩) و مافی بوونی گەلان خالی (٢٢) و مافی سوود وەرگرتنی ئازاد لەسەروەت وسامانی سروشتی خالی (٢١) و مافی ژیانی ئاسوودە لەسەر ئاستی ناوخۆ و لە سەر ئاستی نێو دەوڵەتاندا خالی (٢٣) و ژیان بردنە سەریان لەژینگەیەکی رێك وپێك سەلماند ، خالی (٢٤) .

بۆیە گەلی کورد سەرجەم ئەو خاسیەتانەی هەیە ، کەدەبنە مایەی ئەوەیکەکۆمەڵی نێو دەوڵەتان بەتایبەتی (UN) مافی چارەی خۆتووسینی بسەلێنێت ، وەدان بنێت بەفورسایییەکەیدا و حساب بۆ بزافە رزگاریخوازەکەی بکات ، وەك باقی بزوتنەوەکانی رزگاری نیشتمانی وەك پۆلیساریۆ لە بیابانی رۆژئاوا ، سوابۆ لە نامیبیا و رێکخراوە رزگاری خوازەکانی فەلەستین ـ، وەدان نان بە مافی چارەنوسی کورد دا ، بۆشایییەکی گەورەی خەباتی گەلی کورد لەسەرئاستی نێو دەوڵەتیدا پردەکاتەوە و دەبێتەمایەی بەرگری لەمافە ڕەواکانی و لەمافی چارەی خۆتورسین .

٤- UN و ڕۆڵی له سه‌لماندنی ئه‌م مافه‌دا بۆکورد

نه‌ته‌وه‌یه‌کگرتووه‌کان بایه‌خی به‌چه‌ندین کێشه داوه ، که تاراده‌یه‌کی زۆر هه‌م له ڕووی مێژوویی‌یه‌وه له کێشه‌ی کورد ده‌چن ، هه‌م له ڕووی ڕه‌وایی نێو ده‌وڵه‌تیه‌وه ، زۆربه‌ی جار له ئاکامی خۆتێکه‌یاندنی UN له مه‌سه‌له‌ی گه‌لانی سته‌مدیده‌دا ، کۆمه‌ڵی نێو ده‌وڵه‌تان ئاشنایه‌تی له‌گه‌ڵ کێشه‌که‌دا په‌یدا کردووه و کێشه‌که ڕه‌وایی نێو ده‌وڵه‌تی به‌ده‌ست هێناوه و چه‌ند میکانیزمێکی تایبه‌تی بۆ پاراستنی ماف و مرۆیی و، شارستانی وسیاسی‌یه‌کانی په‌یدا کردووه.

بۆنموونه سه‌باره‌ت به‌مه‌سه‌له‌ی گه‌لی فه‌له‌ستین ، کۆمه‌ڵه‌ی گشتی له بڕیاری ژماره (٢٥٣٥) ی ڕۆژی ١٠ی کانوونی یه‌کەمی ١٩٦٩ دا ڕاگه‌یاند که " گیرو گرفتی ئاواره عه‌ره‌به‌کانی فه‌له‌ستین زاده‌ی پێشێلکردنی مافی چاره‌ی خۆنووسینیانه که به‌پێی په‌یماننامه‌ی UN و ڕاگه‌یاندنی جیهانی مافی مرۆڤ هیچ به‌دیلێکی نییه ، دواتر ئه‌مه له‌چه‌ند بڕیارێکی تردا دووباره ڕوویداوه .

له‌بڕیاری ژماره (٣٢٣٧) ی ڕۆژی ٢٢ ی تشرینی دووه‌می ١٩٧٤ ی کۆمه‌ڵه‌ی گشتی دا دان به‌وه‌دا نرا که ڕێکخراوی ئازادی فه‌له‌ستین نوێنه‌ری شه‌رعی گه‌لی فه‌له‌ستینه و بانگهێشت کرا وه‌ک چاودێر به‌شدار بێت له کۆبوونه‌وه‌کانی کۆمه‌ڵه‌ی گشتی دا ، دواتر کۆمه‌ڵه‌ی گشتی به پێی بڕیاری ژماره " ٣٣٧٦ " ی ڕۆژی ١٠ ی تشرینی دووه‌می ١٩٧٥ بڕیاری دا کۆمیته‌یه‌ك بۆ په‌یڕه‌وکردنی مافه بنه‌ڕه‌تیه‌کانی گه‌لی فه‌له‌ستین دا بمه‌زرێنێ ، هه‌روه‌ها ده‌رکردنی ده‌یان بڕیار و به‌ستنی ده‌یان کۆنفرانسی تایبه‌ت ئه‌نجام دران بۆ به‌دیهێنانی مافی گه‌لی فه‌له‌ستین .

وه‌یاخود له‌سه‌ر کێشه‌ی نامیبیا وبیابانی ڕۆژئاوا ، که‌کۆمه‌ڵه‌ی گشتی به‌پێی بڕیاری ژماره " ١٦٥ " ی ڕۆژی ١٤ ی کانونی یه‌که‌می ١٩٤٦ دا قسه وبڕیاری پێویستی له‌سه‌ر دا و ئه‌نجومه‌نی ئاسایشیش تا ڕاده‌یه‌ك هه‌موو ساڵ بڕیاری له‌و باره‌یه‌وه ده‌رکرد .

وه به‌پێی بڕیاری ژماره " ٢١٤٥ " ی ڕۆژی ٢٧ ی تشرینی یه‌که‌می ١٩٦٦ نامیبیا خرایه ژێر سه‌رپه‌رشتی نه‌ته‌وه‌یه‌کگرتووه‌کانه‌وه تا ئه‌و ڕۆژه‌ی سه‌ربه‌خۆیی به‌ده‌ست دێنێ .

سه‌رئه‌نجام UN کۆنفرانسێکی نێو نه‌ته‌وه‌یی بۆ سه‌ربه‌خۆیی بێ سێ ودووی نامیبیا له ڤیه‌ننا له ٧ تا ١١ ی ته‌مموزی ١٩٨٠ ڕێکخست، تیایدا بڕیاری‌کارنامه‌یه‌کی‌گشتی درا و بانگه‌واز بۆ سه‌ربه‌خۆیی ده‌ست به‌جێی نامیبیا به‌ئیمزای خه‌ڵکانی به‌ناوبانگی ناو کۆنفرانسه‌که بڵاو کرایه‌وه .

هه‌روه‌ها ڕۆڵی UN سه‌باره‌ت به‌کێشه‌ی بیابانی ڕۆژئاوا و مه‌سه‌له‌کانی تر UN توانیویه‌تی ڕۆڵی ئه‌کتیڤی له‌سه‌ر کێشه‌ی ئه‌و ناوچانه هه‌بێت .

کاتێك دۆخی گه‌لی کوردیش به‌و گه‌لانه به‌راورد ده‌که‌ین ده‌ر ده‌که‌وێت که کوردیش هه‌موو ئه‌و مه‌رجانه‌ی تیادایه که له‌و گه‌لانه‌دا هه‌بووه‌تا به‌مافی چاره‌ی خۆنووسینی خۆیان گه‌یشتوون ، که‌چی UN تا ئێستا هیچ ڕۆڵێکی گرنگی بۆ ئه‌و مافه‌ی کورد نه‌دیوه .

بۆیه له‌ده‌ر ئه‌نجامی ئه‌م برگه‌یه‌شدا ده‌رده‌که‌وێت که‌گه‌لی کورد هه‌موو مه‌رجه یاسایی وشه‌رعیه نێو ده‌وڵه‌تیه‌کانی هه‌یه تامافی چاره‌ی خۆنووسینی بسه‌لمێنێ و باجی‌ئه‌و نه‌هامه‌تییه‌ی بۆ بدرێته‌وه که ده‌یان ساڵه پێوه‌ی ده‌ناڵێنێت و UN لێی به‌رپرسیاره ، وه‌ده‌بێت ئه‌و ڕێکخراوه‌ش بوونی خۆی بسه‌لمێنێت له سه‌لماندنی مافی گه‌لانی چه‌وساوه‌دا .

٥- بزاڤی ئازادیخوازی نیشتمانی کورد له‌یاسای نێو ده‌وڵه‌تاندا

واژه‌ی (جه‌نگی ڕزگاری نیشتمان) به‌ر له‌وه‌ی‌که یاسا ڕێکی خستبێ ڕیشه‌ی ده‌چێته‌وه سه‌ر واقیع ومێژوو واته پێش ئه‌وه‌ی زاراوه‌یه‌کی قانونی بێ گوزارشت له بارێکی سیاسی ودیاریکراو ده‌کا ، له‌یاسای جه‌نگدا جیاوازییه‌کی ڕوون له‌نێوان جه‌نگی نێو ده‌وڵه‌تی و جه‌نگی ناوخۆ یاخود له‌نێوان جه‌نگی نێوده‌وڵه‌تی وجه‌نگی نانێوده‌وڵه‌تی هه‌یه ، به‌ڵام دواتر برانه‌وه جه‌نگی‌جیهانی دووه‌م پۆلێنی هه‌ندێ جه‌نگ گۆڕانی به‌سه‌ردا هات ، به‌تایبه‌تی جه‌نگی دژی کۆلۆنیالیزم ، واته جه‌نگی ڕزگاری ، که ئه‌مڕۆ به‌هه‌موو ئاسه‌وارێکه‌وه به‌جه‌نگی نێو ده‌وڵه‌تی ده‌ژمێردرێ و به‌جه‌نگی ناوخۆیی دانانرێ .

گۆڕانکاریه‌کانی که‌به‌سه‌ر مافه مرۆیی‌یه‌کاندا هاتوون هاوته‌ریب له‌گه‌ڵ ئه‌و جه‌نگاوانه‌دا پێش که‌وتوون که بۆ ساغکردنه‌وه‌ی مافی چاره‌ی خۆنووسین و پرەنسیپی مافی یه‌کسانی هه‌موو گه‌لان نراون .

دوای جەنگی جیهانی دووەم بەهۆی پەیمانی جیاجیاوە مافی تازە لەم بوارەدا سەری هەڵدا ، ئەم مافانە نەك هەر یاسا کوتەکانیان گۆڕی ، بەڵکو پەرەشیان پێدان و هەندێ لایەنیان لێ روون کردەوە ، پێش کەوتن لە بەجیهانی کردنی جەنگەکانی رزگاری نیشتمانی لەری چەندەها بریار کۆمەڵەی گشتی وپەیمانەکانی ساڵی " ١٩٤٩ " ی ژنێف و پرۆتۆکۆلە پاشکۆکانی و ساغ کردنەوەی مافی چارەی خۆنووسینی گەلان لەبەڵگە نامە وباسەکانی (UN) دا ، یارمەتی ئەوەی داوە کە چەمکی جەنگە کۆلۆنیالیەکان و دواتریش چەمکی جەنگەکانی رزگاری نیشتمان مانای فراوانتر وقولتر وەرگرن .

لەم بوارەدا هەر دوو بریاری ژمارە " ١٥١٤ " (کەباسی سەربەخۆیی گەلانی کۆلۆنیالی دەکا) و ژمارە " ٢٦٢٥" (کە باسی پەیوەندی دۆستانەی نێوان گەلان دەکا) بە دوو بریاری بنچینەیی دەژمێردرێن ، یەکەمیان دوای ئەوەی ملکەچ بوونی گەلان بۆ داگیرکاری و چەوساندنەوەی بیانی بەپێشێل کردنی مافە مرۆیی وبنەرەتیەکان دەژمێردرێ ، مافی چارەی خۆنووسین بە مافی هەموو گەلان رادەگەیەنێت .

خاڵی دووەمیشیان دەڵێت : ئەو گەلانەی بەرپەرچی کوتەکانی سەر پەیرەو کردنی مافی چارەی خۆنووسین دەدەنەوە ، مافی گەران بەشوێن یارمەتی وبەدەستهێنانی یارمەتیان بەپێی بنەماکانی UN هەیە ، جگە لەمەش بریاری ژمارە (٣١٠٣) ی رۆژی ١٢ ی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٧٣ ، کەنابێتە بە بریاری پرەنسیپە بنەرەتیەکانی تایبەت بە دەستووری دادوەری جەنگاوەرانی دژی دەسەڵاتی کۆلۆنیالی وبیانی و رژێمە رەگەز پەرستەکان .

کە روخسارێکی رونتری بارودۆخی تازەی جەنگاوەرانی جەنگەکانی رزگاری نیشتمان دەخاتە بەرچاو .

وە جگە لەم بریارانەی UN یش کە ئاماژەمان بۆکردوون چەندەها بەڵگە نامە ومیکانیزمی نێودەوڵەتی جەنگەکانی رزگاری نیشتمان دەسەلمێنن کە گرنگترینیان پرۆتۆکۆلی یەکەمی ساڵی ١٩٧٧ و پەیمانی ساڵی ١٩٤٩ ی ژنێفە .

بەم بەڵگە نامە وبریارانەش بزاڤی رزگاری خوازی نیشتمانی کورد دەسەلمێندرێ و کورد لەم رووشەوە مافی خۆیەتی کە داوای مافی چارەی خۆتووسین بکات ، کە خۆی بریاری لە سەر بدات و ئەگەر ئەمەش لەلایەن نەتەوەیەکگرتووەکانەوە کاری بۆ نەکرێت ، جگە لەخۆدزینەوە و خۆگێل کردنی ئەو رێکخراوە هیچی تر نییە ...

سەرچاوەکان

- گۆڤاری سیاسەتی دەولی ، بنچینە یاساییەکانی مافەکانی گەلی کورد لەیاسای نێو دەوڵەتاندا ، د . ئالان دەروێش ، ژمارە ٢٧ ــ ل ٥ .
- گۆڤاری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجی ، ژمارە ٣ ، ساڵی حەوتەم ، مانگی ئابی ١٩٩٩
- ماجد عبد الرضا ، المسالة الكردية في العراق ، چاپی یەکەم ، لا ٦٥ / بەغداد .
- رۆژنامەی بزوتنەوی ئیسلامی ـــ فیدرالیزم تاکە چارەسەری واقیعی دۆزی کورد ، عەبدوللا مەلا ئەحمەد ، لا ٤ ، ژمارە ١٥٦ ی رۆژی ٢١ ی کانوونی دووەمی ٢٠٠٤ .
- بەرنامە سیاسیەکانی ئاژانسەکانی هەواڵ .

خوا ئەوە بگرێ کەسەری لەم کوردە شێواندووە

مامۆستا نوری فارس

جێگەی داخە کە بەشێوەیەکی گشتی ، لەمەڕێش هەستە نەتەوایەتی لەناو لایەنە ئاینەکانماندا ، بەتایبەتی لەناو مەلا وفەقێ و هەموو چین و توێژەکانی تری ئەهلی دینەدا بەسەرانسەری کوردستاندا ، زۆر کز ولاواز وبێ هێز بوو ، ئەم بەڕێزانە بەبێ ئەوە خۆیان هەستی پێ بکەن تواونەتەوە لەناو دەوروبەری خۆیاندا وبەو پەڕی قەناعەتەوە ملکەچی وگوێ ڕایەڵی خۆیان بۆ ئەو نەتەوانەی تر کە داگیر کەرانی کوردستان بوون بە پەرستش وعیبادەت زانیوە ، ئەمە لەکاتێکدا کە ڕوناکبیرە ئاینیەکانی هەموو نەتەوەکانی تر بەمەلا وشێخ وئەفەندیانەوە ئاینی پیرۆزی ئیسلامیان کردووە بەچەتر و بە قەڵغان بۆ نەتەوەکانی خۆیان و لەپەنای ئیسلامدا گەل ونیشتمان و قەوارەی خۆیان پاراستووە ، بگرە لە پیرۆزی ئیسلامەوە حوکمی ئەم و ئەویشیان بۆ سەدان ساڵ کردووە !

وە هەتا ئەمڕۆ لەزۆر شوێن ئاینی ئیسلامی پیرۆز بۆ زۆر گەل و نەتەوە لە جیهاندا بووە بەهۆکارێ ناهێڵێ ئەوگەلانە سەر شۆڕکەن بۆداگیر کەرانی ولاتەکانیان ، بەڵکو بەماوەی ئەم پەنجا ساڵەی دواییدا زۆر لە گەلان غیرەتی ئیسلامەتییان جولاوە و داگیر کەریان ناچار کردووە کە دان بەمافی ڕەوایاندا بنێ و ولاتی خۆیان ئازاد کرد ، ئێمە قسەمان لەمەلا وزانا وپایە بەرزەکان نییە ، کە زۆرینەی ئەم کەڵە زانایانە ، بەناواتی بینینی ئالای کوردستانەوە سەریان نایەوە .

ئەوەتا شێخی خاڵ " بەرەحمەت بێ " دەفەرمووێت ((کوردایەتی خوا پەرستییە)) . ئایەتوڵڵای مەردۆخیش کەساسی وبێکەسی کوردان بەم شێوەیە دەلاوێنێتەوە وەك دەفەرموێت

لەم خەوگای چەرخا ، منی شەیدائی
چاوێکم کەردەو ، لە بۆ بینائی
هەرچەنم کۆشا ؛ کەس خەبەرە و نە و
لەبێ سیپا ، خۆشم چوومە و خەو !!

جا بەنیازی پەندو ئامۆژگاری خێر ئەوەك بۆ توانج و تانە و تەشەر ، بەراوردێ لەگەڵ ئەمڕۆ و دوێنێ دا دەکەین ، چەند نمونەیەك لەو سەر لێشێواندن و ئاشق بەبالای بیانی وکوڕی خۆ بەقوربانی کچی خەڵك کردنە دەهێنینەوە زۆر بەئەمانەت وبێلایەنیەوە :

١-مامۆستایەکی بەڕێز هەبوو لەم شارەی خۆماندا کە شاری ئازاداری سلێمانیە ، بەندە لەخزمەتیدا خوێندوومە وە زۆرم خۆش دەوێ ، بەڵام وەك ئەفلاتون دەفەرموێ : حەق لەهەموو کەسێ خۆشەویسترە !) .

ئەم مامۆستایە مەلای وامەلا باش و زانا و بێوەی کەم بوو ڕۆژانە خوێراو خوێر وانە ی دەرسی بە فەقێیەکانی دەگووتەوە ، وەلامی پرسیاری خەڵکی دەدایەوە کێشەی بۆ چارەسەر دەکردن هەرچیشی لەم لایەنەوە دەکرد حسبەتوڵلابوو ، لەبەر خاتری خوابوو، چەندین ئیجازە نامەی مەلایەتی بەفەقێیانی داناو زانا دابوو ، هەتابڵێی مەلایەکی مەلاباش و بێوەی و قورس وگران بوو ، ئێمە لەم ڕووەوە هیچ گلەییمان لێی نییە بەڵکو دەڵێین : خۆزگە لەم لایەنەوە هەموو مەلاکانی کوردستان ئاوا بونایێ .

کەچی ئەم مەلا بەڕێزە لەگەڵ ئەم هەمکە عیلم و زانستەدا بەقەد شوانێ یا بەقەد گاوانێ هەستی نەتەوایەتی نەبوو بگرە شتی وای بە ڕەگەز پەرستی وبێ شەرعی دەزانی ، من خۆم ئەمەم لێ دیوە سەبارەت بەهاوسۆزی خۆی ، لەگەڵ هاولاتیەکانی خۆی ،کە جەماوەری خەڵکی سلێمانی بوون ، کەدەرتغیان نەدەکرد لەخزمەتکردن و ڕێزگرتنی ئەوزاتە لەم بارەیەوە بەدەق لێم بیستووە دەیگووت (لەبەر دەرگای مزگەوتەوە هەتا بەردەرگای خۆمان کە نزیکەی سێسەد هەنگاو دەبوو ، دووسەد تەرمی ئەم کوردی سلێمانی یە بکەوێ لاشە لەسەر لاشەکەوتبێ بەخەیاڵمدانایێ ، دەر بەستیان نیم ، بەمەرجێ چمکیی کەواکەم خوێناوی نەبێ ولەنوێژ نەچێ) .

بۆ بەربەرچ و پاساوی ئەم بۆچوونەی خۆی دەیفەرموو : (حەرامە خەم بۆ ئەم نوێژنەکەر وتەرازو بازانە بخۆی !!) ، هەر ئەم مەلا بەرێزە لەهەمان کۆڕو دانیشتندا کە ئەم فەرمایشتەی تیادا فەرموو ، پاش دەوری نیو سەعاتێ باسی فەلەستین وشەری جولەکەو عەرەب کرابێ ، دەیدا بەهەردوو ڕانی خۆی دا و زۆر بە پەرۆش وحەسرەتەوە دەیگووت و دەیگوتەوە : (ئای کوژرایم دایێ ، ئێستا لەسەر ئەو خاکە پیرۆزە خوێنی خۆت نەدەیت بەرژان ، خوا ئەم ستەم کارانە بگرێ کە ڕێگەمان پێنادەن کە بچین شان بەشانی ئەو برا عەرەبە تێکۆشەرانەمان لەم غەزایەدا بەشداری بکەین !) کەچی لێیان دەپرسی : قوربان ! ڕات چییە دەربارەی مەلا مستەفای بارزانی ؟ دەیگووت : (... بەخوا هەرچۆن بێ خۆشم ناوێ ، خوێن ڕێژ بوو ، موسوڵمانانی زۆر بەکوشت دا) .[1]

کەچی لەدوا جەنگی قەناتی سوێس لە(١٩٥٦)دا هەر ئەم زاتە دەیگووت :(عەرەب پیاویان هەبێت هەر جمال عبدالناصرە !)

ئێمە لەنرخی خەبات وتێکۆشانی گەلی فەلەستین ومیسر لەدژی داگیر کەر کەم ناکەینەوە ، بەڵکو ئەم دروگەلە بە برای هاوخەباتی خۆمان دەزانین ، بەڵام لەم بانێکەو دووهەوایە سەرمان سوڕدەمێنێ : بۆچی هەموو جەنگاوەرێ لەدژی داگیرکەرانی وڵاتی خۆیان بەموجاهیدو غەزاکار و خەباتگێڕ بزانین بێجگە لە پێشمەرگەی کوردستان و بێجگە لەسەرکردەی شۆڕشەکانی گەلی کورد ، بەڵکو ئەمانە بە خوێنڕێژ وبکوژی موسوڵمانان دابنێین ؟! نوری سەعید و ئیبراهیم فەیسەڵ ئەنساری و عەلی کیمیاوی و سەدام حوسەین خەلیفەی عەصر بن !!! سەرکردە و شۆڕشگێڕانی کوردیش ئاژاوە گێڕ وخوێن ڕێژ بن ؟!!

پەککو لەم حەلاماتەی !! وەك بڵێی : شۆڕشگێڕانی کورد ، ڕێگر وچەتەو جەردە بن ، لە مەرحەمەدی مەعدەنی هەڵگەڕابێتنەوە و چووبن لە بەصرە وناصریە ورومادی وعەمارە و نەجەف وکەربەلا و هیت وعانە ورارە و نەلووجە چووبن لەوێ بۆ تەماعی دنیا وبەس ، شەعبی بێتاوانیان کوشتبێ ماڵ وحاڵیان لەو بەستەزمانانە تێك دابێ ، بەڵام عەرەبەکانی بەصرە وبەغدا وحیللە وعەمارە و نەجەف و کەربەلا وجار جارەش هی میسری وسووری ویەمەنی وئوردنی وخلیجی وفەلەستینی ... لەو دوور دوورەوە بەدەستی دەست نوێژەوە تەشریفیان هێنابێ بۆ کوردستان لە چیای قەندیل وهەندرێن وزۆزك وسەگرمە وهەورامان وئەزمەر وهەیبەت سوڵتان ولە سلێمانی و کەرکوك ولەدەشتی هەولێر وقەراج وخانەقین و بادینان و هەڵەبجە و هەموو ناوچەکانی تری کوردستان ، پۆل پۆل کوردیان کوشتبێ و، بەهەزاران گوندیان سووتاندبێ ، بەهەزاران مزگەوتیان نوغرۆ و خاپور کردبێ ، قورئانیان سووتاندبێ ، بەڵام تەنها لەبەر خواو ئاینی پیرۆزی ئیسلام ، نەوەك بەنیازی تەعریب و تەبعیث و جینۆسایدەوە .

ئەم عەرەبە موجاهیدانە لەم غەزا پیرۆزەیاندا ئەوەی تەماعی دونیا بێت نیانە !! هەزارانە پاش ئەوە بەتۆپ وتانك وفرۆکە وبەغاز وبەکیمیاوی و بەئاگر وبەئاسن ، گەلی کوردیان قەلاچۆکرد ، گۆڕی بەکۆمەڵیان بۆ کوردان بەسەدان دروست کرد ، تەنیا سەد وهەشتاودوو هەزار کوردی هەژاری موسوڵمانیان بەناوی ئەنفالەوە زیندە بەچاڵ کرد ، ئەم موجاهیدانە ، ئەم ئەنفالچیانە ، پاش ئەنجامدانی ئەم هەموو کارەسات وتاوانانە ، بەدەستی خاڵی ، بەڵام خوێناوی دەگەڕانەوە بۆ عەرەبستانی وڵاتی خۆیان لەوێو چیای جەبەل حەمرینەوە تۆزی پێڵاوەکانیان دەتەکێنن و دەڵێن : ئێمە بۆ پڕ وپیتی جیهان نەهاتووین تۆزی ئەم کوردستانەشمان پێحەرامە ئێمە بۆ پتەوکردنی برایەتی کوردو عەرەب هاتووین ، نەوەك بۆ تەماعی غاز و نەوتی کەرکوك وخانەقین و کانزا و خێر و بێری تری کوردستان هاتبین !!!

٢- دەی برا ! ئەوەتا هەموومان قێزمان دێتەوە لەهەڵوێستی ئەم مامۆستایە وە بەخۆفرۆش وبێگانە پەرستی دادەنێین ، بەلایەنی کەمەوە بەگێلۆکە وچەواشە بروی دادەنێین ، دەی پیاو ئینصاف بدا ئەی بەم زۆر بەرێزانەی ئەمڕۆ بڵێین چی کە شەو ڕۆژ هەر خەریکی ڕێکخستنەوەی ناوماڵی برا عەرەبەکانن و هەر خەریکی کرتکردی (مصالحة وطنية) ن و، پێیەك لە نەجەف وپێیەك لە کەربەلان ، ناوماڵی کوردەواری خۆیشمان ڕۆژ بەڕۆژ زیاتر شێوان وسەرخانی هەڵدەتەکێ وخوانەخواستە وا بڕوا کوردستان دەبێ بە دەوڵی گەوانیف ، دەی برا دەبێ فەرقی ئەم کوردچیانەی ئەمڕۆ وئەو مەلا گێلۆکەیەی دوێنێ چیبێ ؟ بەڵای منەوە جیاوازییەکە ئەوەیە : زمانی مەلاکە هەروبۆ خۆی بوو بەڵام زمانی ئەم کوردچیانە

مۆدرێنانە بۆ هەموو گەلی کوردە ، لەهەمووی سەیرتر ئەم بەرێزانەی ئەمڕۆ هەر بەبرایەتی عەرەبیشەوە ناوەستن پەنجا پایزە برای تریان بۆ ئەم کوردە بێ کەسە پەیدا کردووە ، لەهەندێ شوێنی وەکو کەرکوك ئەو پایزە برایانە ژمارەیان بەقەد دانیشتوانی کۆلانێکی شۆڕیجە نابێ کەچی بەقودرەتی قادر لەئەزەلی برایەتی و فرەیییەوە لەکوردەکە زیاتر دەستیان دەڕوا ، ئاخر ئەم بەرێزانە نازانن براکان هەتا زۆر تربن لەبەشی برا کوردە بێکەسەکە کەم دەبێتەوە.

ڕەحمەت لە پێشینان کە دەفەرموون ((هەزار ساڵ بکەی بێگانە پەرستی ئاخری هەر دەکەی نوشستی !!)) .

٣- بەهەر حاڵ خوا پەنامان بدا لەوەیش کە خوانەخواستە وەك هەندێ کوردی عەرەب پەرست چاومان بەدیتنی ئاڵای کوردستان کوێر ببێ وە لەتاو کفری وا خۆمان بکەین بە قونبەلە وبۆمبا لە ڕۆژ و لە شوێنە پیرۆزەکاندا خۆمان بتەقێنینەوە بە جەماوەری موسوڵمانا .

دۆستێکم بۆی گێڕامەوە گووتی : لەم شەڕانەدا لەخەرما بوو بروم بە بۆمبا و دەمویست خۆ بتەقێنمەوە ، دەچوومە ناو هەر کۆمەڵێکەوە هەتا خۆمیان پیا بتەقێنمەوە ، دەیانگوت : برا ئێمە نەکوردین ، نەموسوڵمانین ، ئیتر بۆ خۆت ئەنسار دەکەیت ، بڕۆ لە مەرقەدی حاجی کاك ئەحمەدی شێخ خۆت بتەقێنەرەوە پڕی لەکوردی موسوڵمانە !!!

بەراستی ئەم خەونە حەقیقەتێکی تاڵی دەبیری خستمەوە ، لەدەوری ١٩٦٢ دا لەگەڵ " ف١ ل٤ " بوورم تەقەدوومیان کرد بۆ سەر باتوفە لەوێ دەگەیشتین بەگوندەکان ، پۆل پۆل خەڵك لەسەر ڕێگە وەستابوون دەیانگووت : ئێمە نە کوردین نە موسوڵمانین ، ئێمە فەلین ، ئیتر لەشکرەکە دەستی لێیان نەدەدا ، بەڵام کە دەگەیشتنە گوندێ مەلا ومزگەوتی لێ بوایە ، دەیانگووت : خۆیەتی ، ئەمە ئەوەیە کە ئێمە بۆی دەگەڕاین ، ئیتر دەستیان لێ نەدەپاراستن بەکنلە کونی:

> وەك مۆم دەسوتا دارو بەردی دێ
> وەك گزرە دەکەوت تەرمی نێر و مێ !!

هەر چۆن بێ ئاخر ڕوشەم نەمەیە : ئەگەر کەسێ لەم بارودۆخەدا لێم بپرسێ : ئەرێ براڵە ! ترێکەش بینی یا ڕەش بین ؟ بەم چوارینەی مەلای گەورەی کۆیە وەڵامی دەدەمەوە ، کە دەفەرموێ لەکانی سارەمەرگا :

> **منیش هەروەکو غاندی**
> **هەناسە سارد و ماندی**
> **لەقەومی کورد وهیندی**
> **ئەوەی خێر بێ نەماندی !**

---

(١) (نووسەر) : ئەم ڕستەیە زۆر نابەجێیە بەڵام چونکە قسەی ئەو مەلایەیە من لێرەدا نەقڵم کردووە بەڵام خۆشم زۆر دژیم وقسەیەکی زۆر ناحەقە بەرامبەر بەو کەڵە سەرکردەیەی کورد و ڕەمزی کوردە.

ئۆفا ... پادشای موسوڵمانی بەریتانی

ن : ئۆرخان موحەممەد عەلی
و : عومەر عەبدولقادر

هەرکەسێك ئینسكلۆپیدیای بەریتانی یاخود ئینسكلۆپیدیای فەرەنسی ناسراو بە ((لاروس)) بکاتەوە، لە سەر وشەی "ئۆفا: Offa" مێژووی ئەم پادشا ئانکلۆسەکسۆنیە.(١) دەخوێنێتەوە کە بۆ ماوەی سی ونۆ ساڵ فەرمانڕەوایەتی ئینگلتەرای کردووە (کە خەمڵێنراوە بە ساڵی ٧٥٧ز تا ساڵی ٧٩٦ز) . وە لە بەهێزترین پادشاکانی ئینگلتەرا بووە لە مێژووی سەردەمە پێشینەکانی ئەو وڵاتەدا . یەکەمین کاریشی بوو بە پادشای (مارسیا : Mercia) یان کە ناو دەبرێت بە (ئینگلتەرای ناوەڕاست : Middle England) ، ئەم ناوچەیەش -مارسیا- ناوچەیەکی پاشایەتی بووە، وە یەکێك بووە لەو حەوت پادشانشینیەی کە لەو سەردەمەدا لە ئینگلتەرا هەبوون .

دوای دەست بەسەراگرتنی ئەو پادشانشینە بچوکانەی کە لە دەوروبەری بوون، نمونەشیان وەك : (کەنت : Kent) و (وێست : West) و (ساکسۆنس : Saxons) و (وێلش : Welsh) ، و فراوانبوونی ناوچەکەی و ، هەروەك هەستا بە بەشوودانی دوو کچی بە فەرمانڕەوای (وێساکس - وێسێکس : Wessex)و فەرمانڕەوای (نۆرپەمبیا : Northumbia) ، بەمەش چوارچێوەی دەسەڵاتی بەرفراوان بوو تا نزیکەی هەموو بەشەکانی ئینگلتەرای گرتەوە. وەچەند پەیماننامەیەکیشی لەگەڵ پادشای فەرەنسا (شارلمان)و پاپا (ئەندریانی یەکەم) بەست.

پاشماوەی سەردەمی ئەم پادشایە شوێنەوارێکی گرنگە، ئەویش: ئەو شورایە یاخود ئەو بەربەستەیە کە لەنێوان (مارسیا)و (وێلش) دا بنیاتی ناوە، تا ئێستاش هەر بە ناوی (شورای ئۆفا : Dyke Offa)وە دەناسرێت، تا ئێرە هەمووشتێك ئاساییە ... بەڵام ساڵی١٨٤١ز، لەگەڵ خۆیدا لەنکاویەکی- مفاجأە- گەورەی بۆ مێژوونوسان هێنا : ئەویش دۆزینەوەی پارچە دراوێکی ئاڵتونی سەیرو سەمەرەی ونبو بوو کە بە تەواوی دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی ئەم پادشا بەهێزە ئینگلیزیە...

بەڵکوو نیشانەی سەیرێتی لەم پارچە ئاڵتونییەدا ﴿کە ئێستا لە لقی -بەشی- دراوە کۆنەکانی مۆزەخانەی بەریتانیا پارێزراوە بۆ ئەوەی بە بەڵگەی ئەم لەنکاویە-مفاجأە- مێژوویە دابنرێت﴾ لەوەدایە :- کە وشەی شەهادەت و ئایەتێکی قورئانی بە زمانی عەرەبی لەسەر هەردوو ڕووی پارچە دراوەکە نوسراوەو دەبینرێت(٢) ، ئەمەی خوارەوەش درێژەی باسی ئەم پارچە دراوە مێژووییەیە :

لە ناوەڕاستی ڕویەکیدا نوسینێکی بە زمانی عەرەبی لەسەرە و، نوسراوە : (لا اله الا الله وحده لا شريك له) وە لە قەراغەکانیشی: (محمد رسول الله)و پاشان (أرسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كلّه) نوسراوە، هەروەها لە ناوەڕاستی ڕوەکەی تریدا -واتە ڕووی دووەم- بە هەمان شێوە بە زمانی عەرەبی نوسراوە(محمد رسول الله) ، لە ناوەڕاستی وشەکانی ئەم ڕستەیەشدا بە زمانی ئینگلیزی نوسراوە "offa-Rex" واتە "پادشا ئۆفا" وە لە قەراغەکانی هەمان ڕوودا -ڕووی دووەم- نوسراوە: (بسم الله ضرب هذا الدينر سبع وخمسين و مئة) واتە "بەناوی خوا ئەم دینارە (حەوت)ی و (پەنجا)ی و (سەد)یانە لە سکەدران" (٣).

هەروەك لە ئیمزای(٤) پادشا ئۆفا دەگەین کە لەسەر ئەم پارچە دراوە کردویەتی لە ماوەی نێوان ساڵانی (٧٥٧-٧٩٦)ز ﴿ئەمەش ئەو ماوەیەیە کە پادشای ئانکلۆسەکسۆنی -ئۆفا- فەرمانڕەوایەتی تێدا کردوە﴾، وە ڕێك دەکاتە ساڵی (١٥٧ك-٧٧٤ز) (٥) .

وە هەروەها چەندین موحازەرەی لە سەر پێشکەش کراوە دەیان وتارو توێژینەوەی دەربارە نوسراوە .

دەتوانین پوختەی گریمانان و پەختەی گریمانەکانی مێژوو نوسان دەربارەی ئەم بابەتە لەمانەی خوارەوەدا دەربخەین ...

گریمانی یەکەم :- پادشا ئۆفا باوەشی بە ئیسلامدا کردووە -إعتنق الإسلام- واتە (موسوڵمان بووە) .

گریمانی دووەم :- ئــەو وشـــە عەرەبیانەو ئەو ئایەتە قورئانیەی کە لەسەر دراوەکە نوسراون، تەنــها وەك نەخش ونیگارو جوانی بەکارهێنراون بەبێ ئەوەی لە ماناکانیان بگات .

گریمانی سێیەم :- لە سکەدانی ئەم دراوە بـۆ هاوکـاری (حـاجی)یـە(٦) هاونیشـتمانیەکانی بـووە لــەو کەسـانەی کـە ئـارەزووی سـەردانی قودسیان هەبووە ، بۆ ئەوەی بەکاری بهێنن لای موسـڵمانەکان(٧) بـۆ دەسـتەبەرکردن و کارئاسـانی گەشتەکەیان بۆ شوێنی دیـاریکراو .

یاخود: هۆکارێکی سیاسی بووە .

گریمانی چوارەم :- پادشـا ئۆفـا لە سـالی (٧٨٧ز) پەیماننامەیـەکی لەگـەڵ پاپـا (ئـەندریانی یەکـەم) بەستووە، لەو پەیماننامەیەدا بەڵێنی بە پاپا داوە کـە هەسـتێت بـە دانـی ئەو فیدیە ساڵانەی کە پێویست بووە لەسەری بیدات، وە دەبێت ئەم پارچە ئالتونیە بۆ ئـەم مەبەسـتە لـە سـکە درابێت .

گفتوگۆو لێکدانەوەی ئەم گریمانانە

ئاشکرایە ئـەم سـێ گریمانـەی کۆتـایی (دووەم، سـێیەم، چـوارەم) یـەك ناگرنـەوە لـە گـەڵ ژیـری مرۆڤێکـی سـاغ و بێودیدا، چونکـە ناگونجێ پادشـایەك هەسـتێت بـە نوسـینی رسـتەیەك کـە واتاکـەی نـەزانێت، وە تەنـها لـە پێنـاوی رازاندنەوەدا نوسیبێتی. وەك زانـراوە کە ئەم رستەیە بریتیە لە وتەی شەهادەت کە پوختەی بیرو باوەڕی ئیسلامیە .

راستە هـەندێك پادشـای ئـەورووپی کەشـەنگ - تەنگەنەفـەس - بـە شارسـتانیەتی ئیسلامی جاروبار هەستاون بە نوسینی ناوەکانیان بە زمانی عەرەبی لە سەر ئەو دراوانەی کـە لـە سـکەیان داون، نمونەیان وەك :- "ئەلفانسۆی هەشتەم" و "ڤاسیلی دیمیتریش" و هەندێك لە دەسەڵاتدارانی (نۆرمـان) وەکـو "ولیـام رۆجـەر" ، تەنانـەت (ئیمپراتۆر)ی ئـەڵمانی "هیـنری چوارەم" نـاوی خەلیفەی عەباسی ﴿ موقتەدیر بالله (المقتدربالله) ﴾ لەسـەر دراوی وڵاتەکـەی نوسیوە، بەهۆی سەرسوڕماوی بەو خەلیفەیە .

بەڵام هیچ کام لەمانە وەك پادشا ئۆفا وشەی یەکتاپەرستیان نەنوسیوە بە بێ هۆشیاری.(٨).

بە گوێرەی گریمانی سێیەم کە ئـەویش دوورە لـە گونجان و وە هـەروەها لاوازیشـە ، چونکـە قورسە قەناعەت بەوە بکرێت کە پادشا ئۆفا ئەم دراوەی بۆ هاوکـاری حاجیـە هاونیشتمانیەکانی لەسکە دابێت بۆ کارئاسـانی سـەردانەکەیان بـۆ قـودس، ئەمـەش لەبەرئـەوەی موسـوڵمانان لـەو سەردەمەدا هیچ بەربەست و ڕێگریەکیان نەکردووە کە نیشانەی کۆسپ و تەگەرە بووبێت لەبەردەم هەر مەسیحیەکدا لە سەردانی بـۆ شـارە پیرۆزەکـانی لای موسـڵمانان، ئەمـە لەلایـەك لەلایـەکی ترەوە، لە بنەڕەتدا مەسیحیەکان بوون کە بەدەوپەڕی سەربەستیەوە بە وڵاتانی ئیسلامیدا گەڕاون .

بە گوێرەی گریمـانی چوارەم کـە گریمـانێکی تـەواو سەیر و نـامۆو ناواقیعیـە، چونکـە چـۆن دەگونجێ پاپا داوا لە پادشا (ئۆفا) بکات کە گەواهی یەکتا پەرستی - شهادة التوحید- لە سەر ئەو دراوی (جزیە)یە بنوسێت کە پێویست بوو لەسەر پادشا ئۆفا بیدات .

ئایا ئەمە شتێکی ناژیری -غیر منطقي- و نەگونجاو نیە بە تایبەت کە ئێمە دەزانین ئەو پلـەو پایە (پاپا)یەتیەی ئەو سەردەمە یەکێك بووە لە سەرەکیترین دوژمنەکانی ئیسـلام. بۆیـە شـتێکی سروشتیە ئەگەر پاپا بەرپەرچی ئەوە بداتەوە کە دروشم و بیرو باوەڕی دوژمنەکەی لەسەر ئەو دراوە ببینێ، ئەگەرچی بۆ جوانی و نەخش و نیگاریش بووبێت .

لەوانەیە ئەگەری ئەوە بەزەیندا بێت کە وڵاتی ئەم پادشـایە لـەو کاتـەدا توانـای لـە سـکەدانی دراوی نەبووە، بۆیە هەستاوە بەلەسکەدانی دراوەکانی لە یەکێك لە وڵاتانی عـەرەبی. وە هـەروەها ئەم ئەگەرەش دەست نادات، چونکە ئینسکلۆپیدیای بەریتانی باسی گرنگترین کـارێکی ئـەو بـوو دەکـات کە لـە دوورو بـەری فـەرمان ڕەوایـەتی ئـەم پادشـایە ئـەنجام دراوە ئـەویش بنیاتنـانی (دامەزراوەیەکی دراو) و لە سکەدانی جۆرێك پارەی نوێیە، کە ناوی پادشا و ناوی ئـەو کەسـەشی لەسەرە کە لەسکەی داوە، وە زۆر پارەی تریش هەیە کە وێنەی پادشا ئۆفا یا وێنەی هاو سەرەکەی شاژنە (کانپریز : Cynethryth) ی لەسەرە .

وەهەر ئەم ڕژێمەش بوو کـە چەند سـەردەمێك بـۆ لـە سـکەدانی پـارە بـە هـەمان شـێوە لـە ئینگلتەرا بەکاردەهێنرا .

دەتوانرێت لە ڕێبەری دراوەکـان "Coins"ی ئینگلتـەرادا چەند نمونەیـەکی تـری ئـەو دراوانـە ببینرێت کە لەسەردەمی ئەم پادشایە لە سکە دراون .

ره ڕێبەری ژیانی ئەو پادشایە لە نیــــكلۆپیدیای بەریتانی دا بەرپەرچی ەمر نەگەڕێك دەداتەوە كە پێی وابێت ئەم ےدشایە توانای لەسكەدانی دراوی نەبووە ە وڵاتەكەیدا .

ڕاستیەكی ئاشكرا هەیە ئەویش ئەوەیە : كە ئەوە پادشا ئۆفا بووە باوەشی ە ئیسلامدا كردووە، بەڵام ئێمە هیچ ەڵگەیەكی دیكەمان نەدۆزیوەتەوە، وە هیچ بەڵگەیەكی تری بەڵگەنامەیش نییە حگە لەم دراوە، وە شتێكی ئەوتۆش دربارەی چۆنێتی موسڵمان بوونی ـازانین ؛ هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە - هەروەك مێژوو نوسان دەڵێن- بۆ كلێسای ئینگلیزی - الكنیسة الانجلیزیة - كە هەستاوە بە لە ناوبردنی هەموو ئەو بەڵگەنامانەی دەگەڕێنەوە بۆ ئەم پادشایە بە هۆی باوەش كردنی بە ئیسلامدا .

ئەم پادشایە بە تەنها خۆی باوەشی بە ئیسلامدا كردوە یاخود لەگەڵ ئەندامانی خێزانەكەیی و نزیكەكانی، ئەمەیە كە ئێمە نایزانین و زانیاریەكی ئەوتۆمان دربارەی نیە .

ئەوەی كە ئێمە بڕوامان پێیەتی ئەوەیە كە پێدەچێت ئەم پادشایە بە هەندێك لە موسڵمانان و چەند ...ایەكیان گەیشتبێت لە كاتی سەردانی بۆ شاری قودس، بەمەش باوەڕی بە ئیسلام هێناوە و باوەشی پێدا كردووە.

شتێكی سەیر ئەوەیە ؛ كە نە ئینسكلۆپیدیای بەریتانی و نە ئینسكلۆپیدیای فەرەنسی -لاڕۆس- ئاماژەیان بۆ ئەم لایەنە نەكردووە، بەڵكو بە تەواوی فەرامۆشیان كردووە . وەئەمەش پشتگیری بیروڕای ئەو كەسانە دەكات كە پێیان وایە ؛ تەنانەت ئەم ئینسكلۆپیدیا ناسراوانەش ئارایشت بە ڕۆح نابەخشن، وە دەبوایە بێلایەنیشیان تیادا دەربكەوتایە .....

تا ئێرە لەمە زیاتر ناڵێین .

چەند پەراوێزێك (بە پێنوسی وەرگێر)

١-(ئانكلۆسەكسۆنی) ناوی یەكێك لە بنەماڵە بەهێزو بەناوبانگەكانی ئەكاتەی ئینگلتەرا بووە كە فەرمانڕەوایەتی بەشێكی گەورەی ئەو وڵاتەیان كردووە، وە پادشا ئۆفا لە ئەوەی ئەم بنەماڵەیە بووە هەروەكو نوسەر ئاماژەی بۆ كردووە.

٢- خوێنەر بۆ بینینی وێنەی ڕاستەقینەی هەردوو ڕووی دراوەكە دەتوانێت سەرنجی پەرتووكی ﴿ تراث الإسلام، الجزء الأول، طبعة الأولى ١٩٥٤م ، ص١١٢﴾بدات كە كۆمەڵێك ڕۆژهەڵاتناس بەسەرپەرشتی ڕۆژهەڵاتناسی بەناوبانگ (تۆماس ئارنۆڵد) نوسیویانە.

٣- دیارە ئەم دراوە لە ڕووی بەهاوە چەند جۆرێك بووە.

٤- مەبەست لەم ئیمزایە، ناوی پادشا ئۆفایە كە لەسەر دراوەكە نوسیویەتی.

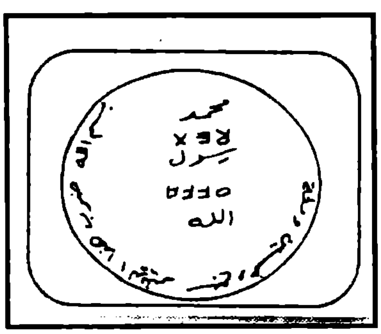
٥- ئەم بەروار (١٥٧ك-٧٧٤ز)ئاماژەیە بۆ ساڵی لەسكەدانی دراوەكە.

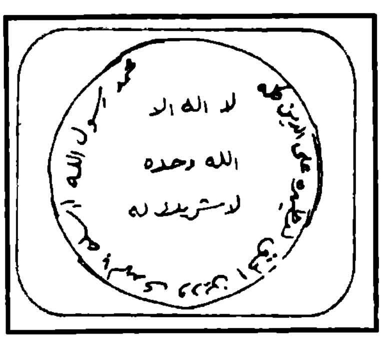
٦- ڕەنگە نوسەر ئەم دەستەواژەی بۆ گەشتیارە ئینگلیزەكان بەكارهێنابێت، ئەمەش بەو مانایەی كە سەردانی جێگە پیرۆزەكانی موسڵمانانیان كردووە ؛ هەروەك چۆن موسڵمانان سەردانی دەكەن. نەگ مەبەستی كۆمەڵێك مسڵمان بێت كە بەرەگەز ئینگلیز بن و بە نیازی بەجێهێنانی فەرزی حەج هاتبن بۆ مەككە (وەهەروەها نوسەر - لە دواتردا- ئاماژە بۆ شاری قودس دەكات نەك شاری مەككە كە شوێنی جێبەجێكردنی ئەو فەرزەیە).

٧- چونكە موسوڵمانان لەو سەردەمەدا فەرمانڕەوایەتی (قودس)یان كردووە.

٨- ئەمەش بەڵگەیە بۆ ئەوەی كە پادشا ئۆفا زۆر چاك لە مانای ئەم دەقانە گەیشتووە.

ئەمەش دوو وێنەی دەستكردی هەمان شێوەی هەردوو ڕووی دراوەكەیە

سەرچاوە : گۆڤاری ﴿الرباط﴾، ژمارە (١)، ساڵی یەكەم - شعبان ١٤٢٤ك - تشرینی یەكەم ٢٠٠٣ز

بەزوخاڵبوونی کەژاوەیەک لەگوڵە ڕووپاکەکانی کوردستان بۆ ؟

عادل شاسواری
adilshaswary2000@yahoo.com

لەوساتە وەختەوە کە بەکسێکیان ووتوە بەوەجاخە واتە : کە کسێکە وەجاخی ڕونە ، وەجاخ یەکسان نە بە ئەو ژن ومـاڵ ومناڵـەی کە لەناو حەرەمی ماڵی ئەودا ئاوەدانیەکی دروست کردووە ئەگەر زۆر تر بڕۆیـن بۆتـاو قولایی ڕەهەندی وەجاخەوە ئەوا وەجـاخ ئەبێتە ئەو کوانووەی‌کە لەوماڵەدا ئاگری تیادا ئەکرێتەوە ئەو ئاگردانەی کە ئەبێتە هـۆی گەرمی وڕوونـاکی ماڵەکە ، بەماڵێك ئەوترێت وەجاخی سارده واتە کوانووی ئاگرەکەی ناگرێت و واتە مـاڵێکی هەژارن وهیچیان نییه .

لێرەدا واتـای وەجـاخ دووڕەهەند وەردەگرێـت ، جـارێك بەمانای ئـاگر وئاگردان و زۆپا و کوانوو دێت جارێکی تر بەمانای کـەیبانوو و ژن و خـێزان دێتەوەندەشی ژن و خێزان لەگەڵ ئاگرداندا خەریکن ، ئاگردان بـوە بـە مـاڵ و مـاڵیش یەعنی ژن .

ئەگەر تێبینی بکەین ووشەی کوانوو لەگەڵ کەیبانودا زۆر لەیەکەوە نزیکن کە ئەکاتـە کورتـەی مانـای وەجاخ ، ئـەم کورتە پێشەکی‌یە بۆ ئەوەم هێنایەوە کاتێك کچێك یـان ژنێـك کـە لەوپـەڕی تەمـەنی گەنجیدایە بۆچی دەچێتە کەژاوەی قەقنەسی هەلاڵەکانەوە بۆچی دەستی دەچێتـە گیـانی خۆی و لەوێنەی پەلکە زێڕینەیـەکی سوتاو زیاتر هیچ لەدوای خۆی جی‌ناهێڵێ .

ئـافرەت ، ژن ئـەو جەسـتە وڕۆحـە گەرمەیە کە لەماڵدا مایـەی گەلاڵـەکردنی کـۆی گـەرمی و خۆشـی و چێـژ وئـاوەدانی ماڵـە وە ئـەویش هێنـدەی لەگـەڵ تـەباخ و ئـاگردان و ئـاگردا ئـەژی هـەرگیز پیـاو وا لەگـەڵ ئـاگردا ئاشـنا نییـە بۆیـە ئافرەت لەکاتی تەنگانەشدا هەر هانا ئەباتەوە بەر ئەوەی کە زیـاتر لەگـەڵیا ئاشـنایە ئەو هاوڕێیەی کەشەو و ڕۆژ لەگـەڵیدا هـەڵس وکـەوت دەکـات ئەگـەر میوانێکـی بێت بەهۆی ئاگرەوە شتێکی بـۆ ئامـادە دەکـات ، کـاتی ژەمـەکانی خـواردن بـەهۆی ئـاگرەوە ئامادەکـات ، هەربۆیـە بۆکـاتی ماڵئاوایشی لەم ژیانـەی هەر بەهۆی ئـاگرەو ماڵئـاوایی لـە تەمـەن و جوانی خۆی دەکات.

ئەمـە ئـەکرێت خوێنـەوە یـەك بێـت بـۆ ساکۆلۆژیەتی ئاگر ونزیك بوونەوەی لـەڕۆحی ژنەوە . لـەم ماوەیـەی ڕابـردوودا هاوڕێیـەکی ئازیزم هاتە لام و باسی گوڵاڵـە سوتاوەکانی نەخۆشخانەی ئیمێرجنسی ئەکرد کە بۆ خۆی یـەکێك بـوو لەوکەسـانەی کـە چ وەك کارمـەندێك لـەوێبوو هـەم وەکـو ئـاواتیش هیوای ئیشکردنی بـوو لـەو بەشـەدا ، لەبەر ئەوەی کەبۆخۆی کە سێکی بەسۆز بـووە

لـە لایـەك بەرگـەی ئـەو نەخۆشـانەی
ـنەگرت بەتایبەت کچان و ژنانی ئەم شارە
ـە بەسـوتاوی و نیمچـە زوخـاڵی ئەهاتنـە
ـەردەستی ئەو لە لایەکیش چونکە مەرد بـوو
ـ، هۆکاری زۆرێـك لـە بـەرەژووبوونی ئـەو
ـەقنەسـی هەلاڵانەی ئەگێڕایەوە بۆ هەژموونی
ـستەمی) پیـاو لـەماڵدا بەهەرسیّ جۆرە
ـەراکتەری (باوك ، بـرا ، مـێرد) هەربۆیـە
ـــەوەی هــــەڵبژارد و وەك گۆڕەپـــــانی
ـزمەتکردنی ئەو بەرەژووی گوڵە ناسـکەکان
جا ئـەو هاوڕێـیەم کـەمێك لـەلام گریـا ،
ـنیش دەمزانی ناخی دەسوتا و ئـەیزانی کـە
ـەوانە زووربەیان ئـازار ئـەدرێن و وە ڕۆحیـان
ـرێندار دەکرێت گڕلە وبژدانیان بەر ئـەدرێت
ـەمـوو جـۆرە ئومێدەکانیــان دەســوتێنرێن
ـەبەر چاویاندا ، ئینجا ئەوانیش ناچـار دەبـن
ـگـر لەجەستـەی خۆیـان بـەربدەن ، بۆیـــە
ـ((بەحوزنێکی قوڵـەوە دەیـوت : مـەحزونم
ـەوەی : کە کەژاوەیەك لە ئەستێرەی جـوان ،
ـەپەلکە زێڕینـەی ڕەنگــاو ڕەنــگ ، لــەکچ
ـکیژۆڵـەی ڕووپـاك ، دەم بەخـەنـدە غـەدرلیّ
ـکراو ئەبن بەدەستی بێ بەزییانە بـەو ناکامـە
ـپڕ لەحەسرەتە ئەگەیەنرێن ، بەهەمـوو جۆرێك
ـنیهانە ئەکرێن ئەتۆزێنرێن ، ئاخر کچ ناسـکە
ـزۆر بەئاسانی ئەتوانی ڕۆحی بکەیتـە خرخاڵ
ـەنانەت لەکریستاڵیش ناسکترە هەر زۆر زوو
ـەژیان ئـەتۆزێت ، وەرە بڕوانـە ئـەو هـەمـوو
ـسوتاوانە دە کچ بیست کچ خۆیان ئەسوتێنن
ـئینجا لەوانەیە کوڕێك دەستی بچێتە خۆی ،
ـئەمـە ئەگـەر هـەر مانایـەکی لیّ وەربگیریـت
ـپێش هـەمـوو شـتێك ئـەو مانایـە ئـەدات
ـدەستەوە کـە کـچ چـەندین جـار لـەکوڕ
ـکریســــتاڵیترە ، ڕۆحــــی ناســــکترە ، دڵ
ـو دەروونی بەتریفەترە ، هـەر بۆیـە بەهـەڵس
ـوکەوتی ژیرانـەی پیـاو زوڵەتریفـە ئەکـەوێت
ـزووش ڕۆحـی بــەخرخاڵ دەبێـت زووش دڵ
ـو دەروونی ئەشکێت .

بۆیە کاتێك کە گوێ ئەگرم لەچیرۆکی ئەو
کەژاوە سووتاوانە ڕۆحی منیش لەگەڵ ئەواندا
ـئەبنە هاوڕیار و هاودەم و هاورازی خەم وحوزنە
ـتوڵـەکانیان ، کـاك عـــادل لـە بەینـەدا "
ـخونچە و گوڵ ودیّ و دابـان وچیـا وشـەوبۆ و
ـتریفە وهەناسە و وژیان و گیان و ..کـێ وکـێ
ـوکێ " یان هێنا ، کەهەر یەکێکیان بۆخـۆی
ـوڵامێك بوو لەڕاز و دیوانێك بوو لەشـیعر و
کتێبێك بوو لەحەسـرەت دەریایـەك بـوو لـە
میهرەبانی و کۆگایەك بوو لە ئومێد وهیوا و
ـئەم لاشەوە یـەك پارچـە زوخاڵێك بـوو لـــە
ـحەستەوە قەقنەسێك بوو لەبالا)) .

منیش ووتم : " مـەریوان" گیـان ڕۆحـی
ئەوان لێوان لێوە لەسـۆز وقوڵـپ ئـەدات لـە
ئەندێشە و تا چـاو بڕکـات پـڕ لـەهیوا ، تـۆ
پێت وایە چ شـتێك ئـەو ڕۆحە پـڕ لـەهیوا و
بڕوایانە بەکـەژاوەی سـووتان ئەگەیـەنێت ، "
مـەریوانی هاوڕێشـم " ووتـی : بەگشـتی
لەوانەیە هۆکـار زۆربـن ، بـەلام مـن لـێرەدا
قسـەم لەسـەر ئـەو گولانـە نییـە کـە بـەهۆی
ڕووداوێکـەوە کـە مەبەسـتی خۆسـووتانی
خۆیـانی تیـادا نییـە چونکـە ئەوانـە زیـاتر
هەستی مـن ئـازار ئـەدەن ئەوانـە پەری‌یـەکی
ڕووپاکن هەرچی یەك لەبارەیانە وە بڵێم هـەر
کەمە ، بەلام من لێرەدا مەبەستم لەو گوڵاڵە

مەریوان عارف حەسەن

سورانەیە کە دەستی خۆیان جیّبەجیّکەرێکی
کارەکەن و دەستی پشت پەردەشـەوە فرمـانی
پـێ‌دەدات و هـانی ئـەنجامدانی ئـەوکارەی
دەدات و هەمـوو ڕێگاکانی لەبەر دادەخـات و
تەنها ڕێگەی ئەوەی لەبـەر دەم والا دەکـات و
شـوعلەکەی بـۆ دادەگیرسـێنیّ بـەڵیّ بـەلام
ئەمانـەش لاوازی بڕوایـان بـە پـەروەردگار
لەساتێك لەساتەکانی کڵپە لەخۆ هەسـتانیان
ئەگاتە سفر بۆ یە ئەتوانن دەنکە شـقارتەکەی
دەستیان داگیرسـێنن .

ئەڵێم ئێمە پەروەردگارێکمان هەیـە تـادڵ
بخوازێت میهرەبانە و تا هەناسـە بخوازێت پـڕ
ژیانە ، تاچاو ببینێت ئـەولاتریش بـە بینایـە
وچـاوی بـەصیرەتی ئەهـەمـوو ئەسـتەمانە
ئەبینێت کەلەو خونچە گولالانە دەکرێـت بـۆ
یە ئەگەر ئەمانیش تا ئەو رادەیە
ئـەو زاتـە میهرەبانـە هەسـت پـێ بکـەن
بەتایبـەت لـەکاتی پـەنا بـردن بـۆ دەنکـە
شـقارتەکە ئـەوا هـەرگیز نـاتوانن کـرزەی لیّ
هەڵبستێنن و کڵپەبکات)) .

منیش لەناو حەسرەتێکدا بووم ئایا هـەر
بـەدیار ئـەم ڕازی گوڵـە سـیس بوانــەوە
ڕۆژمێرەکە هەڵدەمەوە وەکو کەسێکی بـیّ بـاك
لەخودی کارەســاتەکە ژیـن بگوزەرێنم ، وەکـو
کەسـێکی بەسـۆزیش لەبـەر خۆمـەوە لەگـەڵ
مەریوانی هاوڕێمدا فرمێسك بڕژێنم .

چونکە ئەو زۆر هەواداری ئەو هـەمـوو خەم
وئەندێشە وهیوا بەرینانە بوو لەلایەکیش ئەکرا
ئەویّ بەجیّ بهێڵێت و بڕوات بۆجێ‌یـەکی تـر و
کار و وەزیفەیەکی تـر هـەڵبژێرێت ، بۆیـە پێم
ووت هـاوڕێم : تـۆ ئەگـەر تریفـەی سـوتاو و
ڕەژووی گـوڵ وقەقنەســـی هەلاڵــە ، خنکـانی
کانی ، فرمێسکی خوێنین ، کـەژاوەی خـاڵی ،
سووتانی پەلکە زێڕینە ، ئازاری کـچ ، حوزنی
ژن ، بۆکروزی ئافرەت ئازارت ئـەدات وڕۆحـت
برێندار ئـەکات و ئیـتر نـاتوانی بەرامبـەر بـەو
هەمـوو مەسلەکەتی بـرژان زوخاڵـە بیّ‌دەنـگ
بیـت ، بـــەردەوام لەگــەڵ هــەڵقرچانی
کیژۆڵەیەکی نوێدا تۆش ئەسوتێیت ، لەگـەڵ
بەناکام گەیشتنی مانگێکی سوتماکدا تـۆش
گیان ئەدەیت ئەویّ بەجیّ بهێڵـە .. هـاوڕێم ..
لەویّ بڕۆ ..

ـــ هەرچەند بیر ئەکەمەوە ناتوانم .. ئـەوە
راکردنە لەواقیع .. ئاخر تـۆ بۆخـۆت ئـەزانی
کـە مــن ڕۆحێکـم لــە حـوزن و بالایــەکم
لەحەسرەت و ڕووبارێکم لەگریان ، ئایا ئەگـەر
مـن ئـەو کیشوەری سـووتانە جیّبهێڵم ئیـتر
هیچ گولێك نابێت بە قەقنـەس ؟ ئیتر هیچ
کەژاوەیەکی ئەو خونچانە ناگاتـە دەر بوونـەی
مەرگ ؟ ئیتر کەیبانوویەك نابێتە کووانوو ؟؟

دەی کەواتــە .. بــژی و بمێنــە لەگــەڵ
غوربـەتی خـەم ودەرنـەچوونی هەناسـە و
سـووتانی شوعلە وسـیس بوونـی بـاران و
خنکانی پێکەنین ، قریوەی کیژانی بـەر باڵـە
کوتەکانی ژیان ، برایەکی باش و هاوڕێیەکی
نزیـك وگیـانێکی گـەرم وهاوکــارێکی
بەردەوامیان بە ئـەوەندەی ئـەتوانی هـەوڵ بـە
چیرۆکـەکانیان ، بیرەوەریـیـەکانیان یاداشـت
بکـەیت و ، فرمێسـکەکانیان بنووسیتەوە ..
هێندە فرمێسکیان لیّ بخوازە تافرمێسـکیان
لانامێنیّ و بکەونەوە بارەشی ئەوین و خـەندە
وپێکەنین ، بیانسپێرە بەخوایـەکی میهرەبان
کە خاوەنی مانگە شەوێکی ڕوونە کە خاوەنی
گەلـە ئەسـتێرەیەك تریفەیـە کـە خـاوەنی
خۆرێکـە ئەرشـیفێك رونـاکی لەلایــە ،
بـەژیانێکی نـویّ ، داهاتوویـەکی جیـاواز ،
ئاسـۆیەکی تـر ، سـوار چـاکێکی خـەیاڵ
بیانخەرە ناو کـەژاوەی خەونـەوە وبەسـەر باڵی
فردەوسێکدا بەرەو گەیشـتن بـەترۆپکی هیـوا
وخەونەکانیان بیانخەرە ڕیّ .

هاوڕێم تکایە هەمیشە تـۆ گوڵـی سـیس
بوونی هیوایان بگەشـێنەرەوە لـە چرکەیـەکی
گیاندانیـان باســی گەشـترین ڕۆژی ژیــان ،
مەزنترین هیوای تەمەنیان بۆ بکە .

سروە

بۆچوونەکانی سەبارەت بە ئافرەت

بەشی دووەم

ئیمان کەریم

کارێکی زۆر گران نییە لەسەر ئەو کەسەی کە بۆچوونی جۆراوجۆری هەیە سەبارەت بەئافرەت کە پتر لە نموونەیەك بهێنێتەوە بۆ چارەسەرکردنێك کە ئامانجی بەرزکردنەوەی ئاستی ئافرەت بێت بەبێ ئەوەی بگەڕێتەوە سەر رەهەندی کۆمەڵایەتیی ئەو چارەسەرانە ، چۆن دەبێت ئافرەت بەکەم بزانرێت لە بارەی خزمەتکردن وسەرپەرشتی‌کردنی بەرژەوەندییەکانی کۆمەڵگە ، وە چۆن ئەوانەی کە هەڵوەسرێنەری ئەم جۆرە چارەسەرانەن ناچار دەبن بچنە سەر ئەوەی کە ئاستی مەشقپێکردنی داراکراو کەمی بکەنەوە و چاو ببۆشن لە تایبەتمەندێتی ئزیۆلۆژی و دەروونی ئافرەت لە

پێناوی یەکسانی پێدانیان لەکاتێکدا کە ئەوان هەموو بوارەکانیان پڕکردوەتەوە .
وە لە بارودۆخێکی لەم جۆرەدا دەر ئەنجامەکان ڕەنگ دەداتەوە لەسەر سەلامەتی هەموو کۆمەڵگە بەشێوەیەك کەئەو کاتە ئاستی ڕاهێنانەوە و مەشقکردن بەبێ ئەو بنەمایانەی کە پێویستێتی دەگۆڕێت بۆ هەڕەشەیەك لەسەر بەرژەوەندیەکانی کۆمەڵگە ، کەواتە باشتر وایە کە بڵێین سەرپەرشتیاری بەرژەوەندیەکانی کۆمەڵگە یە ، دان نان بە ناسەرپشکردنی ئافرەت لە هەندێ لێپسراوێتیدا لە پێناوی پارێزگاری کردن لەسەر ئاستی ئامادەکارییە پێویستەکان بۆ ڕووبەڕووبوونەوەیەکی جدی بۆ ئەرکەکان وفێڵ نەکردن لە ئەرکە پڕوپاگەندەیی‌یەکاندا .
ئافرەت بەردەوام وەك کێشەیەکی بەردەوام دەمێنێتەوە تاکو ئێمە واتیی بڕوانین کە ئافرەت ڕەگەزێکی ئاینده بێت ، وە تاوەکو ئێمە نەگەڕێین بۆ ئاراستەکردنێك کە بگونجێ لەگەڵ چالاکی‌یە کۆمەڵایەتیەکان .
ئەو پەراو و نووسراوانەی کە پێگەیەکی بۆ ئافرەت دانەناوە کە ئەوان بریتیبن لە بەشێکی کۆمەڵگە وەکو ئەوە وایە کە ئەندامێك نەبن لە ئەندامەکانی یەك قەوارە ، - بۆ نموونە سەلامەتی دەست: ئەگەر هەندێ پێویستێتی تایبەتی خۆشی هەبێت وەك نینۆك کردن – ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ سەلامەتی هەموو جەستە وە لاوازی جەستە یان لاوازی پەیوەندی‌لە نێوان ئەو ئەندامە و ئەندامەکانی تر ئەوا بۆخودی خۆی توشی لاوازی و نائارامی دەکات .
ئەگەر بمانەوێ کە ئافرەت لەم جەنگەدا سەربخەین لە دژی ئەو ناڕەحەتی‌یە و وە دژی هەستی ئەوانەی کە دەوریان داوە لەدوای بەدیهێنانی خودی خۆی ئەوا پێویستیمان بەوە هەیە کە ڕووبەڕووبونەوەی ئەو بار و دۆخە بکەین ئەویش لەسەر بنەمای دیدگایەکی شمولی دیسانەوە لەسەر بنەمای ئەوەی کە ئەوە قەیرانێکی کۆمەڵگەیە نەك قەیرانێکی ڕەگەزێك یان جنسێك بێت بەبێ ئەوی تریان .
وە ئەو کاتە پێویستە لەسەرمان کە دەرك بکەین بە لایەنی فکری و ڕۆشنبیری باڵادەست بەسەر کۆمەڵگەدا بەگشتی بەتایبەتی بەسەر خودی ئافرەتدا ، وە ئەوە بنرخێنین کە شێخ موحەمەد غەزالی (ڕەحمەتی خوای لێبێت) کاتێك وتوویەتی (تەخەلفی دەروونی و زهنی توشی نەتەوەکان نابێت بەشێوەیەکی کتوپڕی ، بەڵکو لەدەرئەنجامی چەند نەخۆشی‌یەکی درێژخایەنەوە توشی دەبێت وە ئەو چارەسەرەشی زۆر بەئاسانی نادۆزرێتەوە) .
ئەوەی کەلێرەدا گرنگە کە باسی لێوە بکەین بریتی‌یە لەو فاکتەرە زاڵانەی کە زاڵە بەسەر کۆمەڵگە و بەسەر ئافرەتیشەوە ، کە لەیەکتر جیانین ، بەڵام ئێمە خۆمان جیای دەکەینەوە بۆ ئەوەی کە گرنگێتی هەریەکەیان بەجیا دەربخەین .
وە دەرخستن و ڕونکردنەوەی ئەم بوار و حاڵەتانە پێویستی بە درێژە پێدان وشرۆڤەکردنێکی زۆر هەیە ، بەڵام ئێمە لێرەدا تەنها ئەوەمان بەسە کە هەندێ لەو نیشانە و شێوە گرنگانەی کە وای لە ئافرەت کردووە متمانە بە خودی وون بکات ، ئەو حاڵەیە کە وای لێکردووە کە نێوان خودی خۆی و نێوان هەستی خۆی بە بەدیهێنانی خودیدا جیابکاتەوە لەیەکتر.
و لێرەدا ئاماژە دەدەین کە گرنگی دانی ئەم لێکۆڵینەوەیە بە و فاکتەرانەی کە وا لە ئافرەت دەکات هەست بکات بەوەی کە نەتوانێ خودی خۆی بەدیبهێنێت ئەم ئامانجی بریتی نییە لە قەوارەگیر کردن و دیاریکردنی بوار و ماوەکانی ناڕەحەتیەکانی ، ڕووەکانی ئەو دڵەڕاوکێ وتێکچوون وتێکەڵکردنەی کە ئافرەت تیایدا دەگوزەرێنێ زۆر و فرە لایەنن ، بەڵام ئێمە لێرەدا چەند نموونەیەکیان لێ ڕوون دەکەینەوە و باسی لێوە دەکەین .

ئەو فاكتەرانە چین كە باڵی كێشاوە بەسەر بونیاتی فكری و كلتوری كۆمەڵگە ؟

یەكەم : نەزانی و فەرامۆشكردن

ئەسەرمان ئەوەیە كە ئیستعابی ئەوە بكەین كە نەزانی چەند جۆرێكە ، نەزانی بەواتا سادەكەیەوە ، وە نەزانی بەواتا ئاوێتەكەیەوە ، وە نەهێشتنی نەزانی سادە و سەركەوتن بەسەریدا كەمتر گرانە لە جۆری دووەمیان ، چونكە خاوەنەكەی هەستی پێدەكات كە ئەم جۆرە نەزانییە یەكێكە لەو نەقصانە كە هەیەتی ، بەڵام دووەمیان خاوەنەكەی هەست ناكات بە حەقیقەتی بوونی ، ئەمەش یان لەبەر ئەوەیە كە هەڵگری چەندین خەیاڵ و وەهمە وادەزانێ كە زانستە هەیەتی، یان توشی نەخۆشییەكی سڕكردنی دەماغ (تكديس المعلومات –تخدير الدماغ) بووە واتە : هەڵگری میكرۆبێكە كە وای لێدەكات نەتوانێ زانیارییەكانی بگۆڕێت بۆ پرۆگرامێكی تەتبیقی ، هەروەها دەبێتە هۆی چەند قەیرانێكی توند و زیاتر مەترسیتر لە نەبوونی زانیاری ، بەوەدەستهێنانی ئەم زانیاریانەی كە بەتاڵكراوەتەوە لە چالاكییەكانی دەگاتە جیاوازییەكی ناخۆشی كە دەرئەنجامەكەی بریتییە لە نەمانی متمانە بەخودی خۆی و بازنەكەی وە ئیتر خەیاڵ زاڵ دەبێت بەسەریدا كە وای لێدەكات ببێتە ئامرازێك بۆ خزمەتكردنی هەواو ئارەزوی و وە ملكەچی غەیری خۆی بێت .

جا وێنەی ئەم نەزانە جیاوازی نێوان نەزانین وحەقیقەتی زانستی تێدا وون دەبێت ، وە لەبیری دەچێتەوە كە زانست بریتییە لەوەی كە لەپێناویدان دان دەنێن بە بەندایەتیكردنی بۆ پەروەردگار و دەستەمۆكردنی گەردوون بۆ ئەدای پەیامەكەی ، ئەمەش لەپێناوی بەدەست هێنانی كارت یان بڕوانامەیەك نییە كە بتوانێ لەسەری كۆپی بكاتەوە چەندین كۆپی لەبەر بگرێتەوە لەكاتێكیشدا خاوەنەكەی دەبەستێتەوە بە زانستەوە بەهۆی داوێكی زۆر لاوازەوە كە زۆر زوو پەیوەندی بە پەیمانگەكانی توێژینەوەوە دەپچرێنێت ، هەروەها لە زانست دەردەچێت بەبێ ئەوەی كە ئەو زانستە تێبگات وهەرسی بكات تاكو پێی تێربێت عەقڵ وهزری پێتێربكات یان لە سلوكیدا ڕەنگ بداتەوە .

وە لەم جۆرە نەزانینە ئاوێتەیە یە كە دەبێتە هۆی ئەوەی بدزرێتەوە بۆ خودی ئافرەت لەم ڕۆدا ، ئەو ئافرەتە تەوحی ئەوەی هەیە كە بتوانێ بڕوانامەیەك بەدەست بهێنێت كە كۆمەڵگە بەهەمندی بگرن و چیتر لێپرساوێتیتی بەلاوە گرنگ نییە و گرنگی پێ نادات ، وە زۆرجاریش هانی جوڵانەوەی ئەوەدەدات كە پێش نەكەوێت و نەڕوات بەرەو پێشەوە ، بەڵكو چوون بۆدواوەی بەلاوە ئاسانتر بێت .

كچی ئەمڕۆ زۆر بێئاگایە لە سروشتی ڕۆڵی وپەیامی خۆی لە سەرپەرشتی كۆمەڵگادا وە نەخشەو پلان دارێژێت (ئەگەر دابڕێژێت) بۆ ژیانی بەبێ گوێدانە تواناكانی و ئامانجەكانی ، بەڵام سروشتی ژیان ئەم بەرەبەركانێیە ڕەت دەكاتەوە وە واقیع خۆی دەكێشێ بەچەندین زیانمەندی لەكاتێكدا كە ناتوانێت ئەو بنەمایانەی كە بونیاتی ناوە لە سەربنەمایەك لە خەیاڵ و وەهم بەدی بهێنێت هەروەها توشی نائومێدییەك دەبێت كە نارەحەتی دەكات بەوەی كە هەست دەكات بەنەتوانایی بەدیهێنانی خودی خۆی .

دووەم : ئێمە لێرەدا باس لە بیرۆكە هاوردەكان ناكەین لەكاتێكدا ئەو جۆرە بیرۆكانە بۆمان هاوردە بكرێن لە ڕێگەی غەزوەیەكی فكری توندەوە ، بە چەندین جۆر شێوازی ئاشكرا و پەنهانی ، یاوەخود ئێمە بە ئارەزوی خۆمان بە زۆرلێكردنمان ئەو بیرانە هەڵدەبژێرین و هاوردەی دەكەین لە دەرەوەی چوارچێوەی فكری و كلتوری خۆمانەوە وە ئەو بۆشاییانەی پێپڕدەكەینەوە كە پێویستە پڕبكرێنەوە ئیتر بەهەر شتێك بێت ، لەگەڵ ئەوەی كەمزۆرێك لەم بیرۆكە هاوردانە ناتوانرێ لەگەڵیدا بژین وبەشێوەیەكی ئیجابی كارلێكی لەگەڵدا بكەین لەگەڵ بیرۆكە سائدەكانی تردا جا لە دەرئەنجامی ئەم تێكەڵكردنە نا چونیەكدا چەند نەزانین و نەخۆشی یەكی گەلان تر دەردەچێت كە تێیدا گۆشە بینیی ڕامان ودۆش دامانی نەتەوەكان زیاتر دەكات كە ئافرەتیش بەشێكە لێی ، وە ئێمە لێرەدا ئاماژە دەدەین بەوەی كە نشوستی هێنانی بیرۆكە هاوردەكان دەگەڕێتەوە بۆ یەكێك لەم دوو فاكتەرە ، یان ئەوەتا ئەو بیرۆكانە هیچ سەركەوتنێكیان لەسەر ئەرزی واقیعدا بەدەست نەهێناوە دەست بەجێ ڕووبەڕووی هەرسهێنان بوونەتەوە وبە ڕاگەیاندنی مردنی ئەو بیرۆكەیە و گۆڕینی بە بیرۆكەی نوێ ، كە وونبوونی لە سەر پانتایی بیرۆكەكان وای كردوە كە نێوان ئێمە و نێوان ئامادەبوونی كەڵاوەی تەرمەكەی لێك دابڕاوە كە وای لێكردووین بە هەوادری بەرامبەری بمێنینەوە ، یان ئەو بیرۆكانە بۆتاو ژینگە و كەش هەوای بنەڕەتییەكی خۆیان بەسودن كە تێدا دەورە دراوە بە چەندین تۆڕی پەیوەندی یەك وكە لێیەوە خۆراكی پێدەدرێت ودەپارێزرێت ، بەڵام لەناو ژینگەیەكی نویدا دەگوازرێتەوە بۆ بیرۆكەیەكی مردوو كە بێبەشە لەهەر بنەمایەكی سەرەكی ژیانی ئەو بیرۆكەیە .

خوێندنەوەی کتێب

نلوی کتێب: الخلفاء الراشدون بين الأستخلاف والاستشهاد

نووسینی: د. صلاح عبدالفتاح الخالدی

چاپی: یەکەم ١٤١٦ک - ١٩٩٥ز

خوێندنەوەی: ئارام عەلی سەعید

قەبارە: ٢٩٦ لاپەڕە

زۆر لەسەر مێژووی ئیسلامی وتراوەو پەرتوك‌و کتێبێکی زۆر لەنێو کتێبخانەکاندا هەیەو پانتاییەکی زۆریان داگیرکردووە، بەڵام ئایا دەبێت کامەیان سەرچاوەیەکی ڕەسەن‌و مەعریفی تەواو بێت! دیارە زۆر دەگمەن‌و کەمن، ئەم کتێبەش یەکێکە لەو سەرچاوە بەپێزانەی لاپەڕەکانی بەتێکڕایی دابەشبوون بەسەر چەند بەشێکدا دابەشبوون بە (القبسة) ناوزەد کراون. ئەوەی لێرەدا مەبەستە ئاماژەی پێبکەم ئەوەیە تاوەکو ئێستا بەدواداچوونم کردبێت لەسەر مێژووی ئیسلام بەگشتی‌و چوار خەلیفەی بەرێز (الخلفاء الراشدون) بەتایبەتی هیچ نووسراوێکم نەبینیوە بەم شێوەیە کەبەکورتی‌و بەلگەو شاهیدەکانیەوە باسی ئەو مێژووەمان بۆ بکات کەلەم کتێبەدا ئاماژەی پێکراوە، منیش زۆر بەجێگای بایەخم زانی خوێندنەوەیەکی خێرا ئەنجام بدەم بەلاپەڕەکانی ئەم پەرتووکەدا تاوەکو ئەوەی ئەمڕۆ پێی ئاشنا بن‌و ببێتە جێگای سوودمەندیان. ئێستاش بەپێی بەدوای یەکداهاتنی هەریەك لەو بەشانە لەپێشەکی (مقدمة) وە خوێندنەوەیەکی خێرا بەلاپەڕەکانیدا دەکەین.

پێشەکی:

وەکو سوودوەرگرتن لەمێژوو وەك خوێندنەوەو پێداچوونەوەی ڕووداوو بەسەرهاتەکانی مێژوو و نووسەر لەدەستپێکی ئەم کتێبەدا باسی گرنگی‌و بایەخی مێژوومان بۆ دەکات بەتایبەتی مێژووی ئیسلامی‌کە دەڵێت: (خوێندنەوەو دیراسەکردنی مێژووی ئیسلامی لەماوەی (١٤) سەدە فەرمانڕەواییدا دەوڵەمەندو ئاوەدانە بەچەندین بەڵگەو وانەو خوێندنەوەی بەسوودو پەند وەرگرتن کەئەویش مێژووی مسوڵمانانەو بەتاك‌و بەکۆمەڵەوە دروستیان کردووەو تێیدا ژیاون بەلایەنی باش (ایجابی) و خراپ (سلبی) کەئەمەش هەژمار ناکرێت بەمێژووی ئیسلام موتڵەقەن‌و ئیسلامی بەخراپەپێ‌لەکەدار بکرێت. چونکە (ئیسلام خۆی بەرنامەیەو ناتوانرێت هەموو مێژووی مسوڵمانان لەسەر مێژووی ئیسلام بنیات بنرێت) پاشان بۆ ڕوونکردنەوەو زیاتر قووڵبوونەوە لەوەی باسمان کردن نووسەر لێرەدا لەم پێشەکییەی باسمان کرد جیاوازی نێوان مێژووی ئیسلام (تاريخ الأسلام) و مێژووی مسوڵمانان (تأريخ المسلمين) مان بۆ دەکات‌و دەڵێت: (مێژووی مسوڵمانان ئەوەیە کەمسوڵمانان ژیانیان تێدا گوزەراندووەو ڕووداوەکانیان دروست کردووە چ کۆمەڵ بێت چ تاك چ وەك حکومەت بێت چ وەك دەوڵەت چ حاکم بێت چ مەحکوم.. کەواتە مێژووی مسوڵمانان بۆ ماوەی (١٤) سەدە لاپەڕەی سپی تێدایە کەجێگای شانازییە، پاشان لاپەڕەی ڕەشیشی تێدایە، هەروەها لایەنی چاکەو خراپە هەیە کەدیارترین نموونە سەردەمی مسوڵمانانی ئەم چەرخەیە..) پاشان سەبارەت بەمێژووی ئیسلام دەڵێت: (مێژووی ئیسلام بریتی نییە لەهەموو مێژووی مسوڵمانان چونکە لاپەڕەی ڕەش‌و خراپەکاری تێدا نییە. هەربۆیەسەردەمێکە کەمسوڵمانان بەعیززەت‌و بەهێزو بەتوانایەکی پابەندەوە بەئیسلام تایبەت تێیدا ژیاون. وە مێژووی ئیسلام هەمووی لاپەڕەی سپی پرشنگدارە کەپەیوەستی بەردەوام‌و تەواوی مسوڵمانان لەو دەمە..! بەئیسلامەوە ڕاگەیەنراوە..) جێگای خۆیەتی سەرەتای نووسینی هەر مێژوویەك بەتایبەت مێژووی ئیسلام کەئەمڕۆ ناحەزان بەدوای کەم‌وکورتی‌و لایەنە لاوازەکانیدا دەگەڕێن بۆئەوەی بیشێوێنن، چەندین بوهتان‌و درۆی نابەجێی بۆ هەڵدەبەستن. لەم سەرو بەندەشەوە ئەگەر بەچاوی ژیری بڕوانینە ئەم دەستپێکە دەتوانین بڵێین ئەمە وەڵامێکە بۆ ئەوانەی ڕەخنە لەئیسلام دەگرن‌و سەردەمێکی فەرمانڕەوایی مسوڵمانان لەسەر ئیسلام دەکەن بەماڵ‌و ئەعمیمی دەکەن کە دەڵێن فلانە خەلیفە وای کردو فلانە والی وای کرد. و فلانە کەس خۆ ئیسلام بوو، کەواتە هەموو مێژوویەکی مسوڵمانان ناتوانرێت پێی بووترێت مێژووی ئیسلام، بۆ ئەمەش پێویستە ئەو دوو چەمکە تێکەڵ بەیەکدی نەکرێن.

خولەفای ڕاشیدون

لەنێوان فەرمانڕەوایی خەلافەت و پلەی شەهادەتدا

(الخلفاء الراشدون بين الأستخلاف والاستشهاد)

نووسەر لەسەرەتاوە بەهێنانەوەی گوتاری خوایی زەمەنی خولەفای ڕاشیدون بەعززترین و بەرێزترین زەمەن ناوزەد دەکات (وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ) (التوبة: من آیة ١٠٠)، پاشان گوتاری پێشەوا محمد ﷺ دەهێنێتەوە کەلەسەردەمی خۆیدا ئاماژەی بەزەمەنی ئەو دەسەڵاتە کردووە پاشان دەفەرموێ: (دوا بەدوای ئەو پاشایەتی سەرهەڵدەدات، واتە حوکمی (بني أمية) (الخلافة بعدي ثلاثون سنة ثم تكون ملكا).. نووسەر لەهێندی ئەم بەشەدا پوختەیەکی سەرەتای دەست بەکاربوونی ئەو خەلافەتە دەخاتەڕوو لەگەڵ هێنانەوەی بەڵگە سەلمێنەرەکان و سەرجەم ئەو ڕووداوو کارەسات و کەندو کۆسپ و گرفتە جۆراوجۆرانەی کەناستەنگی دروستکرد بوو وەکو ڕێگرێك لەبەردەم هەڵبژاردنی ئەو جێنشینە (خەلیفە)یەك لەدوای یەکەکاندا لەدروستبوونی سەبەئیەکان و سەرهەڵدانی خەوارج و ئەوانەی دژی بانگەوازو پرنسیپەکانی ئاینی ئیسلام بوون تاوەکو لە زەمەنەی ئیمامی (حەسەنی کوڕی عەلی - ڕەزای خوای لێ بێت -) تەنازولی لەکورسی دەسەڵات کرد بۆ موعاویەی کوڕی ئەبوسوفیان - خوا لێی ڕازی بێت - لەم دیدگایەشەوە ئەگەر پوختەی حوکمی خەلیفە بەڕێزەکان بەخێرایی بزانرێت بەپێی ڕیزبەندی و بەدوای یەکدا هاتن شارەزایی و زانیارییەکی تەواو وەدەست دەخات وەکو کورتەیەکی مێژوویی.

بەشی یەکەم (القبسة الأولى)

نەخۆشی پێغەمبەری خوا ﷺ و وەفات کردنی.

(مرض رسول الله ﷺ ووفاتة)

هەر لەیەکەم چرکەساتی وەدەرکەوتنی نیشانەی نەخۆشی و ئازار لەجەستەی پیرۆزی پێغەمبەری خوادا یەکەمین هەوڵ و خەمخۆری بریتی بوو لەئاماژەکردن بەهەڵبژاردنی خەلیفەیەك لەدوای خۆی، تاوەکو مسوڵمانان ئەگەر بۆ چەند ساتێکیش بووە بەبێ خەلیفە نەبن ئەمەش هەموو ئەو دەست نیشان کردنانەی کەمەبەستی پێی بوو بەتێگەیشتنی هاوەڵە بەڕێزەکانمسوڵمانانی لەپێش چاو بوو.. لەم چەند لاپەڕەیەدا زۆر بەوردی ئازارو نەخۆشی پێغەمبەر ﷺ لەپاش حەجیماڵئاوایی (حجة الوداع) بەبێ کەموکورتی دەخاتە ڕوو تاوەکو ئەو چەند ڕۆژەی نەخۆشیەکەی و پاشان وەفاتکردنی.. ئەوەی زۆر گرنگە لەم بەشە (٢٢) لاپەڕەییەدا دەبێتە جێگای بایەخ و سەرنج ڕاکێشانی هەر خوێنەرێك یاخود ئەوەی بیەوێت لەو کاروانە مێژووییەدا بەئاگا بێت هۆکاری هەموو ئەو خەمخۆری و بەتەنگەوە بوونەی دەست نیشان کردنی ئیمامێکە بۆ مسوڵمانان تاوەکو ئومەتی ئیسلامی پارچە پارچە نەبێت. لەکاتێکدا چەند جارێك ئەوەی کەدەیویست لەپاش خۆی ببێتە جێداری بریتی بوو لەئیمامی (ئەبوبەکری صدیق - خوا لێی ڕازی بێت) بەداخستنی هەموو دەرگای ماڵی هاوەڵە بەڕێزەکان جگە لەماڵی ئەبوبەکر لەسەر مزگەوتەکە پاشان لەکاتی نەخۆشیەکەیدا بەکردنە ئیمامی نوێژو پاشان نرخاندنی ڕۆڵی ئیمامی ئەبوبەکر لەڕۆژی مسوڵمان بوونی و لەکاتی کۆچدا کە هاوڕێی ئەشکەوت بوو.. ئەمانە هەموو ئاماژەکردنی پێغەمبەری خوا بوو بەشێوەیەکی ئاشکرا بۆ هەڵبژاردنی خەلیفە ئەبوبەکری صدیق. لەم بەشەدا زۆربەی ئەو سەرچاوە مێژووییە دروزنانە کەبوختان و قسەی ناڕەوا سەبارەت بەو زەمەنە دروست دەکەن هەموویان بەدەق (نص)ەکان لەفەرموودەکان و لەوتەی هاوەڵەکان سەرچاوە ناڕاستەکان بەدرۆ دەخاتەوە.. پێم وایە جگە لەسەرچاوە ئیسلامییەکانی ئیمامی (ابن كثير وطبري و کتێبەکەی ابن العربي) وەکو کتێبێك کەتەنها باس لەو بابەتە بکات، ئەم کتێبە باشترین و ناوازەترین کتێبی مێژووییە لەم زەمەنەدا بۆئەوەی تەقەلای پێزانینی ئەو مێژووەی هەبێت.

بەشی دووەم (القبسة الثانية)

ئەبوبەکری صدیق . خوا لێی ڕازی بێت .

لەنێوان فەرمانڕەوایی خەلافەت، وەفاتیدا

(ابوبكر الصديق - رضي الله عنه - بين الأستخلاف والوفاة)

لەپاش چەند ساتێك لەکۆچی دوایی پێغەمبەر ﷺ ئەوەبوو مسوڵمانان کەوتنە خۆ تاوەکو خەلیفە دەستنیشان بکەن.. هەر لەکاتی سەرقاڵبوون بەکفن کردنی پێغەمبەری خوا مسوڵمانان لەنزیکترین کاتدا توانیان بەهەوڵی هاوەڵەکان لەکۆچکردوو (موهاجیر) و پشتیوان (انصار)ەکان بەڕاوێژ (شوری) ئیمامی ئەبوبەکر بەپێشەوای هەڵبژێرن.. لێرەدا ئاماژە بەبەیعەتی (عەلی کوڕی ئەبی تالب) دەکات لەکاتێکدا لەلایەن دوژمنانی (رافضة) و سەبەئیەو نەتەوەپەرست و عەلمانییەکانی ئەمڕۆشەوە بەدەربڕینی چەندین بوهتان دەڵێن ئیمام عەلی - خوا لێی ڕازی بێت - ئەوەتا باس لەبەیعەتی ئیمام عەلی دەکات - خوا لێی ڕازی بێت - کەدووجار بەیعەتی داوە دەڵێت: (فبايع علي بن أبي طالب رضي الله عنه أبابكر الصديق رضي الله عنه مرتين):

المرة الأولى: يوم الثلاثاء التالي ليوم وفاة رسول الله ﷺ حيث جاء عجلا مسرعا، وعليه قميص بدون ازار، كما روي حبيب بن أبي ثابت.

والمرة الثانية: بعد وفاة فاطمة - رضي الله عنها - حيث توفيت بعد ستة أشهر من وفاة أبيها ﷺ.

وكان علي في هذه الشهور الستة متبايعا لأبي بكر ـ رضي الله عنه ـ، لم يفارقة في وقت من الأوقات، ولم يتقطع عنه في جماعة من الجماعات وكان يشاركه في المشوره، وفي تدبير أمور المسلمين).

بەم شێوەیە ئیمامی ئەبوبەکر ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ بوو بەیەکەم خەلیفەی مسوڵمانان.. بۆماوەی دووساڵو سێ مانگو دە ڕۆژ فەرمانڕانی گوزەراند.. هەر لێرەدا باسی هەموو ڕووداوو شەڕەکەی، ئەو کاروبارانەی کەڕووبەڕووی بووەتەوە دەکات، لەدوای ئەم بەشە (٢٧) لاپەڕەیە باسی ئەوە دەکات ئیمامی ئەبوبەکر زانی کۆچی دوایی دەکاتو وەسیەتەکەی ئیمام ئەبوبەکر بۆ ئیمام عومەر ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ دەخاتەڕوو، ئەمەش بەڵگەیە بۆئەوەی کەئیمامی عومەر دەستنیشان کراوە وەك دەڵێت: (یا عمر اتق الله، وأعلم أن عملا بالنهار لایقبله الله باللیل، وعملا باللیل لایقبله بالنهار، وأن الله لایقبل نافلة حتی تؤذي الفریضة).

بەشی سێیەم (القبسة الثالثة)

عومەری کوڕی خەتتاب ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ لەنێوان فەرمانڕانی خەلافەت، پلەی شەهادەتدا (عمر بن الخطاب ـ رضي الله عنه ـ بین الأستخلاف والاستشهاد)

لەم بەشەدا (٧٥ ـ ١٠٢) مێژووی هەڵبژاردنی ئیمام عومەر ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ دەخاتەڕوو ڕاستەوخۆ هەر لەکاتی مردنی ئیمام ئەبوبەکر ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ ئەهلی حەلو عەقد توانیان ئەو ئیمامە بەڕێزە دەستنیشان بکەن، ئەوەی بەتێڕامانەوە خوێندنەوەی مێژووی زەمەنی عومەری کوڕی خەتتاب ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ بکات لێهاتویی و جەسوریی عومەری بۆ دەردەکەوێت، چونکە هەم دادوەرو هەم بەهێزو عیززەت، هەم جیاکەرەوەی نێوان ڕاستی (حەق) و ناڕاستی (باطل) بووە، هەربۆیە ناونراوە (فاروق) لەدرێژەی ئەم باسەدا نووسەر دەقی یەکەم وتاری خەلیفەمان بۆ تۆمار دەکاتو دەڵێت: (وابتدات خلافة عمر ـ رضي الله عنه ـ یوم الثلاثاء، الثاني والعشرین من أول جمادي الأخرة، سنة ثلاث عشر، ولما بایعوه صعد علی المنبر، ونزل درجة عن الدرجة التي كان یقف علیها الصدیق وخطب فقال: اللهم إني ضعیف فقوني، اللهم إني غلیظ فلیني، اللهم إني بخیل فسخني).

إقرؤوا القرآن أن تعرفوا بة، وأعملوا به تكونوا من أهلـه، وزنوا أنفسكم قبل أن توزنوا، وتزینوا للعرض الأكبر، یوم تعضون علی الله، ولاتخفی منكم خافیة، إنه لم یبلغ حق ذي حق أن یطاع في معصیة الله.

ألا وإني أنزلت نفسي من مال الله بمنزلة ولي الیتیم، ان ستغنیت أستعففت، وإن افتقرت أكلت بالمعروف!). لێرەوە سەرەتای سەرهەڵدانی دادپەروەری و خواپەرستی لێنەبوردەیی توندی بەرامبەر بەدوژمنو زەلیلی بەرامبەر بەمسوڵمانان خاڵی دەستپێکی ئیمام بوو لەنێوەندی دەسەڵاتی پیرۆزیدا، خاڵ بەخاڵی سەردەمی زێڕینی ئیمام عومەر لەم پەرتوکە نایابەدا خۆی بەرجەستە دەکات کەدە ساڵو شەش مانگو چەند ڕۆژێك لە (١٣هـ) بۆ (٢٣هـ) خەلیفەی مسوڵمانان بووە، لەکۆتاییدا باسی خەوی (أبو موسی الأشعری) دەکات بەوەفاتی ئیمامی عومەرەوەو پاشان چۆنیەتی هەوڵدانی دوژمنان بۆ شەهیدبوونی ئیمام ئەوەبوو (٦) کەسە مژدەپێدراوەکانی کۆکردەوە بەوەی پێش ئەوەی بەتەواوی بمرێتو هێشتا لەسەرەمەرگیدا بوو بەکۆبوونەوەی ڕاوێژ (شوری) خەلیفەی دوای خۆیان پێ دەست نیشان بکات، عومەر ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ توانی لەسەر ئەو کارە پێکیان بهێنێت بۆئەوەی لەدوای خۆی تووشی گرفت نەبن.

بەشی چوارەم (القبسة الرابعة)

عوسمانی کوڕی عەففان ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ لەنێوان فەرمانڕانی خەلافەت، پلەی شەهادەتدا (عثمان بن عفان ـ رضي الله عنه ـ بین الاستخلاف والاستشهاد)

زەمەنی ئیمامی عوسمان زەمەنێکی جودابوو لەوانی پێش خۆی، زەمەنێکی چاوەڕوان نەکراو لەلایەن مسوڵمانانەوە، زەمەنی دروست بوونی ئاژاوەو فیتنە، زەمەنی داڕشتنی پلانی دوژمنان بۆ دروستکردنی دووبەرەکی لەنێو مسوڵماناندا و هەوڵدان بۆ لێکپچڕاندنی ڕیزەکانیان.. هەربۆیە بوونی سەرچاوەی مێژوویی ڕاستو دروستو دوور لەلادان (انحراف) زەرووروەتی حەتمیە تایبەت بەسەرهەڵدانی فیتنە لەچەرخی ئیمام عوسماندا، تاوەکو ئەو هەموو پڕوپاگەندەو بوهتانەی بۆ حەزرەتی عوسمانو مسوڵمانان هەڵدەبەسترێت بەدرۆ بخرێتەوە.. لەبەشی چوارەمی ئەم پەرتوکەدا بەپوختی زەمەنی ئیمام عوسمان شیدەکاتەوە هەر لەیەکەم چرکەساتی سپاردنی خەلیفایەتی بەو هاوەڵە ئازیزە تاوەکو شەهید بوونی لەئەنجامی هەڵگیرساندنی فیتنە.. شیاوی باسە لێرەدا پاش ئەوەی باس لەهەڵبژاردنی خەلیفەی مسوڵمانان دەکات لە (٤)ی مەحرەمی ساڵی (٢٤)ی کۆچیداو قورس بوونی باری سەرشانی ئیمام بەبوون بەفەرمانڕانی مسوڵمانان لەدروست بوونی فیتنەی ئەو سەردەمە دەدوێ لەحەوتەمین ساڵی دەسەڵاتداریتی ئیمام عوسماندا لەساڵی (٣٠) کۆچیو دەڵێت: (اتسعت الخلافات، ونشط أعداء الأسلام في تنظیماتهم السریة، في البصرة والكوفة والمصر.. وجیشوا منهم الجیوش من مصر والكوفة والبصرة واستمروا في تأجیج الخلافات، ونشر الأكاذیب والأشاعات، حتی أذی بهم الأمر الی محاضرة عثمان بن عفان في المدینة..)، پاشان باسی گرنگترین ئەو سەرچاوانە دەکات کەباسیان لەم ڕووداوە کردوە وەکو: محمد بن جریر الطبری لەکتێبی (تأریخ الأمم والملوك) ابن الأثیر لە (التأریخ الأسلام)وە هەندێك بەتایبەتی باسیان لەو ڕووداوە کردووە لەکتێبەکانیاندا وەکو (ابن العربی المالکی) لەکتێبی (العواصم من القواصم) وە (محمد الأشعري المالکیی) لەکتێبی (التمهید والبیان في مقتل الشهید عثمان).

پاشان هەندێك لەکتێبە نوێیەکان هەیە لەسەر ئەو ڕووداوە وەکو (الفتنة الكبرى)ی تەها حسێن کەزانایان بە (زنديق الأعمى)باسیان کردووە. پاشان دێتە سەر باسی دروست بوونی فیتنەکە لەکوفەوە سەری هەڵداوە تاوەکو سەرهەڵدانی عەبدوڵڵای کوڕی سەبەئی یەمەنی کەبزوێنەرو هەڵگیرسێنەری ئەو فیتنەیە بوو تاوەکو شەهید بوونی ئیمام عوسمان - خوا لێی ڕازی بێت - بەدرێژی باس دەکات لەدوو توێی (١٠٢) لاپەڕەدا بەجیا زۆرتر لەبەشەکانی دیکە، لێرەدا بایەخی متمانە بوونو گرنگی ئەم کتێبە لەوەدایە ئەو سەرچاوانەی پشتی پێبەستوون بریتیـیە لەسەرچاوە ئیسلامیەکان وەك (تاريخ الطبري) و (فتنة الكبرى) ڕوون دەکاتەوە بە بەرپەرچدانەوەی کسانێك کەئەمڕۆ ڕەخنە لەخەلافەتی حەزرەتی عوسمان دەگرنو هەندێك ئیفتیرای بۆ دەکەن وەك ئەوەی دەڵێن پارەی کۆکردووەتەوەو خزمانی دەوڵەمەند کردووەو نەیتوانیوە فەرمانڕانی بکاتو چەندینیتر لەو درۆیانەی کەئێستا لائیكو نەتەوەپەرستەکانو ناسۆنالیستەکان کارێژی دەکەنەوە...

بەشی پێنجەم (القبسة الخامسة)

عەلی کوڕی ئەبوتالیب - خوا لێی ڕازی بێت - لەنێوان فەرمانڕانی خەلافەت، پلەی شەهادەتدا

(على بن أبي طالب - رضي الله عنه - بين الأستخلاف والاستشهاد)

سەردەمی ئەم خەلیفە ئازیزە هەر لەسەرەتای دەست بەکاربوونو هەڵبژاردنیەوە تارەکو ئەو ساتەی گیانی سپارد سەردەمی ئاژاوەو شەڕو کارەساتی جەرگبڕ بوو لەمێژووی ئیسلامدا کەزادەو بەرهەمی ئەو فیتنە بەدو بێ چارەیەی سەردەمی ئیمام عوسمان بوو - خوا لێی ڕازی بێت - ئەویش بەپیلانو دەست تێوەردانی دوژمنانی دژ بەئاینی ئیسلامی پیرۆزو مسوڵمانان.

لێرەدا پێویست ناکات لەخوێندنەوەی ئەم پەرتوکەدا باس لەچۆنیەتی ئەو هەڵبژاردنە بکەین کەئیمام عەلی - خوا لێی ڕازی بێت - بوو بەخەلیفە، کەلەم پەرتوکەدا تۆمار کراوە، چونکە باسکردن لەو هەڵبژاردنە لای هەموان ئاشکرایە تا ئەندازەیەك، بەڵام ئێمە لەگرنگی خوێندنەوەی ئەم کتێبەدا وەك چۆن لەسەردەمی هەر خەلیفەیەکی پێشتر یاخود سەردەمی هەریەکەیان یان ناوبانگێکی تێدا دەرکراوە یاخود ڕووداوێك ڕوویداوە کەبەڕوونی لەزۆر نووسراوەکانی تردا نییە، ئێمەش بەبایەخەوە چەند دەقێك وەردەگرین یان وەرمان گرتووە لەم کتێبەداو تێبینییەکانی لەسەر دادەبەزێنین بەرخاندنی چاکیو بەپێزی کتێبەکە لەڕووی خوێندنەوەی لاپەڕەکانیەوە.. لەسەردەمی ئیمام عەلی - خوا لێی ڕازی بێت - فیتنە گەورەبوو لەپاش شەهیدبوونی ئیمام عوسمانو کارگەیشت بەوەی لەنێو مسوڵماناندا خوێن ڕژا بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو بەدەست پێکردنی شەڕ کەبەشەڕی (الجمل) ناسرا لەساڵی (٣٦)ی کۆچی لەناوچەی (الزابوقة) نزیکی بەصرە.. شیاوی باسە سەرەتای دروست بوونی شەڕ لەنێوان مسوڵماناندا بەڕوونو چڕی باس دەکات تاوەکو کۆتایی شەڕی (صفين)، کەئەو شەڕە ناهەمواردش (٧٠٠٠٠) مسوڵمان تێیدا کوژرا لەساڵی (٣٧)ی کۆچیو ئاماژە بەو فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ دەکات کەهەواڵ دەدات بەڕووداوی شەڕی (صفين) - ئەبوهورەیرە - و دەفەرموێ: لەپێغەمبەری خواوە ﷺ : (لاتقوم الساعة حتى تقتل عظيمتان متتتلة عظيمة، دعواها واحدة) ئیمامی بوخاریو مسلم ڕیوایەتیان کردووە (البداية والنهاية/ ٧:٢٧٥).. لەپاش ئەمەو لەدوای تەواوبوونی ئەو شەڕە ناهەموارەو لەئەنجامی ناڕازیبوونی کۆمەڵێك بەصولحی نێوان عەلیو معاويە - خوا لەهەردووکیان ڕازی بێت - (خوارج) دروست بوون، کەڕژێشتن بۆ (نەهرەوان)، پاشان شەڕی ئەوان ڕوویدا، لێرەدا باس لەفەرموودەیەکی پێغەمبەر ﷺ کەسەبارەت بەکوشتاری خەواریج هەواڵیداوە دەکات، ئیمامی مسلم ڕیوایەتی کردووە لەزەیدی کوڕی وەهبی جوهنی کەلەسوپای عەلی کوڕی ئەبوتالیبدا بووەو دەڵێت: عەلی کوڕی ئەبوتالیب پێی وتم: گوێم لەپێغەمبەر ﷺ بوو کەفەرمووی: (يخرج قوم من أمتي يقرؤون القرآن، ليس قراءتكم الى قراءتهم بشيء، ولاصلاتكم الى صلاتهم بشيء، ولاصيامكم الى صيامهم بشيء، يقرؤون القرآن ويحسبون انه لم، وهو عليهم). لێرەدا بۆ زیاتر پشت بەستن بەبەڵگەو دەوڵەمەند کردنی نوسینەکە نووسەر هەموو بەڵگە دەقەکانی خستووەتە ڕوو تاوەکو ڕاستی ڕووداوەکە بەڕوونی باس بکات، پاشان هەر سەبارەت بەم ڕووداوە (واتە سەرهەڵدانو دروستبوونی خەواریجەکان) چەندین فەرموودەیتر دێنێت کەپێغەمبەر ﷺ هەواڵی داوە تایبەت بەو ڕووداوانە، لەشوێنێکیتردا دەفەرموێ: (تمرق مارقة عند فرقة المسلمين، تقتلهم اولى الطائفين بالحق)، مەبەستی ئەوەی کەدەڵێت کوشتاریان لێدەکاتو حەقە حەزرەتی (عەلی)یە خوا لێی ڕازی بێت.

بەردەوام بوونی سەردەمو مێژووی ڕووداوو هەڵبژاردنو کارەساتەکان، ئیمام عەلیو شەهید بوونی، پاشان هاتنە سەرکاری ئیمام (حسن) باس دەکات، وەڕووداوەکانی ئەو سەردەمەش کەئیمام حسن خوا لێی ڕازی بێت سازشی کرد بۆ موعاویەی کوڕی ئەبوسوفیان کەبەپێی فەرموودەکەی پێغەمبەر ﷺ (ثلاثون سنة) کۆتایی پێهات لە (١١)ی کۆچییەوە بۆ (٤١)ی کۆچیو (ثم تكون ملكا) دەستی پێکرد ساڵی (٤١)ی کۆچی.

تێبینی/

١-هەرچەندە خوێندنەوەی ئەم کتێبەم بینیوە لەشوێنێکیتر بەڵام ئەوە زیاتر خوێندنەوە لەسەر نوسخە کوردیەکەی بووە، هەربۆیە منیش کاتێك بینیم بەپێویستم زانی خوێندنەوە لەسەر نوسخە عەرەبییەکەی بکەم و کەدتام و چێژێکی جیاوازتری هەبێ لەکوردیەکە.

٢-ئەم کتێبە لەلایەن نووسینگەی تەفسیرەوە بەزمانی کوردی چاپکراوەو لەبەرگێکی دوو توێیدکی قەشەنگدا کەوتە نێو کتێبخانەی کوردیەوە کە جێگای دەستخۆشی و نرخاندنی ماندوو بوونیانە.

دەست کەوتەکانی مۆندیالی ٢٠١٠

هێمن صلاح

چی تر تۆپی پێ تەنهاوەك یاری یەکی کات بەسەربردن نەماوەتەوە بەڵکو بۆتە پیشەسازی یەکی ئابووری کە ولاتە مەزن و دامەزراوە ئابوری یەکان و بیاوانی سەرمایەدار وبازرگان کێ برکێ وپیاهەڵ دانی لەسەردەکەن . بەئامانجی بەدەست هێنانی قازانجێکی زۆرە وەلەپشت پەردەوە هەڵدەستن بە گرتنە ئەستۆی خەرجی تیپێکی دیاری کراو ویان ڕێکخستنی پالە وانێتی یەکی وەك پالە وانێتی جامی جیهانی یان جامی نەتەوەکانی ئەوروپا یان هەر پالەوانێتیەکی ناوخۆیی .
هەربۆیە ئیتر جێی سەرسوڕمان نی یە کاتێك گوێبیستی هەندێ ژمارەی خەیالی دەبێت سەبارەت بە بەها و نرخی یاریزانەکان کەم دواییە دا بەرزبوونەوە بۆیتر لە ٥٠ملیۆن دۆلار ، بەلکو ئیستا تیپی واهەیە کەبەکۆی هەمویان لاتەدات لەملیارێك دۆلار وەك یانەی ڕیاڵ مەدرید لەئیسپانیا و مانشستر یونایتد لەئینگلترا و بایرمیونخ لە ئەلمانیا ....هتد
وەلەم کاتەدا یەکێتی تۆپی پێ ی جیهانی (فیفا) رووی کردە کیشوەری ئەفریقا بۆ ڕێکخستنی جامی جیهانی بۆسالی ٢٠١٠ ئەمەش بۆجاری یەکەمە لەمێژووی ئەم پالە وانێتی یەدا.

هەنگاوێکی گرنگە کەتێیدا لەرێگایەوە ئەو ولاتانەی کەکێبڕکێیان کردبوو لەسەر میوانداریتی ئەم پالە وانێتی یەکە ئەوانیش (میسر و لیبیاوتونس و مغرب وباشوری ئەفریقا) کە ئابوریەکانیان ببوژێتەوە وە بەشێوەیەکی کاتی چارەسەری هەندێ لەقەیرانە ئابوری یەکانیان بکات ، جا بابزانین ئەو دەسەکەوتانە چین بەدەستی دێنن لە پشت ئەو پالەوانیەتیانەوە ؟

تۆپی پێ یان دۆلار ؟

دەسکەوتە ئابوری یەکان لە پشت ڕێکخستنی جامی جیهانیەوە دەکرێت بە دووبەشەوە ، یەکەمیان دەسکەوتێکی راستەو خۆیە و پەیوەندارە بە قازانجی کوتایی یەوە کە دەولەت بۆخۆی دادەبچرێت ئەویش لە دەرئەنجامی ئەو خەرجی یانەی کە دەیکات بۆ پالەونێتیەکە . وە جۆری دووەمیان بریتی یە لەو دەسکەوتە ناراستەو خۆیانەی کە لە دەرئەنجامی بونیات نانی ئەو موتێل و دامەزراوە و کافتریا و شوێنی حەوانەوانەی گەشتیاری یانە وکەرتی خواردەمەنی ... هتد کە دەیکاتەوە بۆئەومەبەستە و کە لەپاشانیشدا بۆی دەمێنێتەوە و بۆماوەیەکی درێژ خایەن و بەردەوام سودەمەند دەبێت لێی کە چەند جارەی دەسکەوتە راستەوخۆکان دەبێت .

بۆنموونە کۆریا ویابان کە میوانداریتی جامی جیهانی سالی ٢٠٠٢ یان کرد نزیکەی ٤ ملیار دۆلاریان وەك دەسکەوتی راستەوخۆ بەدەست هێنا ، وەچەند مەزەندەکردنێکی نافەرمیش هەیە کە ئاماژە دەدات بۆ بڕ و قەبارەی دەسکەوتە ناراستەو خۆکان بۆسەر ئابووری وولات وە واش پێشبینی دەکرێت کە لە ئەلمانیادا بۆ جامی ٢٠٠٦ نزیکەی ٦ ملیار دۆلار دەسکەوتی دەبێت لەبەرامبەر بودجەیەکی پێشبینی کراودا لە کاتی ئەو جامەدا کە لە سنوری ٦٠٠ ملیۆن دۆلاردا دەبێت .
وە ئەو وەبەر هێنانەی کە پێویستە بۆ ئامادەکاری ڕێکخستن ومیوانداریتی جامی جیهانی وەکو چاکسازی یاریگاکان و و دامەزراندنی دامەزراوەی تایبەت بە وەفدە وەرزشیەکان و سەیرکەران ... هتد .

تایبەت

چەند دەروازەیەک

قازانجەکان لە ڕێکخستنی پالەوانێتییەکانی جامی جیهانی لە ڕێگەی چەندین دەروازەوە وەدەست دەهێنرێن لەوانە

- فرۆشتنی مافی پەخش کردنی تەلەفزیونی بۆ کۆمپانیا جیهانییەکان
- ئەو برە پارانەی کە بریکارەکان دەیدەن بۆ ڕێک خستنی پالەوانێتییەکە
- ئەو پەیماننامانەی کە کۆمپانیاکان پێشکەشی دەکەن بۆ پروپاگەندەی بەرهەمەکانیان لەکاتی یاریەکاندا .
- بەرزبوونەوەی ڕێژەی کارکردنی موتێلەکان و بەرزبوونەوەی ئاستی تێکڕایی پەرەسەندنی گەشتیاری .
- بلیتی یاریەکان کەهەندێ جار لە هەزار دۆلار تێ دەپەڕێت .

مافەکانی پەخش کردن و ئەوەی کەپەیوەندی دارە بەوەوە جگەلە ڕێگەیەک بۆبەدەست هێنانی ئامانجێکی گەورەتر و دەستکەوت و قازانجێکی مالی زۆر مەزن زیاتر هیچی ترنییە .

پەخشی تەلەفزیونییەکی بۆ خودی خۆی داواکراونی یە ، بەلکو ئەنجامێکە بۆ زیاتر بەدواداچونێکی وەرزشییە کە باشترین ڕێگە یە بۆ دەستە بەرکردنی کەنالێکی تەلەفزیۆنی دیاری کراو بۆپروپاگەندەی بازرگانی یەکان .

هەروەک چۆن یەکێتییە وەرزشی و نیشتیمانی و جیهانی یەکان داهاتێکی مالی زۆر دەستەبەردەکەن بۆ خۆیان لەڕێگەی بەکارهێنانی یارییە وەرزشییەکان و ئەستێرەی پالەوانێتی یە جیهانی یەکان و جل وبەرگی ئەستێرەکانی وەرزشی و چەندین ڕێگەی ترەوە بۆ بەستنی چەندین صەفقەی پروپاگەندەی بازرگانی و لەلایەکی ترەوە پالەوانێتیەکانی جامی جیهانی چەندین گرێ بەستی کۆمپانیا وەرزشیەکان دەبینێت بەخۆیەوە بەتایبەتی لەدروست کردنی جل وبەرگ وکالە وتۆپ و پێداویستیەکانی هەلبژاردەکان ویاریزانەکان و یارییەکان ...هتد بۆنموونە کۆمپانیای ئەدیداس ی ئەلمانی کۆمەکی جامی جیهانی دەکات بە پێدانی نزیکەی ٢٠٠٠ تۆپ بو " ٦٤ " یاری و مە شق کردنی هەر (٣٢) هەلبژاردە بەشدار بووەکە ، هەروەها هەلدەستێت بە پێدان و ئامادەکردن و کۆمەکی کردنی(٩) هەلبژاردە بۆ ئەم پالەوانێتییە کە ئەوانیش هەلبژاردەکانی (فەرەنسا ، ئەرجەنتین ، چین ، یابان ، رومانیا ، ئەلمانیا ، باشوری ئەفریقا، ئیسپانیا ، تورکیا) ن وە بەپێی گوتەی کۆمپانیاکە خۆی لە مۆتدیالی " کوریا ویابان" دا نزیکەی " ٤٠٠ " ملیۆن دۆلاری دەسکەوت بووە .

ئەفریقا و جامی جیهانی

پێنج ولاتی ئەفریقی لەدوای پاشەکشێ کردنی نێجیریا کێبڕکێیان کرد لەسەر بەدەست هێنانی شەرەفی ڕێکخستنی جامی جیهانی ٢٠١٠ ، وە بۆزانینی ئەندازەی ئەو سود وەرگرتنەی کە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ولاتەی کە لە کاتی سەرکەوتنی بە لە ئەستۆگرتن و ڕێکخستنی پالەوانیەتێکە ، وا لەخوارەوە بە وردی باسی لێوە دەکەین .

1 - میسر :

پێشبینی دەکات کەتێچوونی خۆسازکردن وئامادەکردنی بۆ ڕێکخستنی جامی جیهانی ٢٠١٠ بەپێی ئەو ژمارە و خەملاندنانەی کە لە دۆسیەی میسردا هاتوە وخراوەتە بەردەم فیفا نزیکەی ٨٦٥ ملیۆن دۆلار دەبوو کە ژێرخانی ئابوری دەگرێتەوە وەك ئامادەکردنی یاریگاکان وە ئامادە وسازدکردنی پێداویستییە تەکنیکی و تەکنەلۆژییەکان وەک هۆلی ئیعلامی و ئامێرەکانی پەخش و پەیوەندی یەکان و سەرەڕای دابین کردنی تێچونی ڕێ وشوێنی ئەمنی یەکان .

بەلام دەستکەوتی ڕاستەوخۆ کە هەندێك پێشبینی دەکات کە قازانجی صافی میسر بگاتە یەك ملیار دۆلارجگە لەو دەست کەوتانەی کە کەرتی گەشتیاری کە لە هەردوو ماوەی دورر و نزیك دەستی دەکەوێت .

میسرییەکان بەگەل وحکومەتەوە هیوای ئەوەیان دەخواست کەمیسر ئەم پالەوانێتییە ڕێکبخات تاکو بتوانن بیکەنە دەروازەیەکی دەرچونیان لەو قەیرانی ئابورییەی کەچەند سالێکە ڕوبەڕوی بوونەتەوە ، کە دیاترین نیشانەی بریتییە لە دەست دانی چارەکی بەهای دراوی نیشتیمانییان لەو کاتەوەی کە حکومەت لە" ٢٨ نیسان ٢٠٠٣ "دا بڕیاری دا بەوەی کە نرخی دراو ئازاد بکات (تحریك سعر الصرف)بەمەش کۆی دابەزینی جونەیی میسری لە جێبەجێ کردنی ئەوسیاسەتەیەوە لە ئاب / أغصطس ی ٢٠٠١ دا گەیشتە ٨٠٪ .

ومیسر خاوەنی چەندین بنەمای ئابووریە کە هۆکارێکی کۆمەکی و بەهێزکردنی دۆسیەکەی دەکرد لەجامی جیهانی دا، کە لە سەرو هەموویانەوە پێگەی جوگرافی و ناوراستێتی لەنێوان کیشوەرەکاندا وەبوونی ژێرخانێکی گونجاو بەتایبەتی لە هەریەك لەشارە سەرەکی یەکانداوەك (قاهیرە ئەسکەندەریە ...) هەروەها میسر خاوەنیچەندین ئەزموونە کە شایەنی باسکردن بێت لەبواری ڕێکخستنی پاڵەوانێتی گەورەدا وەك " خولی یاریەکانی ئەفریقا لەساڵی ١٩٩١ دا ، وە پاڵەوانێتی جامی جیهانی بۆ تازە پێگەیشتوان لە تۆپی پێدا لەساڵی ١٩٩٧ ، وە پاڵەوانێتی جیهان بۆ تۆپی دەست لە ساڵی ١٩٩٩ دا .

بەڵام ئەوەی کە خاڵی لاوازی بێت لای میسرییەکان بریتی بوو لە قەڵەبالغی و چڕی دانیشتوانیان و بەرزی ئاستی پیسی ژینگە بەتایبەتی لە (قاهرە) ی پایتەختدا کە نزیکەی (١٥ ملیۆن) سەرنشین لە قاهیرەدا نیشتەجێن و کە خۆی کۆی ژمارەی دانیشتوانی میسر (٧٠ ملیۆن) کەسە ، ئائەم خاڵەش بوو کە بوە هۆی دورخستنەوی دۆسیەی میسر لە کێبڕکێی خۆ کاندیدکردنیدا بۆ میوانداریتی کردنی خولی ئولۆمپیادی ساڵی ٢٠٠٨ .

٢ - مەغریب :

بەپێی لێدوانەکانی سەرۆکی لیژنەی لێپرساوی پشتیوانی کەری مەغریب بۆ ڕێکخستنی جامی جیهانی بۆ ساڵی ٢٠١٠ (سەعد کەتتانی) کە ئەو بڕە پارەیەی کە وڵاتەکەی تەرخانی کردبوو بۆ میوانداریتی ئەو پاڵەوانێتیە نزیکەی (٦٥٠) ملیۆن دۆلار دەبوو کە بەشێکی لێ تایبەت دەکرا بۆ تەواوکردنی یاریگای تەنجە و مەراکیش کەلە سیبتمبر / ئەیلولی ٢٠٠٣ وە دەست کراوە بە دروستکردنی ، هەروەها بۆ دەستپێکردنی دروستکردنی یاریگای ئەغادیر لە کاتێکدا گەر " فیفا " ڕەزامەندی دەر ببڕیایە لەسەر ئەوەی کە مەغریب میوانداریتی ئەو جامە بکات .

بەڵام یاریگا ئامادەکان ژمارەیان گەیشتبووە شەش یاریگا کە زوربەیان لەگەڵ مەرجەکانی " فیفا " دا چونیەك بوون و دەگونجان وە لە نێوانیان ئەو یاریگایانەدا یاریگای (فاس) ە .

وە مەغربییەکان زۆر گەش بینن بۆ سەرکەوتنیان لەو کێبڕکێیەدا ،کە لەدەرئەنجامیدا یەك ملیار دۆلار دەچێتە سەر ئابووری ولاتەکەیان ، ئەمەش بۆ هاریکاریەکیانە گەر بەشێوەیەکی کەمیش بێت لە و ڕێژەی بێکاری یە کە لەناویاندایە کە دەگاتە ١٩٪ وە ڕێژەی هەژاریش دەگاتە ١٩٪ بەپێی سەرژمێریە فەرمییەکان .

٣ - لیبیا و تونس :

هەر دوو وڵات ڕێکەوتبون لەسەر ئەوەی کە یەك لیستی هاوبەشیان پێشکەشی فیفا کردبوو بۆ ڕەزامەندی نیشاندانی فیفا لەسەر ڕێکخستنی جامی جیهانی ٢٠١٠ لە هەردوو وڵاندا، ئەمەش لەدوای ئەوەی کە لەپێشدا لیبیا ئەم بیرۆکەیەی ڕەت کردەوە، وە ڕای گەیاندبووکە لیبیا (١٤) ملیار دۆلار تەرخان دەکات بۆ خەرجی ئەو پاڵەوانێتیە ، سەرەڕای ئەوەی کە داهاتی پێشبینی کراو بۆلیبیا کەمتر دەبوو لە تێچوونەکەی ، بەتایبەتی لەکاتی ئەوەی کە ژێرخانی سەرەکی زۆر لاوازە (یاریگاکان و پێداویستیەکانی تر) بۆ میوانداریتی ئەو پاڵەوانێتیە گەورەیە ، پێدەچێت ئامانجی سیاسی پێشی ئابووری کەوتبێت سەبارەت بە لیبیا کە دەیەوێت هەڵی ئەوەبقۆزێتەوە کە لە ڕێگەی ڕێکخستن ومیوانداریتی جامی جیهانیەوە سومعە و ناوبانگی خۆی پێ باش بکات و ئاوێتە بوونی لەگەڵ کۆمەڵگەی نێو دەوڵەتیدا بسەلمێنێت لە دوای ئەوەی کی سزاکانی لەسەر هەڵگیراوە لە سیبتمبر / ئەیلولی ساڵی ٢٠٠٣ وە .

وە سەبارەت بە تونس ئەو خاوەنی ژێرخانێکی گەورەی گەشتیاری و وەرزشی باش بوو، کە چەندین پاڵەوانێتی ڕێك خستووە ،وە دواین پاڵەوانێتیش کە لە ئەڵمانیای دابچڕی بۆخۆی ئەویش پاڵەوانێتی جامی جیهانی تۆپی دەست بوو بۆ ساڵی (٢٠٠٥) .

وە میواندرێتی کردنی جامی نەتەوەکانی ئەفریقا بۆ دووجار لەسالانی (١٩٦٥ و ١٩٩٤) وە دووجاریش یاریەکانی دەریای ناوەڕاستی ئامێزگرتووە لەسالانی (١٩٦٧ و ٢٠٠١) دا ، وە ئەوەش با لەیاد نەکرێت کە تونس پێگەیەکی جوگرافی نزیکی هەیە لە ئەوروپا و دەریای ناوەڕاستەوە ، هەروەها هێزی زۆری ئابووری هەیە ، کە تێکرایی گەشەکردنی ئابووری لە تونسدا دەگاتە ٥,٥٪ لە ساڵی ٢٠٠٢ دا ئەمەش بەپێی ژمارە فەرمییەکان ، وە ئەم موتدیالە داهاتێکی دارایی زۆری دەستبەر دەکرد بۆ سەدەها هەزار هەل بۆ چارەسەرکردنی قەیرانی بەتاڵە کە ڕێژەکەی گەیشتوتە ٤٠٪ بەپێی مەزەندە کردنە نا حکومیەکان بۆ ساڵی ٢٠٠٢ کە ئەمەش ڕێژەیەکی زۆر بەرزە .

٤ - باشووری ئەفریقا

سەبارەت بە باشووری ئەفریقا زۆر نزیکتر بووە لەوەی کە ئەمیان هەڵبستێت بە میوانداری ورێکخستنی جامی جیهانی ٢٠١٠ ، ئەمەش تەنها لەبەر ئەوەی کە شارەزاو پسپۆڕ بوو لە پێشکەشکردنی داوای بەدەستهێنانی مافی میواندارێتی ئەم پاڵەوانێتیە نا ، بەڵکو بەهۆی ئەو توانا ئابووریەی کە ئەم وڵاتە پێیەوە تایبەتمەند بوو .

وە هەرلە سەرتاشەوە بڕوا وابووکە ئەم وڵاتە لەپێشتر و شیاوترە بە میوندارێتی‌کردنی ئەو موتدیالەکە لەسەر خاکی کیشوەری ڕەش پێستەکان بۆجاری یەکەم ئەنجام بدرێت ، بەتایبەتی لەدوای ئەوەی کە ئەو کێبڕکێیەی کە کرا بۆ میواندارێتی جامی ٢٠٠٦ بەشێوەیەکی درامیانە دۆڕاندی کە ئەویش بەجیاوازی یەك دەنگ بوو .

وە حکومەت بۆ ئەم مەبەستە بودجەیەك بەبڕی (٢٤٣,٨) ملیۆن دۆلاری تەرخان کردبوو بۆ پەرەپێدان گەشەپێکردنی یاریگاکانی تۆپی پێ لەحاڵەتی بردنەوەی کارتی مافی میواندارێتی کۆتاییەکانی جامی جیهامی .

وە ئەم پاڵەوانێتیە دەسکەوتێکی بەبڕی (١) ملیار دۆلاری دەست دەخست بۆ باشووری ئەفریقا ، سەرەڕای ڕەخساندنی سەدەها کار و وەزیفە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی سەرەکی وڵات، کە تێکرایی بەتاڵە دەگاتە نزیکەی ٣٠٪ لە کۆی سەرژمێری دانیشتوانی کە دەگاتە ٤٤ ملیۆن سەرنشین . بەڵام ئەوەی کە لەوانە بوو ببێتە هۆی لاوازکردنی چانسی باشووری ئەفریقا لە میواندارێتی جامی جیهانی ٢٠١٠ دا بریتی بوو لە کێشەی ئەمنی ، وە ئەوەش بزانین کە پێگەی جوگرافی باشووری ئەفریقاش کۆسپێکی تربوو لەبەردەمیدا چونکە کێشە دەخولقاند لە ئاست گواستنەوەی هەڵبژاردەکانی ئەوروپا و هاندارانیان لە ئەوروپاوە بۆ باشووری ئەفریقا .

لەکۆتاییدا ئەوە ماوەتەوە بڵێین کە لەم سەردەمەدا زۆرێك لەوڵاتان ئاوا کێبڕکێ دەکەن بۆ وەدەست هێنانی مافی میواندارێتی پاڵەوانێتیە جۆربەجۆرەکان بەتایبەتی جامی جیهانی تۆپی پێ ، کە جگە لەچەند دەسکەوتێکی کەمی سیاسی و کۆمەڵایەتی دەسکەوتێکی دارایی وئابووری زۆر یان دەست دەکەوێت ، وەك باسمان کرد بۆ جامی جیهانی ٢٠١٠ زانیمان نزیکەی پێنج وڵات داوایان پێشکەش کردبوو تاکو ئەو مافە بۆخۆیان وەدەست بخەن ، ئەوە بوو لە مانگی مایو / ئایار ی ٢٠٠٤دا ئەو کارتە لە ئەنجامدا و سەرەڕای وەك وتمان چەندین کۆسپی ئەمنی و پێگەی جوگرافی بۆ باشووری ئەفریقا دەرچوو .

جا ئێمە لێرەدا مەبەستمان لەوە بوو کە ئەوەی زیاتر وا لەو وڵاتانە دەکات کە بچنە ئەم مەیدانی کێبڕکێیەوە هۆکەی دەگەڕێتەوە بۆ باری ئابووری و بوژاندنەوەی ئابووری وڵاتەکەیان لەڕێگەی ئەو جۆرە پاڵەوانیەتیانەوە .

سەرچاوەکان

ماڵپەڕی ئیسلام ئۆن لاین
ماڵپەڕی سپۆرت نیوز
ماڵپەڕی کەناڵی فۆکس نیوس
ماڵپەڕی کەناڵی ئەلجەزیرە

چۆنیەتی سەرهەڵدانی ڕێبازی تەسەوف لە کوردستاندا

پرۆفیسۆر عزەدین مستەفا ڕەسول

ئامادەکردنی : جێگری سەرنووسەر. دەروێش عەبدولقادر

خوێنەرانی زێدە خۆشەویست وەک لای هەموان روون وئاشکرایە کە کورد هەر لەدێر زەمانەوە ناسراوە بە دڵ دەرون پاکی و میوان دۆست و هەڵکەوتنی چەندین کەڵە پیاو لە بوارە جیاجیاکاندا وە چەندین سیفەتی جوانی کۆمەڵایەتی وە کاتێکیش کە ئامێزی کرد بە ئیسلامدا ئەوەندەی تر بووە خاوەن سیفەتی جوانتر و زیاتر کەڵەپیاوی تیادا هەڵکەوتوە ، جا ئێمە لێرەدا باس لە یەکێ لەو بوارانە دەکەین کە کورد لەهەموو گەلەکانی تر تەنانەت لە عەربیش زیاتر تیادا قاڵبوتەوە و چەندین کەسایەتی و کەڵە پیاوی لەگشت بوارەکاندا پێگەیاندوە کە ئەویش ڕێبازی تەسەوفە ، جا ئێمەش وەک لاکردنەوەیەک لەم ڕێبازە کە پێم وایە نەمانتوانیوە هەقی خۆی پێبدەین بەڵام هیوادرین توانیبێتمان کەمێک زانیاریمان بەخشیبێتە ئێوەی زێدە خۆشەویست ، هەڵساین بە توێژینەوەیکی کورت و سەردانی چەند کەسایەتیەکی ناوداری گەلەکەمان کرد کە لەو بوارەدا زانیاریان هەیە و پرسیارێکمان ئاراستە کردن کە هەر بەڕێزەیان بەپێی ئەو زانیاریانەی کە لەبەر دەستیاندا بوو زۆر بەوپەری سنگ فراوانیەوە وەڵامیان داینەوە .

پرسیارەکەشمان ئەوەبوو کە (سروەت) : ئایا ڕێبازی تەسەوف کەی و چۆن هاتە کوردستانەوە ؟و وە کاریگەری ئەو ڕێبازە چی بووە لەسەر هەریەک لە بوارەکانی کلتوری و فەرهەنگی و سیاسی و کۆمەڵایەتی کۆمەڵگەی کوردەواری؟ .

سەرتا رووی پرسیارمان کردە بەرێز " پرۆفیسۆر عزەدین موستەفا رەسول " و بەم شێوەیە وەڵامی داینەوە و بۆگۆڤارەکەمان دووا :

گەلێك جار ئەم پرسیارەم لێکراوە کە تەریقەت یان تەسەوف کەی هاتۆتە کوردستانەوە ، لە گەلێك جاردا وەڵامی من هەر لەبەر رۆشنایی ئەوانەدا بووە کەنووسراون یان بیستوومن .

ئێستاش بەکورتی و بەپێی قەوارەی گۆڤارەکەتان ئەگەر هەندێك شت دووبارە بکەمەوە زیانی نیـیە و ئەگەر لێشی زیاد بکرێت ، ئەوا دەڵێن (نوری عەلا نور) .

تەسەوف لای من دووبەشە : تەسەوف بەبیر وتەسەوف بە کردار یان بە (سلوك) ، ئەگەر لەسەر باسی یەکەمیان بووەستین ، ئەوە دەبێ لەزۆر کۆنەوە دەست پێ بکەین و بچینەوە سەر ئاینەکانی پێش ئیسلام ، کە لەهەر یەکەیاندا جۆرێك لەبیر هەیە کە بدرێتە پاڵ تەسەوف یان سۆفینیزم (Mystieim) ، چ لە ئاینەکانی پێش ئیسلامدا تا ئیسلام هەندێ کەس بۆهەر مەبەستێك بێت لە بیرێکی دوور لە ئایدیالیستی وەك ماکسیزمیشدا هەندێ بیر و لەخۆ بووردوویی مارکس و (بەتایبەتی) ئەنگلز بەجۆرێك لە (Mystieim) دا دەنێن ، بیری سۆفینیزم لای هەر جۆرە سۆفیەك پێناسە ولایەنگریی خۆی هەیە .

ئەگەرلەم لایەنە بگەڕێین لە بیری سۆفینیزم لە کوردستاندا ئەوا لە ئەدەبیاتی کوردیدا (یان شیعری کوردی) دا رەگەزێ دەبینین کەپێش پەیدا بوونی سۆفیزم بەرەفتار (یا بەسلوك) لە کوردستاندا دیارە .

هەرچی ئەم چەشنە یا بەشەیە کە (سلوك) ە ئەوا هەر لە تەریقەتدا خۆی .مینێتەوە ، ئێستا لە کوردستاندا دووتەریقەتی گەورە باون (قادری و نەقشەبەندی) ڕەنگە هەندێ تەریقەتی تریش موریدیان هەبێ ، بەلاّم بەجۆری بوونی تەکیەی زۆری قادرییەکان و خانەقای نەقشبەندییەکان شوێنی خۆیان هەبێ ئاگادار نیم .

بۆ ئەم دووتەریقەتەش ئەوە قادری هەر دەبێ لەزەمانی شێخ عەبدولقادری گەیلانی ٤٧٠ هـ - ٥٦١ هـ) خۆیەو هاتۆتە کوردستان .

بۆ لەدایك بوونی شێخ عەبدولقادر هەندێك دەڵێن لەگوندی (نیف)یا(نایف)ی ناوچەی گەیلان بووە وە هەندێکیش بەخەڵکی " گەیلان غەرب " ی دا دەدوێن ،کە ئانێستەش ناوچەیەکی کورد نشینە ، بەهەموو حاڵێك شێخ عەبدولقادر لەبەغدا بووە بەشێخ و بنیاد دانەری تەریقەتی قادری ، کە بەغدا ئەوکاتەی ئەو و هەر لە دامەزراندنییەوە کوردی زۆری تێدا بووە .

لە ئیجازەنامەیەکی تەریقەت وبەخەلیفەی خۆکردنی کاك ئەحمەدی شێخدا کە بۆ حاجی مەلا ڕەسولی دێلێژە نووسراوە (کە باپیری منە) و ئێستا لای من پارێزراوە ، کاك ئەحمەد شەجەرەی تەریقەتی خۆی دەباتەوە سەر باوکی (شێخ مارفی نۆدێ و ئەویش بۆسەر شێخ عەلی دۆڵپەمووی ئەویش بۆسەر شێخ ئیسماعیلی ولیانی ئیتر ئەوانیتر عەرەبن وەك (شێخ ئەحمەدی ئیحصائی ... هتد تا شێخ عەبدولقادر کوردیشی تێدەکەوێ و هەر لەسەر پێڕەوی شێخانی تەریقەت لە شێخ عەبدولقادرەوە بەرز دەکرێتەوە تا پێغەمبەر (ﷺ) ، لەو بەینەشدا کەسی وەك (شێخ عەلیی هەکاری تێدایە ، بەلاّم ئەوەی سەرنج ڕادەکێشێ ئەوەیە کە کاك ئەحمەد ناوی خۆی بە (سەید أحمدی النودي البرزنجي القادري النقشبندي) بردووە . بۆئەمە ڕەنگە ڕای تریش هەبێ و هەر ئەم (شەجەرە) یە لەکوردستاندا نییە (مەبەستم بۆ قادری) یە .

هەرچی نەقشەبەندین ئەوە دیار وباوە کە هەر مەولانا خالید هێناویەتە کوردستانەوە (١٧٧٧ - ١٨٢٦ ز) بەجۆرێکی بەربلاویش لە کوردستان و خاکی عەرەب و شوێنی وەك داگستاندا بلاوی کردوّتەوە .

بێگومان بنەڕەتی تەریقەتەکە لە بوخارا وە لەسەر دەستی شاهی بوخاری یا بوخارا (١٣١٧ - ١٣٨٩ هـ) دا دامەزراوە ، بەلاّم درەنگ وەك (سلووك) گەیشتۆتە کوردستان .

باسی بوونی کۆن و تەنانەت ئێستاشم لەبارەی چەند تەریقەتی ترەوە بیستووە وەك (چەشتی ، شازلی - لەدیار بەکر -) لەخۆوە نەهاتووە کە شێخ مەحموودی نەمر ناوی (نوور بەخشی) ی کردووە بە تەخەلوسی خۆی لەشیعردا .

ئایا دەبێت ئەوان پێش شێخ ئیسماعیلی ولیانی تەریقەتی (نوور بەخشی) یان هەبووبێت ؟ ڕەنگە کە سانێك کە حەز بەم چەشنە لێکۆڵینەوانە بکەن بتوانن بەدوای ئەم باسانەدا بگەڕێن .

وە سەبارەت بەوەی کە کاریگەری تەسەوف چی بووە ئەوەیە کە کاری تەسەوف لەئەدەبی کوردی ، وا ئەزانم کارێکی گەورەیە و زۆریش گەورویە ، ئێمە بابەتایەری هەمەدانی (٩٣٥-١٠١٠ز)بەیەکەم شاعیری کورد دادەنرێت . بیری خواپەرستی سۆفیانە لەشیعرەکانیدا دیارە . بەلاّم سەر بەکام تەریقەت بووە .ئەوە باسێکی درێژو و قوڵی دەوێت .

پاش ئەو زوربەی شاعیرە گەورەکلاسیکییەکانی کورد سۆفی بوون ، نەقشەبەندی نەهاتبووە کوردردستانەوە کەمەلای جەزیری (سەدەی شانزە هەم بۆ حەڤدە) مۆرکی سۆفیزم و ئەو تەریقەتە بەشعریەوە دیارە .

هەرئەم چەشنە دیمەنە لەمەم وزینی ئەحمەدی خانیشدا دەبینینەوە (١٦٥٠-١٧٠٧ ز) . شاعیرانی گەورەی وەك شێخ مارفی نۆدێ و مەولەوی و مەحوی هەرسۆفی وسەربەتەریقەتیش بوون . لەناو شێخانی تەریقەتیشدا زور ڕابەر دەبینین کەبیرو هەستی خۆیاوە بەشیعر دەربڕیوە (موحی شێخ عبدالقادر خۆی ، مەولانا خالید ، شێخانی تەوێڵە وبیارە ، شێخ عبدالکریمی قادر کەرەم (خادم) ......هتد .

تەسەوف بەرهەمی گەورەی بەئەدەب وشیعری کوردی بەخشی. یەکەم بەرهەمی پەخشانی کوردی مەولانا خالیدی نوسیویەتی و بەرهەمێکی گەورەوڕەنگینی پەخشانی کوردیش مەولوودنامەی شێخ حسێنی قازی یە.

دکتۆر عوسمان عەبدول بەرزنجی / سەرۆکی بەشی کوردی ـ زانکۆی سلێمانی

دکتۆر عوسمان عەبدول بەرزنجی

*دیارە ڕێبازی سۆفیگەرێتی خۆی لەخۆیدا کاریگەری هەبووە لەسەر کلتوور وفەرهەنگی کوردی بەگشتی ، چونکە هەر لەڕێگەی ئەو ڕێبازەوە چەندەها ووشەی نوێ کەتایبەت بوویێت ، بەزاراوەکانی ئەو ڕێبازە لە فەرهەنگی زمانی کوردیدا جێی خۆیان کردوتەوە .ئەمە جگە لەوەی کاریگەرێتی داب و نەریتەکانی سۆفێتی لەسەر کەسایەتی کورد بەتایبەتی سۆفیەکان لەبواری کۆمەلایەتیدا زۆر بەئاشکرا ڕەنگی داوەتەوە و هەر لەو ڕوانگەیەوە ڕەنگدانەوەی زۆری هەبووە لەناو کۆمەڵگای کوردیدا .

لەبواری کۆمەلایەتی و نەتەوەیی‌دا ، سۆفیگەرەکان بەتایبەتی ئەوانەی هەستی نەتەوایەتیان لەناخدا بەهێز بووە بۆنموونە دامەزرێنەری ڕێبازەکە " مەولانا خالید " کە ویستوویەتی هەر لەڕێگەی ڕێبازەکەیەوە هەستی نەتەوایەتی خەلکی کورد بجولێنێ و داکۆکی لەمافەکانی خۆیان بکەن ، بەلام دیارە ئەوکارەی ئەو کەلەو سەردەمەدا دەسەلاتی تورکە عوسمانیەکان بەناوی ئیسلامەوە لەهەموو ولاتانی ئیسلامیدا بالا دەست بوون و کوردستانیش کۆیلەیەکی ئەو سیستمە شۆڤێنی و ڕەگەزپەرستیە بووە ، هەر بۆیە ناچار کراوە کە سلێمانی بەجێ بهێلێ و سەری خۆی هەلگرێت و ڕوو لەشام بکات ، لەوێ بەناسۆرەوە لەساڵی " ١٨٢٦ ز " سەری ناوەتەوە .

سۆفیگەرێتی ، بابەتێکی کوتی ئاڵۆز و بەیەکدا چووە و سەرەتای پەیدابوونی لەسەر زەویدا دەگەڕێتەوە بۆ سەرهەڵدانی سەرەتاکانی ژیان ، بەتایبەتی بۆ ئەو سەردەمانەی کە ئایین هاتە ئاراوە و دیارە ئەمیش تێڕوانینێکی ئایینی بۆ جیهان هەیە و بنەرەتەکانیشی زیاتر لەسرووتە ئاینییەکانەوە هەڵهێنجراوە ، لەبوارە ئایینیە جیهانیەکاندا ووشەی سۆفی بۆ ئەو کەسانە بەکار هێنراوە کە بوونەتە موریدی ڕێبازی سۆفیگەرێتی .

دیارە ئەم ڕێبازە زیاتر لەئایینی ئیسلامدا برەوی پەیدا کردووە ، بەلام پێشتر لەلای ئایینیەکان و ئایینە ئێرانیەکانی وەکو ((زەردەشتی و مانی و مەزدەکی)) و هەروەها لای ئاینی جوولەکە و مەسیحیەکاندا هەبووە .

هەر لێرەوە ئەگەر بلێین سەرەتای سۆفیگەرێتی لەناو کوردستاندا پێش هاتنی ئاینی ئیسلام و موسولمان بوونی کورد باو بووە ، بەلام پاش موسولمان بوونی کورد ڕێبازی سۆفیگەرێتی لەڕوانگەی ئاینی ئیسلامەوە لەناو میللەتی کوردیشدا برەوی پەیدا کردووە وەك چۆن میللەتە موسولمانەکانی تریش ئەم ڕێبازەیان وەرگرتووە .

ڕێبازی سۆفی گەرێتی لەدوای موسولمان بوونی کورد و بلاوبوونەوەی ڕێبازی سۆفی گەرێتی چەند بیر بۆ چوونێك هەیە ، لەوانە هەندێك لەشارەزایان لەو بوارەدا وای بۆ دەچن کە پاش ئەوەی بیری سۆفیگەرێتی بەکاریگەرێتی مەنسووری حەللاج لەکۆتایی سەدەی سێیەمی کۆچیدا سەری هەلدا و بەناو گەلانی موسولماناندا بلاو بوەوە هەر بەو شێوەیە ئەو بیرە هاتوتە ناو کۆمەلی کوردەوارییەوە و لەناو فەرهەنگ و کلتورەکەیدا ڕەنگی داوەتەوە باشترین بەلگەش چوارینەکانی باباتاهیری هەمەدانی کەلە (٣٢٤ ك =٩٣٥ز ـــ ٤٠١ ك = ١٠١٠ز) ژیاوە ، بەیەکەم ڕەنگدانەوەی بیری سۆفیگەرێتی ناودەبرێت لەفەرهەنگ وئەدەبیاتی کوردیدا کە بەشێوە زاری لوڕی نووسیونی .

باشتریش لەئەدەبیاتی ناوچەی هەوراماندا لەسەر دەستی (مەلا پەرێشان) کە لەنێوان سەدەی چواردە وپانزەی زاینیدا ژیاوە ، لەسەدەی حەڤدەهەمی زاینیشدا لەئەدەبیاتی کرمانجی سەرودا لای " مەلای جزیری " و دواتر لای " ئەحمەدی خانی (١٦١٥ ـــ ١٧٠٦ ز) گەیشتە لوتکە ، ئەوانە بەگشتی دەتوانین بلێین کاریگەری زانا و سۆفیە گەورە ناودارەکانی ئیسلامیان لەسەر بووە هەر لەحەللاجەوە تا دەگاتە شەمسی تەورێزی و مەولانا جەلالەدینی رۆمی و ... هتد

بەلام لەخوارووی کوردستاندا و واتە لەشێوە زاری کرمانجی خواروو دا نابێ ڕۆلی مەزنی " مەولانا خالد نەقشبەندی " (١٧٧٦ ـــ ١٨٢٦ ز) لەیاد بکرێت ، کە دوای ئەوەی لەسەر داوای " شاعبدوللای عەزیم ئابادی هیندی " کە لە ساڵی " ١٨٠٨ز " هاتوتە شاری سلێمانی و مەولاناخالدی بینیوە ، ئەویش یەکێك بووە لەموریدەکانی " شاعەبدوللای دیهلەوی " هەر بۆیە مەولانا بڕیار دەدات کە سەفەری هیندستان بکات و بچێتە خزمەت ئەو زاتە ولەوێ ئیجازە و ئیرشادی لێوەرگرتووە ودواتر لەساڵی " ١٨١١ ز " دا گەڕاوەتەوە بۆ سلێمانی و دەستی کردووە بەئیرشادی موسولمانان و ڕێبازی نەقشبەندی دامەزراندووە و لەهەمان کاتدا وەك زانایەکی گەورە بیری سۆفیگەرێتی ڕۆلێکی مەزنی گێڕاوە لەناوچەکەدا بەگشتی وچەندەها زانا و شاعیری ناوداری کورد ڕێبازەکەیان پەسەند کردووە و بوونەتە موریدی ، لەناویاندا کەڵە شاعیری سۆفیگەرێتی کورد " مەحوی " (١٨٣٢ ـــ ١٩٠٦ ز) بەشاسواری ئەو بوارە دادەنرێت .

مامۆستا کەیوان ئازاد ئەنوەر / توێژەرەوەی مێژوویی و مامۆستای زانکۆ

مامۆستا کەیوان ئازاد ئەنوەر

سەرەتاکانی دەرکەوتنی ڕێبازی تەسەوف لەکوردستاندا بۆتاوەڕاستی دەسەڵاتی خەلافەتی عەباسی دەگەڕێتەوە ، بۆ ئەوکاتەی کە بارودۆخی خەلافەتی عەباسی دووچاری جۆرێک لە لاوازی سیستمی دەسەڵات و بەڕێوە بردنی کاروباری دەوڵەتی خەلافەت بوو .

لەونێوەندەدا کوردستان بەسەر سێهەرێمی بەڕێوەبەرایەتی بەناوی " ولایەت " دابەشکرابوو کە ولایەتەکانی " جزیرە و هەرێمی چیا و ئازەربایجان و کوردستان " بوون .

ئەمە ولەلایەکی ترەوە خودی ئەوسێ ولایەتە جۆرێك لە دەسەڵاتی ناوچەیی بەخۆوە بینی کەهەر ناوچەیەك میر نشینێکی کوردی فەرمانڕەوایی تێدا دەکرد ، ئەم بارو دۆخەش زەمینەی دەرکەوتنی جۆرێك لەڕێبازی ئاینی ڕەخساند کە خۆی لەڕێبازی تەسەوفدا بینیەوە ، سەرەتاش ڕێبازەکەی (شێخ عەبدولقادر گەیلانی) لەسەدەی یانزەهەمدا لەژێر ناوی ڕێبازی قادری بەکوردستان ئاشنا بوو ، دواتر لەقۆناغێکی درەنگتردا ڕێبازەکانی " قادیانی و نەقشبەندی " گەیشتنە کوردستان .

دەرکەوتنی ڕێبازی تەسەوف وەك ڕێبازێکی ئاینی سەربەخۆ لەچوار چێوەی یاساو شەریعەتی ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا وەك ڕێبازێکی نوێی کارا بەکوردستان و توێژەکان و کۆمەڵگای کوردی ئاشنا بوو ، بەمەش کۆمەڵگای کوردەواری جۆرێك لەسەربەخۆیی ڕێبازی ئاینی جیاواز لەخەلافەتی عەباسی و ملکەچ بوون بۆ ئەو سیستمە ئیسلامییە لەبەغدادی پایتەخت بەخۆوە بینی .

ڕێبازی تەسەوف بە هەر دوولقەکەیەوە ، قادری ونەقشی ، کەپێگەیەکی فراوانی لەکۆمەڵگای کوردەواری داگیر کرد کاریگەری لەسەر ڕەوشت و داب ونەریت و بنەمافیکری و کۆمەڵایەتی کوردەوە بەجێهێشت ، ئەمەو لەلایەکی ترەوە کۆمەڵی کوردەواری زۆر بە سنگ فراوانی و تامەزرۆوە باوەشی بۆ هەردوو ڕێبازەکە لەدووقۆناغی جیا جیا کردەوە ، هەربۆیە لەچەند کاتێکی جیاواز و بە ماوەیەکی دوور ودرێژ رابەرایەتی هەردوو ڕێبازەکە بە کسایەتیە دیارەکانی کۆمەڵی کوردەواری سپێدرا دیارە گەورەیی وفراوانی هەردوو ڕێبازەکە جیاوازی ئەرکەکانیان رایکردووە کەویست وئارەزووەکانی زۆرترین توێژی کۆمەڵی کوردەواری لەخۆیان رازی بکەن .

ڕێبازی قادری بەهۆی مووریدەکانیانەوە کە دەروێشی پێدەوترا خودا پەرستیەکەیان بەجۆرێك لەدەنگ بەرزی ئەنجام دەدا لەبەرامبەر مووریدەکانی ڕێبازی نەقشبەندی کە بەسۆفی ناسران و خوا پەرستی و زکر کردنەکانیان بەجۆرێك لە بێدەنگی پێوە بوو ، فاکتەری رازیکردنی زۆرترین توێژ وجێگرتنەوەیان بوو لە سەراپای کوردستاندا ، بۆیە کاریگەری گەورەیان لەسەر زۆربەی بوارە ژیاریەکانی کوردستان دروستکرد و بەجێهێشت .

دکتۆر صباح بەرزنجی / مامۆستای زانکۆ

نامەوێت لەسەر پێناسەی تەسەوف بڕۆم چونکە لەم بارەوە سەرچاوەکان زۆریان نوسیوە نەك تەنها لەئیسلام وجیهانی ئیسلامدا بەڵکو لەهەموو ئاین و گۆشەیەکی ئەم جیهانە دا تەوژمی سۆفی گەری هەبوە و هەیە و دەشمێنێت ، چونکە بونی تەسەوف بەستراوە بەناخی مرۆڤەوە کەمرۆڤ عاشقی (موتلەق) ەو ئەم عیشقە یە پالی پێوە دەنێت کەهەر ئاین و بەرنامەیەکی هەبێت بەکاری بهێنێت بۆ گەیشتن بە مەعشوقی خۆی و بەزمانی جۆراو جۆر گوزارشتی لێ دەکات .

بۆیە لەکاتێکدا تۆماری مێژووی تەسەوف دەخوێنینەوە چەندین ڕێچکە و ڕێباز و جۆرەها زمان و گوتار دەبینین کە هەندێکیان پێکەوە گونجاون و هەندێکیشیان پێکەوە ناکۆك و ناتەبان ، لەهەمان کاتدا جۆرەها پۆلێن کردن دەبینین ، وەك تەسەوفی‌ئیسلامی ، هیندی ، ئێرانی ، گنوسی تەنانەت تەسەوفی چینی و یەهودی و مەسیحیش .

ئەمە وای کردوە لێکۆڵەران چەندین بیردۆزەو تیۆری لەسەر بنەماو ڕەگەزەکانی ئەم بزافە جیهانی ومێژوویی یە بخەنەڕوو ، کەتائێستاش نەتوانراوە بدرێت لەکاکڵەی مەبەست .

لەم ڕووەوە دەتوانین بڵێین هەر تەسەوفێك بۆ خۆی پێناس و چەمکێکی هەیەو لەسەر ئەو بنەمایەش بڕیاروو حوکمێکی تایبەت هەڵدەگرێت . هەرچەندە هەمووشیان سەرەنجام لەچێر خێوەتێکدا یەك دەگرنەوە و پێکەوە جەخت لەسەر ئەو ڕاستی یە دەکەن ، کەڕێگاکانی گەیشتن بەحەق ئەوەندە زۆر و فرە چەشنن کەلەژمارە نایەن . بۆیە پێویستە بەجیا قسە لەسە ر تەسەوفی ئیسلامی بکەین واتە ئەو تەسەوفەی کەلەئامێزی کۆمەڵگای ئیسلامیدا سەری هەڵداوە و قۆناغەکانی

گشەکردن وبلاوبونەوەی برەوەو بەتێپەڕینی کات لق وپۆپ و مەشرەبی جیاوازی لێ کەوتۆتەوە و بووەتە ئەمری واقیع وهەنووکە بەشێکە لەبزافی ئیسلامەتی هەموو ولاتانی ئیسلام .

تەسەوف بۆخۆی تائەندازەیەکی زۆر لەگەڵ جەوهەری ئایندا دەگونجێت ، بەحکومی ئەوەی هەردووکیان لەفەلەکی بڕوا بەغەیب وتەجەڕود لەماددە وگرنگییدان بە ڕۆح دا دەخولێنەوە ، واتە ئامانجیان هەریەکە ئەگەرچی ئامرازو ڕێگەشیان جیابێت ، ئاین بەو جیهانبینی وشەرائیع و شەعائیرەی کەهێناویەتی مەبەستیەتی ئەو ئامانج و مەبەستە بەرزو موتڵەقەی عیرفان تاحەددی ئیمکان سادە وئاسان بکاتەوە بۆ ئەوەی مرۆڤ تێبگات و پێبگات ، هەرچیش عیرفانیشە دەیەوێت مرۆڤە ئایندارەکان لەئاستە نزمەکانی دینداری یەوە وردە وردە بەرزبکاتەوە بۆئەوی قوڵتر و شەفافتر ڕاستی یە گەورەکان ببینن . بەم پێیە تەسەوف لەو خاڵەوە دەست پێ دەکات کەفیقە تیا دەوەستێت ، واتە ئەگەر فیقە فێرکردنی سرووت و بەرنامەکانی پەرستن و موعامەلات بێت، ئەوا تەسەوف ڕێنمایی و گەیاندن و لەمحەکدانی ئەو فێرکردنە وبۆتەی ئەزموونی ئەو تەعلیمات ومەشقە نەزەری و عەمەلی یانەیە کە فیقهو پەروەردەی ئیسلامی بۆتاك و کۆمەڵ دەستنیشانی کردوون .

بۆیە ئەڵێم تائەندازەیەکی زۆر و ناڵێم لەسەدا سەد چونکە مەرج نییە هەرچی بەناوی تەسەوفی ئیسلامی یەوە مەتروح بکرێت ،حەتمەن لەگەڵ بنەماکانی فیقهو ئەندێشەی ئیسلامیدا بگونجێت ، چونکە تەسەوف جاوبار توخم و ڕەگەزی نائیسلامی تێکەوتووە ولەهەندێك لەقوناغەکانی مێژوودا کەسانی بەناوموتەسەوویف بونەتە موشکیلە بۆ خودی بەرنامەوڕێبازەکە و بەکاریان هێناوە بۆ بەرژەوەندی دونیایی و تەم ومژیان بۆ کەسانی نەزان و سەتحی وبڕوبیانووشیان بۆ ناحەزان درووست کردووە !

سەرچاوە انی تەسەووفی ئیسلامی بەتەرتیب ئەمانەن :

١- ئەو ئایەت و فەرموودانەی تەئکید لەسەر تەقواو ئیخلاص و موحاسەبەی زات و خۆ ئامادەکرن بۆحساب و کیتاب و هیوابوون بەڕێزوان وترس لەسوورنی عاقیبەت دەکەنەوە .

٢- ئەو سیەو شێوەژیانە سادە و دوور لەتەشریفات و کەمالیاتەی جیلی یەکەمی ئەصحاب وتابعین وموجتەهیدین واتە سەلەفی ساڵحی لەسەر پەروەردەکراو لەئەنجامدا توانییان مێژووی مرۆڤایەتی و مەفهومی ژیان بگۆڕن ، کە بێگومان ژیانی ئەوان پڕبووە لەدەرس و ئەزموونی تەسەووفی ڕاستەقینە ، هەرچەندە ئەوان نەهاتوون ناووی تەسەووفی لێبنێن .

٣- ئەو هەڵوێست ئەزموونە دەڵەمەندانەی بۆمان ماوەتەوە لەکەسانی وەکوو حەسەنی بەصری و مەعروفی کەرخی و زەننونی میسری و جونەیدی بەغدادی و.....هتد کەپێشەگی بزافی تەسەووفی ئیسلامیە و لەسەدا سەدیش پابەندبوون بەکیتاب و سوننە و ئیجماعی فوقەهائەوە .

٤- جگە لەزانستە کانی کەلام وئەخلاق وئەدەب کەلەدەقەکانی تەسەوفدا بەجوانی ڕەنگیان داوەتەوە .

٥- هەندێك لەفەلسەفەو ئەدەبیاتی عیرفانی گەلانی دیکەش ، کەزاناکانی تەسەووف بەدژ یا بەپێچەوانەی بنەماکانی ئیسلامیان نەزانیبێت بۆ زاخاوزدان و ڕاهێنانیموورید و سالیك بەپێویستیان دانابێت .

٦- ئیلهاماتی ڕاستەقینە و ئەزموونی کەسانی بەتەقواش بۆ خۆی دەبێتە بەشێك لە کەلتوری عیرفانی و گەنجینەی کەلەپووری ئەم بزاڤە پێ دەوڵەمەند دەبێت .

کەدێینە سەر کاریگەری تەسەووف بەمانا ئیسلامی و ڕەسەنەکەی پێویستە ئاماژە بۆ ئەو ڕاستیە بکەین ، کە کاریگەری تەسەووف واتە کاریگەریی ئاینی پیرۆزی ئیسلام لەسەر یەکە یەکەی خەڵك و دواتر ئەقشی ئەم ئاینە لەدروستکردنی کۆمەڵگەیەکی ڕاست ودرووست وساغ و بەختەوەر ، کەبێگومان لەهەموو ڕواڵەتەکانی سیاسەت وئابوری کۆمەلایەتی فیکرو ڕەوشتدا بەرجەستە دەبێت . چونکە ئەو مرۆڤەی لەم مەدرەسەی عیرفانەدا گۆش دەکرێت و فێری دینداری دەبێت مرۆڤێکی ساغ و دڵسۆز و کارایە و ئیجابیانە لەگەڵ غەیری خۆی مامەڵە دەکات و مەبەستیەتی لەهەمووکار و چالاکی یەکدا حەق لەخۆی ڕازی بکات ورەزامەندی مەخلوقیشی لەرەزامەندی حەقدا دەوێت ، بۆیە هەرگیز کەسێکی ڕیاباز و موونافیق و موتەمەللیق وهەلپەرست نابێت و مەوقیعی خۆی بۆخزمەتی خۆی تەرخان ناکات بەڵکو بەپێچەوانەوە خۆی و مەوقیعەکەشی و پلە وپایەکەشی دەخاتە خزمەتی خەلقی خوا .

کەئەم نموونە جوانانەش لەمێژووی دیندارانی موتەسەوویفی ڕاستەقینە دا زۆرن و کۆمەڵگاش باش دەیانناسن ، خۆ ئەگەر کەسانێکیش هەبن بەناوی تەسەووفەوە خەریکی سواڵ و سەدەقە وفێڵ وفریودانی خەڵك بن ئەوە تایبەت نی یە بەبزاڤی تەسەووفەوە ، لەهەموو بزاڤ ولەناو هەموو چین و توێژێکدا ئەم جۆرە کەسانە هەن کەڕۆڵی تەشویش دەبینن لەسەر هۆشیاری خەڵك ، بەلام ئەم تەشویشە تەنها تائەو کاتە بڕدەکات کەئێمە سەتحی لە بابەتی کان بکۆڵینەوە ، ئەگینا سەرنجی وردولێکۆڵینەوەی زانستی کافیە بۆ ئەوە سەرمان لێ تێك نەچێت و هەموشتێك نرخ و بەهای حەقیقی خۆی بدەینێ . هەمو کەسێکی ژیر و وریاش دەزانێت کۆمەڵگای ئەمڕۆ چ جۆرە کەسانێکی پێویستە بۆ ئەوەی کارەکان و ئەرکەکان بەجوانی و بەبێ کەم و کوورپی بچن بەرێوە و مافی کەسیش پێشێل نەکرێت .

دکتور صەباح بەرزنجی

یەکەم پێشانگای تەخریمی (دیدارێک لەگەڵ مێژوودا)

سازدانی پەیوەندی : مەریوان

کورد خاوەنی مێژوویەکی پڕ سەروەری و سەدان سەرکردەی بەتوانایە ، جا کاتێک باس لەمێژووی هەر گەلێك دەکرێت دیارە ئەو گەلە لەمێژووی ڕابردوویدا دەیان سەرکەوتن ر نشوستی و ماڵوێرانی و خیانەت و چەندین سەرکردەی شۆڕشگێر و ... هتد دەبنێت بەخۆیەوە .

(باپێکەوە لە ڕوخسارەکانی مێژوو بڕوانین تاسیماکانی سبەینێ جوانتر ببینین) ئەمە مانشێتی یەکەمین پێشانگای تەخریمی بوو سەبارەت بەمێژوو کە دوو برا لە دوچینی جیاوازی کۆمەڵگادا پێی هەڵسابون کەئەوانیش هەردوو برای ڕۆژنامە نووس ئاسۆ شێخ کەمال و هونەرمەندی شێوەکار بێدار عوبێد بەرزنجی بوون بەناوی (دیدارێك لەگەڵ مێژوو) دا .

ئەم پێشانگایە گرێدانەوەیەکی هەمەلایەنەی مێژووی کوردە لە بزربوونەوەی سنورە دەستکردەکانی نێوانمان ، ئاشنایانی هونەر و مێژوو دۆستان لەبەرواری (١٨ –٨ – ٢٠٠٤) دا لە هۆڵی مۆزەخانەی سلێمانی لە ژێر چاودێری بەرێز وەزیری ڕۆشنبیری (مامۆستا فەتاح زاخۆیی) دا یەکەم پێشانگای تەخریمی لەکوردستاندا کرایەوە کە هی هەردوو بەرێزان ڕۆژنامە نووس " ئاسۆ شێخ کەمال " و هەونەرمەند " بێدار عوبێد بەرزنجی " بوو ، جا هەم وەك گۆڤاری سرووت و هەم وەك هاوڕێی هەر دووبەرێزان بەفەخرەوە ئامادەیمان هەبوو لە و پێشانگایەدا بۆیە توانیمان چەند دیدارێکی کورت سازبدەین لەگەڵ لە هەندێ لە ئامادەبووانی ئەو پێشانگە مێژوویی‌یەدا وا دەیخەینە بە دەستی ئێوەی بەڕێز .

سرووت : سەرەتا ڕوومان کردە بەرێز وەزیری ڕۆشنبیری مامۆستا فەتاح زاخۆیی وە پرسیارمان لێ‌کرد کە ئایا مامۆستا چۆن ئەم پێشانگایە هەڵدەسەنگێنێ و ڕای‌خۆیمان بۆ دەر بڕێت ؟

* جارێ ئەوە بۆکێیە ڕای خۆم دەربڕم ؟

بۆ گۆڤاری " *سرووت* "

بەڵێ "گۆڤاری *سرووت* " باشە دەیبینم و دەیخوێنمەوە گۆڤارێکی باشە و سەرکەوتووبن ، بەراستی پێشانگایەکی زۆر جوانە مرۆڤ بەدیتنی ئەم پێشانگایە گەشتێك بەناو مێژوویەکی دوور و نزیك دەکات ، نەك تەنها مێژووی سیاسی بەڵکو مێژووی ئەدەبی و ڕوناکبیریمان .

وەلەم پێشاناگایەدا بۆ ئێمە ڕوون دەبێتەوە کە ئەم ئازادیەی ئەمرۆ هی ئەمڕۆتییە بەڵکو بەرهەمی خەبات و تێکۆشان وماندووبوون و خوێن ڕشتنی دەیان ساڵی ئەوکەسایەتیانەیە ، ئەمڕۆ کە تابلۆکانمان بینی بەشێکی گرنگی سەرکردەکانی ئەو خەبات و تێکۆشانەیە وقوربانی‌یەکی زۆریان داوە ، ئەمە یادکردنەوەیەکی گرنگی مێژووی خۆمانە بۆ نەوەی نوێ ، ئەم جۆرە پێشانگایە کاریگەرییان زۆرە بەلاّم بۆ ئەوەی باشتر سوودی هەبوایە پێم خۆش بوو ئەمانە گەر بەکورتیش بوایە ژیاننامەیان لە تەنیشت وێنەکانیانەوە بنوسرایەتەوە بۆ ئەوەی ئەوانەی نەیانناسن ، بۆ ئەوەی زۆر باشتر سودیان لێ بکەین. وەعدێکیشم پێدان کە ئەم پێشانگایە بکەینە پێشانگایەکی بەردەوام لەیەکێ لە هۆڵەکانی کتێبخانەی گشتی بۆ ئەوەی خوێنەری کوردی ئاشنا بێت بەبەشێك لەمێژووی خۆی و دووبارە دەست خۆشی ئەم کارە مەزنەیان لێ دەکەمەوە سوپاس بۆ گۆڤاری "*سرووت* " بۆ ئەم ئەرکەتان ئامادە بوون لەم پێشانگایەدا .

> گرێدانەوەیەکی هەمەلایەنەی مێژووی کوردە لە بزربوونەوەی سنورە دەستکردەکانی نێوانمان

سروەت : بەڕێز ماموستا جەمیل بەڕێوە بەری کتێبخانەی ئەوقافی سلێمانی ، بەڕێزت هەڵسەنگاندنت بۆ ئەم پێشانگایە چۆنە ؟

* سەرەتا سوپاسی ئێوەی بەڕێز دەکەم ، پێشەکی دەست خۆشی دەکەین لەو کەسانەی کە بەشدارییان کردووە لەم پێشانگاو لەم کەلەپووری کوردایەتی یەدا وە ئەم ئاسارە گەورەیەیان زیندو کردۆتەوە کارێکی هونەری زۆر جوانە بەتایبەتی بۆ رازاندنەوەی کتێبخانە و وە وەك فەخر وشانازییەکیش بۆ کتێبخانە یە جگە لەوەش بەراستی مروڤ دەگەڕێنێتەوە بۆ سەردەمەکانی پێشوو هەروەها ئەو کەڵە پیاوە مەزنانەی کە لەم کارە هونەریەدا خراونەتە پێش چاو و دەیانخاتەوە پێش چاوی کوردان و بەراستی هەر ئەوەندە دەڵێم کە شتێکی زۆ دانسقە ونایاب و جوانە ، دووبارە سوپاس بۆ ئێوەش .

سروەت : بەڕێز دکتۆر فایەق موحەمەد گوڵپی سەرۆکی پارتی چارەسەری دیموکراتی کوردستان ئەم کاتەت باش و هەڵسەنگاندنی بەڕێزتان بۆ ئەم پێشانانگیە چییە ؟

* سوپاسی گۆڤاری " سروەت " دەکەم بۆ ئەم ئامادە بوونەی و ئەم دیمانەیەی ، من سەرەتا پیرۆزبایی لەهەردووبرا دەکەم برای نووسەر کاك ئاسۆ وە برای هونەرمەند کاك بێدار ، ئەوەی من بینیم یەکەم جارە دووکەس نووسەرێك و هونەرمەندێك هەڵدەستن بەکارێکی ئاوا .

بێگومان ئەوە کارێکی پۆزەتیڤە ، کارێکی باشە وە لەلایەکی ترەوە یەکێتی نێوان توێژە جیاجیاکانی کۆمەڵگە دەردەخات ، هیوادارم ئەو توێژانەی کە کاری هاوبەشیان هەیە نموونەیان زیاد بێت بەو شێوەیە پێکەوە ئەنجامی بدەن چونکە لە حاڵەتێکی وادا کارەکە ئەتوانم بڵێم زیاتر موتەکامل دەبێت وەك لەوەی یەکێکیان پێی هەڵسێ ئەمە لەلایەك لەلایەکیترەوە ئێمە وەکو گەلی کورد بەتایبەتی لەباشووری کوردستاندا لە بواری رۆشنبیری و نەتەوایەتی‌یەوە گەلێك لاوازیمان هەیە ، یەك لەوانە هۆشیاری نەتەوەیی زۆر لاوازە لای ئێمە ئەم پێشانگا مێژوویی‌یە تێکۆشانی کەڵە پیاوەکانی کورد دەهێننەوە یو کە هەریەك لەلای خۆیانەوە خەباتێکی ئەنجام داوە لە پێناو ئازادی و رزگاری نەتەوەکەیاندا ، ئەمانە کە ئەمەیان هێناوەتەوە ئەبێ ئێمە یادیان بکەینەوە بەرهەمەکانیان بخوێنینەوە ئەبینین کەمێژوویەکمان هەیە ، ئەمە وامان لێ‌دەکات کە هۆشیاری نەتەوەیی خۆمان پێش بخەین لەلایەکی ترەوە ئەم برادەرانە کارێکی وایان کردووە کە لەپارچەکانی کوردستانەوە باڵێن نوێنەری هەموو پارچەکانی تێدایە ئەمەش وامان لێ دەکات کە یەکێتی نەتەوەیی لەناوکوردا بەهێزبێت ئەم دووخاڵە هەم بەهێزکردنی هۆشیاری نەتەوەیی و هەم قوڵکردنەوەی هۆشیاری نەتەوەیی و پێشخستنی یەکێتی نەتەوەیی لەم رۆژانەدا بۆ گەلی کورد زۆر گرنگن بەتایبەتی لەم سەردەمەدا کەئەم گۆرانکاریانە لەعێراق و ناوچەکەدا هاتونەتە پێشەوە .

ئێمە لەرێگەی بەهێزکردنی هۆشیاری نەتەوەیی و یەکێتی نەتەوەیی ئەتوانین کۆمەڵێك گیر وگرفتە سیاسی و نەتەوایەتیەکانمان چارە سەر بکەین لە بەر ئەوە ئەم بەڕێزانە هەنگاوێکیان ناوە بەرەو پێشخستن و گەشەپێدانی یەکێتی نەتەوەیی .

خاڵێکی تر کەمن بەلامەوە گرنگە ئەوەیە هونەر جوانی‌یە هونەر لەزەت وەرگرتنە لە ژیان هونەر بەهێزکردنی پرۆسە جیاجیاکانی ژیانە لەهەرەیك لە بوارەکانی سیاسی و کۆمەلایەتی ئابووری .

منم لێرە لەتێبینی یەکانی خۆمدا شتێکم نووسیوە کە هی کەسایەتی‌یەکی ناسراوە کە ئەویش بەڕێز (عەبدوڵلا ئۆج ئالان)ە کە ئەڵێ : ئەگەر هونەر تێکەڵ بکەین لەگەڵ سیاسەتدا وەك ئەوە وایە باڵ بۆ سیاسەت

دروست بکەین ، سیاسەت بەبێ هونەر وەك ئەوە وایە باڵی نەبێت سیاسەت بەبێ هونەر وەك ئەوە وایە مرۆڤێك تەنها بەپێ بڕوات بەرێوە و بەپێ ئەنجامەکەی پێ‌بگەینێ ، بەلام ئەگەر سیاسەت بە هونەر تەعبیر کرا ئەوکاتە وەکو ئەوە وایە مرۆڤەکان بەباڵ بفڕێ زووەگاتە ئامانجەکەی خۆی .

واتە ئەگەر ئێمە سیاسەت بکەین بەبێ هونەر درەنگ دەگەین بەئامانجەکانی خۆمان بەلام ئەگەر سیاسەت لەگەڵ هونەرا هونەرمان ئامێز تێکەلاوی سیاسەت کرد یان بە هونەر تەعبیرمان لە کێشە سیاسی و نەتەوەیی‌یەکانمان کرد ئەو کاتە زوو پێش دەکەوین . وە ك ئەوە وایە مرۆڤێك باڵ بۆ خۆی دروست بکات و بێ گومان مەسەفە برین درەنگتر دەبردرێت بەپێ وەك لەوەی بەفڕین ، لەبەر ئەوە وولاتێ ئەو لایەنە سیاسی‌یەی ئەو

ئەو کۆمەڵگایەی گرنگی بەهونەر لە بوارە جیا جیاکانی ژیاندا بدات ئەو کۆمەڵگەیە زو پێش دەکەوێت .

بۆیە من دەستخۆشی لەم بەڕێزانە دەکەم وە هیوادارم نموونەیان زۆربن وە هونەرمەندان لەڕووی چەندایەتی و چۆنایەتیەوە پێش بکەون بۆ ئەوەی بەرێگەی هونەر تەعبیر لەپێویستیەکانمان و لەگێرمە و کێشەکانمان لە شێوازی چارەسەرەکانماندا بکات .

سروەت : بەڕێز لیوا بێستون ئەحمەد نەجیب (سەرۆکی دادگای سەربازی هەمیشەیی) ، رای بەڕێزتان چۆنە بۆ ئەم پێشانگایە ؟

*سەرەتا سوپاسی گۆڤارەکەتان دەکەم و گۆڤارێکی بەسوودە و باشە و سەرکەوتووبن ، پێشەکی دەست خۆشی لەهەردوو برای

لیوا بێستون ئەحمەد نەجیب

بەڕێز کاك ئاسۆ و کاك بێدار دەکەم بۆ ئەم بەرهەمە بەسوودەیان ، لەڕاستیدا پێشاناگایەکی زۆر زۆر ڕێك وپێکە وە سەرهەڵدانەوەیەکی مێژووی کوردە بەتایبەتی لە سەدەکانی نۆزدە وبیست و بیست ویەك کە لەم پێشانگایەوە بەیانی دەکات لە رێگەی ئەو کەسایەتییانەوە کە خراونەتە روو لەم پێشانگایەدا کە مێژوویەکی تەواومان هەبووە لەبواری سیاسی و کۆمەلایەتی و رۆشنبیری و ... هتد .

ئەم پیاوە بەڕێزانەی کە وێنەکانیان نمایش کراوە هەریەکە لەکات و زەمەنی خۆیدا دەورێکی باڵایان هەبووە ئەمەش بێگومان بەلگەیەکن بۆ ئەوە ی کە گەلی کورد خاوەنی مێژوویەکی تەواوی هونەری و سیاسی و کۆمەلایەتی و نیشتمانی‌یە .

سروەت : کاك لیوا بێستون لە ڕێی بینینی پێشانگاکەوە چیتان بەدی کردوە و چۆن هەڵی دەسەنگێنن ؟

* حەقیقەت ئەم بەڕێزانە کە هەستاون بەم کارە گەورەیە و کە وەك ئاماژەی پێدراوە لە سێ شاری گەورەی کوردستاندا نمایش دەکرێت ، خەلکێك دێن سەیری ئەم سەرکردە و ناودرانەی خۆیان دەکەن جا چ لە ناحیەی سیاسی و هونەری وکۆمەلایەتی دا بێت ئەوکاتە ئەو خەلکە هۆش و بیریان دەگێرنەوە بۆ ئەو ساتە وەختانەی کە ئەوانە لە ژیاندا بون چ خزمەتێکیان پێشکەش کردووە بەگەلەکەیان ، مێژوویەکی دێرین ومێژوویەکی پاك و رێك وپێك ئەم دووبرایە گەورەترین ئیشی هەم هونەری هەم سیاسی هەم مێژوویی و نەتەوەییان بە ئەنجام گەیاندووە ، وە پشت بەخواش ئەم کارە جوانە دەمێنێتەوە لەهۆڵ ومۆزەخانەکاندا وە سەرکردە و ناوداری تریش دەچێتە ریزی ئەوانەوە و مێژووە کەمان تەبراوە دەبێت ، بەلام ئومێدەوارم کە هەوڵ بدەن گەر بەکورتیش بووە ژیاننامەیان لە پاڵ وێنەکانیانەوە بە کوردی و عەرەبی و ئینگلیزی بنووسنەوە تاکو هەر کەسێکی غەیرە کورد هات بزانی کە ئەمانە کێن ، دووبارە زۆر دەست خۆشیان لێ دەکەم نموونەیان زیاد بێت وە سوپاس بۆ ئێوەش کە ئامادەی ئەم جۆرە پێشانگایانە دەبن .

سروەت : بەڕێز مامی کوردە نووسەر لە رۆژنامەی(رۆژی ولات) بەڕێزتان چی دەبینن لەم پێشاناگایەدا ؟

* سەرەتا سوپاسی گۆڤاری سروەت دەکەم بۆ ئەم دیدارەیان ، دەربارەی پێشانگاکەی کاك بێدارو کاك ئاسۆ .بێگومان دوژمنان و داگیرکەران بەدرێژای مێژوو لەهەوڵی لێك ترازان و شێواندنی سیمای نەتەوایەتیماندا ، توانیویانە لێ دانێکی کوشندەمان لێ بدەن وا حەز لەخۆمان ناکەین ، هەردەم خۆمان بەکەم زانیوە .دیارە دوژمنان بەساڵان ئیشیان بۆ ئەوە کردووە کەرەوشی کۆمەلایەتی و کەسایەتی ئێمە بگەیەننە ئەو ئاستەی کەبۆ خۆمان نکوڵی لەهەرشتێکی خۆمان بکەین ، هەستی نەتەوایەتیمان تارادەی دوایی لاوازبکەن و کلتورو مێژووی خۆیان بکەنەواقعێك و لەناویدا بمان توێنێتەوە . دیارە هەرگەل و نەتەوەیەك خاوەن مێژوو چەندەها کەسایەتی دیارو ناوداری خۆیەتی ، ئێمەی کوردیش هەروەها بەلام بەهۆی سروشتی داگیرکاری و ئەو نەهامەتیانەی کەدەرهەقمان کراوە ، کەتووشی پەرش و بلاووی بووین ئەوەتا تەنها بەناو زۆر کەسایەتی ناوداری خۆمانمان بیستوە، بەسیما نایان ناسین .

هەربۆیە کۆکردنەوەو لێك گرێدانەوەی مێژووی پەرش و بلاوی گەلەکەمان نەك خزمەتێکە بەلکو ئەرکی سەرشانی هەتاکێك و توانا کارێکی نەتەوەکەمانە، هەرکەسێك بەپێی توانای خۆی کاری تێدا بکات .

نەتوانین بەگشتی بلێین لەسیمای ئەو کەسایەتیانەی بەپێی ئاستی هۆشیاری و توانای خۆیان دڵسۆزی گەل ونەتەوەکەمان بوون ، بەلام لەسەر وەخت و دەورانی خۆیاندا نەمان توانیوە بیان پارێزین وەقەدریان بگرین ، هەتا کۆچی دواییان نەکردو کەس لەخەمیاندا نەبووە، بەڵکو ئەوانە بەگشتی فەرامۆشکراوون ، تائەو رادەیەی لەفەرامۆش کردنی ئەواندا نەتەوەکەمان خۆی فەرامۆش و لەبیر کردووە ، مێژوومان بەباشی ناناسین ، لایەنی دووژمن کەهەردەم لایەنی سەرکەوتووبووە ئەومێژووی لەبەرژەوەندی خۆی دانوسیوەتەوە، هەربۆیە زۆر لایەنی مێژوویی نەتەوەکەمان بەشاراوەیی ماوەتەوە کەدەکرێت ئەم بیرۆکەیە بەهەند وەربگیرێت و پەرە بەزۆر بواری ئەدەبی و هونەری بدرێت لەپێناو ساغ کردنەوەی مێژووی نەتەوەکەما دا .

لایەنێکی تری سەرکەوتووی ئەم پرۆژەیە لەوەدایە کەبوێرانە و چاوتەرسانە توانیویانە لێکدا لێکی کوشندە لەعەقلیەتی پارتایەتی کلاسیك بدەن ، کەئەو جۆرە تەنزە سیاسەتەش خۆی لەخۆیدا لەسەر بنەمای یەکتر قبوڵ نەکردن ڕێی کردووە واتە سەرکردایەتی سیاسی کوردیش بەعبارتەقای دووژمنان لێ دانی کوشندەیان لەنەتەوەکەمان داوە .

بەلام کاکە بێدار وکاکە ئاسۆ ژیرانەتر و ئەدەبیانەتر گەرەکیانە لەم پێشانگایە دا پێمان بلێن کەئێمەی کورد خاوەنی ئائەو مێژووەین ، فەرموون باهەموومان بەگیانێکی لێپرسراویەوە باوەشی بۆبکەینەوە ، لایەنەجوانەکانی بکەینە سەرمەشقی ژیانی ئایندەمان و لایەنی ناشرینەکانیشی بکەینە پەندو و لە تەرزی نوێی خەباتماندا چیتر دووبارەی نەکەینەوە ، بەرپرسیارێتی مێژوو بخەینە ئەستۆی خۆمان ، واتە هەرکەس وابزانێ بۆ مێژوو ژیاوە هەربۆئەویش بژی .

لەم پێشانگایەدا وێنەی بەرێزان (مەلامستەفای بارزانی وئیبراهیم ئەحمەد) یان لەتەك یەکەوە هەڵ واسی وە، لەبەرامبەریشیاندا وێنەی شەهیدانی سمبولی ئازادی (مەزلوم دۆغان و زەکیە ئەلکان) ڕاگرتووە ، ئەوەخۆی لەخۆیدا هێڵی هەرە ڕاستی ئەم قۆناغەیە ، ئەمانە هەموویان بەیەکەوە جوانن !!

هەموویان مولکی نەتەوەکەمانن ! تەواو کەری یەکترین چیتر دەبێ سەرکردایەتی سیاسی کورد بەو مەنتیقە بیر بکاتەوە ، یەکتری نکوڵی نەکەن ، چونکە گەر ئەمڕۆ بەزیندووی یەکتری نکوڵی دەکەن ، ئەوا لە سبەینێدادەیان(ئاسۆ و بێداری) ترهەردەیان هێننە لای یی‌کتری ، جابۆیە هەتا خۆیان لەژیاندان باهێندەی لێپرسراوێتی خۆیان نرخ بدەنە خۆیان و دۆزی ڕەوای گەلەکەیان .

سەروت : لەکوتایدا بە پێویستمان زانی کە بچنە لای هەردوو بەهرەمەندان و بەرێزان کاکە ئاسۆ و کاکە بێدار تاوەکو لە نزیکەوە و لە دەمی خۆیانەوە هەنگاوەکانی ئامادەکارییان و نمایشکردنی ئەم پێشانگایە ببیستین و ئاستەنگ هاتوتە پێشیان گەر هەبووە چۆن بووە ؟ و چۆن بیرۆکەی وایان بەبیردا هاتووە و ئومێدو هیوایان چییە ؟

سەروت : سەرەتا ڕوومان کردە برای هونەرمەند کاکە بێدار عوبێد بەرزنجی و ڵێمان چۆن ئەم بیرۆکەیە هات بە مێشکتا ؟

* سەرەتا ئەمەوێت بڵێم خۆئامادەکردنێکم هەبوو بەڵام پێویستم بە سەرچاوەیەکی زۆر هەبوو تاکو ئەو پرۆژەیە بکەمە عەمەلی ئەویش لە ڕێگەی کاك ئاسۆ وە وەك ڕۆژنامە نووسێك بۆ ئەوەی ئەو سەرچاوانەم دەستگیر بکات کە بتوانم کارەکە بکەم بە پرۆژەیەك ، ئەوە بوو کاك ئاسۆش ئامادەیی خۆی دەربڕی و توانی لەڕێی خۆی وچەند دۆست و هاوڕێیەکیەوە کەسایەتیەکان و زانیاری دەربارەیان و وێنەکانیان دەستبەر بکات منیش وەك شێوەکارێك وبەیەکەوە تاشێك توانیم کارەکە گەر هەقی خۆیم نەدابێتێ ئەوا توانیومە شتێکی بۆ بکەم کە جێی دڵی خەڵکی بێت

سەروت : سەبارەت بەوەی کە ئایا ئەم پێشانگایە مۆرکێکی سەربەخۆیی هەیە یان سیاسی ولایەنداری ؟

* نەخێر دڵنیا بە کە بەهەموو شێوەیەك سەربەخۆیە و بەهیچ جۆرێك پەیوەست نییە بەبیرۆکەیەکی حیزبایەتیەوە و وە وابزانم لەدروستکردنی تابلۆکان دیار ورروونە کە کەسایەتی و ناودار وسەرکردەی

هەر چوار پارچەکەی کوردستانی تێدایە کە ڕاستی ئەوە دەسەلمێنێ کە پێشانگایەکی سەربەخۆیە ولایەندار نییە ، لەگەڵ ئەوەشدا هیچ کەسایەتیەك تیایدا زەق نەکراوەتەوە .

سروت: ئایا هاوکاری لایەنە فەرهەنگی و ڕۆشنبیری و سیاسییەکان
تا چ ئەندازەیەك بووە لەگەڵتاندا و ئایا لەو هاوکاریانە ڕازین ؟

* وەڵاهی بەپێی پێویست ناهاتونەتە پێشەوە بەڵام ئەوەی کە جێگەی ئاماژە پێکردن وسوپاس بێت و شایەنی ئەوە بێت کە ناوی بهێنین بەڕێز وەزیری ڕۆشنبیری حکومەتی هەرێمی کوردستان (سلێمانی) مامۆستا فەتاح زاخۆیی و یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان و وە پارتی چارەسەری دیموکراتی کوردستان کە هاوکاری خۆیانیان پێش کەش کردووین بەپێی توانای خۆیان وە ئەوەشمان با لە یاد نەچێت کە "گۆڤاری سروت" زۆر هاوکاریان کردین هەر لە دیزاینی پۆستەر وەدەلیلەکان و داوەتنامە و پێداویستی کۆمپیوتەری کە بەراستی زۆر ماندووبوون لەگەڵماندا و تەنانەت پێم وایە وادەی دەرچوونی ژمارەی نوێی گۆڤارەکەشیان زۆر زیا دواکەوت و ئەتوانم بڵێم کە بەراستی شایستەی ئەوپەڕی ڕێزن و وە لە سەرەتای کردنەوەی پێشانگاکەشەوە ئامادەیەکی پۆزەتیڤانەیان هەبووە هەر سەرکەوتووبن .

سروت: وەك پێشتر ئاماژەتان داوە کە بەئومێدن ئەم پێشانگایە بەرنە کەرکوك و هەولێریش بەڵام لە سەر پۆستەرەکەدا دەبینین کە وادەی نمایشکردنی شاری هەولێر دیاری نەکراوە ، ئەمە هۆکەی دەگێڕیتەوە بۆ چی ؟

* هەقیقەت ئەتوانم بڵێم هەندێ شوێن ئەم کارەیان زۆر بەلاوە سەیرە چونکە پێشتر کاری لەو شێوەیەیان نەبینیوە و نازانن چۆتە چونکە کەسانێك هەن بە مەیلی حیزبایەتی تەگەرە دەخەنە ڕێی پێشاناگاکە ، هەندێ دیاریکراومان بۆ دادەنێن تاکو بتوانین لە هەولێریش نمایشی بکەین بەڵام وەك لەسەرتاوە ووتم پێشانگاکەمان سەربەخۆیە ونەچوینەتە ژێر مەرج و بڕیاری سەپێنراوی هیچ لایەنێك لەگەڵ ڕێزمانداا ، بەڵام لەدوایشدا تا ڕادەیەك پاشگەز بونەوە لەو هەندێ تەگەرانە بەڵام ئیتر ناقارەکەی وا کەوتەوە کە پێشانگاکە نەبەینە هەولێر جا ئیتر نازانم لە ئایندەدا دەیبەین یان نەو ئەوەجێ دێڵین بۆ ڕۆژ وکاتی خۆی.

سروت: کاك بێدار بێ موجامەلە هەڵسەنگاندنی خۆت بۆ ئەم کارە چییە ؟

* بە تەئکید ئەتوانم بڵێم ماندووبووین ...
وە لەکۆتایدا دووبارە سوپاس بۆ ماندووبوونی ئێوەش زۆر سوپاس .

سروت: بەڕێز کاك ئاسۆ بیوکەی ئەم پێشانگایە چۆن هاتە بیرتان وبەکورتی باسی بکەی ؟

* جارێ پێش هەمووشتێ سوپاستان دەکەم هەڵبەتە کاك بێدار یەکێکە لە شێوەکارە باشەکان وە دەستی تەخریجی زۆر جوانە کە کاك بێدارم بینی هەندێ تابلۆی زۆر جوانی کردبوو منیش بەراستی ئەوە سەرنجی ڕاکێشا بووم ئەوە بوو پێم ووت ئێمە دەتوانین ئەم کارەی تۆ سوودی لێ وەربگرین و شتی جوانتر و گەورەتری پێ بکەین ، وە خۆشی ووتی منیش هە ئەوە م لە خەیاڵدا بووە .
پاشان هاتین وکەسایەتیەکمان دانا و دروستی کردەوە زۆ بەجوانی و پاشان وردە وردە سەرتایەکمان دروست کرد هەتا گەیشتینە ئەوەی کە ئەو بیوکەیە بکەین بە پێشانگایەك و پێشانگاکەش بەو شێوەیە بوو کە بینیتان .

سروت : هەڵبژاردنی کەسایەتیەکان عەشوائی بوو یان بەرنامە بۆ داڕێژی بووە وە مەبەستان لەو هەڵبژاردنە دەکرێ بڵێی چی بووە ؟

* نا بێگومان عەشوائی نەبووە لەوە دڵنیا بن ئەگەر بەوردی سەیرێکی تابلۆکان بکەین لەهەموو بوارەکان و لە هەموو پارچەکاندا کە سایەتیمان هەڵبژاردووە بۆ نموونە گەر ئێمە سێ گۆرانی بێژمان دانابێ ئەوا هەر یەکەیان لە بەشێکی کوردستانەوە بوون ، وە دیارە کەم وکورتی هەیە کەسایەتی زۆریشمان دانەناوە بەڵام دیسانەوە ئەمەش لەبەر نەبوونی ئیمکانیەت و توانای مادی و تەسکی ماوە و نەبوونی زانیاری و وێنەی پێویست لەسەریان کە لەبەرنامەشماندا بوون بەڵام ماوە مان نەبووە کە تەواوی بکەین .

سروت : ئایا سەبارەت بە هەڵبژاردنی کەسایەتیەکان لەبوارەکانی سیاسی و نەتەوەیی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیەوە بوون ئایا مەبەست لەم تەنەوعە بۆچی ؟

* ئێمە لێرەدا کە هەرچەندە تاکو ئێستاش ئەم وتووە ئێمە ئەم پێشانگایە هەر لەناوەکەی خۆیدا کە دیدارێکە لەگەڵ مێژودا وە مێژووش هەموو بوارەکان دەگرێتەوە وە ئەگەر لێشم قبوڵ بکەن هەموو بوارەکان بە باشو خراپەوە ئەگرێتەوە چونکە یەکێ لە دروشمەکانمان ئەوەیە کە گرێ دانەوەیەکی هەمەلایەنەی مێژووی نەتەوەیمانە لەبەر ئەوە ئەو گرێ دانەوەیمان بەهەموو بەشەکان و هەموو بوارەکانەوەیە نەك تەنها لە بوارێکدا یان لەشوێنێکدا .

سروت : دیارە هەموو میللەتێك کەسانی نیشتمان پەروەر و تێکۆشەر و کەسانی خیانەتکار و دوژمن بە نەتەوەی تێدا هەڵکەوتووە ، ئایا بەنیاز نین پێشانگایەکیش بکەنەوە بۆ ئەو کەسایەتیە خراپ و نارێك و دوژمن بەگەلانەدا و تاکو بە نەوەی نوێی بناسێنن و بیانخەنە ڕوو چونکە بێگومان ئەوەش مێژووە ؟

* تا ئێستا بیرمان لێ نەکردوتەوە وە بەڵام ئەوە یەکێکە لە ئاواتەکانی خۆم کە هەمووشتێك وەك خۆی بگێڕینەوە وەهەموو وەك خۆی باس بکەین ئێمە کەسانی خراپ و باشمان لە مێژوودا هەیە ئەکرێ ئێمە سوود لە خراپیش و لە باشیش وەربگرین .

سروت : وەك لەسەرەتاوە ئاماژەتان پێداوە بەوەی کە پێشانگاکە لە هەولێریش نمایش دەکرێت بەڵام وەك دەبینین لەسەر پۆستەرەکە بەرواری نمایشی لەهەولێر دانەنراوە ئەوەش ئەوە دەگەیەنێت کە سەرتا بڕیار وابو بیبەنە هەولێریش بەڵام ئێستا بە ئومێد نین بیبەنە هەولێر ئایا ڕاستەت بۆ ئەمە چییە ؟

* من ڕێزم هەیە بۆ ئیدارەی هەولێر هەڵبەتە لەگەڵ ئیدارەی هەولێردا قسەم نەکردووە بەڵام هەولێکمان دا لەگەڵ بەڕێوە بەرایەتی هونەری وەزارەتی ڕۆشنبیری ئیدارەی هەلێر دا من پێم وایە ئەوەی کە بەڕێوەبەری بەشی هونەری ڕووبەڕووی کردینەوە ئەو قسانەی کە ئەو کردویەتی دڵنیام کە بەڕێز وەزیری ڕۆشنبیری هەولێر ئاگای لێ نییە وە ئەگەر ئاگاشی لێبێت لەبێت ئیجرائاتی خۆی بکا لەگەڵیدا ئێمە پڕ بەدڵ حەزمان کردووە هەروەك چۆن لەسلێمانی دایە و دەیبەینە کەرکوك ئاواش بیبەینە هەولێر ئەگەر بۆمان بکرایە و بەدەستی ئێمە بوایە حەزمان دەکرد یانیوادایەتە دیار بەکر و سنە و قامیشلی .

سروت : وەك لە چاوپێکەوتنی گۆڤارەکەمان لەگەڵ بەڕێز مامۆستا فەتاح زاخۆیی دا بڕیاری دا کە ئەم پێشانگایە بکرێتە پێشانگایەکی هەمیشەیی و بەردەوام نمایش بکرێت لە هۆڵی کتێبخانەی گشتیدا وەك مۆزەخانەیەکی وێنەیەی ئایا ئێوە هەولێزێستان بەرامبەر ئەو بڕیارە چییە ؟

* پێم وایە مامۆستا فەتاح زاخۆیی بڕیارێکی زۆر دڵسۆزانەی دا هەم لەلایەکەوە دڵخۆشی تێدا بوو بۆ ئێمە وهەم خزمەتێکی گەورەی کردووە بە مێژووە نەتەوەی کورد .

جێگەی ڕێز و ستایش و خۆشحاڵییە بۆ ئەوەی داهاتو کە ئەو توانی لەبڕیارێکی لەو جۆرەدا زۆربەی هەرەزۆر کەسایەتیە ناودارەکانی گەلەکەمان لە شوێنێکدا ئیحتیفاز پێوە بکرێت کە ئێمە ئەو شوێنەمان نییە وە زۆر سوپاسی دەکەین.

سروەت : تۆ وەك خۆت کە هەڵساویت بەکۆکردنەوەی زانیارییەکان و ماندوو بوونی خۆت تا چەندە لە کار و ماندوو بوونی خۆت ڕازیت ؟

* من حەز ناکەم هەرگیز بەشتی خۆم بڵێم ڕازیم چونکە تەوحی مرۆڤ زۆر لەوە زیاترە کە پێشکەشی دەکات ، هەڵبەتە منیش پێش ئەوەی کەسێنەی قسەی لەسەر بکات من خۆم باس لە کەم وکوڕییەکانی بکەم لەوانە ساڵنامەی سیانیان نەنوسرابوو وە ژمارەی تابلۆکانیش زۆر کەم بوون لەوەی کە خۆمان بەتەمابووین دایبنێین کە ئەمەش دیسانەوە یەگێکی ترە لەکەم کورتییەکان کە ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ باری دارایی و دەست کورتیمان وە دەستی یارمەتیشام برد بۆ زۆر لایەن بەڵام یەك دوولایەن نەبێت بەدەنگی داوکەمان نەهاتن لەوانەش کە هەقە باسیان بکەم یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان و پارتی چارەسەری دیموکراتی کوردستان و بەڕێز شەخصی د. فایەق گوڵپی بوون .

سروەت : ئایا کەئێوە باس دەکەن لەوەی کە کەس وەك پێویست نەهاتووە بەدەم کارەکانتانەوە ئایا ئێوە خۆتان پێشتر موفاتەحەی ئەو لایەن و کەسانەو حکومەتی هەرێمتان کردووە یان ئەمە ناهەقی دەرهەق بەوان دەیڵێن ؟ وە ئایا ئەو هاوکاری نەکردنە ناگێڕنەوە بۆئەوەی کە پرۆژەکەتان حیزبی نەبووە مۆری لایەنداری پێوە دیار نەبووە ؟

* هەڵبەتە موفاتەحەی وەزارەتی ڕۆشنبیریمان نەکردووە بە ڕاستە وخۆ لە دوای پێشانگاکە ئەوان هاوکارییان دەرکەوت ، بەڵام چوینە لای چەند لایەن وکەسایەتیەك پێمان وتن و پرۆژەکەمان خستە بەر دەستیان کە بەحیزبی نەتەوەییەکانیشەوە ئیستیجابەیان بۆمان نەبوو.

وە سەبارەت بەبڕگەی دووەمی پرسیارەکەشت بەڵێ ئەوە یەکێك بووە لە خاڵەکان ئێمە دەمان ویست هەروەك چۆن هەر چوار پارچەکەی کوردستان بەیەکەوە گرێ دابویەوە ئاراش چەند حیزبێك وەك برا دەستیان بخستایەتە دەستی یەکەوە و بیری تەسکی حیزبایەتیان نەکردایە و پێکەوە بمانتوانیایە خزمەتێك بکەین ، بەڵام دیسانەوە ئەوە دەڵێم بەداخەوە ئەو هەوڵەمان نەهاتە دی و شکستی خوارد .

سروەت : بۆ پێشانگاکە چیت هەیە ؟

* حەز ئەکەم ئەوە خەڵك بیڵێ ...

سروەت : ئەی دوا ووتەت بۆ گۆڤارەکەمان ؟

* هەڵبەتە ئەوەی کەمن لەسەرتاوە دەبوایە بم وتایە ئەوەیە کە گۆڤارەکەتان یەکێکە لە گۆڤارە باشانەی کە ئەتەانێت بەڕاستی خزمەتی باش بکات لە هەموو بوارەکاندا وە لەم پێشانگایەی ئێمەشدا بەڕاستی هاوکارییەکی باشیان کردین و لە پێش کەوتندا بن.

سروەت : دواجار ڕوومان کردە بەڕێز " شەماڵ عوسمان " جێگری سەرنووسەری گۆڤاری سروەت و بزانین ئێوە وەك ڕۆژنامە نوسێك و کەسێکی ئیعلامی ئەم پێشانگایە چۆن دەبینیت

* دەتوانم بڵێم بەڕاستی ئەم جۆرە کارانە زۆر گرنگ و پێویستن بۆ ئەم کاتەی ئێستامان کە بەڕاستی کورد لەم کاتەدا زیاتر پێویستی بەکاری لەو جۆرەیە ، ئەمە لەلایەکەوە من دەمەوێت لەڕووی ئیعلامییەوە لە کارەکە بدوێم چونکە پێم وایە بەشدار بوانی ئەم ڕیپۆرتاژە باسی لایەنەکانی کۆمەڵاتی و هونەری وسیاسی یان کردووە نامەوێت منیش دووبارەی بکەمەوە، من دەڵێم کارێکی زۆر جوان و دانسقەیە کە کەسێکی ئیعلامییەوەك کاك ئاسۆ و کەسێکی شێوەکاری وەك کاك بێدار هەوڵەکانیان ئاوێتە کردووە دەبینین گوڵێکی ئاڵی لێ پێکەیشتووە گەر بهێڵن و چاوی لێ بکرێت دەتوانریجت بکرێتە سەرتایەك بۆ کاری واهاوبەش لەنێوان گشت چینە جیاکانی کۆمەڵگەی کوردەواریدا ، چونکە بەڕاستی تاکو ئێستا کاری واهاوبەش لە دوو چینی جیا ئەنجام نەدراوە ، لەکۆتایدا سوپاس و دەسخۆشی لە هەردوو بەڕێزان دەکەمەوە و هیوای کاری تر و بەرهەمی تریان بۆ ئەخوازم خەرمان بەرەکەت و دەستان خۆش بێت .

سروەت : دەمەوێت لە کۆتایدا ئەوە بڵێم کە تاکو ئێستا بەرهەم و پێشانگای لەو جۆرە لەکوردستاندا نەکراوە چونکە گەر بە وردی سەیر بکرێت دەبینین هەروەك بەڕێز وەزیری ڕۆشنبیری ووتی ئەمە وەك مۆزەخانەیەکی وێنەیی وەهایە ، جا وابزانم تاکو ئێستا لەکوردستاندا لە جۆرە مۆزەخانەیە نییە هەربۆیە بەڕێز وەزیری ڕۆشنبیری بڕیاری دا بەوەی کە ئەم پێشاناگایە بکرێتە پێشەنگایەکی هەمیشەیی واتە بەردەوام دابنرێت ئەویش بەدانانی لە هۆڵی کتێبخانەی گشتی کە دواتر ژیاننامەیان لەپاڵدا بنوسرێتەوە وە کەسایەتی تریشی بۆ زیاد بکرێت ، جا ئەمە بەداخەوە بوە هۆی ئەوەی کە هەندێ هونەرمەند تووشی ناحەرەتی کردبێ ئەویش لە دیدگای خۆ بەزل زانین و هەر خۆ بەهونەرمەند زانینەوەیە بۆیە کاتێك خۆم کە ویستم دیدارێك لەگەڵ یەکێك لەو هونەرمەندە شێوەکارانەی کە ئامادەی بینینی ئەو پێشانگایە بوو سازبدەم ئەویش کاتێ کە خۆی کرد بەژووردا لە گەڵ چەند کەسێکدا بوو سەرەتا زۆر بۆ ئەو پێشانگایە وئەو کارە هونەریانە سەرسام بوو وە بە هاوڕێکانی دەوت ئەمە یەکەم جارە شتی وا جوان و بکرێ بەتایبەتی کە پەیوەندارە بەمێژووە گەلێکەوە وپاشان کاك بێدار چووەلای و باسی ئەوەی بۆکرد کە مامۆستا فەتاح زاخۆیی بڕیاری داوە کە بیکاتە پێشانگایەکی هەمیشەی و لەهۆڵی کتێبخانەی گشتیدا بەردەوام نمایش بکرێت ، ئەو هونەمەندە شێوەکارە ! دەست بەجێ گۆڕا بەگۆشەی (١٨٠) پلە و پاش کەمێك بێ ئەوەی تابلۆکانی تر ببینێ هۆڵەکەی جێهێشت ئێمەش ڕووی ڕیکۆردەرەکە و زومی کامێراکەمان ئاراستە کرد و ووتم : بەڕێز کاك .... تۆ وەك هونەرمەندێکی شێوەکار و بەرپرسی ...... ڕاو بۆچونت و هەڵسەنگاندنت چییە بەرامبەر ئەم پێشانگایە ؟ بەڕێزی لەوەڵامدا زۆر بەئەسپایی و بە چرپە ووتی تنا زۆ سوپاس نامەوێ لەسەری بدوێم چونکە پێشانگایەکی زۆر هیچە و ئەوەنییە کە من !! لەسەری بدوێم و وە کاك بێدار هاوڕێمە و با لێم زویر نەبێت و پشتی تێکردم وهەڵهات و ڕۆیی .جا لەو کاتەدا برای وێنەگری گۆڤارەکەمان کەمێك کاری هەبوو لەو ساتەدا ئامادە نەبوومنیش بە کوڕی کاك ئاسۆم ووت کە تا وێنەگرکەمان دێتەوە دووڕێنەی من و ئەو هونەرمەندە شێوکارە بگرێت لەکاتی دیمانەکەدا دیارە ئەویش باش گوێی لە هەڵوێستی ئەم برا هونەمەندەی هاوڕێی باوکی بووە !! منیش دەڵێم گەر بەڕاستی هونەمەند بویتایە و ڕەخنەی واقیعیت هەبوایە ئەبوایە ڕەخنەی خۆتت بگرتایە نەك رابکەیت ئەوە نیشانەی بێ توانایی خۆت دەردەخات کە ئەم جارەیان تۆبەشداریت پێنەکراوە لەکارێکی ئاوادا کە نەت زانیوە ئاوا دەنگ دەداتەو وە ئیتر ئەوەی تری هەڵ دەگرم بۆ هاوڕێیانی هونەرمەند !! خوێ و خوێنەران کە حوکم بدەن لەسەری و برام مەرج نییە ئەوەی ناوی زل و پلەی بەرزی هەبێت ئیتر هەموو شتێك بێت ئەو عەقڵە عەقڵێکی زۆر کوتە و بەسەر چووە ......

چەند دیمەنێك لە پێشانگاكە كە بە كامێرای سرووت گیراوە

دیدارێک لەگەڵ شێوەکار (محەمەد فەتاح) دا

سازدانی : پ - سروەت

خوێنەری ئازیز وەک لای هەموان دیار وئاشکرایە کە هونەری شێوەکاری لەهوموو زەمان سەردەمێکدا کاریگەری خۆی هەبووە وە دەتوانین بڵێین کە زمانحاڵی واقیعیەتی کۆمەڵگایە ، وە هەمیشە جێدەستی دیار بووە لەو بوارەدا ، وە گەلی کوردیش دیارە لەم بوارەشدا ڕۆڵی هەبووە چەندین شێوەکاری بەتوانا و بەکەفائەتی تیادا هەڵکەوتووە و بەردەوامیش تێدا هەڵدەکەوێت ، جا ئێمەش وەک ئەرکێکی خۆمان کە قەرزار باری هونەری شێوەکاری ین کە تاکو ئێستا بەپێی پێویست لەسەری نەدواوین ، بەرێزان بۆ کەمیک چوونە ناو دنیای هونەری شێوەکاری تەعبیری یەوە و بەسەر کردنەوەی ئەو کەسانەی کە لەم بوارەدا جێی دەستیان دیاربوو سەردانی شێوەکار کاک (محەمەد فەتاح) مان کرد و دواندمان بەڵام بەدوور لەو دیدارە تەقلیدیانەی کە هەمیشە ئەنجام دەدرێت .

محەمەد فەتاح لەدایک بووی ساڵی (١٩٦٥) ە لە شاری سلێمانی لە بنەماڵەیکی کوردپەروەر وشۆڕگێر ، وەتەمەنی منداڵی لە گەرەکەکانی قەرەجاواو وشێخ موحیدێن بەسەر بردووە ، وەپاشان خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و پاشان قۆناغی پەیمانگای هونەرە جوانەکانی هەر سلێمانی بەسەرکەوتوویی لەساڵی ١٩٨٥ دا تەواو کردووە ، وە چەندین پێشانگای هاوبەش وتایبەتی کردوەتەوە وە شەرەفی ئەندامێتی لە چەندین گروپ وکۆمەڵەی هونەری دا هەبووە وە بەردەوام بێ پشوودان کاری کردووە وکار دەکات ، بۆیە بە پێویستمان زانی دێنی یەکی بکەین و ئەم دیمانەیەمانەیەمان لە گەڵیدا سازکرد .

سروەت : سولیالیزم سەری هەڵدا وەرد تاچەند (محەمەد فەتاح) بەژیانەوەی ئەو لەکوردستاندا دڵ خۆشە و چی پێی ئەبوێ ؟

+ سەرەتا سوپاسی گۆڤارەکەتان دەکەم بۆ ئەم بەسەر کردنەوەیە ، هەموو ستایلێك و قوتابخانەیەك تاسەر بەردەوام نابێ چونکە بوونی ئەو پەیوەستە بەزەمەن وسیاسەت و گۆڕانکاریەکانی سەردەم ، سوریالیزم وەك ڕێچکەیەك جێگەو پێگەی خۆی پێکا ، لەکوردستانیشدا کە ئێمە دەبینین هونەرمەندانێك کار بە ڕێبازی سولیالیزم دەکەن ، ئاساییە هەڵبەتە ئازادی تاکە کەسی زۆر ڕەهایە و هەموو ئازادن ، من ناتوانم پەیامم هەبێ بۆ ئەوانەی ئەو جۆرە ستایلە پەیڕەو دەکەن ، چونکە هەندێجار ئیستاتیکا لەسەرو هەموو شتێکە ، و تەنها چێژبینین لەکارێکی هونەری ئەوپەڕی تێگەیشتنێتی .

سروەت : ئەوڕۆی زانیاری یاخود ئەوەی بەعەولەمەی ڕۆشنبیری ناسراوە تاچەند هونەری (محەمەد فەتاح) لەگەڵ خۆیدا خستۆتە بەردەم گۆڕانکاریەکان ؟

+ هەموو گۆی زەوی لەئەنجامدا یەك هێلْ بەڕێوەی دەبات ، ئەمە شتێکی زانستی یە چونکە گەشەکردنی تەکنەلۆژیا و گەیاندن و ئاڵوگۆڕی بیروڕاکان ولاتەکان نزیکتر دەخاتەوە لەیەکتر ، هەر چۆن عەولەمەی ڕۆشنبیری ، مەسەلەی کار لێکردنیش وجودی هەیە لە هەموو کات وساتێکدا ، زۆر بڕوام بەوە هەیە کەدەبێت هونەرمەند و موتابع بەردەوام ئاگایان لەهەموو گۆڕانکاریەکان بێت لە جیهاندا ، باوەڕناکەم نەزانینێك لە زانایەك باشتر بێت مەگەر خۆمان هەلی بۆ بڕەخسێنین .

سروەت : دەڵێن لەزۆربەی پێشانگاکانی محەمەد فەتاحدا هەندێ لیشی هەیە دووبارە دەبنەوە و دەجوێنرێنەوە ، دەکرێ پێمان بڵێ ی ئەم جوانەوەیە هۆی چی یە ؟

+ دووبارەبوونەوە لەکاری هونەریدا بەو سانایینیە کە جەنابتان باسی دەکەن لێرەدا (ستایلْ) هەیە نەك دووبارە بوونەوە .. ستایلْ ئەو ڕێچکە کارکردنە پراتیکیە هونەرییەیە کە ئیلتزامێکی توێژینەوەی لە پشتەوەیە وەك من کە کاری هونەری (ئەبستراکت) دەکەم ئەگەر تەنیا باس لە (زەمەن) بکەین ئەم خۆی لەخۆیدا جوونەوە نییە بەقەدەر ئەوەی هەیە کەئامادەنییە یەك دێڕ بنووسێ یا یەك لاپەڕە بخوێنێتەوە لەژیانیدا و هەر کاردەکات (لە هونەردا) ئەمە لێرەدا دەبێتە مایەی (تکرار) و جوینەوە ... بەڵام وەك پێم ووتی لەڕووی فەلسەفیەوە زەمەن کەفیلە بەگۆڕینی ووشەکان ....

سەروەت : گۆڤاری (ڕەنگ) ئەو گۆڤارە بوو کە کۆمەڵێ هونەرمەندی شێوەکار لەدوای ڕاپەڕیندا دەریان کرد ، یەکەم ژمارەی بەڕێفلیجی لەدایک بوو وە هەر بەڕێفلیجیش مرد ئایا (محەمەد فەتاح) تاچەند پەیوەندی بەمەوە هەبووە ؟ وە چۆن و وە بۆ لەبار برا ؟ وەکێ بووە هۆی لەبارسردنی ؟

+ پێم وابێ من گۆڤاری (ڕەنگ) م نەدیوە داوای لێ بووردن دەکەم ، بەڵام گۆڤاری پەیڤی ڕەنگ کە کۆمەڵێك هونەرمەندی لەخۆبردوو و خاوەن ئەزموون لەگروپی شێوەکاری (هاوڕێیانی شێوەکار) ساڵی " ١٩٩٣ " دەریان کرد هەنگاوێکی گەلێك باش بوو و خۆزگە بەردەوام دەبوو ، وە بە ئیفلیجیش لەدایك نەبوو بەڵام نەبوونی دەست گیرۆیی و داکەوتنی ئاستی چاپەمەنی ئەوکاتە وای کرد کە ئەم هەوڵە دووبارە نەبێتەوە ، لەگەڵ ڕێزو پێزانین بۆ ماندوانی ئەم گۆڤارە .

من لەنزیکەوە کارم تێدا نەکردووە بەڵام بەکارێکی پۆزەتیڤم زانیوە و زۆرم هانداون لەکاتی خۆیدا بۆ بەردەوام بوون .

سەروەت : ئەوانەی دەریان دەکرد شێوەکار بوون یان نا ؟ گەر هونەرمەندی شێوەکار بوون ئایا محەمەد فەتاحیان لەگەڵدا بووە ؟ وەگەر شێوەکار نەبوون بەڵگەت چی یە ؟

+ وەك پێم ووتی کۆمەڵێك هونەرمەندی باش وەك " جەزا بەکر ، وەهبی ڕەسول ، سامان کەریم ، سالار مەجید ، مەریوان جەلال ، بێگەرد عوسمان ، دلێر هێمن ، ئاکۆ ئەحمەد ، بەختیار ژین ، کاروان تەیب " لەم گروپەدا بوون و لەم گۆڤارە کاریان کردووە هەموو ئەو کەسانە ئەمڕۆ بەشانازییەوە هونەرمەندی دیارن .

من ئەوکاتە یەکێك بووم لەئەندامانی (کۆمەڵی هەشت) کە ئەویش گروپێکی شێوەکاری بوو پاش (ڕاپەڕین) لە " ١٢/ ١٢/ ١٩٩١ " دامەزرا وچەندین چالاکی لەشارەکانی کوردستاکردووە .

سەروەت : جەنابتان بەکام لەشێوەکارانی جیهان کاریگەر بوی ؟ وە بۆچی ؟

+ لەهەر قۆناغێکی کارکردندا بەکەسێك کاریگەر دەبیت بۆ نموونە پێش ئەوەی بچمە پەیمانگا بەکارەکانی هونەمەندی ئیتالی (لیوتاردۆ دی‌ڤینشی) کاریگەر بووم و پاشان لەژیانی دیراسە لەپەیمانگە بەکارەکانی هونەمەندی فەرەنسی (ئێدوارد مانی) سەرسام بووم کە دیمەنی فلچەکانی و جێ هێشتنی بۆ ئەوزەیتە زۆر توشی حاڵەتی دەکردم و خۆشم دەویست ، پاشتر بەکارەکانی دالی و پۆلوك و دوستایل و جوزێف بۆیز وزۆری تر ... دەشێت بەکاری منالێك سەرسام ببم و بیخەمە ناوکارەکانمەوە کە تا ئێستا نایناسم .. ئێمە هەموو کاریگەری خەڵکی ترمان لەسەرە و تەنها یەکەم مرۆڤ لە بووندا کاریگەر نەبووون بەئەوی تر چونکە هیچی پێش خۆی نەبینیوە غەیری سروشت نەبێ ..کە بەکاری یەکێك موعجیب دەبم ئەوا واتە خۆمی تیا دەبینمەوە .

سەروەت : لە ئیشەکانی خۆت ڕازیت ؟ تاچ ئەندازەیەک ؟

+ هەرگیز لەکاری خۆم ڕازی نیم ، چونکە (موجامەلە نەبێت) ئەوەی دەمەوێت زۆر لەوە ڕەگاوی ترە کە دەیکەم و دەیبینم بەڵام بەوهیوایە دەژیم کە ئەم یەکەم هەنگاوەمە و هەست دەکەم بۆهەزار ساڵی تریش دەژیم .

سەروەت : محەمەد فەتاح چۆ بیر دەکاتەوە لەهونەری شێوەکاری لەسەر بنەمای بەرژەوەندی مادی یان مەعنەوی ؟

+ هونەری شێوەکاری وەك هونەر لەهەموو جیهاندا هونەمەند لەسەری دەژی و دەبێتە مایەی خۆش گوزەرانی ئەوکەسە وەلێ لەوڵاتی ئێمەدا گەر تابلۆ بفرۆشیت و پێی بژیت باشە بەڵام کێن ئەوانەی دەیکڕن و بۆچی دەیکڕن ، مەسئولێك بۆ داپۆشینی دیوارێکی ماڵەکەی یاخود لەبەر چاو لێکەری و ڕوگیری تابلۆیەك لەهونەمەند دەکرێ . ئەمانە کڕیاری ڕاستەقینە نین و تەکان نادەن بەبزافی کڕین وفرۆشتنی کاری هونەری ، من ئومێدەوارم بتوانم لەڕێگە فرۆشتنی کارەکانمەوە بژیم بەڵام لێرەدا هێندەی کارێکی واقیعی سروشتی ودیمەنێکی لادێ دەستارێك دەفرۆشرێت ئەوەندەی کارێکی هونەری (هونەری) نافرۆشرێت ، چونکە ئەو کەسەی دەیکڕێت ئامادەنییە کەمیوانێك ڕووی کردە ماڵەکەی بتوانێت بکەوێتە گفتوگۆ بۆ ئەوەی ئیسپاتی بکا بۆخۆی و ئەو کە ئەمە هونەرە ... لەبەر ئەوە باشتر وایە دیمەنی شاخ و داخێك هەڵواسێت ، ئەمە کەم کردنەوە نییە لەو خۆشەویستیە هونەرمەندانەی کە کاری واقیعی دەکەن نەخێر کەمن ئەبستراکت کارم کرد زۆر لەبەرامبەرەکەم ناکەم وەك من بێ ، بەڵام دێمەوە سەر کڕیار خۆزگە کڕیار دەیزانی چی وبۆچی ئەو کارە هەڵدەبژێرێت .

من بەش بەحاڵی خۆم ئەگەر هیچ تابلۆیەك لەهەموو ژیانمدا نەفرۆشم ، لەهونەر ناوەستم .

سەروەت : وەک وەفایەک چ ووتەیەکت هەیە بۆ ڕۆحی (سەروەت سەوز) ؟

موحەممەد فەتاح
دەنا کە من دەڵێم هەست دەکەم هەزار ساڵ دەژیم ئەشزانم ژیان بەشی قاقای پێکەنینێك ناکات .

+ سەروەتی سپی ڕۆح سەوز هەمیشە زیندو هاوڕێ خۆشەویست و هونەرمەندی بەتوانای گرافیك بوو ، مەخابن تایەی ڕەشی ماشینێك ژیانی سەوزی هونەرمەندێکی دەم خەندە هەڵ ئەوەرێنێت ، هەرچی‌یەك بڵێم ناگاتە جوانی و میهری ئەو کەسە ...

سەروەت : دوا ووتەت ؟

+ سوپاس بۆ ئێوە ، پێم خۆشە بابەتی هونەری لەمەزیاتر بێتە ناوگۆڤارەکەتان ومرۆڤ بەخۆشەویستیەوە ژیانی خۆشە ، بافێربین یەکترمان خۆش بوێت ، دەنا کە من دەڵێم هەست دەکەم هەزار ساڵ دەژیم ئەشزانم ژیان بەشی قاقای پێکەنینێك ناکات .

ئێمەش لەکۆتایدا زۆر سوپاسی بەڕێزت دەکەین هەر سەرکەوتوو بیت .

ئێلفریدی یلینك ی نەمساوی خەلاتی نۆبلی لە ئادابدا بەدەست هێنا

هێلین جوانرۆ

ئێلفریدی یلینك

ئـەكادیمی سـویدی ڕۆژی " ٨ . ١٠ . ٢٠٠٤ خەلاتی نۆبلی بەخشـیە " ئیلفریدی " بۆسـالی " ٢٠٠٤ " ، ئەمەش وەك بەهەند گرتنێكی ئـەو بەرهەمـە زۆرانـەی لـە (فیـض موسـیقي للأصـوات و أصـوات مضادة) دا .

وە ئەكادیمی سویدی ئەوەشی ڕون كردەوە كە ئەو خەلاتەی بەخشیوەتە (ئـەلفریدی) لەسـەر بنـەمای ئەو بەرهەمـە ئەدەبی یەی كە بەشێوەیەكی دانسقە وخود كردی پـەردە هەلدەمالێت لەسـەر ئـەو دیمەنـە كۆمـەلایەتی یـە نەمطی یـە كـەی و نفوزە زیادە ڕەوییەكەی .

یلینـك لـەدایكبووی (٢٠ ی ئۆكتۆبـەر / تشرینی یەكـەمی ١٩٤٦) ە لەشـاری (موزروشـلاغ) لـە باشـوری نەمسـا لـە خـێزانێكی جولەكـە ، وە لەتەمـەنێكی زۆر پێش وەختـی دا چـەند وانەیەكی لە مۆسیقا ودانانی مۆسیقا لە پەیمانگای (ڤیننـا) بـۆ مۆسـیقا وەر گرتـووە ، وە لـەدوای بەدەسـت هێنـانی بڕوانامـەی بەكارلیوس لەسالی " ١٩٦٤ " دا بەردەوام بووە لە وانەكانی شانۆ و مێژووی و هونەرەكان لەزانكۆی ڤیننا كە هاوكـات بـەردەوامیش بووە لە خوێندنی لەبواری مۆسیقادا .

وە ئەلفرێدی بەردەوامژیانی بەسەر بردووە لە جێ گۆڕكێیدا لـە نێوان نەمسا و ئەلمانیادا وە لە و بارەدا ژیاوە .

لەدانراوە ناسراوەكانی (العشـاق ١٩٧٥ ، المستعبدون ١٩٨٠ ، عازفـە البیـانو ١٩٨٣ كـە ئەمـەیان ڕوایەتێكـە وفیلمێكـی سینەمایی لێوە وەرگێراوە وكراوەتە فیلم لە سالی ٢٠٠١ دا .

سەرچاوە / ئاژانسی ڕۆیتەرز + ئاژانسەكان

مایكل مور كاندید كردنی فیلمی " فەرهنهایت ١١/٩ بۆ خەلاتی ئۆسكار ڕەتكردەوە

شنۆ عوسمان

مایكل مور

دەرهێنەری ئەمریكی " مایكل مـور " بڕیاری دا كـە فیلمـە سەرنج ڕاكێشەكەی كە بەناوی (١١/٩) ەوەیە پێشكەشی نەكات بۆ كاندیدەكانی ئەكادیمی سـینەمای ئـەمریكی (ئۆسـكار) ئـەو وای پێ باشـتر بـور كـە بـەردەوام نمـایش بكرێـت لـە سـەر شاشـەی تەلەفزیونی ئەمریكی وەك لەوەی بیخاتە نێو ئەو كێبڕكێیەوە بـۆ خـەلاتی ئۆسـكار تـاوەكو مـەلاین خـەلكی پێـش هەلبژاردنـە سەرۆكایەتی یەكانی ئەمریكا ببینن .

وە ڕۆژی یـەك شـەممەی بـەرواری ٣/١٠/٢٠٠٤ " مـور " لەسەر پێگەی خۆی لەتۆڕی زانیاریـەكاندا (ئینتـەرنێت) ووتـی : تەنها كێشە لای ئەو بریتی یە لە و ئارەزووەی كە دەیەوێت زۆرترینی ئەمریكی یەكان ئەو فیلمەی ببینن ، هەربۆر بڕیارم دا كە لـە سـەر شاشەی تەلەفزیۆن نمایشی بكەم كەئەمەش وا لـە و فیلمـە دەكـات كە نـەگونجێ و دروسـت وئامـادە نـەبێت بـۆ كـاندیدكردنی بـۆ وەر گرتنی خەلاتی ئۆسكار بۆ باشترین فیلمی دكۆمێنتی .

وە ئەوە شـی ڕاگـەیاند كـە ئـەو پێشـتر ئـەو خەلاتـەی بەدەست هێناوە وە دووبارە بەدەست هێنانەوەی دەبێتە شتێكی خۆشتر لـەلام و لام خراپ نییـە ، بـەلام بـاش نیـە كـە جـارێكی تـر وولات بگێردرێتەوە بۆ دەستی زۆرینە .

سەرچاوە / ئاژانسی ڕۆیتەرز

دەربڕینێکی شاعیرانە
بۆ شیعر و جیهانە فراوانەکەی ئەدەب

کاروان قادر

ئەگەر پێشکەوتنی مادی کۆمەڵێ پرسیاری ڕاچڵەکاندبێ ، زۆر ئاساییە بەرەو ڕووبەڕووبوونەوەی لە (تێگەیشتنە ئەدەبیەکان کورت بێن بێ) ، بۆ دەست نیشانکردنی وجودی شاعیر لەخانەی سفر دەر ئەبردرێت .

- تۆبڵێ کاتی ئەو جۆرە نووسینە مابێت بەدیار خامە و شەوی تاریکی پڕ لە ئەندێشەو خەیالات بەرهەمێکی پڕئەدەب یان شیعرێکی خاوەن هەست ونەستێکی شاعیرانەوە دەربڕینێکی کەم ، لەمەوعاناتی خودی شاعیر وکۆمەڵەی بنوسرێ و دڵۆپێ فرمێسکی عارەقاوی لەعەناوی سۆزەوە بتکێنرێت .. ئەمە تاکە گرفت نەبووە لە ئێستادا ، بەڵکو گرفتی بەستراوە بەکۆمەڵێ کار تێکەری وورووژێنەر ومێژوویەکی گرنگیشی هەیە لەئەدەبدا هەرکاتێ بەرهەمێکی تری ناوکۆمەڵ بەقورسی و گرانی خۆی نواندبێت لای زۆر لەئەدیبەکانیشمان نرخی شیعریان بەکەم زانیوە .

خۆئەگەر بووترێ : هەرکەسێك بۆخۆی دەستی شاعیری تیادا دەر ئەکەوێ ، وەپێویستیش ئەکات هەوڵی لەگەڵدا بدات بۆ بەرەو پێش چوونی بەهرەکەی تا ببێتە خاوەن ئەزموونێکی گرنگ ، لەگەڵ ئەوەشدا شاعیرێکی وەك (قانع) ئەم سکالانەی دەربڕیوە ، هەرکەسێك دەست ئەداتە نووسین بەشیعرەوە خۆی گرێ ئەدات یان چیرۆك ، کاکی برا لارێمان لەوە نییە کێ ئەبێ بەشاعیر وکێ جلەو ڕەوتی ئەدەبی خۆی دەست نیشان ئەکات .

بەلام ئەبێ ئەو پرسیارەش بکرێت ئەی ئەم (شیعرانە) چەندێکی خاوەن تایبەتمەندیەکی گرنگە بۆ ئەدەب وچەندیان ئەزموونێکی خاوەن ئەهمیەتدارە یان حەزێکەو دروست ئەبێ ، ئەمە کەمانێك نییە لەبازاری مۆسیقادا گەلێك کێشەو ناهاوتایی هەبێ .

چی تێدایە لەهەر شوێنێك بۆی ئەنووسێ ، ئەمەش سەرە تاڵێکە بۆ کاڵکردنەوەی لەبازنەیەکی تەسك بینیدا ، کەواتە کێشەکە لەوێدا خۆی دەرخستووە ، ئەخوێنێ لەم وڵاتەدا ، لەسوچی مزگەوتێکدا لەگەڵ (نالی ومەحوی ...) دا ، ئەمانیش بەچەند قۆناغێکدا تێ ئەپەڕن و خوێندنیان لەبەرهەمە نووسراوەکانی زانایانی پێش خۆیان ئەوانیش لەگەڵ ئەو هەموو قوڵ ڕۆچوون و تەنگژە مەعریفیەدا ، ئەیانەوێ بازێك بدەن ، یان لەوێوە دەست پێ بکەن چۆن ئەنووسن ، هەڵبەتە شیعریش سەرچاوەیەکی گرنگی پڕ بایەخی ئەوان بووە .

بۆ دەر والاکردنەوەیەکی کێشەکە ئەوەنییە هەموو بوونەتە شاعیر ئەگەر بەڵێن بێ ڕاست نییە لەم سەردەمەشدا ئەبینی چەندان وهەزاران بەرهەمی بێ پوختەی ئەدەبی ئەکەوتە نووسینەوە .

ڕاستە سەرچاوەکان بۆپڕکردنەوەی کتێبخانە و سەرقاڵکردنی خەڵکی بەم جیهانەوە گەلێ تێگەیشتن ومەفهومی جوانیشی هێناوە، بەلام ڕاستر وایە کە ئەڵێین(شاعیر و شعر) (چیرۆك نووس و چیرۆك) ئەمانە کاڵ بوونەوەی تۆخمی ئەدەبیشیان وێران کردووە .

باچەرخاندنەوەیەك بخەینەوە بەردەم (نالی) ، ئەو وەلامەکەی وایە لەسەردەمی پێش ئەویشدا شاعیر یان شیعرنووس زۆر بوون بەرامبەر بەوەش شەوانە تارۆژ ئەبوەوە ئەو هەموو بەرهەمە تۆمار ئەکراوەی چیرۆکی کوردیمان لەبیر ناچێتەوە بۆنموونە (فۆلکلۆر) خۆئەمەش ئەی سەپێنێ لەهەر دووبارەکەدا کە کەسانی شارەزا ئەسپی خۆیان تاوداوە بۆ نموونە شیعر لە جەنگیشدا سنگی جەنگاوەرانی قایم کردووە چیرۆکیش قەلایەك و پشگیری ئازایەتی لەم شوێنەدا گێڕاوەتەو تا ببنە خاوەن وورەیەکی گەورەی نەترس .

بەلام پرسیارێکی تریش بەرامبەر ئەنووسینەوەیان ، زۆر ئاساییە پێمان ئەڵێ دواکەوتوویی ونەبوونی چاپ و دەزگای پێشکەوتوو ، لەگەڵ ئەم وەزعەشدا ئەبینی کەسانێکی وەك (بابە تایەری عوریان) و (نالی وسالم ..) زۆر بەبایەختر سەیریان ئەکرێ ، ئەمەش ئەوە ناگەیەنێ لەو بوارە تایبەتمەندانەیان هەر ئەمان لە سەردەمی خۆیان ئارەزووی شیعر نووسین بوون و کەڵکیان لەبەرهەمەکانی پێش خۆیان وەرگرتووە .

بۆ وەلام ئەم ڕەگەزی بەشاعیربوونە لای چەند تاکێکی کۆمەڵگە وەك ئێستا کەسانێك هەبوون بوار بدەن بەڵێهاتوویی وخاوەن ئەهمیەتی شیعری ئەوانیش ، ئەلەبەر دەرکی ئاغا وداردەستانی دەرەبەگ بوون نەخاوەنی پلەو پایەیەکی مادی بوون .

ئەو ڕۆژە (نالی) دانیشتبوو لەکاتی دەور کردنەوەی کتێبەکاندا لەگەڵ ئەودا چەندان کەسی ناو حوجرەکەی لە سەر شیعر ئەدوان وە ئەیانتوانی قەرار بدەن چونکە زۆریان شیعر لەبەر کردبوو ، لەگەڵ ئەوەشدا خاوەنی چەندین بەرهەمی شیعری بوون کەواتە شیعر نووس یان شاعیر بوون ئەکرێ لەم سەردەمەشدا ئەوەندە بەزیادەوە ئەرکی گۆڤار وڕۆژنامە بوبێتە حاڵەتی تەنها (مانەوە) ی هەوڵدان بۆ زیاد سەرنج ڕاکێش کردنی زۆرینەی خەڵك ، زۆر ئاساییە بگرە چەندان کەسیش بەناوی شاعیرەوە سنگ دەر ئەپەڕێنن هیچ دوور نییە هێزێکی پاڵپشتی هەبێ ، لێرەوە دەر ئەکەوێ زەوقی خوێنەر سست ماوەتەوە ناتوانێ حابی بوونێکی خێرایی هەبێ بۆ تێگەیشتنێکی ڕەسەن .

لەپاڵ ئەمەشدا ئەوترێ (عەصر عەصری تەکنەلۆژیایە) خەلکی (ئەنتەرنێت) بەکار ئەهێنن ،کاکی برا بەکاری بهێنە (من بەئەرکی نازانم شاعیر ئەگەر ڕەهێڵەی شیعری تیا کۆببێتەوە ، دەست بەرداری بێت و بچێتە جیهانی کارکردن لەگەڵ ئەنتەرنێتدا) .

چونکە هەریەکە ورێگەیەک و خەڵک خەسڵەتێکی تیا بەدی ئەکرێ وەکو چۆن ئەکسانیشدا ئەمە بەجیاواز گیاو ، بۆیە بەپێویستی نازانم لەم پەڕی شیعردا بڕۆێتە ژێر سفری ئەنتەر نێت ، ڕەنگە هەر فێریش نەبیت ، فێر بوون ئەوە نییە دوودوورە ببینیت فێربوون چڕبوونەوە ودۆزینەوە وگەڕانە بەدوای مەعلەکەتێکی نامۆدا ، ناحەقم مەگرە ئەگەر بڵێم سبەینێ هەربێ تاقەتی بوی بلیت ئەچم بۆ ... واتە بۆ دەرەوە .

دژایەتی هیچ هەوڵێکم پێ‌تاکرێ ، بەلام ئەوەش بزانە ئەگەر زەمەن بەسەر چوو بەچ شتێک حەقی بۆ ئەکەیتەوە ئەوەندەی پێت ئەکرێ ئەو دەستەی بردوتە سەر کونجێک خیانەتی تیامەکە لەوە باشترە تازە بگەڕێتەوە سەر حەزێکی منالانە چونکە ئەوەی دەستوتە پێویست بووە لە سەردەمی خۆیدا لەگەڵیا بژیت بۆ ئێستا بەنیوە چڵەیی ئەگەڕێیتەوە سەر ئارەزووەکانت خۆتەگەر تا کەسیش ڕێت لێ ناگرێ چۆن ڕائەبوێری ئەرکی خۆتە باتەوەشمان لەبیر ئەچێ بۆ یە شاعیر ... زۆر بوون ، بەئەم دەردە چووە ، ئەهەر سوچێك بژی ئەبێ شیعر بنوسێ ، لەهەر ماڵێ دانیشتبێ ئەبێ شیعر لەسەر ژیانی بێت ، چوتیش بیرکاتەوە هەر ئەبێ شاعیر بێ ئەو ڕووبەڕووبوونەوەی ئەکرێتە پرسیار دووبارە لە عەصری سورعەتدا (کاتێ ئەوجۆرە نووسینە نەماوە بەدیار خامە و شەوی تاریکی پڕ لە خەیالات و ئەندێشە ، بەرهەمێکی ئەدەبی یان شیعری بنوسێ) بەلام ئەو کۆمەڵە ئەدەب خوازەی ڕۆژ بەڕۆژ توانیویانە بەرهەمە شیعریەکانیان بپارێزن و شێوازی مانەوەشی لەسەر دەستی کەسانێکی پڕپایەخی ئەدەبی وشارەزا بوو .

بێ گومان کێ ئەیزانێ ئەم شاعیرانەی هەتا ئەو پەڕی مێژووش نرخی ئەدەبی کوردی یان بەرزکردۆتەوە ، هەر (نالی و سالم و مەحوی ومەولەوی ...) بوون بۆ چوتیەتی پاراستنیش لای زۆر لەمەلا وفەقێ‌کانی وە ئێستا چۆن دەفتەری (یادەوەری) هەیە ئەو کات پێویست وتایبەت بووە بە ئەدەبەوە ئەوەشی ئەنووسرا زۆرێکی لەدوای تاوتوێ‌کردنێکی زۆر ئەنووسرایەوە بۆیە دەستەو دەست بەرهەمی گرنگتر نووسراوەتەوە کە (ناو) ی شاعیری زۆرکات دەوری نەبینیوە هەتا ئەو کاتەی زانیویانە خاوەن سەلیقەیەکی ئەدەبی‌یە و گرنگی داوە بە هۆتراوە ، کەواتە ئەو دەمەیش بەتێپەڕینی زەمەن بەرهەمی کاڵ تۆخ ئەکراوەتەوە لەبیر چوتەوە ، هەستێکی شاعیرانەی پوختیش ئەم ئەرکەی گرتوتە بەر .

دوا بەدوای ئەمەش وێران کاری دواکەوتوویی ورەشە کوژێنی هەر بەردەوام بووە ، ئەتوانم بڵێم (ئەوکات پێویستی کردووە کە سێکی لێهاتوو جڵەوی چاکسازی کۆمەڵگە بگرێتە بەر ، زۆر ئەستەم بووە هەردەم بە شیعر ئەنجام درابێت ، بۆیە شاعیر کەسێکە هەست ناسکی کۆمەڵەکەی بووە گرنگی داوە بەبوارەکەی خاوەنی هیچ دەسەلاتێکی سیاسیش نەبووە ، بگرە جێگەی ڕێزو خۆشحاڵی هەموو لایەک بووە) .

ئەمەش ئەوەمان لائاشکراتر ئەکات چۆن شاعیران کۆن ماونەتەوە بەرەوتی ئەدەبی خۆیان گوزەریان نەکردووە وکەچی چیرۆک نووس لەو سەردەمەدا هەردەم دەوری هەبووە وەك شاعیر زیاتریش بینیوە چونکە چیرۆك ئەرکی تێگەیشتنی نزیکترە وپێوەرێکە بۆ تێ‌گەیاندنی خەلکی ، بەرهەمەکانیش نەپارێزراون لەبەر ئەوەی درێژترە وبەئاسانی لای خەڵك ئاشکرا بووە هەم خەڵك لە تایبەیا دەستیان ئەکەوێ ئەو کەسەش دیاری نەیاوە بینوسێتەوە تا هەندێکیان بەکەمی ماونەتەوە لەو فەوتاندنە رزگاری بووە ، بۆیە ئەبێ باش بزانین ئەوانەی ئەنووسن بەلێشاو بلاوکراوە ونووسینیان هەیە ، چ جای ئەوەی کۆمەڵێ دەروازە ئەکاتەوە ، هەرزووش بێ‌نرخ ئەمێنێتەوە ئەمەش هیچ نرخی ئەدەب و شیعر بەتایبەت کەم ناکاتەوە ، بەڵکو گەورەیی و بەرزی دەر ئەخات .

حاجی داماو

حەمەعەلی کەریم

بـــەیانی زوو حـــاجی داماو
خـەو لە چـــــاوانـــی زراو
وەك هەژاری بێ نـــاو و نــان
لەگەڵ کازیوەی بـــەر بەیـان
بۆسەر بینای تـــازە هەستـاو
ریــش شێوا و چـــاو ئاوســـاو
لەڕویا دیار بـــوو بـــێ خـــەوی
دالغە و لێ تێکچوونی شـــەوی
کۆشك ودوکان بێ شـــومـــار
ئەمیان لەنـــاوەڕاستـــی شـــار
جێگای خانوی کۆن بـــوو کـــڕی
دەستی خاوەنـــەکـــەی بـــڕی
لەهەچ کوێ زەویەك دیار بـــێ
لەم سەر یان لەوسـەر شـاربێ
حاجی تەماعی تـــێ نـــەکـــا
ناسرەوێ هەتـــا پـێی نـــەگـــا
رۆژێ سـەیر لـــەوەدا بـــوو
بـــەلای ئەرزێکدا تێ پەڕیبوو
خێرا لە پیاوێکـــی خـــوڕی
ووتی بەچەند بێ بـۆم بکـــڕی
ووتیان قوربان ئەم زەویـــە
بـــایـــی دووملیـــۆن دۆلارە
شوێنەکەی گـــەلـــێ دلگـــیرە
تەواوی شاری لـــێ دیـــــارە
گەورەم ئەم زەویە جـــوانـــە
دووساڵە هی جـــەنابتـــانە
حاجی خەریك بوو بـاڵ بگـرێ
دەزانێ هەرگیز نـــامـــرێ
نازانێ گە نجینەی قـــارون و
تەمەنی نوح تاســـەر نی یـــە
بەشی ئەمیش وەکو خەڵکی یـە
تەنها دوەمەتـــر زەوی یـــە

کورتە چیرۆک

تاوان لە چۆلیدا

حەمەعەلی کەریم

تازە لادایەکی جوانم کڕیبوو ساڵی (١٩٨٧) بوو دوای عەسر لە تەسحابەسپی وەستابووم دووکەس هاتن ووتیان بەچەند ئەمان بەیت بۆ عەربەت ، منیش وەلامم دانەوە و ڕێککەوتین نەفەرەکانم گەیاند وبە دڵخۆشییەوە پێم پیانا ئەو کاتە نەفەر کەم بوو جا جادەش چۆڵ و هۆڵ بوو منیش چاوەکانم کەمێك کزبوون بەرەو سلێمانی ئەهاتمەوە ، وەتیشکی خۆرەکەش بە ئەندازەی ڕمێکی مابوو ئەیدا لەناو چاوم و ڕێگاکەم بە هەزار حاڵ دەبینی لە پڕ لە دوورەوە چەند مەڕێك بەجادەکەدا پەڕینەوە منیش هێواشم کردەوە تا هەموویان تێ پەڕین تومەس شوانەکە لەدواوە بەڕاکردن ئەیویست تێپەڕێ ، لەگەڵ ئیستۆپم گرت وتەپەم لێ هەستان ، خێرا دابەزیم کە سەیرم کرد تلپی تەڕی تیا نەمابوو تەنها چاوەکانی زەق تێ بڕیبووم منیش کەمێ ئەم دیووەدیوم کرد فایدەی نەبوو سەیری ئەم لاو لای جادەکەم کرد کەس دیار نەبوو ، هەرچۆنێك بێت ڕامکێشایە قەراغی جادەکە وە بەهەندێ پوش و پەلاش دام پۆشی و بەجێم هێشت ، لەدڵی خۆمدا ووتم پێم بزانن توش ئەبم و بەسەیارەکەش لێم ڕازی نابن ، لەمن وایە مردووە ...!!

نزیکەی بیست ڕۆژ بەسەر ئەم ڕووداوەدا تێ پەڕی بوو منیش بەیانییەك لە دەوری کاتژمێر " ١٠" دا لە چایخانەکەی یاسین دانیشتبووم چایەکم لەبەر دەستا بوو ، لەناکاو دووپۆلیس خۆیان کرد بەژوورا و پیاوێکیان لەگەڵدا بوو ، وتی : ئەمە بوو .

کەسەیرم کرد حەپەسام ، کابرا بوو کە بەسەیارەکە لێم دا بوو ، لەخۆشی ئەوەی کە نەمردبوو و لەترسی ئەوەی کە ئەمزانی ئەگیرێم ، وتم بۆچی .... ماوی ، لەدوایدا کابرا لێم خۆش بوو وە منیش هەقی ئەوەی کە بەجێم هێشتبوو شەش مانگ حوکم درام .

شەوێک لە عسیان

بەرزان مەلا ئەحمەد

کەسێ شوغلی موحیببەت بێ ئەبێ وەصلی بەحەق تەحقیق
صەحاحەت بێت بڵێم خاڵی لەهەر نوکتە و موعەممایە

شێخ عومەری زیائەدین

لەکەنار شەوێکی خامۆشا
دڵ حەزینم ، لەمەیدانی تاریکی ئاسمانا
ئەگری وئەبریسکێ
مانگیش لەنێو باخی ئاسمانا
نازو شوعلە ئەبەخشێ
شەویش نوقمی زیکر وتەهلیلەی
دەروێشان بووە و وێنەی شەوی قەدر ئەبەخشێ
ئاهی دڵی عاشقان نوکتە نوکتە
دەفتەری رەشی ئاسمانیان ، بەعیشوە و نازی دڵیان
بەبروسکەی حیکمەتی عیشقیان
پۆشیوە و ئاهیدانە ئەدەن تەڵقینی مەعسییەتی ئەمشەو
منیش روسیا و بەجێماوی کاروانی عیشق
رو نەردی دیوان و حەلقەی دائیرەی عیشق
چی بکە مەکفنی خەجاڵەتی مەعسییەتی ئەمشەو
بەدەم ئەشکی تاوانەوە
شەرمەزار و دڵ بریندم
لە بۆ وەصلی حەقیقەتی مەحببەتی ئەمشەو
ئەکەم ناڵە
ئەهم مەجنون
ئەبەم سوجدە

بەردووی ساباتە بابردووەکان

بەشی دووەم

م.تاریق ئەحمەد

سەروەری سێبەری نسار
جێی ژوانمە ..
وەکو قوڵتە لانەم رەقە و
لەچاوی ناحەز زەقترم ..
لەئامێزی چەمی رەزان
شێرە بەرەو کانی زانم
بێباکترم ...
تا ئاهەرگیز !!..
وەک کۆترە باریکەی هەژاران
بەکلکی رێوی هەڵنافریوێم ..
یان بەوێنەی نووکە پێنووسی چاو شۆڕ
میکیاجی رووی ستەم ناکەم ..
نابمە مەقاشی ئەم ئەو و
پشکۆی درۆ
بۆخەندەی ئەو
لەبەری خەرمانی رەنجی ئەم بەرنادەم ..
لەوەتی هەم
تاج ونەجمەو خەت وخاڵی
هیچ زەبەلاح و زلحۆرتێکم
نەژماردووە ...؟!
کەچی دەزانم پەپولە
چەند چاوو
مێرووله چەند پا ...
کلاوی پەپو سلێمانکە چەند برگەو
زەمیلەیەک هەنگ چەند ماک و شا ...
کەو چەند خەت و
خاڵی ومالی چەند خاڵی
لەسەر پشت وشان سینگ و
چەند مەدالیای
بەگەردن و دولا جەنگ و
بەروکی دا هەڵواستراوە ؟! ..
ماڵی سوێسکەو سمۆرە وکەناری
بەوێنەی لانەی پاسار
رۆخی نیرگەی
یان کۆلەکەی بەر هەیوانی

مالی باپیرم شارەزام ...
کەچی تاکو
ئێستا کەشی لەگەڵدابێت
مەگەر لەژێر ئێری زنجیر و کۆت و بەنددا
سەرم بەدەرك و کۆشك و قەڵای
" باستیل " انی
ئەم رۆخەدا کردبێت و
دانە دانە ، پەنجەرە چاو کوێرەکانم
ئەژمار دبێت ...
جۆری دەسك وکلك و پرژی
ناو چاوگرژی
قامچەکانم شوناسایی کردبێت ...
بەسەدان جار
وانەی خانەی گاز وغاز و پلایس و
پەت وحەبل وبەن و گوریس و
کایەی کاویەی
دیاری دەستی پۆست مۆدرێنم ...
لەسەر هەمان سفرەو خوانی
هێلکە شەیتانوکەی دوێنێ
دەست لەملانی یەك بینەوە ؟! ...
کەچۆن وەك دوژمنێ
بۆنیشتمان پەروەرانیان ڕوانیوە ...
لەنێوارەی
سێ شەممەیەکی وەنەوشەییدا ..
سێ بڕیاری
بەکار وسەلار و ڕیشەداری ..
قوت وەك لوتکەی جەنگە زاڵ و
قوڵ وەك شیوی ناوەرەم دا ...
یەکەم بڕیار
هەتا ماوم ، هیچ
پۆستاڵ ڕەشێ
کە جامی پڕی ژامی دوێنێ
دێنێتە سوێ
نەدوێنم ...
دووەم بڕیار :
هەتاکو مان ، هیچ
پە پولەیەکی بێ چرپە و
بولبولێکی دەنگ لە پەڕەی گوڵ ناسکتر
نەبوغزێنم ...
سێهەم بڕیار
هەموو مێشێ
مادەم لەبەر دەرگی لانەی
مێو دراوی نە پشکنرێ
بەهەلاڵەی بێ ژار پاك چن

وەرن قورئان تەماشاکەن

شێخ کەمال شێخ نوری

نەترسم گەر لەڕیش وشاڵ ومێزەر
دڵم دەیدا بەنارم زێڕ وگەوهەر
لەتاو زوانی بەوی ئەو سێ بەڵایە
چەنی ژیرم زرم وەك داری بێ بەر
لەترسی وان نەبێ بۆچی ئەنکێ
لەنێو مێشکایە پەیامی بەرزی باوەڕ
لەڕێ‌ی هاتو نەهاتا هاتوچۆم کرد
لەکۆن ونوێ و نیواشتم نایە سەر سەر
جلی تانەم بڕی و هەر کۆنە پۆشم
لەبەر تانە و پلاری شێخی بێ فەڕ
جنۆکە گەر نەڵێم سەربازی شێخە
وە یا دێو و درنج بۆی بونە ڕەنجبەر
نەدیق وکوفر وخوا نەناسی
بەرەو ڕووم دێ لەبن پێوە هەتا سەر
بڵێم گەر دابەزێ ئینسان لەسەر مانگ
مەلا دەم باڵەدا لێم چەشنی خەنجەر
لەکن ئەو نوێ نیشانەی ڕۆژی حەشرە
لەوان دووانی مەگەر مابێ بەدەفتەر
مەبەستم کۆڵکەیە ئەمما مەلای چاك
خەڵاتە کەوشی گەر دانێم لەسەر سەر
بەڵایە ئەك مەلا ناوان و بێ قام
نەتامی هەس نە بۆنی هەس نە سێبەر
بەباسی خوێندن و فێر بوونی ئافرەت
لەقیژەی مامە صۆفی گوێ ئەبێ کەڕ
ئەڵێ کوا دین ؟ کە کچ بڕواتە مەکتەب
دیاری دا نیشانەی ڕۆژی مەحشەر
لەمەش داخۆ گوناهی کاك مەلایە

کە بێ دەنگە لە فەرمانی پەیامبەر
ئەگەر بدوێم لەخواناسی بەڕاستی
گڵێ هەرزە گوشندەی خاڵی دولبەر
لەبەر بەد نەفسیان دیسان ئەوانیش
وەکو شێخ و مەلا لێم دێنە سەنگەر
لەوان وایە لەسەر فەرمانی دینە
جەنابی شێخ لەخوێندن نەهێەکا گەر
وە یا فەرمانی خوایە خەڵك هەژار بن
برێکیش ببنە ئاغا و شێخ و بەگلەر
مەلاش هەر أشهد باللە یە بۆ شێخ
لە دیوانی بەگیشا بۆتە نۆکەر
یەکێ دنیا پەرستی ببنە پیشەی
مەڕو موڵك و دراو دانێ بەباوەڕ
درۆیە شێخ نییە واتی ئەگەی قەت
ببێتە نیشتەجێی سەردار و ڕابەر
چی ئاینێك لەگەڵ زوڵمایە تو خوا
وەرن قورئان تەماشاکەن سەرا سەر
بەووردی سەیری فەرمانی خواکەن
هەمووی ئازانج و کەڵکە بۆ جەماوەر
ژیانی بەرزی پێغەمبەر بزانە
لەبەر جوانی ڕەوشتی بۆتە سەروەر
نەڕێگەی دا بەکەس گەردن کەچی بێ
نەچاوی بڕیە ماڵی لات وبێ دەر
لە ئایین تێ بگە یەکسانە ئینسان
عەرەب بێ یا عەجەم ڕەش یاخو ئەسمەر
ئەوەی کەڵکی پتر بێ ئەو لەپێشە
لەکن ئایین لەلای یەزدانی ئەکبەر
لەدین گەر شارەزابی بێ گومانم
لەجێ‌ی شێخ ناسیا خواناس ئەبێ هەر

حەسرەت

کاکە ئالانی

لەکونجی ئەم بەندیخانە ، گیان واخەریکە شەق بەریٚ
نەبوون و گەرچی سوتاوم ، دڵ وا لەداخا دێتە دەریٚ
کە ئەم رەنگی سیاو چاوم هەڵبزرکێنیٚ لە تاو
دەردی خۆمە ئەم میحنەتە ، وا لە تاوی دەسوتێنیٚ

* * * *

کەچاوم فرمێسکی گوشی بەها وەختیٚ ئەگرمێنیٚ
گەلاو سەوزی پەروباڵی بەباڵای گوڵ هەڵوەرێنیٚ
ئەم پەریامە کە جۆشی چوو بەلای عەرشی یەزدانەوە
مەحاڵە گوڵ سەرداندا ، بەغەریبی ئەو دانەوێنیٚ

* * * *

بەغەریبی عوجب وگوناهی دەروونم وەلا ، ئەگرییٚ
مەقصودم نییە کە بیٚ مەقصود لەکوچی دڵ ئەگرییٚ
کە شەو تاپارەشی پۆشی سەروبرچی ئەرخەوانم
شەماڵی تەری عەرم ، بۆ خاکی سپی ئەگرییٚ

* * * *

بەگریان دڵ ئۆقرە ناگریٚ ، مردوو ، زیندوو ، ئەگرییٚ
چەش لەدوی ئەم رۆحە تارە بیٚ ئەوایە ئەگرییٚ
کە زوڵمی کرد ئەم دڵە بیٚ رازی بیٚ تارە
کەرۆژی جەزا دێتە میدیەم ، لەبەر تاپی ئەگرییٚ

* * * *

کە حاصل بوو ئەم موڕادی سەرکەش گەنجانییە
بەخۆدا نەچیٚ ، نازانیٚ ، ئەم دنیایە فانییە
وەی بەحاڵی ئەوکەسەی ، کە سوچی گوناهە جێگەی
تامادە ناگا بە عیشوە و ، غوربەتە ، زیندانیە

سروەت مۆمی ساڵی سێیەمی داگیرساند

زۆر بەگەرمی پیرۆز بایی خۆمان ئاراستەی خوێنەران و هۆگران و دۆستان و کارمەندانی گۆڤاری سروەت دەکەین بەبۆنەی تێپەڕبوونی دووساڵ بەسەر دەرچوونی یەکەم ژمارەی (گۆڤاری سروەت) دوە کە لە (٨ / ٨ / ٢٠٠٢) دا یەکەم ژمارەی دەرچوو کە ئەوکات گۆڤارێکی مانگانە بوو و بەڵام دوای چوار ژمارەی کرایە گۆڤارێکی وەرزی . وە سوپاسی پەروەردگاری باڵادەست دەکەین کە توانیومانە بەکۆمەکی ئەو و هیمەتی ئاشنایانی ئەم گۆڤارە نەیەڵین لەکار بکەوێت هەرچەندە لەم دواییەشدا لەبەر نەبوون و کورتی باری داراییمانەوە ناچار بووین دووژمارە بکەین بەیەك ، بەڵام سوپاس بۆخوا کە دانەبڕاوین پشت بەخوا بەردەوام دەبین لەسەری و لێرەدا بە پێویستی دەزانم کە زۆر دەستخۆشی وسوپاسی ئەو کارمەندە بەڕێزانە بکەم کە ماوەی دووساڵ زیاترە بەبیٚ بەرامبەر کاردەکەن و وە کاریش دەکەن لە ئایندەدا هەروەها سوپاسی ئەو دۆست و خوشك وبرایانەش دەکەم کە بەردەوام دەستی کۆمەکییان بۆمان درێژکردووە .

وە سوپاسی ئەو خوشك وبرایانەشم دەکەم کە بەردەوام بەبابەت و پێشنیار و رەخنە بەسەریان کردوینەتەوە ، وە دەمەوێت لێرەدا سوپاسی ئەو بەڕێزانەش بکەم کە هەمیشە هاوکار و یارمەتی دەرمان بوون .

وا پێتان دەڵێم وا ئەم جارەش (سروەت) بە ستایلێکی نوێوە پێی نایە ساڵی سێیەمییەوە سەرەڕای ئەوەی کە وەك هەموو بڵاوکراوەکانی تر لەلایەن دەستەی باوەڕمەندانی میدیای ئازادەوە تاکو ئێستا هیچ کۆمەکییەکمان نییە و وە تاکو ئێستاش سەربەخۆیی و بیٚلایەنی خۆمان لەدەست نەداوە و ناشیدەین ، هاوکاتیش رێز و تەقدیرمان بۆهەموو لایەك هەبووە وبەردەوامیش دەبێت و وە لەئاستی نەتەوایەتیشەوە خاوەن ئەهجێکی نەتەوایەتین بۆ خزمەتکردنی ئاینمان و نەتەوەمان و کلتور و فەرهەنگی کوردەواریمان .

دووبارە سوپاسی هەموو لایەك دەکەم

خاوەن ئیمتیازی گۆڤاری سروەت

مەریوان مارف حەسەن

سروەت

دە فەمێك لەبەردەم دەرگای دوا ڕۆژدا [٨٧]

و/ عەبدوڵڵا كەمیانی
دواقۆناغی بەشی توێژینەوە ئیسلامییەكان / زانكۆی سلێمانی

لەبیانی زوودا بوو لە ماڵ دەچووم بۆ وەڵامی ئەو دەنگەی لەناخمدا سەدای دەهات ... دەرچۆ ... دەرچۆ ... دەرچۆ ... خێراكە ... دەرچۆ ... لە خۆمم پرسی بۆ كوێ ؟ بەڵام پێدەچوو ملكەچی بۆ ئەو دەنگە كزە زۆر بووبێت ، بۆ یە ماڵم بەجێ هێشت وبێ ئەوەی چاوەڕێی وەڵام بیم ... ئازادیم بەخشیە قاچەكانم ووریستی جێگایەكیان هەیە بۆی بڕۆن ... هەنگاوەكانیان قورس بوون هەوڵمدا سوكیان بكەمەوە و لەسەر خۆبن بەڵام نەم توانی ! چیم بەسەر هاتووە ... خۆگری یم لە دەست دا ، یاخود ئازادی بڕیار دانم لێ سەندرایەوە ، یاخود قاچەكانم هەموو ئازادیەكیان لێ وەرگرتم ، لەو كاتەوەی مل كەچیم بەدەستەوە دا .

بەڵام كێشە نییە ، هەڵمگرن بۆ هەر جێگایەك ووریستت لێیەتی چونكە لەناخمدا ئارەزوویەك هەیە كە لەساڵەوە دوور كەومەوە .. بەڵام بۆچی ؟ نازانم ئەوە هەستێكە وبەس ، هێڵی هاتو چۆ بەرە بەرە ڕاست دەبوویەوە ، ئەچوومە هەر كۆڵانێكەوە كە دەگەیشتمە سەر شەقامەكە خۆمم دەگەیاندە كۆڵانی دووەمی بەرامبەر ولەسەر دەرنوونیش ، بەردەوامی یان كەسێك لە هاوسۆزی پێویست بوو ، لەكۆتایدا گەیشتمە سەری دووەمی كۆڵانێكی دی زانیم كە من لەبەر دەم چوڵەوانیەكی گەورەدام ، ئەمە كۆتایی ئەم شارەیە ولەدوای ئەم سنوورەوە هیچ ماڵێك نییە ... بەڵام حەزم لە بەردەوامی ڕێگاكە بوو وەك بەدەمەوە چوونێك بۆ بانگ و ووریست پێكەوە ... لە دوای كاتێكی كەم بینیمیت لەبەردەم یەكەم مەنزڵگای مەنزڵگاكانی كۆتایدا وەستاوم ... دڵیش بەتوندی لێ دەدا ... و دەمووت ... چی شتێك منی هێنایە ئەم جێگایە ... وەها باشترە بەخێرایی بگەڕێمەوە ... بەڵام ... جوڵە ... هێز ... ئازایەتی لە كوێ یە ...بەڕاستی هێزی لاشەم خیانەتی لێ كردم بەجۆرێك نەتوانم چاو بڕوانمە شوێنی ...خۆمدایە دەستی ڕووداوەكانی واقیع ... سڵاوم لە خەڵكی قەبر ستان كرد ... بەو سڵاوەی پێغەمبەر (ﷺ) لە خەڵكی قەبرستانی دەكرد ... بینیم حەزێكی ئامەزرۆ لە مندا هەیە بۆ نزیك بوونەوە و ڕۆیشتنە ناوەڕاستی گۆڕەكان .

هەموو خەوتوون ... گەورە وبچووك ... هیچ جوڵەیەك لێرەدا نییە تەنها جوڵەی بەرزبوونەوەی خۆر بۆ ئاسمان نەبێت ...

ئەویش كوتا ئەستێرەی بەشوێن ئارامگای خۆیدا دەسوڕێتەوە و پاشان ئەمیش جوڵە لە دەست دەدا ... سنگم تەنگ بوویەوە كاتێك ترسی لێ نیشت لە خۆشەویستانی ... لە ڕووداوی ترسناك ... بێ گومان هەموویان دەڕۆن ... كەس وكارم ... دایك وباوكم ... براكانم ... هاوڕێیانم ... هەموویان لەمن دوور ئەكەونەوە و بەتەنها دەمێنمەوە لە ناكارێكدا كۆتایی هات " بەتەنها دەمێنمەوە " مە بەستی چی یە ؟ ... داخۆ منیش وەكو ئەوان نیم ؟ ئایا بۆ مردن دروست نەكراوم ؟ ئایابە ئەمری لەڕووی زەویدا دەمێنمەوە ؟ گەر ئاسمان وزەوی كە لەنێو دەچن و دەتوێنەوە حاڵی من چی بێت ؟ ... هاوار بۆ نەفسم ... بەردەوام هەوڵ دەدات بمخەڵەتێنێ و بەهەڵەمدا ببات ... من پیر دەبم كەچی ئەو هەمیشە گەنج ولاوە ، بەڵكو لە بەهاری لاوێتیدایە .

هەموویانم لە بیر چوو بیرم لە نەفسی خۆم دەكردەوە كە لەوە دەچێت پێش هەموویان بمرم .. یاخود هەر ئەم ساتە بمرم و بڕۆمەوە ئەم شوێنە كە مرۆڤە لە نێوچووەكان شەو وڕۆژی تێدا بەسەر دەبات بێ ئەوەی یەكێك لە خۆشەویستانی سەردانی بكات .

كەوابێ نزیكبوونەوەیان سوودی چی بێت ؟

سەرسامی ڕووی تێكردم ... دڵم خەفەتی لێ دەتكێ ... غەمباری ناخی دەسووتاندم ... هەناسەكانم وەستا وەستا ، پەروەردگار .. تووشی چ شتێك هاتم ... قاچەكانم ئیفلیج بوون نەگەراوەتە دواوە بۆ هەڵگرتنم ، نزیك بوو بكەومە سەر زەوی گەر خۆم نەگەیەنمە سەر كێلی سەر یەكێك لەگۆڕەكان ... لە تەنیشتەوە لەسەر زەویەكە دانیشتم چیم لێ قەوماوە .

دەستم كردە خوێندنەوەی بەردی سەر گۆڕەكە ... الفاتحة ... پاشان " كل من علیها فان " ئەم جارە چەكوشەكە سەرمی پێكا ولاشەشم بەشداری ئازارەكان بوو ... چاوەكانم بەڕاست وچەپدا دەیڕوانی بۆ كەسێك فریای بكەوێت ، بەڵام كێ بێتە ئێرە بەم بەیانییە زووە و بۆ ئەم جێگە چەپ وهێمنە ... بۆ چەندین جار ئەو ئایەتەم دووبارە كردەوە ، قورئان چی بەدەروون دەكات بەوەی دەیەوێت ... لە نەفسی خۆمم پرسی هەمووی تێیدا لە نێو دەچن و پاشان ... " و یبقى وجه ربك ذوالجلال والاكرام " .

سوپاسگوزاری بۆ خوا دەمێنێ ... واتە لێرەدا كەسێك دەمێنێتەوە ... هەزار سوپاس بۆ خودا بەڕاستی ڕێگای ئازار سارێژم درێژبەوە ... هەناسەكان گەیشتنەوە شوێنە بەرزەكانی خۆیان ... هێزی جەستەم كەم كەم دەگەڕانەوە جێی خۆیان ... دەستم كردە سەر زەنشتكردنی نەفسی خۆم ... چەند من خەڵەتاوم بە كەس وكار وماڵ و كوڕ وپایەداری و دونیا ، بێ گومان ڕۆژێك بەجێی دەهێڵم ، یەكێكیان دەتوانن بمگەڕێننەوە گەر بۆ كەمترین سات بێت ... كەمترین سات .

نەفسم بەجۆشەوە گریا ومنیش چەند ئایەتێكم لە سوورەتە جیاوازەكان دەخوێندەوە و ڕای دەچڵەكاندم و وەكو هەورە تریشقە بوو لە دەروونمدا .

خەیاڵم دەكرد كە قورئانێكی پیرۆز لاپەڕەكانی لەبەر دەممدا هەڵدەداتەوە ، دەنگێكی بەهێزی پوخت لێیەوە دەر دەچێت و خوێندنەوەی " فلو لا ان كنتم مدینین ترجعونها ان كنتم صادقین " " أینما تكونوا یدرككم الموت ولو كنتم في بروج مشیدة " " أفحسبتم انما خلقناكم عبثاً و إنكم إلینا لاترجعون " " كا نفس ذائقة الموت " بەڵێ بێ گومان دەبێت هەموو دەروونێك لەهەر ڕۆژێكدا بێت كوپی مەرگ بنۆشێت .

كەوابوو حەشارگا كوێ بێت ؟ ئێستا جگە لەتۆ هیچ خۆشەویستێكم نییە ، گڕی خۆشەویستی نورانی جێگای گرتەوە دڵمی بۆت پڕ كردووە ... خۆشەویستیم بۆ لەنێو چووەكان هەڵوەڕین و ووریكردە زیندووی بەردەوام كە هیچ كات نامرێت ... یەكەمین جار هەست بەم خۆشەویستیە نامۆیە دەكەم كە دڵم بەڵكو بوونمی داگیر كردووە بەهەموو شانەكانی جەستەمەوە هەستم دەكرد كە خۆشەویستیم بۆ پەروەردگارم لافاوێكی فرمێسكی دروست كردووە و لەسەر شێوەی تنۆك دەبارێ ، هەناسەكان ڕۆیشتنە شوێنی خۆیان و دڵیش بەتوندی لێ دەدا ... پێدەچێت یارمەتی شانە لاوازەكان بكات بە بەشێكی زۆر لەخوێن بۆ ئەوەی بەرگەی ئەم حاڵەتە ناوازەیە بكات كە لەپێشتردا پێی ئاشنا نەبوو .

بیرم لە پێغەمبەری سەركردە (ﷺ) كردەوە چۆن لێدانی دڵی پیرۆزی لێ دەدا كاتێك لەبەر دەمی پەروەردگاری ڕاوەستاوە لە نوێژەكەیدا موناجاتی دەكرد و فرمێسكەكان لە چاوانیدا دادەبارێن و ڕیشی پیرۆزی تەڕدەكرد وحاڵی دڵی چۆن بوو كاتێك لە خەڵكی زیاتر دڵی نەرم بوو هەستێكی پیرۆز تەواوترین كەسیان بوو لە باوەڕدا .

بەخۆم و خۆشەویستانم بە فیدات بم ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ... خۆزگە هاوارو ناڵەكانم دەبیست كە شانسی شەفاعەتی تۆی بۆ دەبێت لای پەروەردگاری ... من بەهیوای ئەو ڕێگایەم هەست بە نەخۆشی زەوی دەكەم ... هەستامە سەرپێ وكەوتمە ڕێ ، ئەمڕۆ شتێك خەریكی كردم لە پێشتردا وەها خەریك نەكراوم ... ئەویش بیركردنەوە لە خوای پەروەردگار وڕازی بوونەكانی بوو من بەهەموو زانینێكی دڵنیایی (علم الیقین) دەزانم كە لێخۆشبوونەكانی هەمووی دەگرێتەوە لە ڕۆژی دارشتنی قورئان و گەیاندنی پەیامەكەی ... پەیمانێكم بەسەر دەروونمدا بڕیەوە كە تەنها ئەو ڕازی بكەم ، ئەو كاتە زانیم جێتشینی لە زەویدا چی مانایەك دەگەیەنێت .

بەڵێ ... ئەمڕۆ نهێنی بوونی خۆمم زانی و هەستم بەڕاچڵەكین كرد و موچڕ كەیەكی تایبەت بە هەموو لاشەمدا هات ، چ پەیام وئاینێكی ئەی ئیسلام ، چۆن پیاوان دروست دەكەیت و ...چوتیش ڕووت وڕەجاڵ دەگۆڕی بۆ پیاوان .

سوپاس بۆ خوای گەورە كە ڕێنموونی كردین بۆ ئەم ئیسلامە ، ئێمە كەی ڕێنموون دەكراین گەر خوا ڕێنموونی نەكردینایە .

لیك وەك ئەلتەرناتیڤێكی خوێنە لە دەستنیشانكردنی پزیشكیدا

و / ئارام بەرزنجی

توێژەرەوەكان لە توێژینەوەیەكی زانستیدا گەیشتونەتە ئەوەی كە ئەلتەر ناتیڤێك بدۆزنەوە بۆ خوێن بۆ ئەنجامدانی دەستنیشانكردنی پزیشكی (Midical Diagnosses) كە ئەویش بەكار هێنانی لیكە لەبری خوێن .

توێژەرەوكان ژمارەیكی زۆری پرۆتیناتیان لەناو لیكی مرۆڤدا دۆزیەوەتەوە ، ئەمەش لەو لێكۆلینەوە وتوێژینەوەیەدا بوو كە لە ١١ی نۆكتۆبەری / تشرینی یەكەمی ئەمساڵدا لە گۆڤاری (توێژینەوەكانی پرۆتینات)بلاَویان كردوە كە لەلایەن (كۆمەڵەی كیمیایی ئەمریكی) یەوە دەردەچێت كە ئەم كۆمەڵەیە بە مەزنترین كۆمەڵەی زانستی لە جیهاندا دەژمێردرێت .

وە تیمێك بە سە رۆكایەتی " دكتور : فیلیب ویلمورس " لە كۆلێژی پزیشكی ددان لە زانكۆی " ئوریغون " بۆ تەندروستی و زانستەكان هەڵسان بەم توێژینەوەیە لە شاری " بورتلاند " .

وە گرنگی ئەم دۆزینەوە نوێیە لەوەدایە كە لیك دادەنرێت بە زامنتر لە شێوازی دەستنیشانكردن لەرێگەی خوێنەوە ، وە داش دەنرێت بەشێوازێكی خێرا و كەم تێچوو، و ئەمە وجگە لەوەی كە زۆر ئاسان و سوكە لە رووی وەرگرتنیەوە .

وە توێژەرەوە كان ئەوەیان روونكردەوە كە ئەو پرۆتیناتەی كە لەخوێندا هەیە هەمان پرۆتینە كەلە لیكیشدا هەیە ئەمەش لەرێگەی ئەو دزینەوەیەوەیە كە لەرێگەی پوكەوە روودەدات ، وە ئەوەی راستی بێت ناتوانرێت شیكردنەوەكانی لیك جێگەی هەموو شیكردنەوەكانی خوێن بگرێتەوە .

هەروەها توێژەرەوان جەختیان كردوە لەسەر ئەوەی كە ئەم دۆزینەوە نوێیە یارمەتیان دەدات لە رزگار كردنی گیانی زۆرێك نەخۆش بەتایبەتی كاتێك دەستنیشان كردنەكە پێش وەخت بێت لە كەیسێكی زۆر گرنگدا وەكو لەهەندێ حاڵەتی شێرپەنجەدا .

ئەوەشیان باس كرد كە بەرێوەبەرایەتی خۆراك ودەرمان ی ئەمریكی بڕیاری داوە بە بەرهەم هێنان وبەكارهێنانی یەكەم تاقیكردنەوە ی لیك لەبری خوێن بۆ دەرخستنی ڤایرۆسی (HIV) (نقص المناعة المكتسبة) ئایدز .

سەرچاوە : ئاژانسی فرانس پرێس

سامسۆنگ یەكەم كامیرای تەلەفۆنی (هاندی مۆبایل) بە ئاستێكی چاك و بەرزەوە بەرهەم دێنێت

و / بێوار گولپی

كۆمپانیای سامسۆنگی (كۆریای باشوور)ی بۆ ئامێرە ئەلكترۆنیەكان ئەوەی راگەیاند كە هەڵساوە بە پەرەپێدانی یەكەمین ئەوەی نوێی هاندی موبایلی وێنەیی كە خاوەن چالاكی وئاست باشییەكی زۆر بەرزە لەبواری وێنەگرتنی ڤیدۆیدا .

كۆمپانیا ئەم جارەیان ریزولەیشنی (five mega pixel) لەبری ئەوانی تر كە پێشتر بەریزولەیشنی (one mega pixle) ن ، وە سامسۆنگ ناوی ئەم جۆرەیان ناوە (SCH-S250) ، و پێكهاتووە لە دوو پارچە(كامیرا و فلاش) وە تەلەفۆنێك كە بۆچەند مەبەستێك بەكار دێت .

وە سامسۆنگ ئەوەشی راگەیاند كە بەڵێنی داوە بە كۆمپانیای (asahi pentax) بە دروستكردنی ئەم جۆرە كامیرایانە كە دەبەسترێت لە تەلەفۆنەكانی (هاندی موبایل) لەجۆری (MB92) وە (١٠٠) دەقیقەی ڤیدیۆیی سەیڤ دەكات .

وە كۆمپانیا ئەوەشی روون كردوە كە ئەو وێنانەی كە پێی دەگیرێت هیچ جیاوازییەكی نییە لە باشی و چاكیدا لەگەڵ كامیرای تایبەت بە وێنەگرتن وە دەتوانرێت قەبارەی وێنە گەورەكان زیاد بكرێت بۆهەر قەبارەیەك .

وە " ل كی تی " ی سەرۆكی دامەزراوەی سامسۆنگ وتی : ئەم تەكنیكییە نوێیە پاڵ دەنێت بەكۆمپانیا كۆریەكانەوە بۆ نێو جیهانی پەیوەندیەكان و زانیاریە تەكنیكیەكان بۆ ئوتاغێكی نوێی كێبڕكێیەوە .

ئەوەی شایەنی باس بێت ئەوەیە كە كۆمپانیای سامسۆنگ بە سێیەم یەكەمین كۆمپانیا دادەنرێت لە جیهاندا لەبواری پیشەسازی تەلەفۆناتی مۆبیل.

سەرچاوە : ئاژانسی فرانس پرێس

كۆمسیۆنی ئەوروپی بانگەشەی قەدەغەكردنی جگەرە دەكات

و / ئەحمەد محمد عەلی

(ماركۆس كبریانۆ)ی لێپرساوی نوێی كۆمسیوتی ئەوروپی بۆ كاروباری تەندروستی بانگەشەی دووركەوتنەوە لە جگەر كێشان و خواردنەوەی مەی كرد وە خەڵكی هاندەدات لەسەر شوێنكەوتنی ئەو سلوكەی كە زیاتر تەندروشتیترە بۆژیانی مرۆڤەكان بۆ كەم كردنەوەی حاڵەتی ئیدمان بوون بەتایبەتی لەنێو منداڵاندا .

وە كبریانۆ لە بەردەم پەرلەمانی ئەورووپیدا گوزارستی كرد لە ئومێدو هیوای خۆی لەوەی كە گشت حكومەتەكان لەدوای پێنج ساڵی تردا لە شوێنە گشتی و دەزگا فەرمییەكاندا قەدەغەكردنی جگەرە بچەسپێنن وەك چاولێكردنێكی ئێرلەندا .

ئەوەی شایەنی باس بێت ولاَتی ئێرلەندا یەكەم دەوڵەتی جیهان بوو لە ئەم یاسایەی جێبەجێكرد لە مانگی " مارس / ئازار " ی ئەم ساڵدا لە كافتریا و یانەكانی مەی دا قەدەغەی جگەرە كێشانی كرد ، وە ئێستاش لە گشت شوێنەكانی كار كردن وشوێنە داخرا و و فەرمییەكاندا جێبەجێ دەكرێت وە سزای سەرپێچی كارانیش بریتییە لە (٣٠٠٠) یورۆ واتە بەرامبەرە بە (٣,٦٧٥) دۆلار .

هەروەها نەرویج ومالتاش قەدەغەیەكی هاوشێوەی بڕیارداوە وە سویدیش بەئومێدە لەساڵی داهاتوودا ئەم هەنگاوە بنێ .

هەروەها كبریانۆ مەترسی خۆی دەربڕی بەرامبەر بەو گەنجانەی كە رووبەڕووی مەترسی زۆرخواردنی مادە كحولیەكان و جگەرە دەبنەوە كە ئەمەش دەبێتە هۆی رووبەروبونەویان بە مەترسیەكانی قەڵەوی یەكی نائاسایی ، وە ووتی پێویستە مامەڵە لەگەڵ ئەو مەترسیانەدا لە تەمەنێكی لاوێتیاندا بكەین .

وە رێژەی قەڵەوی لەزوربەی ولاَتانی ئەورووپادا لە لەماوەی دەساڵدا لە ١٠ ٪ گەیشتوەتە ٤٠ ٪ ئەم رێژەیەش بەپێی گووتەی (كۆمەڵەی هێزی كاركردن بۆ نەهێشتنی قەڵەوی) یەوە یە وە ووتیان كە بەرزترین رێژەی قەڵەوی لە ولاَتانی یەكێتی ئەورووپادا زۆرترە وەك لە ولاَتانی ناوەراستی ئەورووپادا .

وە واش بڕیارە كە (جیفیج برنی) ی ئیرلەندی كە ئەویش هاوپشتی قەدەغەكردنی جگەرەكێشان و خواردنەوەی مادە كحولیەكانە جێگەی (كبریانۆ)ی ڤوبرسی بگرێتەوە .

سەرچاوە :
ئاژانسی فرانس پرێس + ڤدس پرێس

سروت دووساڵ لەپێش لڤینەوەیە

سروت

لەنێو ماس میدیادا یەکێك لەو گرنگترین سەرەکی یانەی کەبە خاڵێکی ئاکتیف و سەرەکی دادەنرێت بۆ بەرەو پێشەوە چونی ئەجەندای هەرکەناڵێکی ڕاگەیاندن (دەست پێش خەری بڵاو کردنەوە . سبق الصحفي) یە ئەمەش لەوەوە سەرچاوەئەگرێت کە

* خێرایی گەیاندن کە یەکێکە لەجەوهەرترین و سەرنج ڕاکێشترین بابەتەکانی هەواڵ و زانیاری بەخوێنەران وبیسەران لەم دەست پێشخەری یەدا جێ بەجێ دەبێت .

* ئەگەر هەواڵەکە بێجگە لەزانیاری وێنەشی لەخۆگرتبوو ئەوایەکێکی تر لەخاڵە سەرەکی یەکانی گەیاندن و ڕوون کردنەوە بۆ هەرهەواڵ و زانیارییەکی جێ بەجێ کردووە .

* ئەم پێشەکی یەی ووتمان دەقاو دەق ڕاماڵ ئەبێت بەسەر ئەو هەواڵە وێنەیی یەی کە لە ژمارە (٣) ی سروت دا لە مانگی " تشرینی یەکەمی ساڵی ٢٠٠٢ " دا بڵاو کرایەوە واتە پێش دووساڵ ، کە لەمانگی تشرینی یەکەمی ساڵی " ٢٠٠٤ " ی ژمارە" ٢١ ی لڤین " دا بەهەمان وێنە وهەمان ناوە ڕۆکەوە پاش دووساڵ کە گۆڤاری ناوبراوو بڵاوی کردۆتەوە ، کە وێنەکە و نوسینەکەش لەگەڵ بونی هەرجیاوازی یەکی ستراتیژی وسیستەمی لەهەر دوو گۆڤاری ناوبراودا بتوانێ بیانکات بەدوو سەرچاوە بۆخوێنەر بەڵام دواجار لەم نیشەدا دوو یەکسان ئەبێتەوە بە بە یەك چونکە لەگەڵ تێپەر بوونی ئەو زەمەنە زۆرەشدا بەسەر بڵاو بوونەوەی ئەو بابەتەدا لە گۆڤاری " سروت" دا " لڤین " نەیتوانیوە هیچ تازەگەری و نوێ گەرییەك بۆ سەر گەنجینەی زانیاریەکانی خوێنەر زیاد بکات ئەگەر نەڵێین کەمی کردۆتەوە .

ئەمە ئەو وێنەیەیە کە (سروت) پێش دووساڵ لە ژمارە (٤) یدا بە شێوەکردنی وێنەکەوە بڵاوی کردبووە ولڤینە پاش دووساڵ بڵاوی کردۆتەوە .

لە کوتایدا ئەپرسین پاش دووساڵ لەبڵاو بوونەوەی ئەو وێنە وبابەتە لە سروت دا ئەم (دەست پێشخەری !!) یەی" لڤین "بۆ ؟ ئەو پەتایەی کە ئێستا لە ڕاپرسی وڕیپۆرتاژو ڕۆژنامەوانی یەکانی کوردستاندا باسی لێ دەکرێت سەیر کردنی ڕۆژنامە وگۆڤارەکانە لەلایەن خوێنەرانەوە نەك خوێندنەوەیان ، بەمانایەکی تر لەگەڵ بەرز بوونەوەی ڕێژەی چاپ وبڵاو کردنەوەکانی دوای ڕاپەرین لە گۆرەپانی ڕۆشنبیری کوردستاندا بەڵام ڕێژەی خوێنەران لە پاشەکشێدان ، ئەکرێ لێرەوە بپرسین ئایا ئەم خاڵە تەنانەت ئەندامانی دەستەی نووسەرانی گۆڤارەکانیش دەگرێتەوە ؟ هەر بۆیە پاش ئەوەی کە (سروت) یان بەدیاری بۆ براوە هێشتا دەستەی نووسەرانی " لڤین " نەیان خوێندۆتەوە و ماوتەوە بڵێین خۆزگە لەگەڵ فراژ بوون و زۆربوونی ژمارەی لاپەڕەی زانیاری یەکان لەسەر تۆڕی ئەنتەرنێت کەڕۆژانە خۆی ئەدات لە" ٢٥٠ "هەزار لاپەڕەی نوێ وە بڵاو بوونەوەی ئامێری کۆمپیوتەر بەسەر یوسەرەکانیدا بەڕێژەی" ٨٥٠ " ملێۆن خۆزگە ژمارەی خوێنەرەکانی گۆڤار و ڕۆژنامەکان لەم سەردەمە پڕە لەگۆڕانکاری و کەڵەکە بوونی زانیاری وتەوژمی مەعریفە دا ڕولە پاشە کشێ نەبوایە .

گۆڤارێك کەخۆی بەخاوەنی سیستەمێکی مۆدرێن و جەماوەرێك دەزانێت هێندە خوێنەرەکانی بەئاست نزم بزانێ هەواڵێکی دووساڵی ڕابردووی بڵاو کراوەیان بەحسابی هەواڵی تازە پێ بفرۆشێت ، کە تەنها ئیشی ئەو لەمەدا لابردنی بەرواری بڵاو بوونەوەیەتی بەکوردی یەکەی .

لەهندستان ئافرەتان دەسوتێنرێن لە فیدیەی مێردەکانیاندا

ئالان جەمال

ئەگەر دەتەوێ ببیتە ئافرەتێکی باش و ڕووبەڕووی تووڕەبوون وزەلیلی دەستی پیاوانی خێڵەکی نەبیتەوە ئەوا لەدوای مردنی مێردەکەت خۆت بسوتێنە وە ئەگەر نا ئەوا وەی بەحاڵت ئەو وەیەی کە لە کۆمەڵگایەکدایە کە هیچ سۆز وبەزەیی تیادا نییە .

ئەم پیشەکی یەی سەرەوە یاسایەکە کە بە یاسای (ساتی) ناو دەبرێت لە وڵاتی هندستاندا دەرهەق بەئافرەتان ئەنجام دەدرێت ، ئەوە ئەوە دێنێتەوە بیرم کە لەم کارەدا چاو بەستنێك هەیە یان ستەمێکە بەرامبەر بە دین و ڕەوشت و مرۆڤایەتی بەڵام سیستەمی (ساتی) لە هندستاندا بڕانیوبەتیەوە بەسەر ئافرەتدا کە دەبێت کاتێك مێردەکەی دەمرێت ئەمیش بەشوێنیدا بڕوات و بمرێت بەڵام چۆن مردنێك مردنێك لە ڕێگەی خۆسوتاندنەوە !! ئەمەش بەپێی بیر وباوەڕی ئەو سیستەمە تاوەکو لە ژیان و مردنیدا لێ یەوە نزیك بێت هەروەها کۆمەڵگای هیندی بەوە جیا دەکرێتەوە کە فرە داب ونەریت وزمان زمان ئاینن (هەمووی دانراوەی دەستی مرۆڤەکانە) هەروەها فرە کلتور و شارستانێتین هەروەها بەسەرسوڕمانی داب ونەریتیان جیا دەکرێنەوە .

(فینود راجا) ی مامۆستای مێژوو لەزانکۆی (دەلهی) دەڵێت : وشەی (ساتی)واتی ئافرەتی داوێن پاك یان پیرۆز کە خۆی دەسوتێنێت لە پێناوی مێردەکەی یان بەپێی فەلسەفەی چینی (راجبورت) (ساتی) واتای ئافرەتی چاك کە گە یشتۆتە ئاستێك کە توانیوێتی خۆی بکاتە بەخشەرێك کە بڕوای وایە کە ئەو بەو کارەی خۆی و ئاکەکانی خێزان و کەس وکارەکەی لە ئێش وئازاری لێپرسینەوە یان بەرجەستە بوون کە ئەوەش (ڕۆحی ئەو مردووە دەگوازرێت بۆ گیان لەبەرێك یان باڵدارێك) ئەمەش بەپێی بیر وباوەڕی هیندۆسی .

وە ئەوەشی ووت کە ئافرەتانی ئەو سەردەمە مێژوویی یە ئەم کارەیان ئەنجام داوە وەك دەر بڕینێکیان لە بارەی دڵسۆزی و خۆش ویستنی مێردەکانیانەوە و پاراستنی شەرفیان لەوەی کە چەپەڵی پادشا (کاران جەوهەر) کە لەدوای مردنی مێردەکانیان لە گۆڕەپانی جەنگدا کە لەدژی سەربازەکانی جوهەر شا دەیان کرد کە هیندستانیان داگیر دەکرد وە دەوڵەتێکیان لە ولایەتی " راجستان " دامەزراند .

وە (راجا) ئەوەشی ڕاگەیاند کە هیچ بنەمایەکی دیاری کراوی سیستەمی ساتی نازانێت ، ئەوە نەبێت کە دەڵێن دەچنە پاڵ ژنی خواوەندیان (سیڤا) کە خۆی لەبەردەم کۆمەڵێك لە ئامادەبواندا سوتاند وەك دەربڕینێکی نارەزایی لەبەرامبەر باوکی(داکشا)کە داوەتێکی سازکردبوو گەورە خوداوەندەکانی بانگهێشت کردبوو وە خوداوەندی (شیڤا) ی تیادا بەدەر کردبوو ، ئەمە بووە هۆی ئەوەی کە لە دەر ئەنجامی ئەو هەڵوێستەی باوکیدا کە لەبەرامبەر مێردەکەی نواندی و سوکایەتی پێکرا و پشت گوێ خرا ئاگر بنێت بە جەستەی خۆیەوە وەك قوربانی یەك بۆ مێردەکەی !!

(راجا) درێژە دەدات بەقسەکانی و دەڵێت سیستەمی ساتی لەسەدەی یەکەم ودووەمی زاینی یەوە سەری هەڵداوە لەپاشاندا لەلایەن زۆرێك لە تایفەو تیرەو هۆزە هیندیەکانەوە ڕەت کراوەتەوە هەروەها هەموو ئەو پەراوە ئاینیانەی کە هەیانەوە پەیرەوی لێ دەکەن بەهیچ جۆرێك بەم سیستەمە رازی نی یە وە جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە مرۆڤ هەرچۆنێك بێت نابێت ژیانی خۆی لەناو بەرێت بەهۆی سوتاندنەوە لە پێناوی یەکێکی تردا . کەواتە ژیانی مرۆڤ پیرۆزە و بەهایەکی تایبەتی هەیە جا ئەو مرۆڤە نێر بێت یاخود مێ بێت ، کتێبی (ئەلفیشنۆ) هیندۆسی یە پیرۆزەکان باس لەوە دەکەن کە سیستەمی ساتی لە نێوان سەدەکانی یەکەم ودوەمی زاینی دا پەیرەو کراوە کە وەك ئەڵتەر ناتیڤێك دەنوێنرا کە ئافرەت بیگرێتەوە کە ئیتر لەپاش مردنی مێردەکەی ناتوانن ژیانێکی سەربەرز و ڕێزدارانە بۆ خۆی دەستە بەر بکات .

سەرەڕای ئەوەی کە ئەم داب و نەریتە لەلایەن هەموو نێوەندەکانەوە قێزەون وجێگەی ئیستینکار کردن بوو بەڵام هاوکات چیرۆك وبەسەرهاتی مەحابارتا ئەوەمان بۆ دەگێڕێتەوە ئافرەتێك کە ناوی (مادری) بووە کە چۆن خۆی سوتاندووە لە کەژاوەی سوتاندنی مێردەکەیدا کە ئەمەش لە سەدەی شەشەمی زاینیدا ڕوی داوە ، هەر لەدرێژەی قسەکانی (راجا) دا دەڵێت : ئەم سیستەمە لە ولایەتەکانی باکور وباشوری هیندا پەیرەو دەکرا هەروەها لەسەردەمی موغۆلەکانیشدا سەردەمی دەسەڵاتی ئەسکەندەری گەورە هەوڵێکی زۆری دا بۆ ڕیشە کێش کردنی ئەو داب و نەریتە بەڵام هەموو هەوڵ و کۆششەکانی لە بەرامبەر دەمار گیری تەرەگەریی کوێرانەی ئەو سیستەمە کە لە بیر وهزر وهۆشی ئافرەتاندا چەسپیبوو بە هەدەر چوو .

وە شێواز و سرووتی بەئەنجام گەیاندنەکەشی بەم جۆرەبوو : کاتێك ئافرەتێك مێردەکەی بمردایە تەرمەکەیان دەبردە نێو کورەیەکی ئاگرەوە وئامادە دەکرا بۆ سوتاندنی وەك لە داب ونەریتی زۆرێك لە هیندیەکاندایە کە یەکێکیان لێ دەمرێت تەرمەکەی دەسوتێنن ، جا لەو کاتەدا بە ژنەکەیان دەوت خۆت بەجوانترین شێوە برازێنەرەوە و وە جوانترین پۆشاك بپۆشە و پاشان شوێن تەرمی مێردەکەت بکەوە بەئامادەبوانی کەس وکار تا دەیانگەیاندە شوێنی جێ بەجێ کردنی مەراسیمەکە . بە ژنەکەیان دەوت لای تەرمی مێردەکەتەوە دانیشێت ودەست بکات بە واوەیلا ولاوانەوە گریان تا دەگەیشتە ڕادەیەکی وەها ئیتر بیر وهۆش وهزی نەئەما پاشان کۆمەڵێك لە پیاوان ژنەکەیان دەبەستەوە بە تەرمی پیاوەکەیەوە جۆرە مادەیەکی شلی گڕگەر یان دەکرد بەسەریاندا وگڕیان پێوە دەنان دەوەستان بەدیاریانەوە تا هەردوو لاشەکە دەبووە خۆڵە مێش .

سەرچاوە

ماڵپەری تۆڕی ئیسلامی

ڤینیسیای رۆژهەلات

نیوەی دانیشتوانی پایتەختی برۆنای تیادا نیشتەجێیە

بەڕێوەبەری نووسین

لە پایتەختی بروتای دا کە دەولەمەندترین رولاتی رۆژهەلاتی ئاسیایە چەند دێیەکی ئاوی بەیەکەوە کۆبونەتەوە ناونراوە (ڤینیسیای رۆژهەلات) .

لە شارێکدا کە ژمارەی دانیشتوانەکەی لە (٦٠) هەزار سەرنشین زیاتر نییە لە بچوکترین ولاتێکی باشووری رۆژهەلاتی ئاسیاوە لە روی دانیشتوان ورووبەریەوە ، یەکێکە لە دەولەمەندترینیان لەرووی داهاتی ناکەکانیەوە .

نیوەی دانیشتوانی (بندر سری بیگوان) تیادا دەژی ، پایتەختێکە لەشێوەی گوندێکی پەرش بوەوەو بەسەر رووی دەریاوە ، هەمووی لە کوخی دارین دروست کراوە کە بلاو بوونەتەوە بەسەر هەر دووکەناری ئەو کەنداوە بەر تەسکەی کە درێژ بوتەوە تا ناو خاکی بروتای ، ئەوی راستی‌بێت ئەم یەکە نیشتەجێیە مێژوویانە دانیشتوانی پایتەختی بروتاوی کە پتر لەماوەی ٦٠٠ سالە بەسەر ئاوەوە دەژین وە وایان بەباش زانیوە کە کە لەو ناو دەریایەدا بژین وەك لەوەی لەکەنارەکانی یدا بژین .

کاتێك دیقەتی دیمەنی ئەو دێیە ئاوییە دەدەیت دەست بەجێ توشی سەرسورمان دەبیت و دەپرسیت کە چۆن لە ولاتێکی دەولەمەندی وەك برونای کەم دانیشتوان کە لە کوخێکی لەم جۆرانە دا بژین ؟

ئەوەش چەند کوخێك نییە بەلکو دێیەکی تەواوەتییە کە نیوەی دانیشتوانی پایتەختی ولاتی تێدا دەژی بەلام لەم کاتەدا ئەو سەرسورمانە دەگۆڕێت بۆ گەشبینی و ئاوەدان کردنەوە بەتایبەتی کاتێك کە بۆت دەردەکەوێت کە ئەم گوندە ڕەنگدانەوەی حالەتی هەژاری نی یە بە ئەندازەی ئەوەی کە دەربڕینێکی شێوازێکی پاراستنی مێژوو وکلتوری ولاتە .

ئەم دێیە هەموو خزمەتگوزاریەکی تەواوەتی بۆ دەستە بەر کراوە و هەر لە تۆڕەکانی کارەبا وئاو و تەلەفون .هتد ی تێدایە وە لەنێوان مالەکاندا چەندین مزگەوت و قوتابخانە و بنکەی پۆلیس و ئاگر کوژێنەوە و فریاگوزار تەندروستی وێستگەی سوتەمەنی شێواز جوانی تێدا بونیات نراوە کە هەموویان لە بناغەیەکی دارین دروست کراون لە ناو ئاوەکەدا چەسپ و راگیر کراون .

وە حکومەت بۆ ئەوەی ئەو گومان دودلیانە بڕەوێنێتەوە سەبارەت بەوەی کە وا لێك دەدرێتەوە کە ئەو خانوانە جگە لە لانەیەکی ناچاری بۆ ئەو دانیشتوانە هیچی تر نییە جا بۆ ئەو مەبستە بۆیە حکومەت هەستاوە بە دروست کردنی چەندین کوخی تر بەشێوازێکی نوێ لەپاڵ کوخە دێرینەکاندا کە بەشێوازێکە لێکیان جیا ناکەیتەوە مەگەر بەهۆی تازەیی مادەکانیەوە بێت .

وە ئەوەی جێگەی سەرنج راکێشانە ئەوەیە کە چۆن ئەو خەلکە لە نێوان یەکتردا هاتوچۆدەکەن لەرێگەی بەلەمی بچوکەوە وە چەندین بەلەمی ترەەن کە زۆر گەورەن ناونراون پاسی ناو دەریا ، وە خەلکیش دەتوانین بلێین هەر یەکەیان خاوەنی ئوتۆمبێلی خۆیانن لە کەنارەکاندا رای دەگرن وتا کارەکانیان تەواو دەبێت دوایی پێی دەگەڕێنەوە .

وە پرسیار کراوە لە دانیشتونەکەی کە پێیان وتوون گەر خانویەکتان لە سەر وشکانی بۆ دروست بکەین ئایا ئامادەن ئەم شوێنەی خۆتان جێ بهێلن لەوەلامدا وتیان " نەخێر ئێمە هیچ کێشەیەکمان نییە تاکو شوێنی زێد وبار باپیرانمان جێبهێلین وە ئەو شیان وت کە ئەوان بەم گوزەرانەیان ژیانێکی هێمن وخۆش دەبەنە سەر ئامانەوێ لەدەستی خۆمانی بدەین .

وەئەمەش ئەوە دەر ئەخات کە خەلکەکەی زۆر چێژ لەو ژیانەی خۆیان وەردەگرن رووبەکی جوانی تری ڤینیسیای رۆژهەلات دەر دەخات .

سەرچاوە

مالپەری جەزیرە نێت

2004

پرۆشەی خەیاڵ

بیلال کەیوانی

نوێترین بەرهەمی هونەرمەندی هەست ناسك (بیلال کەیوان) بەناوی (پروشەی خەیاڵ) بۆ ساڵی 2004لەم چەند رۆژەدا ئاشنا بوو بە هۆگرانی .

ئەوەی شایانی ئاماژە پێکردنە ئەم ئەلبوومە نوێیەی هونەرمەند جیا لەهەموو ئەلبوومەکانی رابردووی تەرزێکی نوێ و ستایلێکی جیای لەخۆ گرتووە ، کەووردی و سەلیقە و بەتوانایی هونەرمەند دەردەخات .

دانەیەکی بەدیاری گەیشتە نووسینگەی گۆڤارەکەمان ، ئێمەش ئەو پەڕی دەستخۆشی و پیرۆزبایی لێدەکەین بۆ ئەم بەرهەمە نوێیە .

في هذا العدد

حقوق الانسان عندنا

رئيس التحرير

حقوق الانسان تدور في دائرة معينة في العالم بشكل عام وعندنا بشكل خاص ، فوق هذه الارض التي يعيش عليها يطبق قوانين البحر ، الاسماك الكبيرة تأكل الاسماك الصغيرة ، والحاكم والمسؤلون عندنا عندما تصيبهم المصائب عند ذلك يأخذون حقوق الانسان و عشرات المحامين والحقوقين يأتون لحمايتهم ، ينظرون الى سلوكهما الاجرامية وكأنه لاشى وان ماقاموا به من الجرائم شئ صغير ويساندون فى الداخل والخارج والقنوات الفضائية ، وآحياناً يعطون حقوقاً ليسوا أصلاً لهم ، كحقهم للأبادة الجماعية و تخريب المدن والقرى الأن هذه من الأشياء الداخلية ، والمظلمون الأفعالهم يسمونهم المتمردون عن القانون مثلما كما الآن قاموا بعض من المحاميين بالالدفاع عن أفعال الشنيعة البشعة التي أرتكبها الطاغية صدام في فترة حكمه المظلمة.

وعندنا في السنوات الماضية أسست منظمات حقوق الانسان والوزارات و المراكز آحياناً يتحدثون عن القبور الجماعية والمتشردون والانفال ، وقاموابعض الافعال حيال ذلك مثل الاتيان ببحث والتعويضات المالية للأسر أهالى الانفال والشهيد .... الخ ،لكن هل يتحقق هذا حقوق الانسان فى المجتمع ، باالعكس من هذا الجانب ١٠٪ ماحقق لحقوق الانسان فى المجتمع والجدير باالذكر ان حقوق الانسان والمراكز المسؤلة والموسسة لهذا الموضوع كثيرا ماعاجزون عن النواحى الامنية فى المجتمع لقلة سلطة ـ وأما لعدم قيامه باالواجب لانهم يردون السلطة ويستغلون سلطتهم لكسب ثرواتهم المالية للمستقبل ، واذا كان حقوق النسان يحققون في القبور الجماعية ومسئلة النازحين الخ ، فلينظر لذلك الى آهالى المدينة ومحلات المدينة ومناطقهم حتى يكون لهم المشفى والمدارس والمياه الصحية و الصرف الصحي والكيرباء والطرق لئلا يحصل عليهم حوادث إنسانية خطيرة او يومياً يزورون المراكز الحكومية أو يزورون الاسواق الحرة مع أنه لاتكون هذه الاسواق حرة بل فيها جماعة من النشادين وكذلك لكل واحد منهم يبيع سلعتهم بأسعار هواختارهه و لايكون هناك أى رقابة على هذه الاسواق الا ان نقول بأن هذه الاسواق خارجة عن دائرة حقوق الانسان ، وفى النهاية نقول هؤلاء المسؤلين اليوم الذين كانوا مناضلين يوماً كانوايعيشون في قرى و وديان و جبال كردستان مشياً مع خبز الرقاق والبرغل و يبيتون على هذه الحالة فى الكهوف، واليوم يركبون المونيكا ويأكلون الطعام الشهية وينامون في مكان المريح فليزوروا هؤلاء المسؤلون المناطق والمحلات المدينة وليسألوا عن حقوق أهالى مدينتهم .

قيم المجتمع الأمريكي

نحو فهم الآخر

رئيس التحرير

الجزء الأول

أثار طرح صموئيل هنتنغتون " تصادم الحضارات " جدلاً عريضاً على الصعيدين السياسي و الأكاديمي ، و أصبح كتابه اليوم شائع التداول لأنه اعتبر مفسراً للأحداث العالمية. و قد رد عليه الكثير من الكتاب و أثارت الردود جولة أخرى من الردود ، وليس من غرضي أن أستعرض هذا السجال العلمي بل غرضي أن أسجل نقطة منهجية أجعلها مدخلاً لما أريد أن أطرحه في هذا المقال.

إن مشكلة رئيسية في طرح هنتنغتون تكمن في الخلط بين مستويات التحليل . وذلك لأن فكرة وجود أنماط حضارية متمايزة ليست فكرة جديدة ، و النموذج الحضاري يوجه الفعل الحضاري باتجاهٍ ما و يعطيه طابعه و صبغته فيتجلى ذلك في الأدب و الفن و المعمار و غيرها . فالنموذج الإغريقي مثلاً يفترق بشكل واضح في فنونه و آداب أهله عن فنون و آداب الحضارة الصينية أو الحضارة الإسلامية وأهلها. وإنه أذا كان هذا واضحاً ومفهوماً فإنه يجب الإنتباه إلى أن مفهوم النموذج الحضاري مجرد واسع الإستيعاب و لا يمكن تصويره كمعمل للتعليب الثقافي . فالنموذج الحضاري الواحد ينتج تجليات متعددة ، فالصوفية و الفقهية القانونية مثلاً نشأتا ضمن مناخ حضاري واحد و كذلك الرواقية و النفعية كذلك نشأتا في مناخ حضاري مختلف آخر . أي أن القول بتميز النموذج الحضاري لا يمنع من وجود التنوع (المتباعد في ما بين أشكاله أحياناً) ، وإن كان هذا التنوع ذاته ينصبغ أيضاً بصباغٍ مستمد من خصوصية حضارية .

و انطلاقاً من هذه الملاحظة فإني أشير إلى ثلاثة إشكالات منهجية في طرح مفهوم تصادم الحضارات: الأولى هي الإغفال الكامل للتنوع الداخلي ضمن كل حضارة ، و الثانية تكمن في رحابة مفهوم الحضارة و شموله بحيث لا يصح معه الاهمال التام للتلاقح بين الحضارات، و الثالثة - وهو ما يهمني في هذا المقال - استخدام هذا المفهوم التحليلي لتفسير ظاهرة على مستوىً آخر . و هنا لا بد من بعض التفصيل .

إن لكل مفهوم تحليلي دائرة أو مجال يصح استخدامه فيها، و لا يصح تعميم النتائج المتعلقة بمجال ما لتشمل أموراً متعلقة بظاهرة أخرى في مجال آخر . فلو طورنا مفهوماً حول كيفية انتشار الجراثيم و تكاثرها في الدم فإنه لا يصح على الإطلاق أن أستخدم هذا المفهوم لتفسير انتشار الجراثيم في بيت المريض . و لو طورت مفهوماً لتفسير الصراعات الإثنية فلا يصح استخدامه لتفسير الخلافات الأسرية ، و لو و قعنا على بعض التشابه بين هذين المسألتين فإنه يعتبر تشابهاً عابراً لا يستقيم به التفسير العلمي وإن كان يمكن إيراد ذكر التشابه على سبيل المجاز و تقريب الفهم . وعلى هذا فإنه يصح أن يطرح مفهوم التباين الحضاري كتفسير للتوجهات الثقافية أو النمط السياسي والاقتصادي العام ، و لكن لا يصلح أن يستخدم في تفسير الفعاليات والوقائع العملية السياسية والاقتصادية الخ. ولكن يمكن تعقب أوجه التباين بين نموذجين حضاريين في أمر ما لدراسة الأبعاد التي يدخلها في حسابه كل منهما وشدة التركيز على هذا الأبعاد . وحين يلتقي نموذجان حضاريان في مسرح تاريخي واحد فالذي يحدث عملياً ليس التنافر المطلق بل التلاقح و التأثير البطيء المتبادل علاوة على التنافر .

والخلاصة أن الذي لا يصح منهجياً هو استخدام مفهوم الحضارة لتفسير صراعات سياسية أو تنافس اقتصادي (محلي أو إقليمي) مع تجاوز تحليل أفعال و تصرفات المؤسسات السياسية و الاقتصادية و الاجتماعية و أثر ذلك على إدارة الصراع ، ولا سيما إذا وصف بالحتمية . والتخالف الحضاري قد يشير إلى شهوة الصراع واستساغته أكثر من الأسباب الداعية له والموصلة إليه. و لا يخفى أن نغمة صراع الحضارات تُعجب السياسي أحياناً لأنها تعطي المبرر الأخلاقي لأفعاله الناشزة ، كما تجدر الإشارة الى أن معظم أدبيات الحركة الإسلامية تقع في هذا الفخ المنهجي فيطرحون التاريخ طرحاً مؤدلجاً مثل ما يفعل غيرهم .

و أحب في هذا المقال أن أعالج مسألة سوء التفاهم الثقافي بين الثقافة الغربية و الثقافة الإسلامية ، مع الإدراك الكامل للتنوع الشديد في كليهما ، و سأتعرض بالخصوص للثقافة الأمريكية محاولاً تشخيص قيمها كما تراها هي نفسها، و هذا ليس من باب الدعاية لمن لا يلزمه مزيد دعاية بل من مدخل منهجي يحاول أن ينظر إلى الثقافة من داخلها و يفهم أفراد القيم ضمن منظومتها من غير إقحام مسبق لمعيارية من الخارج ، و لذا فإني سوف أعمد هنا لشرح القيم الاجتماعية الأمريكية للمساعدة على فهم المنظومة الثقافية من غير محاولة التقييم أو التفنيد ، و إذا كان المسلم يشعر أن الغرب يسيء فهمه و فهم قيمه فإن ذلك مبني جزئياً على فهم الغرب لنفسه و خياله عن ذاته ، أي أن فهم التركيبة القيمية الأمريكية وكيف تنقدح في ذهن ونفس أهلها تساعد في فهم عجزهم عن فهم شعوب العالم الاخرى .

و سوف أعتمد هنا تصنيفاً للقيم الأمريكية كان قد اقترحها ويلسون عام ١٩٧٠ و الذي مازال يستخدم كمادة تدريسية ، مؤكداً رغبتي في التجرد وإثبات رأي الآخر . وأنبه ابتداء أن مدخل القيم لا يمكنه تفسير كل شيئ في حياة المجتمعات ، بل لا يمكنه تفسير أي ظاهرة بتمامها ، وجلّ ما يقدمه هو وصف التوجه العام (مثله مثل مفهوم الحضارة) وكيف يصبغ الأمور ويؤقلمها ، وبالتالي فإنه قد لا ينطبق على كل أفراد المجتمع. كما أنبه أنه كثيراً ما يكون هناك تناقضاً بين القيم التي يدعيها مجتمع ما ، وتتجلى الخصوصية الثقافية في كيفية التعامل مع هذا التناقض .

الفردية و الحرية تشتهر هذه الخصلة بأنها تميز الأمريكي و تعد صبغة أساسية في كيانه الإجتماعي و تطبعه بنفور من أي ضابط أو قيد ، و كأن صورة القارة الكبيرة التي تفسح المجال لكل فرد أن يفعل ما يشاء دون اكتراث بالآخر قد تجسدت في قيمة عليا لما يجب أن تكون عليه الأمور في أي مجال و على أي صعيد ، و يحسن تتبع انعكاسات هذه القيمة المجردة في مجالين أولهما مجال عام يتعلق بالنظر نحو دور الحكومة في الحياة العامة و الآخر مجال خاص يتعلق بالعادات الأسرية .

و معروف أن الأمريكي يراوده الكثير من الشك في الحكومة و الحاجة إليها ، ويميل إلى ضبط الأمور من غير تدخل كبير من (العم سام) ، و يشهد لذلك الميل الكبير إلى تأليف الجمعيات اللاربحية حيث يصعب أن يتخيل المرء نشاطاً أو هوايةً أو اهتماماً ليس له جمعية تضم مجموعة من المهتمين ، و لا يقتصر ذلك على الهوايات الشخصية و الإهتمامات الإجتماعية بل يتعداه إلى قضايا كبرى سياسية أو اقتصادية أو علمية حيث ترى هذه الجمعيات نفسها رديفاً ضرورياً للحد من سلطة الدولة و تدخلها في شؤون المواطنين، أما السلطة فإنها بطبيعة الحال تحاول مدَّ نفوذها و إطلاق صلاحياتها ، و لكنها تجد نفسها بحاجة إلى تلك الجمعيات اللاربحية، والذي جرى أن تركيز هذه الجمعيات على اهتمامات خاصة أورثها خبرة عالية و معرفة تقنية متقدمة لا تستطيع الحكومة الاستغناء عنها .

و انقسمت الجمعيات في علاقاتها المتبادلة مع السلطة إلى قسمين:

القسم الأول : يتعلق بالهوايات و الخدمات الإجتماعية والتي تحددت علاقتها مع الحكومة بأن تعفى من الضرائب مقابل ما تقوم به من خدمات ترفع بعض العبء عن كاهل الحكومة أو تبرر عدم اكتراث الدولة بالنهوض بهذه الخدمات ، وقد ساهمت هذه الجمعيات في استيعاب المشاعر الإنسانية - دينية أو علمانية - فتأسست منظمات خيرية لمساعدة الفقراء والمنكوبين في فترة الوهدة الاقتصادية الكبرى مثل منظمة (جيش الخلاص Salvation Army) ، أو مؤسسات ترفيهية رياضية مثل المؤسسة الشهيرة (YMCA) بقصد تخفيف وحشة المدينة على المهاجرين من القرى و من خارج أمريكا، ويمكن أن ننظر إلى هذه الجهود على أنها نوع من المأسسة للأبعاد الخلقية بحيث يتوقع من الحكومة أن تتحرك وفق الأبعاد المصلحية البحتة مقابل تخصص الجمعيات بتقديم "خدمات" أخلاقية . و قد تطالب هذه الجمعيات الحكومة ببعض الاصلاحات بين الحين والآخر، ولكن معظمها لا يشكل تحدياً خطيراً على الحكومة باستثناء التي تتبنى فلسفات اجتماعية مغايرة، ويذكر هنا أنه ساهم وجود هذه الجمعيات في ترسيخ الفنوية الأخلاقية في أمريكا ، فلم يعد هناك مصدرا واحدا يمثل الضمير الجماعي . و أما القسم الآخر من الجمعيات اللاربحية هو المؤسسات المهنية التي تهتم بالمسائل الفنية والتي شكلت علاقة مختلفة مع الحكومة. وذلك أنها لم تحظ بالإعفاء الضريبي فقط بل أصبحت تمول بالمنح و الأعطيات من الدولة للقيام بالبحوث و الدراسات . و يدخل تحت هذا القسم عدد كبير من الجمعيات العلمية في الطب و الهندسة و البيئة و الفيزياء و كثير من جمعيات الدراسات السياسية و الإقتصادية و التي أصبحت تعدّ خزانات فكرية (think tank) .

والخلاصة أنه قد تطورت العلاقة بين هذه الجمعيات و بين السلطة إلى علاقة تناغم و دعم متبادل انعكست على المستوى الفردي في تأكيد شعور الفرد و ممارسته لحرية الحركة في جو يتيح له أن يتبنى الفكرة التي تحلو له و أن يدافع عنها و أن يفسح لها مجال للوجود و التعبير على المستوى العام مهما كانت خصوصيتها . وعلى المستوى المجتمعي فإنه أصبحت الحكومة ذاتها تعتمد على هذه الجمعيات لتطوير حلول لمشاكل تواجهها ، ويعدّ هذا الأمر من أهم مصادر المعقولية في تنظيم الحياة الأمريكية والذي أعطى تصريف مجرى الحياة مرونة غريبة . وأضرب مثالاً أن المنظمة اللاربحية نادي السيارات الأمريكي المشهور بالـAAA(ومهمته الرئيسية تقديم خدمات معلوماتية وعملية للمسافرين، والتي تضمنت فيما بعد توفير تأمين ضد الحوادث) له صلاحية تجديد لوحات السيارات والتي تتولاها أصلاً مؤسسة حكومية. و مثل هذا التماهي بين القطاع المدني والحكومي غريب من نوعه في الدولة الحديثة ، و ربما تتفرد فيه أمريكا .

هل تتحول إلى تدخل دولي في السودان؟

دارفور... الأزمة الإنسانية

المحامي : طه سينه صلاح

خلفية

ظل إقليم دارفور الذي يسلط عليه الأضواء حاليا على مدى ثلاث عقود يعيش أوضاعا مضطربة ولم يعرف الاستقرار المنى والسياسي والاقتصادي والاجتماعي بسبب ظواهر طبيعية وأمنية وسياسية فقد عانت المنطقة من فترات جفاف وتصحر قادت إلى ثلاثة مجاعات كبيرة عام ١٩٧٣ وعام ١٩٨٥ وعام ١٩٩٢.

وأدى شح الأمطار في شمال الإقليم ووسطه إلى نزوح أعداد كبيرة من السكان جنوبا إلى مناطق السافنا المدارية حول جبل مرة والمناطق الحدودية مع أفريقيا الوسطى وتشاد كما أدت إلى نفوق أعداد كبيرة من الماشية وظهور حالات فقر وسط القبائل الرعوية خاصة رعاة الإبل والأبقار في شمال وغرب المنطقة بسبب تمدد التصحر جنوب حيث ظل يتمدد سنويا بمعدل ثلاث كيلومترا حتى باتت جميع مناطق شمال ووسط دارفور صحراوية جراء وشبه صحراوية بسبب عامل الطبيعة.

كما أدى الصراع التشادي، والصراع الليبي التشادي في الإقليم خلال الثمانيات وبداية التسعينات إلى انتشار السلاح والجماعات المسلحة وبالتالي قاد إلى ظاهرة النهب المسلح التي استفحلت بالمنطقة متزامنة مع ظاهرة الجفاف والتصحر وراح ضحيتها أكثر من ١٥ ألف مواطن من بينهم ٣٥٠٠ شرطي.

وقد أثرت الهجرات التشادية إلى دارفور بسبب تدهور الأوضاع في تشاد والجفاف والتصحر أمنيا بشكل كبير على الأوضاع في الإقليم خاصة في تطور أحداث النهب المسلح وانتشار السلاح وأصبحت كل الماشية السودانية المنهوبة تتجه برا إلى تشاد واشتركت في عمليات النهب عسكريون سابقون من الجيش التشادي وأفرادا من القبائل العربية وقبيلة الزغاوة من تشاد والسودان.

وقد استوطن أكثر من ثلاثة ملايين تشادي السودان نصفهم بدارفور خاصة في المناطق الحدودية الجنوبية الغربية والشرقية منذ جنوب دارفور علما بان هناك أكثر من ٥٠ قبيلة مشتركة بين السودان وتشاد وأصبح العنصري التشادي سواء من القبائل الأفريقية مثل الزغاوة أو العربية القاسم المشترك في التدهور المنى بدارفور على مدي السنوات الماضية وحتى الآن.

ولعبت حرب الجنوب وتطورات الأوضاع في إثيوبيا دورا مهما في تأجيج الوضع الأمنى بدارفور وقد استفادت القبائل المختلفة من توفر السلاح الذي يتم تهريبه إلى المنطقة واستفادت القبائل أيضا من سياسة التجييش التي قننتها الحكومة السودانية عبر التدريب في الدفاع الشعبي لمواجهة الحرب في الجنوب وتدرب العديد من أبناء القبائل على السلاح بطريقة رسمية واستفادوا منه لحماية قبائلهم في مواجهة القبائل الأخرى.

وكانت دارفور والتي تبلغ مساحتها نصف مليون كيلومتر مربع وتعادل مساحة ثلاث دول أوروبية هي فرنسا وهولندا والبرتغال وتعادل ٢٠٪ من مساحة السودان تتميز بالتجانس والتعايش السلمي بين مختلف قبائلها وأجناسها ويتم حل المشاكل القبلية عبر الإدارة الأهلية التي كانت لها القوة والسلطة قبل حلها وتسييسها من قبل السلطة ويبلغ تعداد سكان الإقليم ٦ر٦ مليون نسمة أي ٢٢٪ من سكان السودان ويساهم في الدخل القومي بأكثر من ٢٥٪ خاصة صادرات الثروة الحيوانية والحبوب الزيتية.

وتعيش في دارفور أكثر من ١٠٠ قبيلة رئيسية من أشهرها الفور التي سميت المنطقة بها وهناك قبائل أخري عديدة منها الرزيقات وهى قبيلة عربية والتي تنقسم إلى رزيقات بقارة وتعيش في جنوب الإقليم منطقة الضعين ورزيقات "أبالة " رعاة الإبل وهذا الفرع الذي ينسب إليه" الجنجويد" ومن القبائل أيضا الزغاوة والتنجر والميدوب والزيادية والبرتى والمساليت والتامة والفلاتة والقمر والمعاليا والبني هلبة والتعايشة والسلامات وتتداخل جميع القبائل وتتزاوج مع بعضها البعض.

صراع المكونات

وأغلب قبائل دارفور مشتركة مع تشاد وليبيا وجمهورية وسط أفريقيا وقد أدت ظاهرة الجفاف والتصحر إلى هجرات جماعية للقبائل المختلفة من الشمال إلى الجنوب أو المدن الرئيسية ومن أهم القبائل التي هاجرت للجنوب الزغاوة وهي قبيلة تمارس الرعي وبعد استقرار أفرادها جنوبا مارسوا الزراعة والتجارة وأصبحت أغنى قبيلة بدارفور والسودان وتوزع أبناء الزغاوة والذين استفادوا من الهجرة إلى ليبيا خلال الثمانيات والسبعينات في جميع أنحاء السودان يمارسون مهنة التجارة. والمعروف أن كل قبائل دارفور تملك أراضي خاصة بها حتى القبائل العربية الرعوية ولذلك سميت بعض المناطق في دارفور بأسماء القبائل مثل دار الزغاوة. دار الميدوب دار الرزيقات وغيرها وتسمي الأراضي الخاصة بالقبائل من رعاة الإبل ب" الدمر" حيث يستقرون فيها خلال فترة الصيف.

وأدت الهجرات بسبب الجفاف والتصحر والبحث عن مراع وارض زراعية خصبة جديدة إلى احتكاك مع القبائل المحلية ودخلت القبائل في صراعات محلية وشملت الصراعات بين القبائل العربية في ما بينها مثلما حدث بين قبيلتي البنى هلبة والمهرية في منطقة عد الفرسان عام١٩٨٤، والصراع بين القمر والفلاتة عام١٩٨٧.

بيد أن هذه الصراعات القبلية تطورت بتحالف بعض القبائل العربية ضد الفور في مناطق جبل مرة ووادي صالح بعد الانفلات الأمنى عام ١٩٨٦م حيث انتظمت هذه القبائل فيما سمى ب (التجمع العربي) والذي انشأ في بداية الثمانيات عندما كان احمد إبراهيم دريج وهو من الفور يتولى منصب حاكم الإقليم ليكون كيانا سياسيا سريا هدفه السيطرة على جميع أراضى دارفور وطرد جميع القبائل غير العربية من المنطقة، ونتج عن هذا الكيان تنظيم سرى أخر عرف بتنظيم (قريش) وهدفه تجميع القبائل العربية بدارفور وكردفان وفق برنامج ممرحل لحكم السودان ومنافسة قبائل الشمال التي استأثرت بالحكم منذ الاستقلال.

وفى مواجهة التجمع العربي والذي كان يجد الدعم من السلطات الرسمية في الخرطوم إبان حكومة الصادق المهدي حاول الفور إحياء حركة "سونى" التي تأسست كمنظمة عسكرية سرية عام ١٩٦٥م وكذراع لنهضة دارفور التي كانت تضم جميع مثقفي المنطقة بالخرطوم بيد أن الفور فشلوا في إحياء التنظيم بسبب عدم خبرتهم العسكرية وتضييق القبائل العربية والحكومة لهم.

مشكلة دارفور أو الأزمة الإنسانية التي تبارت الدول والمنظمات علي إظهارها خلال الفترة الأخيرة باعتبارها أسوأ كارثة إنسانية يشهدها العالم خلال الفترة الأخيرة لم تكن وليدة اليوم ولم تكن أيضا وليدة الإحداث الطارئة في السنوات الأخيرة وإنما هي حصيلة لنزاعات وتراكمات ورواسب ساهمت فيها الأوضاع السياسية والنخبة الحاكمة في السودان منذ الاستقلال.

وظلت هذه الأزمة مكتومة ولم تسلط عليها الأضواء رغم تحذير بعض المراقبين من أن هناك نارا تحت الرماد قد تشتعل في أي لحظة، خاصة أن المنطقة لم تشهد وجود مشاريع تنموية وحتى المشاريع التي أنشأت مثل مشروع غرب السافنا ومشروع تنمية جبل مرة ومشروع أبحاث غزالة جاوزت لتحسين الماشية بالضعين قد تم تصفيتها كما تعانى المنطقة من الفاقد التربوي الكبير للتلاميذ بسبب نقص المدارس وانتشار السلاح وتفشي الجهل وتدنى الخدمات الصحية حيث لا يوجد بها إلا ثلاث مستشفيات كبيرة في نيالا أو الفاشر والجنينة وحتى هذه المستشفيات تعانى من نقص الأطباء. وقد سببت التنمية غير المتوازنة وتدنى البنيات التحتية بدارفور إلى هجرة أعداد كبيرة من أبناء الإقليم للعمل في وسط السودان في المشاريع الزراعية.

وقد ساهمت كل هذه العوامل في استفحال الأمر والذي تحول من غبن محلي ونزوح داخلي إلي تمرد مسلح ضد الحكومة له أهداف سياسية وارتباطات خارجية وقد ساعدت ذلك سياسات الحكومة المركزية في الخرطوم والتي ظلت تنظر إلى دارفور بأنها منطقة مرشحة للتمرد بعد ثورة داود بولاد القيادي في الجبهة الإسلامية القومية والذي انضم للحركة الشعبية لتحرير السودان بقيادة جون قرنق في بداية التسعينات بسبب موقف قادة الجبهة من الصراع القبلي بين قبيلته الفور وبعض المجموعات العربية. وقاد مجموعة من مقاتلي الحركة في نوفمبر/تشرين الثاني عام ١٩٩١ بهدف السيطرة على منطقة جبل مرة لإعلان انضمام الفور للتمرد.

. إلا أن الحكومة استنفرت جميع القبائل وخاصة العربية التي استطاعت القضاء على قواته وألقي القبض عليه واعدم رميا بالرصاص بمحاكمة إيجازية سريعة وسرية.

وبعد مقتل بولاد بدأ الفور في وضع الترتيبات اللازمة لإنشاء كيان عسكري بدلا من المليشيات غير المنظمة وأجروا اتصالات مع الحركة الشعبية لتحرير السودان بزعامة جون قرنق كما أجروا اتصالات مع قياداتهم السياسية في الخارج وعلى رأسهم أحمد إبراهيم دريج حاكم إقليم دارفور السابق ورئيس الحزب الفيدرالي

الشرارة الأولى للنزاع الأخير

يري العديد من أبناء دارفور أن الشرارة لهذا النزاع الأخير قد انطلقت عام ١٩٨٦ في عهد حكومة رئيس الوزراء السابق الصادق المهدي حينما تجمعت بعض القبائل العربية تحت مسمي التجمع العربي بدعم من حزب الأمة في مواجهة قبيلة الفور التي يدعمها الحزب الاتحادي الديمقراطي الشريك في الائتلاف الحكومي.

وقد ظهر هذا الصراع في الحرب الأهلية بين الفور وبعض القبائل العربية في مناطق جبل مرة وجنوب وغرب دارفور والتي راح ضحيتها أكثر من ١٥ ألف مواطن وبلغت خسائرها أكثر من ٢٠ مليون دولار. وقد استطاعت حكومة الإنقاذ إجبار الطرفين للتوصل إلي اتفاقية صلح قبلي هش في أيامها الأولي إلا أن الصراعات القبلية تواصلت بعد عام ١٩٩٢ في مختلف مناطق دارفور الشمالية والغربية بين القبائل العربية والأفريقية خاصة قبائل الفور والمساليت والزغاوة.

ولعبت العوامل السياسية دورا مهما في إذكاء هذه الصراعات التي كانت في الأساس صراعا حول المرعي والماء وساهمت الحكومة المركزية في تأجيجها بعد تطبيق سياسة تقسيم الولايات بإنشاء إدارات أهلية جديدة للقبائل الرعوية في أراضي القبائل المستقرة علما بأن أغلب هذه القبائل وافدة من تشاد وألغت الحكومة بمقتضى ذلك الإدارات الأهلية القديمة.

ونتيجة لذلك اندلع الصراع المسلح بين قبيلة المساليت الأفريقية وبعض القبائل العربية، وشهدت المنطقة نتيجة لهذه التحولات إحراقا للقرى وتشريدا للمواطنين.

بيد أن الصراع لم يتطور إلي صراع سياسي عسكري وتمرد مسلح إلا بعد قيام مجموعة مسلحة من أبناء الفور الذين تحالفوا مع الزغاوة باحتلال مدينة قولو عاصمة محافظة جبل مرة بغرب دارفور في ١٩ يوليو/تموز ٢٠٠٢م حيث تم لأول مرة إعلان الحركة المسلحة وتوزيع منشورات سياسية باسم جيش تحرير دارفور وحدد أهداف الحركة الجديدة في تحرير الإقليم من سيطرة الشماليين بحجة مساهمتهم في تردي الخدمات وتهميش المنطقة.

وفي عام ٢٠٠٣ تحولت دارفور إلي منطقة عمليات عسكرية تماما لمواجهة التحالف الجديد خاصة وان الحكومة بدأت في التنبه لخطورة الادعاءات التي بدأت تنتشر من أن مسلحي الزغاوة يسعون لإقامة "دولة الزغاوة الكبرى" والتي تضم دارفور وتشاد وأجزاء من ليبيا والنيجر.

وقد استناد التجمع العربي من هذا الادعاء في التقرب من الحكومة والتنسيق معها لمواجهة التهديد الأمنى الجديد وقد تزامن ذلك مع انضمام أعداد كبيرة من أبناء الزغاوة من الإسلاميين إلى الحركة المسلحة والتي غيرت اسمها إلى "حركة تحرير السودان" وإلى حركة العدالة والمساواة والتي أسسها القيادي الإسلامي السابق الدكتور خليل إبراهيم.

الصادق المهدي

وأصبحت للحركتين قوات منظمة حيث تملك الحركة الشعبية أكثر من ١٦ ألف جندي فيما تملك حركة العدالة حوالي ٩ آلاف كما أصبح لهما برنامج وخطاب سياسي يطالب بتحقيق المساواة في السلطة والثروة لجميع أبناء المناطق المهمشة في السودان.

الاستنفار الشعبي والتنسيق بين الحكومة وبعض القبائل العربية بشمال وغرب دارفور والتي لها نفوذ على مستوى الحكومة المركزية بالخرطوم لم يتم بصورة واضحة إلا بعد أحداث الفاشر في أبريل/نيسان ٢٠٠٣ عندما استطاع المتمردون تدمير ٦ طائرات عسكرية في مطار المدينة واختطاف قائد عسكري برتبة لواء..

وأدت هذه الأحداث إلي لفت انتباه العالم والرأي العام المحلي داخل السودان الذي ربما لم يسمع من قبل بالتمرد المسلح. رغم أن المتمردين كانوا قد سيطروا على مناطق جبل مرة وأجزاء واسعة من مناطق الزغاوة في شمال الإقليم على الحدود الشمالية الغربية مع تشاد وليبيا وأدت العملية محليا إلي عدة نتائج سلبية حيث أوقفت الحكومة المفاوضات التي كان يجريها والي شمال دارفور الفريق إبراهيم سليمان لحل القضية سلميا بالاستجابة للمطالب الشعبية.

وبدأت الحكومة في التعبئة لسحق التمرد عسكريا واستنفرت القبائل المختلفة لمواجهة تطورات الأحداث والتي كانت تصفها قبل ذلك بعمليات قطاع الطرق والنهب واستفادت من مليشيات القبائل العربية في منطقة جبل مرة والتي كانت تقاتل الفور والزغاوة تحت اسم " الجنجويد". واعترفت بها رسميا -حسب ما تقول المعارضة في دارفور- كقوات دفاع شعبي يتم معاملتها كقوات نظامية كما استفادت من الوجود المسلح لبعض العناصر الأجنبية التي دخلت السودان عبر الحدود مع ليبيا ووصلت إلى مناطق وادي صالح بغرب دارفور وأغلبها من العناصر العربية التي كانت تستهدف تشاد في الأساس.

وتكاثفت القبائل العربية بشمال وغرب دارفور بعد أن وفرت لها الحكومة السلاح والأموال -حسب مصادر المعارضة- وظهرت ما يعرف بمليشيات الجنجويد والتي تحولت من مجموعة صغيرة كانت تحارب في مناطق جبل مرة للاستحواذ علي نفوذ محلي إلي مليشيات منظمة ومدربة تحت سيطرة الجيش السوداني تملك أسلحة حديثة وانتشرت في كل مناطق الإقليم الشمالي والغربي. ولجوء الحكومة لمليشيات "الجنجويد" كذراع عسكري للقتال في دارفور تم لعدة اعتبارات منها انه لا يمكنها استنفار الدفاع الشعبي لاعتبار ديني حيث أن الدفاع الشعبي هدفها جهادي والحرب في الجنوب وان وقد تحولت مليشيات الجنجويد من أداة لقتال المتمردين إلي أداة هدم ضد المواطنين العزل واستغلت الأوضاع لصالحها وقد ترتب علي عملياتها الوضع المأساوي الذي تعيشه دارفور حاليا والتي لم تعرفه عبر تاريخها الطويل حيث لأول مرة يهاجر السودانيون إلى تشاد بدلا من استقبال السودان للاجئين التشاديين كما هو معروف عادة.

وقد وجهت الحكومة والجنجويد عملياتهما -كما تقول المعارضة- ضد المواطنين المدنيين

وتسببت هذه العمليات في نزوح أكثر من مليون مواطن من قراهم منهم حوالي ٢٠٠ ألف هربوا إلي تشاد وتأثر أكثر من مليونين آخرين وقتل أكثر من ٥٠ ألف مواطن وتم حرق أكثر من ٣٠٠٠ قرية ومدينة في ولايات دارفور الثلاث ومن أشهرها قرى كورما وطويلة القريبتان من الفاشر كما تسببت في خلخلة مجتمع دارفور المتماسك والمتسامح وانتشرالسلاح وسط القبائل التي سعت لحماية أفرادها وتسببت عمليات الجنجويد العشوائية في جعل جميع سكان دارفور من القبائل غير المتورطة معها رصيدا لصالح المتمردين وبالتالي هدفا للغارات الجوية من الطيران العسكري الحكومي والجنجويدوسحبت الحكومة تواجدها العسكري خارج المدن الرئيسية بدارفور مما منح الجنجويد والمتمردين فرصة لاستهداف الآمنين.

وقد مارس المتمردون أيضا عمليات البطش والتعذيب ضد المواطنين المعارضين لهم من هذه القبائل الأفريقية وشكل المتمردون محاكم إجازية لمحاكمة المواطنين وفرضوا ضرائب وإتاوات عليهم واختطفوا زعماء القبائل وموظفين حكوميين وسيارات المواطنين وبذلك أصبح مواطنو الفري في دارفور هدفا لعمليات الجنجويد والمتمردين معا.

وعلى الرغم من محاولات الحكومة إنكار علاقاتها بالجنجويد إلا أن كل القرائن -حسب أوساط المعارضة- تدل على وجود هذه العلاقة والتنسيق بل أن الجنجويد في نظر مواطني دارفور الوليد الشرعي لحكومة الإنقاذ والتي استفادت من حرب قبلية بسيطة كان يمكن حلها إلى إنشاء كيان عسكري أدى إلى خلخلة النسيج الاجتماعي لسكان دارفور ورغم أن الجنجويد يتكون في الغالب من القبائل العربية إلا أن القبائل العربية الكبرى بجنوب دارفور مثل الرزيقات والبنى هلبة والهبانية والتعايشة والمعاليا لم تشارك فيها حيث أن اغلب المشاركين من القبائل العربية بشمال وغرب دارفور من رعاة الإبل والذين فقدوا مواشيهم بسبب الجفاف والتصحر وانضمت إليهم المجموعات المهاجرة من تشاد والتي لها أطماع استيطانية في دارفور بسبب فقدانها أراضيها في تشاد ولا يمكن بأي حال من الأحوال اعتبار الصراع في دارفور وعمليات الجنجويد صراعا بين الرعاة والمزارعين بسبب شح الموارد الطبيعية لعامل الجفاف والتصحر لأن هذه العمليات وإن كانت تتم برعاية الحكومة إلا أن لها أهداف خفية تتمثل في طرد القبائل الأفريقية المستقرة من أراضيها وسلبها مواشيها وممتلكاتها ورغم إصرار الحكومة على نفى ذلك إلا أن الدلائل تدحض ذلك حيث أنه يصعب تصنيف القبائل طبقا لادعاءات الحكومة من حيث الرعاة والمزارعون.

ذلك أن الزغاوة التي تقاتلها الحكومة ومليشيات الجنجويد، قبيلة رعوية ولا تمارس الزراعة إلا في حدود ضيقة وهى أغنى قبيلة من حيث تربية الإبل والضأن على مستوى دارفور. كما أن قبيلة الميدوب أيضا تعد من القبائل الرعوية ودخلت في صراع مع الجنجويد والحكومة فيما لا تملك

بعض القبائل العربية التي انضممت للجنجويد أي أنواع من الماشية بل حرفتها الأساسية هي الزراعة ولها أراض ومستقرة فيها منذ القدم.

وأصبحت دارفور بسبب التمرد وعمليات الجنجويد منطقة طاردة للسكان وقد تركت هذه العمليات أوضاعا سلبية على الوضع الاقتصادي وهجر المواطنون المدن ومن أشهرها مدينة مليط التجارية الحدودية مع ليبيا والتي أصبحت تعاني أوضاعا مأساوية بسبب إغلاق الطريق البري فهاجر أغلب سكانها للخرطوم وجنوب دارفور.

وهناك اتهامات موجهة ضد الحكومة بعدم الجدية في القضايا المتعلقة بالمنطقة خاصة وأنها لم تنفذ في السابق مقررات وتوصيات أكثر من ١٥ مؤتمرا أمنيا وقبليا ناقشت وأوصت بمعالجة قضايا دارفور. ويري البعض أن تكليف الشرطة للقيام بمهام نزع أسلحة الجنجويد محاولة للتهرب من الواقع باعتبار الشرطة كانت قد فشلت في السابق في التعامل مع قضية النهب المسلح فكيف لها أن تتعامل مع مليشيات عسكرية مدربة تملك سلاحا أقوي من سلاحها؟

ويرى العديد من أبناء دارفور أن ما يجري في المنطقة حاليا يمثل نتاجا طبيعيا لسياسة الشمال تجاه الغرب الكبير "دارفور وكردفان" وهى سياسة تقوم على عدم الاستقرار في المنطقة بجعل القبائل المختلفة تقاتل بعضها بعضا حتى لا يتحد سكان المنطقة والذين يبلغ عددهم أكثر من نصف عدد سكان السودان الشمالي إذا تم استثناء الشرق والجنوب وجنوب النيل الأزرق. ويرى هؤلاء أن الإنقاذ بدأت في تنفيذ هذه السياسة بعدما وقف أبناء غرب السودان مع الشفيع أحمد محمد الأمين العام الأسبق للمؤتمر الوطني الذي ترشح ضد الدكتور غازي صلاح الدين عام ١٩٩٦ لتولى منصب الأمانة فيما وقف جميع أبناء الشمال والوسط معه وكان هذا بداية الشرارة في بروز عدم الثقة من جديد بين أبناء الغرب وخاصة أبناء دارفور وأبناء الشمال والوسط حيث بدأت الحكومة في محاربتهم اقتصاديا وبدا الحديث يدور عن سيطرة أبناء الغرب وخاصة الزغاوة اقتصاديا على السودان من خلال سيطرتهم على أشهر سوق شعبي في العاصمة السودانية " سوق ليبيا" بأم درمان.

أيضا هناك آراء أخرى تقول أن حكومة الإنقاذ تريد من عملياتها هذه معاقبة الدار فوريين بسبب موقفهم من الجبهة الإسلامية القومية عام ١٩٨٥ عندما كانت تعول عليهم كثيرا في الانتخابات البرلمانية ووضعت كل ثقلها في دارفور إلا أنها لم تتحصل سوى على نائبين من بين ٣٨ نائبا تحصل عليه حزب الأمة بقيادة الصادق المهدي وحتى النائبان انشقا عليها وانضما للحزب الاتحادي الديمقراطي بقيادة محمد عثمان الميرغني ويعزز هذا الموقف انشقاق يحيى داود بولاد والذي كان رئيسا للجبهة بجنوب دارفور وانضمامه للحركة الشعبية لتحرير السودان.

ويشكو العديد من مواطني غرب السودان عموما ودارفور على وجه الخصوص من تعرضهم للتمييز السلبي من سكان وسط وشمال السودان وذلك رغم اشتراكهم في الإسلام كما أن هناك توتر في العلاقات وعدم ثقة بين الطرفين بسبب مظاهرا لتعالى العرقي والثقافي حيث أن اغلب سكان الشمال والوسط ينظرون بالدونية لسكان الغرب وسكان دارفور على وجه الخصوص.

وتقليديا يعد إقليم دارفور مواليا لحزب الأمة وذلك لانتماء الغالبية من أهله لطائفة الأنصار التي تقودها أسرة المهدي. وقد كان الإقليم يمثل منطقة مغلقة لنفوذ ذلك الحزب حتى الآن رغم محاولات اختراقه من القوى الحديثة المحلية والأحزاب العقائدية خاصة الجبهة الإسلامية القومية التي ركزت في دعايتها على إهمال الحكومات المركزية وقيادة حزب الأمة لقضايا تطوير الإقليم ونجحت الحركة الإسلامية في تحقيق اختراقات واضحة خاصة وسط الشباب والمتعلمين من خريجي الجامعات حيث يلاحظ أن اغلب رؤساء الاتحادات الطلابية بالجامعات على مدى السنوات من دارفور ولكن انشقاق الحركة الإسلامية السودانية إلى فريقين بقيادة الدكتور حسن الترابي والفريق عمر البشير اثر تأثيرا كبيرا على أبناء دارفور حيث انضم اغلبهم إلى الترابي واستغلت الحكومة ذلك واتهمت المتمردين خاصة حركة العدالة والمساواة بأنها موالية للمؤتمر الشعبي الذي أسسه الترابي بعد الانشقاق واتهم الشعبي بدعم المتمردين وحتى أن إعادة اعتقال الدكتور الترابي مؤخرا جاء في إطار هذه الاتهامات.

ماذا بعد ؟

ونتيجة لتطورات الأوضاع وتناقضهما بعد لجوء أكثر من ٢٠٠ ألف سوداني إلى تشاد اضطرت الحكومة تحت الضغط العالمي خاصة من جانب الولايات المتحدة والدول الغربية إلى الاعتراف بحجم المشكلة وطالبت المجتمع الدولي بتقديم الدعم الإغاثي للاجئين والنازحين ولكنها لم تعترف بأسباب نزوحهم وأصبحت دارفور محط أنظار العالم حيث زارها أكثر من ١١ وفدا دوليا خلال فترة قصيرة

المصادر

موقع القناة CNN الفضائية الأمريكية

موقع الصليب و الهلال الأحمر الدولي

موقع منظمة العفو الدولية

موقع حركة الشعبية لتحرير جنوب السودان

موقع الجزيرة نت .

من أجل مفهوم عالمي لحقوق الإنسان

د. مازن هاشم

يكثر الكلام اليوم عن مسألة حقوق الإنسان. وأصبحت هذه المسألة مطلبا تردده أفواه الناس في الشرق والغرب ناظرة إليه على إنه المخلص الذي يجلب للناس السعادة التامة وبه يحصل الرقي والتقدم واستحقاق الاحترام في المجتمع الدولي. ولكن مصطلح حقوق الإنسان كما هو مطروح اليوم يمثل اختصاراً للعديد من المفاهيم التي تغطي مساحات مختلفة من أنشطة الإنسان إلى درجة أنه يكاد يفقد هذا المفهوم أي مغزى ويتحول إلى كيس مفاهيمي يحشى فيه كل شيء.

و تكمن المفارقة في أن المفهوم العام لحقوق الإنسان قد اكتسب شرعية عالمية ربما أكثر من أي مفهوم حديث آخر ، و لكن يقف استخدامه السياسي حجاباً دون الاتفاق على مضمونه. أو بعبارة أخرى ربما يصح القول بأن مفهوم حقوق الإنسان يزداد اتساعا في الوقت الذي ينقص عمقا، الأمر الذي يبعده عمليا عن إمكان التطبيق، وتتراجع صلاحيته كمفهوم بنّاء و يتحول إلى شعار إيديولوجي للمجتمع المعاصر.

ورغم أن الحداثة الغربية تحاول احتكار ملكيتها لهذا المفهوم، فإنه لا يصعب إطلاق شعار حقوق الإنسان وجلب الاستشهادات التاريخية القديمة عليه من المبادئ الدينية والفلسفات العقلية. وبالطبع فإنه يمكن مناقشة مفهوم حقوق الإنسان على مستوى فلسفي يربطه بتصور الإنسان الفرد نحو غاية الخلق وتصوره نحو طبيعة الإنسان والكون من حوله وعلاقة الفرد مع نفسه. ولكن إعطاء هذا المفهوم المكانة الأخلاقية أمر ومحاولة إرساء أبعاده العملية أمر آخر. وسأركز على السياق الاجتماعي لهذا المفهوم أكثر من سياقه الفكري المجرد.

فماذا نعني بكلمة حقوق الإنسان. هل هي غياب الاستبداد والقمع والتسلط، أم هي غياب التفاوت الجائح وضمان الحاجات الأساسية، أم هي التمكين من حرية الكلمة

وحرية الفكرة، أم هي حق السفر والتنقل والإقامة، أم هي حق الحصول على مرافق صحيّة.. إلخ. وسرعان ما يتبين أن هذه بالفعل هي بعض المعاني التي يُستخدم فيها شعار حقوق الإنسان، وأن هذا المصطلح يمتد من عالم السياسة والاقتصاد والقانون بالإضافة إلى عالم التجارة والسياسة الصحية.. إلخ.

الانحيازية التطبيقية إنه لمن الضروري أن نتعامل مع مفهوم حقوق الإنسان تعاملاً واعياً يدرك ارتباطاته وخصوصياته الثقافية، من غير تعام أو إقصاء عن تطبيقاته الناجحة و من غير تمسك اعتباطي بما لا يسمن ولا يغني من جوع أيضا. لقد استطاع مفهوم حقوق الإنسان على المستوى التطبيقي أن يحقق إنجازات يمكن أن توصف بأنها عالمية. و في عالم الواقع يدفع بحركة حقوق الإنسان جمعيات متعددة كثيرة متباينة في خلفياتها و يتبنى كلٌ منها طرفاً من أطراف حقوق الإنسان. والنظرة المنصفة لا تملك إلا أن تعترف أن وراء كثير منها دوافع إنسانية مشرّفة. ولكن هذا لا يمنع من تسجيل بعض الملاحظات.

١- تتسم جهود بعض هذه المنظمات بالتطرف حيث ترصد ناحية من النواحي المؤسفة في واقع البشر ولكنها تتوجه لمعالجتها إلى دواء فيه تنطع و مبالغة، وما الحركات الأنثوية من ذلك ببعيد.

٢- هناك تمحور زائد عند بعض المنظمات حول قضية جزئية لها أهميتها ولكن تعطى أولوية وحجماً أكثر مما تستحق في بعض الأحيان، ولا تنجو من هذه المثلبة بعض دعوات حماة البيئة.

٣- تغلب النزعة الليبرالية على هذه الجمعيات، والتي تعتبر عموماً أن الإصلاحات المستندة على قيم ذات ميول دينية سوف تكون بالضرورة قمعية أو تقود للقمع.

ومن المفيد المضي بشيئ من التفصيل في مناقشة هذه الملاحظات الثلاث. أما التطرف الذي يعتري بعض منظمات حقوق الإنسان فإنه لا يتعلق ببرنامجها العملي بقدر ما يتعلق برؤيتها العامة ومنطلقاتها النظرية. و قد يشير بعض النقاد إلى انحيازاتها الثقافية و لكن المشكلة تكمن في اتخاذ هذه السمة مبرراً للتعامي عن الواقع الأليم لانتهاكات حقوق الانسان في بيئة الناقد. واذا أخذنا مثال الحركات الأنثوية الدولية فإنها تعالج غالباً مشاكل حقيقية ومؤلمة في واقع المرأة، ولكنها تشير في أحيان أخرى إلى مشاكل وهمية مصدرها التمحور الثقافي الضيق. وكما هو معروف فإن المؤتمر النسائي العالمي الفائت في بكين أوضح تمحور كثير من الطروحات حول ذوق ورؤية فتاة الطبقة الوسطى الأمريكية التي يتاح لها حياة فيها قسط كبير من الراحة. و قد شعرت المشاركات في المؤتمر أن فيما بينهن تباين شاسع، فالفرق بين رؤية المرأة البيضاء لحقوق الإنسان و بين رؤية النساء من ثقافات أخرى وبلدان ما يسمى العالم الثالث - فروق لا يستهان بها، بل قد تعكس مواقف متناقضة أحيانا.

رؤى

أما التمحور الكبير الذي تبديه بعض منظمات حقوق الإنسان حول مطالب جزئية فإنه يشكل من زاوية إمكانية التطبيق. أي أن التركيز الزائد على مسألة ربما يأتي على حساب مسألة أخرى، إذ لا بد من مراعاة المصلحة الوطنية التي قد لا يشترك فيها الجميع. فمثلا لا شك أن الاستهلاك العالي للموارد الطبيعية لبلد ما ليس في مصلحتها على المستوى البعيد. ولكن ربما تضطر الدولة على المدى القصير أن تستهلك بمعدَّل أعلى من المقدار المثالي. أو أن خفض التلوث في بلد ما قد يكلف الأموال الطائلة ولا يمكن تحقيقه إلا بالتدرج. وهذه معضلات عملية تعترض تطبيق الطروح النظرية السامية، فالتطبيق الفوري غير ممكن، وإن كان تجاهل المشكلة و اعتبار صعوبة التطبيق ذريعة لذلك هو أمر أشدّ أسوأ.

ومثال الدفاع عن حقوق الطفل شاهد على ذلك. فمن وجه تحشر جموع من الأولاد للعمل في المصانع والمهن الصعبة بأجور زهيدة وأجواء سيئة، بينما يغترف المالك الجشع (الشركة الغربية المتعاقدة مع ذاك المصنع عادة بالإضافة إلى ممثل محلي) جل الأرباح. ولكن الدعوة نحو منع عمل الأولاد مرة واحدة وبجرة قلم قد يكون فيه إشكال عملي بحت بغض النظر عن الدافع الإنساني النبيل. فمن ناحية تعتمد كثير من الأسر في البلدان الفقيرة والنامية على هذا الدخل الذي جلبه الطفل مهما قل. والحرمان من هذا الدخل يصيب كل أفراد العائلة. ومن ناحية أخرى فإن فقدان المرافق التي تستوعب نشاط هؤلاء الأولاد إذ لم يشتغلوا في المصانع، مثل المدارس أو الخدمات اجتماعية التي يمكن أن تملأ وقت فراغهم، قد يدفعهم الى الأعمال الدنيئة.

وبعبارة أخرى يمكن أن نصف هذه الإشكالية بأنها إشكالية رؤية أحادية لبعض مسائل حقوق الإنسان، رؤية تغفل عن إدراك أن أي نشاط اجتماعي هو جزء من منظومة اجتماعية يؤثر بها وتتأثر به.

أما بالنسبة للنقطة الثالثة فإنه من المعروف أنه يغلب على هذه المؤسسات النزعة الإنسانوية المعلمنة المستندة إلى الفلسفة الليبرالية(Humanism)، وإنه وإن كانت تستمد احترامها من أنها محايدة، فإنها تشكل عمليا ردة فعل أو تكفير عن جنوح الرأسمالية في صورتها الخالصة البشعة، وتميل ميلا شديدا إلى عدم استساغة الحلول والتوجهات التي تتمازج مع الدوافع الدينية. وبالطبع فإن هناك منظمات تدافع عن حقوق الإنسان من منظور ديني ولكن يمثل بعضها واجهات لعمليات تبشيرية مصلحية. وأخيرا فلعل أسوء ما في الأمر هو الاستغلال السياسي لمفهوم حقوق الإنسان واتخاذه ذريعة للتدخل السياسي والاقتصادي والعسكري الذي يبَرَر بممارسات بعض الحكومات القمعية وتجاهلها المخزي لحقوق الإنسان.

الخصوصية الثقافية لعل أكثر ما يشكل في هذا المفهوم هو تحديد موقع الفرد من المجتمع: كيف يمكن موازنة الحقوق بين قطبين يتعارضان في ترتيب كثير من الأولويات بين البعد الفردي والمجتمعي. وذلك لأن هذين البعدين لا يمشيان معا وباتجاه واحد دائما (وإن كان هذا لا يعني أنهما بالضرورة متعارضان بشكل مستمر). ولقد اعتدنا إن نقول أن الشرق أكثر اهتماما وتركيزاً على الوجه الجماعي من الحقوق بينما يركز الغرب عموما على حقوق الفرد. ولكنه من المفيد أن نلاحظ أن هناك فروقا هامة -وتكاد تكون شاسعة- في تطبيق هذا المفهوم فيما بين الدول الغربية ذاتها. بل إنه من الطريف ملاحظة الفروق في هذا المفهوم بين الولايات المتحدة وكندا رغم أنهما جارتين ودولتين حديثتي التشكيل. وإن مقارنة سريعة بين مفاهيم الحرية والديمقراطية وحقوق الإنسان بين هذين البلدين تعطي الفرصة لفهم أعمق و تسمح بالتعامل الجدي مع هذه المفاهيم إذا حلمنا بتطوير نسخة خاصة بنا في بلاد المسلمين يوما ما.

تنطلق الحقوق الدستورية الأمريكية من مفهوم "الحق الطبيعي" في فكر الفيلسوف لوك (Lock)، بينما تتمحور في كندا وأوروبا حول مفهوم "العقد الاجتماعي" كما طرحه الفيلسوفان كانت (Kant) ثم روسو (Rousseau). ولذا فإنه لا يستغرب أن يكون الشعار الشائع الذي يحتفل ويفتخر به في أمريكا هو "الحياة، الحرية، والسعي وراء السعادة" (Life, Liberty, and Pursue of Happiness)، يقابله النسخة الكندية "السلام، النظام، والحكومة الجيدة"(Order, and ،Peace Good Government). ولا يخفى الفرق الشاسع بين هاتين العبارتين حيث تتمحور الأولى حول النشاط الفردي مقابل التوجه الجماعي للثانية.

ويمكن للمحلل أن يستطرد طويلا في الأوجه العملية الكثيرة التي ينعكس فيها هذين التوجهين. ولكن تكفي الإشارة إلى أنه تبعا لذلك تصاغ عبارات الحقوق في الولايات المتحدة الأمريكية بعبارة سلبية "إن الحكومة سوف لا.." بقصد وضع حد لصلاحيات الحكومة، بينما تصاغ عبارات الحقوق الكندية بشكل إيجابي يؤكد تخويل الحكومة حماية المجتمع ومصالحه.

ويجب التأكيد هنا أن مثل تلك العبارات المجردة والمنطلقات النظرية ليست أموراً خيالية فلسفية ليس لها علاقة في الواقع بل يمكن تلمس آثارها في كل زوايا الحياة مهما صغرت. فالنفوس تتشربها وتتأقلم معها العقول وتصبح موجهات عامة للسلوك البشري. وذلك أن السلوك البشري لا ينبثق من الانعكاسات المباشرة للحوادث اللحظية، بل يتفاعل معها ليعكس التصور الفكري و الوضع النفسي.

و على هذا لا نستغرب تباين مواقف الأمريكيين و الكنديين. ففي دراسة للمواقف النفسية الأمريكية والكندية سئل الناس عن موقفهم من بعض القوانين المقترحة مثل: منع دخول السيارات لمنطقة قلب المدينة، أو منع الباعين المتجولين الذين يذهبون من بيت إلى بيت يعرضون البضائع، أو منع المدنيين من امتلاك الأسلحة النارية. فكانت النتيجة أن نسبة الموافقين على السؤال الأول كانت ٤٢٪ للكنديين و ٢٥٪ للأمريكيين، والسؤال الثاني ٥٣٪ مقابل ٣٩٪، وأخيراً ٧٢٪ مقابل ٣٦٪ للسؤال الثالث. وبالطبع فإن الأرقام لا تفاجئنا بل يمكن توقع توجهها قبل إجراء الدراسة.

شروط العالمية وأحب هنا أن أقترح أربعة شروط تؤهل مفهوم حقوق الإنسان لأن يقترب من العالمية، علماً بأن هذا مبحث طويل آمل أن أعود إليه في مقال لاحق:

١- أن يرتبط بمفهوم أخلاقي عالمي.
٢- أن يكون كل حق وجها آخراً لواجب.
٣- أن لا يختزل إلى تمظهرة القانوني.
٤-أن لا يرتبط قصراً بمكاسب معيشية لأن هذا يرتكز على الإمكان المادي من جهة وقد يكون متورطا في استغلال خفي للآخر من جهة أخرى.

خاتمة وعود على بدء نقول إن شعار حقوق الإنسان أصبح مطلباً عالمياً لا يمكن تجاهله على مستوى الواقع، لكن عدم التجاهل لا يعني التقافه كما هو بكل خصوصياته الثقافية وخلفياته التصورية. إن تجاهل هذا المفهوم لا يزيد الأمور إلى تعقيداً فالمشاكل العملية تستمر في وضعها السيئ والشقة في التخاطب العالمي تزداد اتساعا. ولكن من جهة أخرى فإن محاولة لبس حقوق الإنسان وفق مقاسات الآخر تعجز عن إصلاح الواقع وتعود بخيبة الأمل بعد حين، بل ربما تحل مشكلة اليوم لتفجر غيرها في الغد. وإنه إذ ينفع التفاهم العالمي بلغة مشتركة، فإن هذا يجب أن لا يقف في وجه توضيع مسائل حقوق الإنسان ضمن إطار تصوري تختلف والسماح لطرحها من منظور ثقافي مختلف، ثم إجراء التحاور في مفاهيم هذه الحقوق. وإنه إذا كانت عبارة "إن فكرة أن لكل إنسان الحق في اعتقاد رأيه الخاص قد بولغ فيها" هذه الأيام قد وافق عليها أكثر من ثلث الكنديين (٣٧٪) وقريب من خمس الأمريكيين (١٩٪)، فإنه يحق للآخرين أن يطوّروا مفهومهم الخاص نحو حقوق الإنسان بشكل مجذّر في ثقافتهم يعطيه القبول العام والفعالية في التطبيق والانسجام مع طبيعة المجتمع بالإضافة إلى التفاهم العالمي الصادق.

حياته-آثاره-آرائه في التربية والتعليم-مكافحته للفلاسفة

الغزالي

برزان ملا طه

يعتبر الأمام الغزالى من أشهر الشخصيات الأسلامية خاصة والعالمية عامة ، كشخصية اسلامية لها تأثير كبير فى الفكر الأسلامى ، وكتاباته موضع عناية الباحثين قديماً وحديثاً ، فقد نشأ الغزالى أصولياً وفيلسوفاً مسلماً ، هاجم الفلاسفة والباطنية ، وأنتقد آرائهم ونظرياتهم ، ووضع اسساً فلسفية جديدة منبثقة من روح الاسلام ومبادئه العظيمة .

ومصنفاته شملت أكثر فروع المعرفة ، التى كانت معروفة فى عصره مثل الفقه وأصول الفقه والاخلاق والتصوف والفلسفة والمنطق والكلام وغيره ، وله آراء وأفكار جليلة فى مجال التربية والتعليم التى لها أثر كبير فى تقدم العلم والمعرفة .

حياته

هو محمد بن محمد بن محمد الغزالى الطوسى ، لقب بحجة الاسلام ولد فى مدينة (طوس) من مدن خراسان سنة (٤٥٠ هـ) (١٠٥٨)م.

فى الفترة التى كانت فيها البلاد تحت حكم السلطة الدولة السلجوقية ،التى تمتعت بأستقلال نسبى عن الخلافة العباسية ، وتوفى والده وهو صغير ، فنشأ معتمداً على نفسه ، وأخذ يشق طريقه الى الحياة بروح عصامية مليئة ومشحونة بالهمة والعزم والجد.

أما أمه فقد تضاربت فيها الأقوال : فبعضهم يرى أنه لم يعرف من أمرها شىء ألا أنها توفيت وهو صغير ، وبعضهم يرى أن الأقدار قد أمهلتها حتى شهدت مالم يشهده زوجها من بزوغ نجم ابنها فى سماء المجد.

فقد تلقى تعليمه الأولى وطرفاً من التصوف ، يصحبه شقيقه (أحمد) ، على يد أصدقاء أبيه ، وكان قد عهد بهما اليوم قبل وفاته لتعليمهما ، مودعاً أياه بعض النقود لهذا الغاية ، ففى البداية يتأثر بأقوال رجال العلم من المتصوفة تأثراً عميقاً.

نقد تلقى مبادىء العربية وأصولها أو الامر فى مسقط رأسه ، وتلقى الفقه فيه على (أحمد بن محمد الراذكانى) ، ثم انتقل الى (جرجان) ودرس فيها على (أبى القاسم بن سعدة الاسماعيلى الجرجانى) ، وبعد ذلك رحل الى (نيسابور) بعد أن أذاعت شهرته بين الناس ، ودرس الفقه والجدل والمنطق والفلسفة والكلام والاصول على يد (أبى المعالى الجوينى) المشهور ب(أمام الحرمين).

وبعد ذلك رحل الى العراق فذهب الى مركز الخلافة العباسية ، بعد وفاة (أمام الحرمين) سنة (٤٧٩ ه) ، فأتصل بالوزير السلجوقى (نظام الملك) ، ففوّض اليه مهمة التدريس بمدرسة سميت با(النظامية) ببغداد ، وعينه استاذاً فيها سنة (٤٨٤ هـ).

ويصنف الكتب مدة أربع سنوات ، أصابه بمرض اضطره الى مفارقة العراق ، فرحل الى الحجاز حاجاً ، ثم أتى الشام فأقام فى القدس سنتين ، ورحل الى الديار المصرية فنزل بالأسكندرية ، وعاد بعد ذلك الى مسقط رأسه (طوس) ، فألزمه (فخر الملك بن نظام الملك) بالتدريس بمدرسته فى نيسابور ، فدرس فيها مدة قصيرة.

وبعد تلك الرحلات غادر (نيسابور) الى (طوس) حيث قضى بقية أيام حياته بختم القرآن وقراءة الحديث وبالوعظ والتدريس ، ويقال انه شيد قرب بيته مدرسة للمشتغلين بالعلم وخانقاه للصوفية .

وقد راجع العلوم وأقبل على النظر فى الاحاديث بالخصوص(صحيح البخارى) وأخيراً مات هذا العالم المتبحر سنة(٥٠٥ ه) الموافقة لسنة (١١١١ م) ودفن بمقبرة الطابران فى (طوس).

(على الانسان أن يبنى كلامه على مايعلم لا على ما يجهل)

(أنى تتجلى أسرار الملكوت لمن ألههم هواهم ومعبودهم سلاطينهم وقبلتهم دراهمهم ودينانهم)

هذا هو حياة أو خلاصة الحياة الامام الغزالى التى استنبطتها من أمهات الكتب المعتبرة ،

((**لاأدري من يدعي انه دفن ببغداد و كيف ثبت ذلك خاصة اذاكان المدعي جاهلاً بادنى مسكة من العلم و أبسط شيء من التاريخ .**))

آثاره

كان الامام الغزالي من الذين اشتهر بغزارة التصنيف والتأليف وهو كالياقوته بين الحجر قال الشاعر:

فـأن تفق الانام وأنت منهم
فأن الحسك بعض دم الغزالي

بدأ التصنيف والتأليف في فروع الفقه والاصول، وفي المسائل الخلافية، والجدل، منذ صباه، ويبدو أن الامام لم يترك الكتابة والتأليف حتى في فترة السنوات العشر، التي قضاها في التنقل والرحلات، وتجاوزت مؤلفاته (ثمانية وعشري ومئتي) كتاب، عدا الكتب المشكوك في صحة نسبتها إليه.

قال الامام النووي في بستانه عن شيخه (البلتيني) أحصيت كتب الغزالي التي صنفها ووزعها على ايام عمره فحصه كل يوم أربعة مائة و ثمانية و عشرين كتاباً كراريس.

كان الامام الغزالي مشديد الذكاء قوي الحافظة وهو من الذي اشتهر بأصابة الحق واليقين، ومصنفاته شعلت أكثر فروع المعرفة التي كانت معروفة في عصره، مثل الفقه والدين والاخلاق والتصوف والفلسفة والمنطق والكلام ويتميز اسلوبه بالجزالة والوضوح.

على هذا الاساس يمكن أن نتطرق إلى أهم كتبه وسائله المطبوعة أو المخطوطة

الكتب المطبوعة

أ-آداب الصوفية

١-الادب في الدين
٢-الاربعين في أصول الدين
٣-الاملاء عن اشكال الاحياء: ردبهِ اعتراضات أوردها بعض المعاصرين على بعض المواضيع من (أحياء علوم الدين)
٤-أحياء علوم الدين
٥-أيها الولد: كتبه لبعض أصدقائه نصحاً لهم
٦-بداية الهداية.
٧-جواهر القران ودرره
٨-الحكمة في مخلوقات الله
٩-خلاصة التصانيف: ألفة باللغة الفارسية، وترجمة (محمد أمين الكردي)
١٠-الدرة الفاخرة في أصول الاخرة
١١-الرسالة الدينية
١٣-الرسالة الوضعية
١٣-فاتحة العلوم
١٤-القواعد العشرة
١٥-الكشف والتبين في غرور الخلق اجمعين
١٦-المرشد الامين إلى موعضة المؤمنين (من أحياء علوم الدين) لخص فيه الاحياء.
١٧-مشكاة الانوار
١٨-مكاشفة القلوب المقرب الى حضرة علام الغيوب، مختصر من المكاشفة الكبرى للغزالي
١٩-منهاج العابدين إلى الجنة
٢٠-ميزان العمل: مختصر في علم النفس وطلب السعادتات التي لاتنال إلا بالعلم والعمل، وبيان شرف العقل والعلم والتعليم .

ب- في العقائد

١-الاجوبة الغزالية في المسائل الاخروية
٢-الرسالة القدسية في قواعد العقائد
٣-عقيدة أهل السنة

٤-كيمياء السعادة
٥-المقصد الاسنى في شرح أسماء الله الحسنى
٦-فيصل التفرقة بين الاسلام والزندقة
٧-القسطاس المستقيم
٨-الجام العوام في علم الكلام
٩-الاقتصاد في الاعتقاد
١٠-بحر المحبة في أسرار العودة في تفسير سورة يوسف

ج-في الفقه والاصول

١-أسرار الحج: في الفقه الشافعي
٢-المستصفى في علم الاصول
٣-الوجيز في الفروع

د- المنطق والفلسفة

١-تهافت الفلاسفة: رد فيه على الفلاسفة الطبيعين
٢-رسالة الطير
٣-محك النظر فى المنطق
٤-معارج القدس فى مدارج معرفة النفس
٥-معيار العلم فى المنطق
٦-مقاصد الفلاسفة : فى المنطق والحكمة الالهية والحكمة الطبيعية
٧-المنقذ من الظلال .

المخطوطات

أ-فى التصوف

١-جامع الحقائق بتجربة العلائق.
٢-زهد الفائح.
٣-مدخل السلوك الى منازل الملوك : بحث فى حياة الصوفى
٤-معارج السالكين.
٥-نور الشمعة فى بيان ضهر الجمعة.

ب-الفقه والاصول

١-البسيط فى الفروع على نهاية المطلب للامام الحرمين.
٢-غاية مسائل الدور .
٣-المنخول فى الاصول.
٤-الوسيط المحيط باقطار البسيط.

ج-الفلسفة

١-حقائق العلوم لأهل الفهوم.
٢-المعارف الغقلية والحكمة الالهية.
٣-فضائل القران.

ورسائل وكتب اخرى ، ففى الاخبار أن المتعصبين من أهل السنة فى الاندلس أحرقوا بعض كتبه[1] .

آرائه فى التربية والتعليم

لامام الغزالى آراء وأفكار جليلة فى مجال التربية والتعليم ، هذه الاراء والافكار يتبين لنا واجبات المتعلم والمعلم والوالدين تجاه طفلهما ، الغزالى كما هو معروف تعلم منذ صغره على أيدى كثير من العلماء فى ذلك الوقت وحصل على كثير من المعارف ، ونظرية الغزالى عن التربية والتعليم نشأ من منبع دينىّ واضح فى كتاباته ومؤلفاته.

ففى هذا المجال أود أن أوضح جانباً من جوانب رأى الامام الغزالى فى مجال التربية والتعليم ،فأرائه التربوية كثيرة النفع من حيث الفائدة أيضاً أو أن الخِصّ بعض النظريات التى خلفها الغزالى فى تربية الطفل :

١-أن تؤدب أخلاق الولد.
٢-أن يحفظ من علماء السوء ، كما أشار اليه فى كتاب (أحياء علوم الدين).
٣-أن لا يحبب اليه الزينة وأسباب الرفاهية.
٤-أن يستعمل فى حضانته وأرضاعه أمرأة صالحة متدينة.
٥-أن يحبب اليه من الثياب البيض دون الملون.
٦-أن يمنع من النوم نهاراً فأنه يورث الكسل.
٧-أن يشغل فى المكتب فيتعلم القرآن والاحاديث وحكايات.
٨-أن يعلم الولد آداب الاكل.
٩-أن أن لايستعمل فى حضانته وأرضاعه إلا أمراة صالحة.
١٠-أن يكرم الولد ويحمد على ما جاء من الجميل ، ويتغافل عما جاء به من القبيح.
١١-أن يعود الخشونة فى المفرش والملبس والمطعم.
١٢-وينبغي أن يؤذن له بعد الانصراف من الكتاب أن يلعب لعباً جميلاً فيستريح من تعب الكتب.

أما من جانب آخر يتطرق الامام الى الوظائف والواجبات المتعلم على عشرة جمل :

١-تقديم طهارة النفس عن رذائل الاخلاق ومذموم الاوصاف .
٢-أن يخفف علائقهُ بالدنيا ويبعد عن الاهل والوطن .
٣-أن لا يتكبر عن العلم ولا يتآمر على المعلم ويسمعُ المعلم سماع المريض الجاهل للطبيب المشفق.
٤-أن يتقن أولاً الطرق الحميدة الوحدة المرضية عند استاذه ثم بعد ذلك يصغى الى المذاهب .

[1] رجال الفكر والدعوة :أبو الحسن الندوى ، الطبعة الاولى، دار ابن كثير ١٩٩٨ ، الجزء الاول، ص ٢٧١.

٥-أن لا يدع طالب العلم فناً من العلوم المحمودة ولا نوعاً من أنواعه إلا وأن ينظر فيه نظراً يطلع به على غايته و مقصده وطريقه.
٦-أن لا يخوض في فنون العلم دفعة واحدة بل يراعي الترتيب ويبتدئ بالأهم فالأهم . وينبغي مراعاة ذلك الترتيب والتدريج.
٧-أن العمر اذا لم يتسع لجميع العلوم فينبغي أن يأخذ من كل شيء أحسنه.
٨-أن يعرف معنى كون بعض العلوم أشرف من بعض ، فأن شرف العلم يدرك بشيئين :

أولاً : شرف ثمرته ثانياً : وثاقة الدليل .

وذلك كعلم الدين وعلم الطب فأن ثمرة علم الدين الحياة الابدية التي لا آخر له ، فكان أشرف من علم الطب الذي ثمرته صحة البدن حتى الموت.
٩-أن يكون غاية المتعلم تحلية باطنية وتجميله بالفضيلة.
١٠-أن يكون قصد المتعلم فيما يتعلمه كمال نفسه وفضيلتها ، وفي النهاية التقرب الى الله تبارك وتعالى.
أما الوظائف والواجبات التي على المعلم أن ينفذها :
١-الشفقة على المتعلمين ، وليعتقد المتعلم أن حق المعلم أكبر وأعظم وأنفع من حق الأب فأن الأب سبب حياته ، والمعلم سبب حياته الباقية .
٢-أن يقتدي بصاحب الشرع (صلى الله عليه وسلم)فلا يطلب على أفادة العلم أجراً ولايقصد جزاءً ولا شكراً بل يعلم لوجه الله تعالى.
٣-"أن لا يدع من نصح المتعلم وذلك بأن يمنعه من التصدي لرتبة قبل استحقاقها والتشاغل بعلم خفي قبل الفراغ من الجلي "[1] .
٤-يجب أن ينهى عما يجب النهي عنه بالتعريض لا بالتصريح.
٥-يجب على المعلم أن لايقبح في نفس المتعلم العلوم التي ورائه .
٦-يجب على المعلم أن يخاطب المتعلمين على قدر فهمهم .
٧-يجب على المعلم أن يذكر أشياء يحتمل فهمه.
٨-أن يكون المعلم عاملاً بعلمه فلا يكذب على نفسه بقوله.

مكافحة الفلاسفة

ألف الامام الغزالي عدداً كبيراً من الكتب اعتبرها العلماء من أهم آثار الفكر الاسلامي العرفاني ، وهذا يدل على مقدرة الامام الغزالي و أفكاره العقلانية ، كتب كتاب (تهافت الفلاسفة) وهو مدرس في مدرسة النظامية ببغداد ، وقد الفه في الرد على الفلاسفة وتبين تهافت عقيدتهم ، وتناقض كلماتهم في الالهيات ، ويرى الامام الغزالي أن زعماء الفلاسفة متفقون مع الشرع على أمهات المسائل ولكنهم مختلفون في الفروع .
فيما سبق بيننا أن عصر الغزالي (رحمه الله) كان عصراً تسود الخلافات بين الفرق وتعدد المذاهب ، وقد خشى الامام الغزالي عن انتشار الفلسفة اليونانية .

قسم الامام الغزالي الفلاسفة القدماء الى ثلاثة أصناف

١-الدهريون : وهم طائفة جحدوا الصانع وزعموا أن العالم لم يزل موجوداً ، ويقولون أن الانواع الحيوانية قديمة ، وقد عرفوا باسم الزنادقة.
٢-الطبيعيون : وهم الذين أكثروا البحث في عالم الطبيعة ، وفي عجائبات الحيوانات والنباتات ، وينظرون عن عجائب صنعهم ، فذهبوا الى أن النفس تموت ولا تعود ، فينكرون الآخرة والجنة والنار والحشر والنشر والقيامة والحساب ، فهؤلاء الطبيعيون بنظر الامام الغزالي زنادقة و لأن أصل الايمان هو الايمان بالله واليوم الاخر وهؤلاء ينكرون ذلك .
٣-الفلاسفة الالهيون : وهم المتأخرون من أمثال سقراط وهو أستاذ أفلاطون وأفلاطون استاذ ارسطو ، وأرسطو هو الذي قام بترتيب المنطق.

أما أقسام علومهم تنقسم الى أربعة أقسام

١-الرياضيات : وهي العلم التي تتعلق بعلم الحساب والهندسة (وهي أمور برهانية لاسبيل الى مجاحدتها بعد فهمها ومعرفتها) ولايتعلق شيء منها بالدين.
٢-المنطقيات : وهي العلوم التي ليس لها علاقة بالدين وفكرة الغزالي عن المنطق قال (أكثرها على منهج الصواب والخطأ نادر فيها ، وهم يخالفون أهل الحق بأصطلاحات وأيرادات).
والامام الغزالي يدعو الى الأخذ بالمنطق للتوصل الى حقيقة كل العلوم (أنه من لايحيط به لاثقة بعلمه) .
٣-الطبيعيات : فهذا العلم تبحث عن عالم السماوات وكواكبها وما تحتها كالماء والهواء والتراب والنار والحيوان والنبات والمعادن.
٤-الالهيات : ففي هذا العلم غلطوا الفلاسفة ، والغلط فيها في عشرين مسألة وقد كفرهم في ثلاث منها .
وقد حاول الامام الغزالي جهده لابطال نظريات فلسفية من بين نظريات الطبيعيين والالهيين ، أهمها نظرية قدم العالم ، والقول بأن الله تبارك وتعالى لايعلم إلا الكليات ولا يعلم الجزئيات ، وينكرون بعث الاجساد والقول بأن الارواح وحدها هي التي يجوز عليها الفناء.
والغزالي حين يبطل نظرياتهم الفلسفية لاتخالف الروح الاسلامي نصاً و عقلاً ، عندما كتب الغزالي (تهافت الفلاسفة) قدم لنا مذهبه الفلسفي المنبثق من الكتاب والسنة.
وقد أتخذ الغزالي المنطق خير سلاح يهاجم به الفلاسفة اللذين هم في نظر الغزالي أشد خطراً على الدين من غيرهم قال الامام الغزالي (ولما رأيت هذا العرق من الحماية على هؤلاء الأغبياء و أنتدبت لتحرير كتاب التهافت ، رداً على فلاسفة القدماء ، مبيناً تهافت عقيدتهم وتناقض كلمتهم فيما يتعلق بالألاهيات ، وكاشفاً من غوامض مذهبهم ، التي هي على التحقيق مضاحك العقلاء....).
حينما يرد على الفلاسفة لايرد عليهم كجاهل لمفاهيمهم وعلومهم بل يرد عليهم بعد دراسة وبحث وأستقراء آرائهم ونظرياتهم وتآليفهم. أما مسألة قدم العالم النظرية التي جهد فيه الأمام الغزالي في سبيل أبطالها .

فملخص النظرية

-أعتقاد الفلاسفة ، أن العالم قديم ، موجود مع الله ، غير متأخر عنه ، ويقولون أن العالم كرة متناهية في الامتداد ، وأعتقد الفلاسفة أن تقدم الباري على العالم تقدم بالذات والرتبة ، لابالزمان ، وقالوا : (أنه يستحيل صدور حادث من قديم) وقالوا : (أن الشيء لايمكن أن ينتج إلا مثله ، فأذا فرض وجود القديم ، فأما أن يوجد عنه العالم على الدوام فيكون قديماً مثله ، وأما أن يتأخر).
والغزالي يرد على هذه النظرية بنظرية أيجابية وعلمية ومنطقية وفلسفية يقول (العالم حدث بأرادة قديمة ، أقتضت وجوده ، في الوقت الذي وجد فيه وأن يستمر العدم ، الى الغاية التي استمر اليها ، وأن يبتدأ الوجود من حيث أبتدئ ، وأن الوجود قبله لم يكن مراداً ، فلم يحدث لذلك وأنه في الوقت الذي حدث فيه مراداً ، فلم يحدث لذلك وأنه في الوقت الذي حدث فيه مراد بالارادة القديمة).

المصادر

١. احياء علوم الدين : لحجة الاسلام أبو حامد الغزالي رحمه الله
٢. تهافت الفلاسفة : لحجة الاسلام أبو حامد الغزالي رحمه الله
٣. مكاشفة القلوب المقرب لحضرة علام الغيوب : لحجة الاسلام أبو حامد الغزالي رحمه الله
٤. في سبيل موسوعة فلسفية : د. مصطفى غالب .
٥. رجال الفكر والدعوة : أبوالحسن الندوي.

[1] ميزان العمل : الغزالي ، مكتبة محمد علي صبيح ، مصر ١٩٦٣ ، ص ١٧٧.

هؤلاء هم رجال الدين!!

آسو شيخ كمال

سبق أن نشرت صحيفة (الاتحاد) الناطقة باللغة العربية والتي كانت تصدر في السليمانية في عددها ٤٦١ في ٢٠٠٢/٢/٢٢ مقالا بعنوان (صور نضالية خالدة).
أشارت فيه إلى صورة نضالية باسلة لكوكبة من علماء الدين حال تصديهم لضغوط أجهزة البعث المستبدة في السليمانية.
وكان أحد أبطال ذلك المشهد من القصة عالم ديني كبير عرف بموافقه الوطنيه.. غير أن المقال لم يشر إلى إسمه بالصريح مما يتم عن إلحاق نوع من الغبن بمواقف ذلك الشيخ الجليل والتحديد من مصداقية المقال من الوجهة التأريخية.
وحيث أني عايشت تلك الرواية وكشاهد عيان يهدف إلى إجلاء الحقيقة(أود اطلاع القراء الكرام على تلك القضية... وكما يأتي))
((حدث تأريخي ليس ببعيد، وكان عمري قد دخل الخامسة عشرة عندما شاركت في أروع تظاهرة جماهيرية في مدينة (رانية) السباقة دوما فى الحركات النضالية، واستمرت التظاهرة ثلاثة أيام استشهد فيها (٣) مواطنين من أهالي المدينة، كما أصيب أكثر من (٦٠) آخرين من المتظاهرين بجروح مختلفة... وتم تشييع جثمان الشهداء في أضخم مظاهرة شعبية، شارك فيها، بل قادها نخبة من علماء الدين والسياسيين ورؤساء العشائر، وجمع غفير من أهالي (رانية). وماحولها من القصبات والقرى... وكنت من بين المصابين بطلقة في إحدى ساعديّ.. وكان ملازم محسن المعروف بتشدده الشوفيني تجاه الكرد موجودا هناك أثناء تشييع الشهداء.. حدث ذلك يوم ١٩٨٢/٥/٥.
وكان العالم الديني المعروف (الشيخ كمال نورى بابا على) ـ خطيب جامع رانية الكبير يومئذ وخطيب الجامع الكبيرالآن في السليمانية ـ قدتم تبليغه شفويا بوجوب مشاركته في إجتماع موسع لعلماء الدين كان من المزمع عقده في الجامع الكبير في مدينة السليمانية... فلبى الامر مضطرا، واصطحبني معه إلى السليمانية لغرضين: أولهما أن لاتطلع أجهزة القمع على مسألة جرحي، ثانيا: إبعادي عن أنظار الامن والسلطة كي أتمكن من التداوى بصورة سرية.. وحتى اذا اقتضى الأمر الالتحاق بصفوف البشمركه..
وقد نشرت جريدة (الثورة) الناطقة باسم البعث في عددها في ١٩٨٢/٥/٧ نبأ الاجتماع تحت عنوان (الرفيق برهان الدين عبدالرحمن يلتقي الشخصيات الاجتماعية في السليمانية)
وبرهان الدين هذا كان عضو القيادة القطرية ومسؤول مكتب تنظيم الشمال لحزب البعث.
وفي بداية الاجتماع ألقى كلمة ـ طلب فيها ـ كالعادة ـ من الأئمة والخطباء ـ التأييد اللازم للحزب والقيادة السياسية في حربها ضد ايران وهدد كل من لايقدم التأييد.. بعد ذلك قام مسؤول شعبة السليمانية المدعو (عبدالرزاق) بإلقاء كلمة هددفيها مواطني السليمانية قائلا ((في السليمانية كثيرون يسهلون أمر تسلل المخربين ـ وهو يقصد البشمركة ـ إلى قلب المدينة، يؤازرونهم في حملاتهم علينا ثم يسهلون لهم العودة إلى الجبال. ولذلك لاأرى ضيراً في الصعود إلى الدبابات، وآمرهم بهدم البيوت على أصحابها)) فلم يتحمل الشيخ كمال هذا التهديد الوقح لمدينة بأسرها، وقام من مكانه صارخا بوجه رسول الديكتاتورية: ألهذا التهديد والوعيد جمعتنا.
الا تعلم إن الانسان متى بلغ عمر الرشد يكون مسؤولا عما يقوم به من أعمال وورد في القران ﴿ولا تزر وازرةٌ وزرَ أخرى﴾. وهل تظنون انتم أن آباءكم راضون عنكم وانتم تهددون مدينة آمنة بإسرها بالتدمير والهدم وقتل وإبادة من فيها من أهلها... فتطير عبدالرزاق من كلام الشيخ. وعاد إلى الكلام متواعدا إياه: ثبت ان ماقيل عنك صحيح تماما. وإن لك دورا في إقامة المظاهرات المناوئة لنا وأنك تحرض الناس ضدناوسنعطي كل من لايلتزم

بتوجيهات القيادة درسا لاينساه. واعلموا ان الوالدين الذين لايعملان من أجل ترك أولادهما صفوف المخربين، ولايسلمانه إلى السلطة، لن نرحمهما، بل نقذفهما في السجون. ونعاملهما معاملة من ألقي عليه القبض من الأعداء.. هذه هي فصول الرواية بصحة لاغبار عليها... واعتقد أن أهمال ذكر أسماء أولئك العلماء البسلاء في تلك المواقف المتحدية ـ ولاسيما الشيخ كمال، قصيد هذا البحث ـــ يلحق الغبن بهم إضافة إلى أن علماء الدين وقفوا المواقف وصمدوا بوجه الطغاة كسائر الشرائح الاجتماعية الطليعية.. ولم تنته الرواية هذه عند مشادة كلامية في جملتين، وإنما امتدت الى كيفية رد الشيخ على تهديدات ذلك المسئول الحزبي ، الصحيفة ذكرت رد الشيخ على تهديدات المسئول الحزبي بانه لاينسجم مع الشرائع مستدلاً بقوله تعالى ﴿ولا تَزِرُوا وَازِرَةٌ وِزرٌ أُخرى﴾ ومن جملة أقوال الشيخ مع المسئول قوله: الا ينص القانون على ان المتهام بريء، حتى تثبت جريمته وإدانته؟ لما لايتعود المسؤولون البعثيون خاصة من له مركز قيادى أن يقابلوا الناس بهذا الاسلوب ويرد على كلامهم لاسيما فى اجتماع يقصد وراءه التهديد والتخويف وفرض مايريد وقد حالت العمامة دون اتخاذ إجراء فوري ضد الشيخ، أخبر وزير الأوقاف، القيادة وفى نفس اليوم لكى دعي الى بغداد ليقوم شخص الوزير بمحاسبته ومحاكمته وكان الوزير آنذاك أحد قادة البعث (عبدالغنى عبدالغفور) وفور انتشار خبر جلبه إلى بغداد اجتمع أهله وأقاربه وأصدقاؤه وعرضوا عليه الاختفاء عن الانظار كي لايتعرض للاخطار لان إرهاب البعثيين كان معروفا عند الكبار والصغار إلا أن الشيخ أبى الاختفاء وقرر السفر واثقا أن الله يحفظه من كل مكروه فتوجه إلى بغداد تاركا أهله بين بكاء وصراخ وفى اليوم التالى حضر ديوان الوزارة. واتصل بوكيل الوزير (احسان شيزاد) ليسهل امر لقائه بالوزير ولكن الوزير كان مشغولا ومضى يوم آخر دون اللقاء وفى يوم الثالث قابل الوزير وقد صادف اليوم العاشر من الشهر فدخل الشيخ مكتب الوزير أمام هذا الاخير تقارير من مديرية الامن محافظة السليمانية آخرها مايتعلق بهذا الموضوع فقال بلهجة استفزازية يشوبها التهديد كيف يجوز لرجل الدين أن يدافع عن الزمرة المتمردة والخائنة ويناقش المسؤولين فيما يتعلق بقررات القيادة ضدهم وكيف نسامحه إذا حرض الناس على معارضة المسؤولين وقد فرض الله عليهم الطاعة لأولى الأمر فقال الشيخ ياسيادة الوزير إن الرسول (ﷺ) يقول الدين النصيحة.. قالوا لمن قال لله وكتبه ورسوله ولائمة المسلمين وعامتهم وعلى هذا الاساس نحن رجال الدين وحاملى الرسالة مسؤولون عن تصحيح الاخطاء ولاسيما أخطاء المسؤولين وعلينا أن نذكرهم بأوامر الدين وبكلام رب العالمين ﴿ واذا حكمتم بين الناس أن تحكموا بالعدل ﴾ فلم لاتحاسبون هذا المسئول الحزبي الذى يهدد الأبرياء والاطفال والنساء.

سيادة الوزير من لايتغلغل بين الجماهير ولايتصل بكل الفئات ولايسأل عن حاجات المجتمع ومشاكله ولايستمع إلى مطالبه ولايتطلع على محن وآلام الجماهير يكون مسئولا أمام الله. إن ماقلته في السليمانية وما أقوله الآن أمامكم ليس قولي فقط بل هو تعبير عن رأى أبناء الشعب ومعى فى هذا الرأى الكثير من العلماء، بل هو أمنيات أبناء الشعب واذا هيأت لنا مواجهة السيد رئيس الجمهورية لتقديم مذكرة على الاوضاع السائدة فى كردستان ومناقشة أسباب المشاكل ووضع خطة لحلها لأديت واجبا دينيا وقدمت خدمة جليلة للشعب العراقى بعربه وكرده وعلى ضوء مادار بين وزير الاوقاف والشيخ الخطيب وبعد رجوعه حصلت الموافقة على الاجتماع المقترح وقرر احضار مذكرة من قبل بعض رجال الدين ليختاروا الأنسب فاختاروا ماكتبه الشيخ وجدير بالذكر أن الشهيد الاستاذ الملا على هو الاخر الذى أعد كتابة المذكرة وهى موجودة ومحفوظة وتعبر عن كل الاخلاص والوفاء لشعبه الكردي وتحدد موعد اللقاء واجتمعوا مقدما لمناقشة ماأعده من المذكرة ومن بين الحاضرين الاستاذ والكاتب المعروف الشيخ محمد محمود القرانى الشلماشى والشهيد الاستاذ الشيخ على حسين ميرزا والاستاذ المعروف بموافقة الوطنية الشيخ محمد محمد صالح المعروف الدلكةيي والاستاذ الشيخ حسن غفور عزيز والاستاذ الشيخ ياسين درويش والشيخ هيبة الله محمد كريم والشيخ محمد الشيخ خالد والشيخ عثمان بابا شيخ والاستاذ عبدالله حسن واقروا بالاجماع على المذكرة الآتية التى اعدها الشيخ كمال وتحركوا بعد تحديد الموعد ولكن مسؤلاً كبيراً في وزراة الاوقاف لم يرض بالقاء المذكرة من قبل الشيخ كمال قائلا: انهم الحكام البعثيون غاضبون عليه وإذا قرأ هذه المذكرة يقتلونه وأخذ بنصيحته، أبدى الشهيد الملا على البيارى استعداده لتلاوة المذكرة المعدة من قبل الشيخ كمال وهذه هي المذكرة المقدمة الى المسؤول الاول أعني وزير الاوقاف آنذاك وطلب منه أن يقدمها الى رئيس الجمهورية صدام حسين فوعد بذلك.

هذه نص الرسالة المرسلة الى (صدام حسين)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله هادى الامة سبيل السواء. والصلاة والسلام على سيدنا محمد خاتم الانبياء واله وصحبه الاخيار الأتقياء.

السيد رئيس الجمهورية المهيب الركن صدام حسين المحترم

بواسطة السيد الوزير الاوقاف المحترم

أيها السادة الكرام

يسرنا ان نحضر هذا الأجتماع الذى هيىء لنا من قبل السيد وزير الاوقاف والشؤون الدينية لتداول احداث الساعة وتبال الاراء حول المشاكل والاوضاع التى عمت البلاد لوضع علاج جذرى لها وحيث اننا نعيش فى مجتمع مسلم، يعتبرنا افراده قدوة لهم ولمسنا منكم الاستماع الى ارائنا واقوالنا والعناية بها ولعلمكم اننا لانقول الا مايرضى الله ولانتحدث الا بما فيه مصلحة الامة الاسلامية وحرصا منا على الامن والنظام والحفاظ على الحقوق لكل مواطن عراقى ومن وجهة نظر الدين الاسلامى نعرض عليكم بكل صراحة مانراه مناسبا لاصلاح الاوضاع الحالية على امل ان يلقى الاستجابة من القيادة السياسية بعد التأكد من اخلاص رجال الدين فى كل مناسبة وقد روى ان رسول (ﷺ) لله وكتابه ورسوله ولأئمة المسلمين ولعامتهم. وفيما يأتي أهم مشاكل ومتطلبات منطقة كردستان والتى سجلت باتفاق رجال الدين جميعا فى محافظة السليمانية لتقدم الى السلطات العليا.

١-ان من نتيجة اختلاطنا بالاوساط الدينية والشعبية وبحكم كوننا مراجع للناس يلجأون الينا فيما يصابون به لمسنا من هذا الاختلاط انهم جميعا يتنظرون اصدار عفوعام بأطلاق سراح كافة السجناء السياسين واطلاق سراح المحجوزين.

٢-سبق وان رات القيادة السياسية فيما مضى. ان تجميع القرويين فى منطقة كردستان فى مجمعات سكنية بدافع المصلحة العامة من وجهة نظرها: ولكن الواقع اثبت ان هذا الترحيل قد اضر بالبلاد طولا وعرضا ومن جميع النواحى ولاسيما من الناحية الاقتصادية فلذلك نرى من الضروري ان تتم اعادة المرحلين الى اماكنهم وقد انفد كثير منهم مااخذه باسم التعويض لينضم الى العاطلين.

٣-بوجود القوات الخاصة والامن على شوارع مدن كردستان واسواقها وممارستها التصرفات السيئة إزداد التذمر والاستياء. وبقاؤها بهذا الشكل سيؤدى الى تردى الاوضاع في المنطقة وهنا يجب ان نعلمكم بان اكثر الجوامع والمساجد توجد فيها وعلى سطوحها ربايا ادت الى عدم امكان اقامة الشعائر الدينية بصورة مطلوبة، فنرى من الضرورة سحب هذه القوة من الشوارع حتى تعود الاوضاع الى الطبيعى.

٤-لاريب ان لوسائل الاعلام دوراً بارزاً فى التفاف الشعب حول القيادة وقد سبق ان قلنا: أن شعب العراق شعب مسلم مؤمن عربا وكرداً وتركماناً متمسك بالتعاليم الاسلاميه القيمة ذلك نرى من الضرورى مراقبة تصرفات وسائل الاعلام وقد راينا عرض افلام خلاعية على شاشة التلفزيون لاتتفق مع مبادىء الدين الحنيف، وهذا على سبيل المثال وخاصة اننا نعلم جميعاً ان الدول المعادية للدولة العراقية مهتمة جداً بوسائل الاعلام وتكييفها مع مبادىء الدين.

٥-نرى من الضرورى ان تسرع القيادة باطلاق سراح طلاب وطالبات المعاهد والجامعات وغيرهما وتهيئة الظروف لهم لاداء الامتحان للسنة الدراسية الحالية.

٦-لقد بدت لنا خلال الفترة الماضية ظاهرة سيئة وخطيرة يتعين الى عرضها بكل صراحة بغية وضع العلاج لها وهى ان جمعا كبيرا من خيرة الناس واتقاهم لو اتفقوا على صلاح شخص ما واخبر اخر من رجال الامن بعدم صلاحه سمع كلامه فيه فقط وتضرب شهادات الخيرين عرض الحائط وتذهب ادراج الرياح.

٧-خلال الفترة الماضية تبين للجميع ان المنهج الدراسي بعد التغيرات التى طرات عليه ادت الى انخفاض المستوى العلمى والثقافى لخريجى المدارس فى منطقة كردستان لان الطالب الكردي وهو طفل لايعرف من اللغة العربية شيئاً ولايفهم منها نرى من الضروري ترجمة المنهاج الى اللغة الكردية فى كردستان ولاسيما فى مرحلتي الابتدائية والمتوسطة.

٨-إن الشعب الكردى وغيره ونحن كذلك كعلماء دينيين يجد الفوارق القومية فى التعامل مع المواطنين ويشعر بوجود تمييز عنصرى فى طول البلاد وعرضها وهذا ماخلق كلما كبيراً فى قلوب المواطنين غير العرب وان التمييز العنصرى لايتفق مع مبادىء الاسلام بل مع الاديان السماوية وقوانين الارض الانسانية أيضا.

٩-ان كردستان العراق كانت منا رهدى ودار علم ومعرفة وثقافة بوجود مدارس دينية الى الاونة الاخيرة تخرج منها علماء اعلام أصبحوا مراجع للناس فى الفتاوى والمسائل الدينية والخلقية والعلمية اما اليوم فلم يبق لهذه المدارس من وجود ووجودها فرض من الله اذ يقول تعالى﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ وقال (ص) من أراد الله به خيراً يفقهه فى الدين وقد ارعب قلوب المخلصين من أهل الايمان عدم بقائها بحيث يخافون من مستقبل مظلم لايعرفون الناس الخير عن الشر والحق عن الباطل لذلك نرى من الواجب العمل بجد واخلاص لاعادة فتح هذه المدارس والاعتراف بشهادات خريجيها حتى تبقى طائفة تقوم بهذا الامر العظيم.

١٠- تطبيق الحكم الذاتي بحيث يغدو متفقاً واماني الشعب الكردى وتقوية الرابطة الاخوية بين الشعبين العربى والكردى في العراق.

وفى يوم ٢٤/٥/١٩٨٣ تم تبليغ العلماء المدرجة اسماؤهم فى الكتاب المرقم ١٢٢-٣٠٥٨الصادر عن مديرية الاوقاف فى السليمانية بناء على طلب وزير الاوقاف بحضورهم فى ديوان الوزارة وبعد اصرار البعض من الائمة والخطباء على تقديم المذكرة نصا وروحا تراجع البعض منهم خوفا من بطش السلطة الحاكمة وتم اللقاء مع الوزير المذكور وقام بالقاء المذكرة الشهيد الملا على ميزا امام وخطيب جامع بياره ثم نوقشت المذكرة فقال الوزير: إن هذه المطالب جاءت من وراء الحدود فأجاب الشيخ كمال: إنها كمطاليب شعبنا الكردى وبتحقيقها تعود الاوضاع إلى حالتها الطبيعية ثم اعترض الوزير على المذكرة بانها خالية من مدح الرئيس القائد وتعظيمه وابداء الشكر والتقدير له فقال أجب الشيخ إننا قدمنا مذكرة مليئة بالشكاوى فهي لاتنسجم مع المدح والثناء ثم أضاف انت المسؤول أمام الله إن لم توصل مذكرتنا إلى الرئيس صدام حسين فوعد بذلك وقد فعل ونشرت جريدة الثورة حينذاك وفى عددها ٤٣٩٣فى ٢٧/٥/١٩٨٢نبأ هذا الاجتماع وحسب عادتهم فى الاكاذيب قالت: فى برقية الى الرئيس القائد. علماء ورجال الدين في السليمانية يجددون العهد على البقاء جنوداً أوفياء لتربة الوطن. ومما يجدر بالذكر ان مطلب إعادة الجامعة الى السليمانية اضيف الى بقية المطالب وقبل عودتهم الى أماكنهم أوصلوا المذكرة المذكورة الى نائب رئيس الجمهورية. وجدير بالذكر ان مديرية الامن العامة اعد تقريراً الى رئيس الجمهورية بشأنها فأعيد التقرير والمذكرة الى مديرية المذكورة مصحوبة بهوامش من قبل رئيس الجمهورية وبكتاب سرى وشخصى رقمه من ٢٣٧٨-٦٤ف فى ٢٣/٦/١٩٨٢ وجهت الى مديرية امن منطقة الحكم الذاتى للاطلاع الاحتفاظ لديها ومن النقاط الواردة فيه(ضرورة عزل رجال الدين عن المخربين) وجاء فيه (برزت من خلال تصرفاتهم ما يؤكد وجود تحرك معاد فى صفوفهم من خلال المطالب والمقترحات التى قدمت للسيد نائب رئيس الجمهورية والمسؤولين فى منطقة الحكم الذاتى) كما جاء (وطيا بنود مطالب رجال الدين التي قدمها لدى إجتماعهم للسيد نائب رئيس الجمهورية أو بالمسؤولين في السليمانية) ولقد جاء في الفقرة (٤) ومن أهم الملاحظات والاستنتاجات ما ورد (عدد ليس بالقليل من رجال الدين الذين كانت مواقفهم متذبذبة ومتعاطفه مع المخربين وخاصة في السليمانية وكانت طروحاتهم تنم عن إنجذاب هؤلاء وتأثرهم بطروحات قوى التخريب نفسها وهم تحت رصدنا وتشخيصنا) ومع الملخص المذكرة جاءت أسماء محمد محمد صالح إمام وخطيب قلعة دزه، كمال الدين نوري إمام وخطيب رانية، عثمان سعيد باباشيخ إمام وخطيب جامع الحاج جمال، علي حسن ميزا إمام وخطيب جامع بيارة، عزيز طه قادر إمام وخطيب قةلاجوالان ومن الهوامش التي كتبها رئيس الجمهورية بخط يدِه متسائلاً هل هذه الأسماء التي قدمت المطاليب الى نائب رئيس الجمهورية كما طلب من مديرية الامن العامة أسماء علماء الدين المؤثرين في منطقة الحكم الذاتي على أن لايقل عددهم عن مائة سواءً كانوا مؤيدين أو معادين.

إنَّ هذا الموقف أحد المواقف الشريفة للعلماء الدين الأفاضل الذين أجبر موقفهم هذا ماسميَ بمجلس قيادة الثورة على إصدار قرار العفو العام عن الهاربين وإطلاق سراح المحجوزين والموقوفين المرقم ٨٧٧يوم ٧/٧/١٩٨٢ وكذلك جاءت بعد هذا القرار القراران المرقمان ٩٢٣في ٢٥/٨/١٩٨٢ والمرقم ١٥٢٦في نهاية عام ١٩٨٢ لتمديد مدة العفو من جراء تلك المواقف ونتيجة ضغوط كثيرا إضطر عدد من الخطباء على التخلي عن إلقاء الخطب منهم الشيخ كمال إذ حاول النقل الى السليمانية ولاسيما بعد القبض على إبنهِ في ٢٣/١٠/١٩٨٢ والحكم عليه بالاعدام ونفذ فيه الحكم في ١٧/٧/١٩٨٤ وترك الخطبة الى مابعد الانتفاضة ونقل إماماً إلى مسجد أبي بكر في السليمانية وأستاذ الشيخ محمد الشلماشي الذي كان إماماً وخطيباً لجامع خانقا الذي إعتزل الخطبة ونقل على أثرِه إلى المسجد الحاج حمه صالح البوسكاني وكذلك الشيخ هبة الله وغيرهم ممن تعرضوا للضغوط من قبل الامن والبعثيين. ومع هذه الضغوط والاستفزازات والتهديدات إزداد الحرص أولئك العلماء على تأييد القوة الثائرة وبشمركة كوردستان الابطال متمسكين بمواقفهم الدينية والوطنية وقاطعوا الاجتماعات التي كان يحضروها الأئمة والخطباء بالدعوة من المسؤولين والحزبين وأدت هذه المقاطعة الى توجيه تنبيهات وإنذارات لاتخلو عن شدة اللهجة. لعدم حضورهم الأجتماعات والندوات الموسعه لعلماء الدين وخير دليل في ١٤/٨/١٩٩٠ إذ ورد في الكتاب المرقم ٣٨٣٣.

صور بعض من هؤلاء العلماء الأفاضل

الشيخ حسن غفور (باوه مرده)

الشيخ يس درويش

الشيخ محمد شلماشي

الشيخ محمد شيخ خالد

الشيخ كمال شيخ بابا علي

الشيخ عبدالله قشاني

صور من الوثائق و الرسائل المخطوطة المرسلة

صور من
النسخة
قرار العقوبة
بحق تلك العلماء

صور من
امر إداري لوفد العلماء
الى بغداد بغرض
مواجهة (صدام حسين)

صور من مخطوطة رسالة المرسلة
الى (صام حسين)

صور من النسخ المتعلقة بتلك القضية من ديوان الرئاسة الجمهورية و الوزارة الداخلية العراقية

بحث جامعي

ظاهرة الغلو في التكفير

سامان علي محمد
المرحلة الرابعة
قسم الدراسات الأسلامية
جامعة السليمانية

الجزء الأول

المطلب الأول

لم تزل مظاهر دعاة الغلو في التكفير ظاهرة وبادية للعيان منذ ظهورهم والمتأمل فى التأريخ الى اليوم يجد ذلك واظحا جلياً فمن قبل عرفوا بتكفيرهم لمن خالف منهجهم حتى ولو كان من خالفهم ممن شهدت له الأمة على إمامته ، قال الحافظ الذهبي : قال ابن ابى دؤود للمعتصم فى الأمام أحمد حين المناظرة على القرآن: (ياأمير المؤمنين هو والله ضال مبتدع)(١)

ولما قال المعتصم : لقد ارتكبت إثماً فى أمر هذا الرجل -يعنى الأمام أحمد- قال ابن ابى دؤود: (ياأمير المؤمنين إنه والله كافر مشرك ، فقد أشرك من غير وجه)[٢]

فأنظر كيف أجترأ هذا الرجل على هذا المرتقى الصعب بتكفيره لهذا الأمام الجليل وهذا واحد من أمثلة كثيرة لازلنا نرى كثيراً منها اليوم .

وفى وقتنا هـذا دبّ فكر التكفير والتفسيق الخاطىء لطوائف من المسلمين ممن قلّت بضاعتهم فى العلم وأنحرفوا عن جادة السلف .

فمنهم من كفر حكام المسلمين ، بل وكفروا رعيتهم ، ومبنى تكفيرهم للحكام أنهم لم يحكموا بما أنزل الله ، وأما المحكومون فكفروهم لأنهم يرون أنهم راضون بأولئك الحكام ولاة عليهم .

وسيطر فكر التكفير على تلك الطائفة حتى صاروا يعدون أنفسهم جماعة الحق دون من سواهم ، فكفروا العلماء الذين يخالفونهم أو يبدعونهم ، ويسمونهم بأنهم علماء السوء يوالون الحكام لمصالحهم الشخصية .

ثم أنتقلت طوائف من تلك الفرقة الى أنْ دعوا الى مفاصلة المجتمعات بأسرها ، وسمّوا عملهم ذلك "هجرة" بحيث ينعزلون عن الناس ولو فى الكهوف والصحارى ، فتركوا المدارس والمعاهد والجامعات والوظائف ، بل حتى المساجد اعتزلوها جمعة وجماعة.

ومن عجائب استدلالهم فى هذا الباب ، وجوب تكوين الأمية في الأمة ليتحقق عليهم ما توهموه في قوله تعالى ﴿ هوَ الذى بَعثَ فى الأميِّينَ رَسولاً منهمْ يَتلوا عَليهمْ آياتهِ وَ يُزكّيهم وَيعَلمهمْ الكتابَ والحكمَةَ وإنْ كانوا منْ قَبلُ لَفى ظلالٍ مُبينٍ وآخرينَ لَمّا يَلحقوا بِهمْ وهوَ العَزيزُ الحكيم ، ذلكَ فضْلُ الله يؤتيه مَنْ يشاءُ والله ذو الفَضلِ العظيم ﴾[٣]

فيزعمون أن المقصود بقوله (وآخرين) هو وجوب تحقق وصف الأمية فيمن يأتى بعد ذلك القرن.

وقد بلغ ببعض أفراد تلك الطائفة أن استحلت دماء المسلمين وأموال العامة و السعة الى اتلاف ما أمكن أتلافه وزعزعة الأمن وأخافة الآمنين ، وإيذائهم بشتى أنواع الأيذاء ، ويعدون ذلك من الأيمان ، فأحلوا النهب والخديعة والغش ، إذا كان لتقوية صفوفهم وتحطيم قوى مخالفيهم[٤]

ومن مظاهر استشراء هذا الفكر ببعض افراد تلك الطائفة كاستشراء داء الكلب بصاحبه، أستحلالهم دماء معصومة ، عصمت بكلمة الأسلام وحكمه ، ومع ذلك لم يقيموا لها وزناً ، بل عدّوا إراقة الدماء كهذه قربة لله تعالى ، ولعمروالله إنّ ذلك لضلال مبين ، وغواية مريعة.

يقول شيخ الأسلام ابن تيمية -رحمه الله -: (من شأن أهل البدع أنهم يبتدعون أقوالاً يجعلونها واجبة فى الدين ، بل يجعلونها من الأيمان الذى لابد منه ، ويكفرون من خالفهم فيها ويستحلون دمه ، كفعل الخوارج والجهمية و الرافضة والمعتزلة وغيرهم ، وأهل السنة لايبتدعون قولاً و لا يكفرون من اجتهد فأخطأ، وإن كان مخالفاً لهم[٥]

---

[١] الذهبى: سير اعلام النبلاء ، الطبعة التاسعة ، مؤسسة الرسالة ، بيروت، ١٤١٣هـ-١٩٩٣م ،ج ١١ ص ١٤٦

[٢] نفس المصدر السابق.

[٣] سورة الجمعة: (٢-٤)

[٤] سالم البهنساوى : الحكم وقضية تكفير المسلم ، الطبعة الأولى ، الرياض-السعودية ، ١٩٩١م ، ص(٢٠١-٢٠٧)

[٥] ابن تيمية : منهاج السنة النبوية ، الطبعة الثالثة ، دمشق-سوريا، ١٩٨٢م،ج٣ص٢٣

وفي هذه الأزمنة المتأخرة ، عانى كثيراً من المسلمين من ويلات هذا النهج الخاطىء فروع الآمنون ، وأستحلت دماؤهم وأموالهم وأنتشرت الفرقة وعمّ الأضطراب حتى شمت الكفار بهذه الحال ، فتشوهت صورة الاسلام في نظر غير المسلمين .

وأستغل هذا الأمر أعداء المسلمين حيث صوّروا لغير المسلمين ، أنّ دين الاسلام دين أرهاب وقتل وسرق ونهب ، فانا لله وأنا اله راجعون ولا حول ولا قوة الا بالله.

المطلب الثاني
منشأ الغلو في التكفير

الخطأ في التكفير راجع الى أمرين

١-الجهل بأحكام العصمة.

٢-البناء على الخطأ المورروث من فرقة الخوارج.

أولاً : الجهل بأحكام العصمة

العصمة التي قررها النبي صلى الله عليه وسلم وأرسى قواعدها في قوله ﴿ إنّ دِماءَكُمْ وَأولادَكُمْ وَأعراضَكُمْ عَلَيكُمْ حرام ، كَحُرمَةِ يَومِكُمْ هذا ، في بَلَدِكُم هذا ، في شَهرِكُم هذَا﴾ [١] الى آخر الحديث.

وفي قول الله -جلّ وعلا- في وجوب القصاص: ﴿ يا أيها الذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عليكُم القِصاص في القَتلى الحُر بالحُر والعَبدُ بالعَبد والأنثى بالأنثى﴾ [٢] .

فأين أباحة الدماء والاستحلال لها مع هذه النصوص الصريحة والصحيحة؟

وقوله -جل وعلا- ﴿ وَكَتَبنا عَليهِمْ فيها أنَّ النَفسَ بالنَفسِ وَ العَينَ بالعَينِ والأنفَ بالأنفِ والأذُنَ بالأذُنِ والسِنَّ بالسِنِ والجرُوحَ قِصاصٌ..﴾ [٣] .

معناه أنّ النفوس محترمة ، فلا يجوز الأعتداء على الأرواح ، ولا على الأبدان ، الا بمبرّر شرعي يقيني لاشك فيه.

إذاً الأمر عظيم ، النفوس لايجوز الأعتداء عليها ، الأرواح لايجوز الأعتداء عليها ، الأموال لا يجوز الأعتداء عليها.

على ضوء هذه النصوص ، ماذا قرر العلماء ؟ قرّروا شيئاً يسمى العصمة ، عصمة الدم، عصمة العرض ، عصمة المال ، بم تكون ؟

فالعلماء مجموعون كلهم على : أنّ المسلم في بلد الاسلام دمه معصوم ، وماله معصوم ، هذا في بلد الإسلام ، والذميّ في بلد الاسلام أيضاً -دمه معصوم ، وماله معصوم ، كذلك المعاهد في بلد الاسلام ، دمه معصوم ، وماله معصوم ، مادام في عهده ، وكذلك المستأمن في بلد الاسلام ، دمه معصوم ، وماله معصوم ، مدة الأمان.

ثم إنّ جمهور العلماء : مالك والشافعي وأحمد- يرون هذه العصمة مستمرة لهؤلاء في بلد الاسلام ، وفي بلد الكفر ايضاً ، فالمسلم لا يستباح دمه ولو في بلد الكفر ، والكافر لا يستباح دمه ولو في بلد الكفر ، كذلك المعاهد والذمّي .

إنما المحارب فقط هو الذي يستباح دمه في المعركة بين الكفار والمسلمين ، وقتل المحارب على سبيل الأنفراد في دار الأسلام، أو في غيرها راجع الى الحاكم المسلم ، وبشرط ألا يترتب عليه مفسدة وأنْ تكون مصلحته راجحة .

أما الأمام أبو حنيفة -رحمه الله- فيرى أنّ العصمة فقط في بلاد الاسلام، والجمهور يرون أنّ العصمة ثابتة في بلد الاسلام وفي غير بلد الاسلام لهؤلاء الأربعة الذين ذكرنا ، وهم: المسلم ، والذميّ ، والمعاهد ، والمستأمن [٤] .

ثانياً: البناء على الخطأ المورروث من فرقة الخوارج

الخطأ الموروث من فرقة الخوارج ومن معهم : أنهم قرروا التلازم بين الخطأ والأثم ، فربطوا الخطأ بالأثم ، ثم جعلوا الأثم معصية ، ثم جعلوا المعصية كفراً ، ثم بنوا على ذلك استباحة الدم بالمال .

والخوارج رتّبوا على هذا الرأي الخاطيء كل الأحكام ، وحكموا على من أخطأ من حاكم مسلم ، أو عالم مسلم ، أو فرد مسلم أخطأ ، مادام أخطأ فإنه يعتبر كافراً ، وهذا هو مبدأ الخطأ في التكفير ، فالمعروف عند أهل العلم:أن الخوارج يكفرون بالمعاصي ، والمعتزلة يجعلونه في الدنيا بمنزلة بين المنزلتين [١] .

يعني: الخوارج يكفرون بالمعاصي ، ويعتبرون العاصي مخلداً في النار إذا مات ولم يتب من معصيته ، كذلك المعتزلة يقولون : هو في الدنيا في منزلة بين المنزلتين ، وفي الآخرة مخلد في النار ، كقول الخوارج ، وأما المرجئة فيقولون : لايضر مع الأيمان معصية ، كما لاينفع مع الكفر طاعة [٢] . أمّا أهل السنة والجماعة فلا يكفرون بالمعاصي، وإنما يقولون : العاصي مرتكب الكبيرة مؤمن بأيمانه فاسق بكبيرته ، أو يقولون : ناقص الأيمان [٣] .

وعندهم(أي أهل السنة والجماعة) الأيمان لايزول بمجرد المعصية ، وأنما ينقص بالمعاصي ، فالأيمان يزيد بالطاعة وينقص بالمعصية .

فنجد الآن الذين يفسقون أو يكفرون ، مبدأ التفسيق عندهم مع التكفير يلتقيان جميعاً ، يفسقون أولاً ثم يكفرون ثانياً ، ثمّ يستحلون ثالثاً ، وهذا مشاهد في الواقع [٤] .

وكذلك أيضاً -الخوارج-الذين قتلوا عبدالله بن خباب بن الأرت ، لما خرجوا في زمن علي-رضي الله عنه-كاتبهم وراسلهم ودعاهم ، وأرسل اليهم ابن عباس حتى رجع نصفهم عن مقاتلتهم ، وبقي الباقي على مقاتلتهم يكفرون علياً حتى يقتص من قتلة عثمان ، ويرجع عن التحكيم ، ويعلن توبته منه ، حيث أنه خرج من الاسلام بسببه -على حد زعمهم - يقولون لماذا تترك قتلة عثمان ؟ فمرّ عليهم عبدالله بن خباب -رضي الله عنه- فقتلوه، وذبحوه بالسكين كما يذبح الكبش،فأرسل إليهم علي وقال : أيّكم قتله؟ قالوا كلنا قتله، أستباحوا دمه، فحينها قاتلهم علي رضي الله عنه وقضى عليهم، ووجد الآية التيأخبر بها النبي ، بأن هؤلاء بغاة وضلال ، وأنّ الفئة التي تقاتلهم هي على الحق ، فحَمدَ عليٌ- رضي الله عنه- حين وجد العلامة والدليل [٥] .

لماذا قتل عبدالرحمن بن ملجم علي بن أبي طالب؟ مع أنه من أعبد الناس ؟ لأنه يرى أنّ دمه حلال لكفره وقبوله التحكيم ، وهو من هو بقرابة من الرسول وسابقة في الاسلام وجهاداً في سبيله(٦) .

وهذا يبين فساد ما عليه الخوارج ومن نحا نحوهم الى يوم القيامة ، فخطؤهم في التكفير والتفسيق أدّى بهم الى استحلال دم مسلم من أعظم المسلمين حرمة في دمه و جاهه منزلته في الاسلام.

---

(١) رواه البخاري ومسلم

(٢) سورة البقرة: ١٧٨

(٣) سورة المائدة: ٤٥

---

(٤) صالح بن غانم السدلان : مظاهر الأخطاء في التكفير والتفسيق، ص ٤٨.

(١) د.صباح البرزنجي : أهم الفرق الأسلامية ، الطبعة الثانية ، السليمانية ، ٢٠٠٣م ،ص(٣٠-٣٢)

(٢) علي بن ابي العز الأذرعي : اصول العقيدة الأسلامية ، الطبعة الأولى ، مكتب زيار ، ١٩٩١م ، ص١٢٦

(٣) د.صالح بن غانم السدلان : مظاهر الأخطاء في التكفير والتفسيق، ص(٤٩-٥٢)

(٤) نفس المصدر السابق ، ص ٥٢

(٥) ابن كثير: البداية والنهاية ، الطبعة الأولى ، دار الكتب العلمية ، بيروت-لبنان ، ٢٠٠١م ، ج(٥-٦)ص(٢٠٠-٢٢٠)

(٦) د.يوسف القرضاوي: ظاهرة الغلو في التكفير ، ص ٩

قبول العمل

د. كاروان رؤوف

قال تعالى: ﴿الذي خلق الموت والحياة ليبلوكم أيّكم أحسنُ عملاً﴾

قال الفضيل بن عياض: هو أخلصه وأصوبه قالوا يا أبا علي ماأخلصة وأصوبة: فقال ان العمل اذا كان خالصاً ولم يكن صواباً لم يقبل واذا كان صواباً ولم يكن خالصاً لم يقبل حتى يكون خالصاً صواباً.

والخالص ان يكون لله والصواب ان يكون على السنة. ثم قرأ قوله تعالى: ﴿فمن كان يرجوا لقاء ربه فليعمل عملاً صالحا ولايشرك بعبادة ربه أحداً﴾ أي القبول العمل عندالله شرطان:

١. الاخلاص (أن يكون لله).

٢. الصواب(متابعة السنة).

١) الاخلاص

افراد الحق سبحانه بالقصد في الطاعات وتصفية العمل في الشوائب. وحقيقته السعي من كل مادون الله.

والاخلاص هولب العبادات ﴿قل ان صلاتي ونسكي ومحيايي لله رب العالمين﴾ ﴿واذكر في الكتاب موسى ان كان مخلصاً وكان رسولاً نبياً﴾ ﴿وما أمروا إلا ليعبدوالله مخلصين له الدين.........﴾ وجاء في الحديث الشريف:

﴿ ثلاث لا يغل عليهن قلب امرىء مسلم اخلاص العمل لله ، والنصح لأئمة المسلمين ولزوم جماعتهم ﴾

ومن ثمرات الاخلاص

١-قبول عمله عند الله ٢-ارضاء الله سبحانه ٣-النجاة من كيد الشيطان ٤-النجاة فى الاخرة ٥-عدم التلبس بظواهر الامور ٦-الاهتمام ببواطن الامور قبل ظواهره .

مجالات الاخلاص

١-الاخلاص فى القول ٢-الاخلاص فى العمل ٣-الاخلاص فى الانتماء للأسلام ٤-الاخلاص فى الالتزام بالأسلام ٥-الالتزام فى التعامل مع النفس ٦-الالتزام فى التعامل مع الناس ٧-الالتزام فى تحمل أعباء الدعوة

كيف يتصف الداعية بالاخلاص

١-التذكر الدائم بان الاخلاص أمر الله سبحانه

٢-دوام ذكر الله وتقواه وخشيته وأنه ليس بحاجة الى عبادة

٣-دوام مراقبة الله والشعور بأن الله يعلم السر والعلن

٤-العيش مع الاخرة

٥-تذكر عواقب المرائين وكذلك المخلفين

٦-دوام النظر والسماع للنصوص المرغبة فى الاخلاص

٧-محاسبة النفس أولاً بأول

٢-الصواب

وهو ان يكون العمل موافقاً لشريعة الله والسنة رسول (صلى الله علية وسلم) لحديث عائشة (رضى الله عنها) قال رسول الله(صلى الله علية وسلم)

﴿من أحدث في امرنا هذا ماليس منه فهو رد﴾

مجالات الصواب

١.الصواب في معرفة الاسلام. ٢.الصواب في العمل بالاسلام. ٣.الصواب في كيفية العمل لتحقيق الاسلام. ٤.الصواب في التعامل مع النفس. ٥.الصواب في التعامل مع الناس.

كيفية يتصف الداعية بالصواب

١. تعلم العلم والفهم الدقيق للاسلام.

٢. الممارسة العملية بدقة والشعور بالمسؤلية.

٣. العيش في احضان الحجر بين الخبراء.

٤. التعويد على حمل المسؤلية منذ الصغر لتزداد التجربة.

٥. المحاسبة الدائمة على كل صغيرة وكبيرة.

٦. متابعة العمل وتقويمه وتصحيح الاخطاء.

٧. معايشة الرسول(صلى الله علية وسلم) في سيرته.

٨. الالفاظ بأخطاء المخطئين.

٩. النظر في عواقب المنحرفين عن العمل الصائب.

١٠. مراعاة ومعرفة السنن الكونية وقوانين علم النفس وعلم الاجتماع.

١١. التعود على القيام بالعمل بالتخطيط.

أوهام الكبار

جوانه محمود

إذا كان الأطفال هم أبطال الأسئلة ، فإن الكبار هن أبطال الأوهام . فما يكاد الواحد منا يتخلص من كابوس وهم حتى يقع تحت كابوس وهم آخر . فنحن نتوقع الحصول على متعة عظيمة إذا ملكنا كذا ، أو فعلنا كذا ، فإذا نلنا بغيتنا وجدنا أن ما كنا نتوقعه أكبر بكثير مما نلناه ، ثم لانفتأ أن نشرع في بناء حلم جديد . والوقوع بالتالي في دائرة وهم جديد . وهكذا إلى نهاية العمر ، ليشعر المرء في نهاية الأمر بالمرارة! هذه الأوهام هي المحرك الأول للنشاط الإنساني ، وهي جميعاً تتمحور حول الحصول على مشاعر اللذة والرضاء والسعادة وسيكون من المفيد التعرف على طبيعة كل منها والوقوف على ما يغذيها حتى نخرج من دائرة الوهم إلى دائرة الاستبصار . الشعور باللذة والنشوة يأخذ دائماً طابع المؤقت والعابر والذي يصاحب دائماً أسبابه ، وينقضي بانقضائها ، فالظمآن يستمتع بشرب الماء لحظات . وزوال ذلك الشعور بانقضاء تناول الماء . هذا الشعور كثيراً ما يعقبه نوع من الكآبة ودرجة من العتمة الروحية ولا سيما إذا كانت أسباب اللذة محرمة حيث يبدأ وخز الضمير وتقريع الداخل . وما أجمل قول الله - جلا وعلا- في الإشارة إلى هذه الحقيقة : "وما أوتيتم من شيء فمتاع الحياة الدنيا وزينتها وماعند الله خير وأبقى أفلا تعقلون" القصص(٦٠) . أما الشعور بالرضا فهو شعور سطحي إلى حد ما . وهو شعور عَوَز وافتقار لأن توفره متوقف على الآخر الذي يجعل مقارنتنا تعزز ثقتنا بأنفسنا ، فالطبيب يرضى عن وظيفته والعمل الذي امتهنه حين يقارن نفسه بفلان الذي كان زميلاً له في الابتدائية ، ثم كانت نهايته العمل في بيع الخضار أو السباكة ... وصاحب المنزل الفخم يرضى عن منزله حين ينظر إلى البيوت العادية المجاورة له وهكذا .... إن الشعور بالرضا ينطوي على نوع من التقدير العقلي للذات . كما أنه عبارة عن ترجمة لشعور المرء بالكفاءة الاجتماعية وشعور بأنه (لانق) في نظر نفسه ونظر الآخرين . وقد عبروا عن طرف من هذا المعنى بقولهم : إن للشوهاء فضلاً على الحسناء " . والمشكلة تقع إذا لم يتوفر ذلك الآخر أو تلك الشوهاء ، حينئذ يصبح التفوق مثل الرقم (ألف) إذا أخرجته من منظومته العددية . إنه لا شيء ، لاشيء أبداً! أما السعادة فإنها عبارة عن التمتع باعتدال المزاج وبالانشراح والسرور والبهجة . أو هي عبارة عن تربع على قمة من الإنسجام والسرور ، وهي جميعاً مشاعر ذاتية انفعالية داخلية ، إنها مشاعر مطلقة وشخصية ، وتستمد قوتها الحقيقية من ضعف ارتباطها بالعوامل الخارجية ، إنها تتأبى على الخضوع للظروف المادية ، ولذا فقد يشعر بها من يعيش في خيمة أو بيت من طين ومن لايملك الكثير من المتاع والمال . كما قد يشعر بالتعاسة من يملك الكثير من كل شيء . الشعور بالسعادة هو ذلك الشعور الذي ينفجر في لحظة التقاء الحلم بالواجب الحلم الانساني بالنزوع والتشوق نحو السمو ونحو الفضيلة والخير ، والواجب الذي يمليه علينا معتقدنا ومبادئنا ومسلماتنا الفكرية . قمة السعادة حين تنفر دمعة من العين في لحظة مناجاة الكريم الرحيم الودود في وقت السحر . وقمة السعادة حين نضع شيئاً في يد فقير فيقابلنا بدعوة من الأعماق حين يجتاحنا شعور بالنبل والامتنان لمن وفق لذلك . إن المصدر الأساسي للشعور بالسعادة هو مدى ما يحققه المرء من المطابقة بين معتقداته وسلوكاته . ذلك الانسجام هو الذي يشعرنا بنشوة النصر وتحقيق الذات . وقد ذكر بعض المفسرين في قول الله تعالى : "من عمل صالحاً من ذكر أو أنثى وهو مؤمن فلنحيينه حياة طيبة" .... النحل (٩٧) . إن الحياة الطيبة هي السعادة . التدين مصدر هناء والفضيلة شرط لجعل الإنسان سعيداً . نعم لا يكون كل الفضلاء سعداء ، لكن لا يكون السعيد إلا فاضلاً . الإنسجام الداخلي والخاص من الصراعات الداخلية يسهم في الإحساس بالسعادة . والاستفاضة في أعمال الخير . والقيام بما هو زائد على الواجب يساعدنا على الشعور بالتأنق والرفاهية الروحية . ويطل علينا بطل الأوهام في سعي حثيث يشبه السعار نحو اللهو والسفر والسياحة وارتياد المطاعم والاستراحات باحثاً عن سعادة فقدها لجفاف مصدرها الحقيقي "التعبد" وراضياً بمتع زائلة ومظاهر فارغة لعله يعوض شيئاً عما فقد . ولو أنه بذل في استعادة وضعه الصحيح عشر ما بذله في الحصول على متع زائلة لوجد ثمار جهده أضعافاً مضاعفة ولا حادٌ لفضل ربك . كم هو جميل ألا تنشغل بالحاضر عن المستقبل وأن نقوِّم الأشياء بنهاياتها ، كما علمنا الصدِّيق - رضي الله عنه - حين قال : "لاتغبطوا الأحياء إلا على ما تغبطون عليه الأموات" .

الاقتصاد الدولي بين الأزمة الآسيوية والأزمة الأمريكية

هيثم صلاح

تعرض الاقتصاد العالمي للعديد من الأزمات، من أهمها أزمة انهيار نظام "بريتون وودز"، وأزمة الكساد الكبير في الثلاثينيات، والأزمة الآسيوية في التسعينيات، وأخيرًا أزمة الاقتصاد العالمي الحالي، والتي دعمتها الأحداث التي تعرضت لها الولايات المتحدة الأمريكية مؤخرًا.

وإذا أردنا المقارنة بين الأزمة الآسيوية والأزمة الأمريكية الراهنة -لما لهما من آثار واسعة وملامح مشتركة، ولما يظهر من مفارقات على الصعيد الاقتصادي- فإن عناصر المقارنة تتعدد وتتنوع لتشمل الظروف الاقتصادية التي سادت العالم قبل كل منهما، والعوامل التي وقفت وراء وقوع كل منهما، ومدى اختلاف الدور الذي لعبه الاقتصاد الأمريكي في كلتا الأزمتين، ومدى تغلب الطابع السياسي أو الاقتصادي في كل حالة، وكذلك الاختلاف في الدور الذي لعبه صندوق النقد والبنك الدوليان في الحالتين، هذا إلى جانب العديد من عناصر المقارنة الأخرى، مثل سياسات العلاج، والآثار النهائية على النظام الاقتصادي العالمي ومسيرته نحو العولمة، والسطور التالية تلقي مزيدًا من الأضواء على هذه العناصر..

فشل أجهزة الإنذار المبكر

تعتبر الظروف الاقتصادية التي تسبق وقوع الأزمة من أهم العوامل التي يجب الاهتمام بها؛ وذلك لأن هذه الظروف قد تعطي مؤشرات إنذار لقرب وقوع الأزمة؛ فيسهل تجنبها أو الاستعداد مبكرًا للتعامل معها وتقليل آثارها السلبية، أو قد تعمل وتساعد على تفاقمها وجعلها أكثر حدة.

والظروف الاقتصادية التي سبقت الأزمة الآسيوية تختلف تمامًا عن تلك الظروف التي سبقت الأزمة في أمريكا، فقد كانت صورة الاقتصاد العالمي قبل بداية الأزمة الآسيوية أكثر إشراقًا؛ حيث تمثلت في وجود مؤشرات جيدة على قوة الاقتصاد العالمي واستقرار أغلب معدلات النمو خاصة في الاقتصاد الأمريكي والأوروبي، ووجود مؤشرات على أن الدول التي انطلقت منها الأزمة تعتبر من المعجزات الاقتصادية، والمثال الذي يجب أن يقتدي به الجميع والذي يجب أن يؤخذ للدلالة على فاعلية ونجاح البرامج الاقتصادية لمؤسسات التمويل الدولية وخاصة البنك والصندوق الدوليين.

كما كانت هناك مؤشرات تدل على أن الولايات المتحدة الأمريكية تقف بكل ما لديها من إمكانيات لدعم النمو والازدهار الاقتصادي في هذه الدول لأسباب اقتصادية وأخرى سياسية، وبسبب كل هذه المؤشرات لم يتنبأ أحد بهذه الأزمة بما في ذلك دعاة برامج الإصلاح الاقتصادي في هذه الدول ومنها الصندوق والبنك؛ وهو ما جعل عنصر المفاجأة أهم ملامح هذه الأزمة، وجعل آثارها تسري في الاقتصاد العالمي سريان الكهرباء في أسلاك البلاتين.

في مقابل ذلك، فإن الأزمة الأمريكية سبقتها صورة مهزوزة للاقتصاد العالمي؛ حيث كانت أهم ملامح هذه الصورة هي اقتصاد عالمي وأمريكي معتل يعاني تراجعًا وتباطؤًا اقتصاديًا ملحوظًا، ويهدده شبح كساد عالمي كبير حيث معدل بطالة أمريكي ٤,٦٪، ومعدل نمو أمريكي ٠,٢٪ فقط، وتنبؤ باحتمالات حدوث نمو سلبي في المستقبل، كما كانت هناك محاولات مستميتة لإنعاش الاقتصاد العالمي وإخراجه من مساره نحو الكساد من خلال خفض أسعار الفائدة في معظم دول العالم التي تأثرت بأوجاع الاقتصاد الأمريكي.

وإذا كانت الأوساط المالية والاقتصادية لم تتوقع الأزمة الآسيوية، فإن الأوساط الأمنية في مختلف أنحاء العالم لم تتوقع الأحداث الدرامية الدامية للأزمة الأمريكية وتوابعها، وهو ما يعني فشل أجهزة الإنذار المبكر الاقتصادية والأمنية في كلتا الأزمتين على التوالي.

البداية ضرب أسواق المال

لاشك أن هناك تفاوتًا كبيرًا بين الأسباب التي أدت إلى كلتا الأزمتين من حيث طبيعتها ومن حيث القوى الدافعة لها؛ ففي الحالة الآسيوية كانت الأسباب ذات صبغة اقتصادية؛ حيث نتجت عن الإسراع في معدلات النمو في الاقتصادات الآسيوية أكثر مما تستوعبه طاقاتها الاقتصادية، وكذلك بسبب الإفراط في الاقتراض من الخارج من جانب القطاع الخاص، واستخدام قروض قصيرة الأجل لتمويل مشروعات ذات فترات تفريغ طويلة الأجل، هذا إلى جانب انعدام الرشد الاقتصادي، والفساد في تفجير الأزمة.

أما الأسباب التي قادت إلى الأزمة الأمريكية، فهي أسباب ذات صبغة سياسية أمنية تؤثر وتتأثر بالجانب الاقتصادي، فإذا حاولنا الرجوع إلى الجذور الحقيقية للأسباب التي أدت إلى الأزمة الأمريكية سنجد أن بعضها اقتصادي، وأهمها الأسلوب والمنهج الأمريكيان في صياغة النظام الاقتصادي العالمي الجديد، خاصة في مجال العولمة الاقتصادية وتحرير التجارة وحركة رؤوس الأموال العالمية، وهو الأسلوب الذي استفز الجميع، وأثار عدم الرضا بل الاعتراض والكراهية لكل ما هو أمريكي، خاصة من الدول النامية، لدرجة أن العولمة أصبحت مرادفًا للولايات المتحدة الأمريكية.

ورغم تفاوت الأسباب في كلتا الحالتين إلا أن ضرب الرموز الاقتصادية كان البداية المباشرة للأزمة؛ حيث تم ضرب أسواق المال

الآسيوية (بورصات - أسعار صرف) في الحالة الآسيوية عن طريق عمليات المضاربة في البورصات وعلى أهم العملات في هذه الأسواق. أما في الحالة الأمريكية فقد تم ضرب أسواق المال الأمريكية في "وول ستريت" بعملية إرهابية غير مسبوقة، وهي تفجير مركز التجارة العالمي الواقع في قلب أسواق المال الأمريكية، أي أن أسواق المال كانت أول الأسواق التي اشتعلت بها نيران الأزمة في كلتا الحالتين.

الآسيوية عدوى.. والأمريكية صدمة!

ربما تبدو الآثار التي لحقت بالاقتصاد العالمي متقاربة في كلتا الأزمتين من حيث تركز التأثير الفوري للأزمتين على الأسواق في مختلف دول العالم، في حين أن التدقيق في الأمور يؤكد وجود فروق جوهرية في حجم هذه الآثار ومدى تأثيرها؛ ففي الأزمة الآسيوية كانت درجة تأثر الأسواق المالية أقل مما كانت عليه في الأزمة الأمريكية بكثير؛ حيث كان أثر الأزمة الأمريكية على الأسواق المالية غير مسبوق إلا في حالتيْ وقف إمدادات النفط العربي عن الغرب، واستقالة الرئيس نيكسون.

كما أن آثار الأزمة الآسيوية انتقلت إلى الأسواق عن طرق "العدوى"، أما الآثار في الحالة الأمريكية فقد انتقلت عن طريق "الصدمة"، والجدول التالي يعكس حجم هذه الآثار من خلال نسبة الربح أو الخسارة التي لحقت بالأسواق من خلال متوسط مؤشر "داوجونز الصناعي" في العديد من الأزمات التي ألمت بالاقتصاد العالمي بداية من أزمة "بيرل هاربور" عام ١٩٤١ حتى الأزمة الأمريكية في ١١ أغسطس ٢٠٠١:

السنة	الأزمة المؤثرة في أسواق المال	النسبة المئوية للخسارة	النسبة المئوية للربح
19411	بيرل هاربور	- 6.5%	--
1962	أزمة الصواريخ النووية	--	1.1%
1963	أزمة اغتيال جون إف كنيدي	- 2.9%	--
1973	أزمة الحظر العربي للنفط عن دول الغرب	- 17.9%	--
1974	أزمة استقالة الرئيس نيكسون	- 15.5%	--
1993	أزمة انفجار مركز التجارة العالمي	- 0.5%	--
1995	أزمة انفجار أوكلاهوما سيتي	--	0.6%
1997	أزمة أسواق المال الآسيوية	- 12.4%	--
2001	أزمة العمليات الإرهابية في الولايات المتحدة الأمريكية	- 14.3%	-(*)

المصدر: NED DAVIS RESERCH, INC.

(*)معدل التراجع في المؤشر مأخوذ من مؤشرات البورصة العالمية يوم ٢٣-٩-٢٠٠١، وهو أدنى مستوى وصل له المؤشر بسبب التفجيرات الأمريكية.

كما تتضح الفروق الجوهرية بين آثار كلتا الأزمتين في اتساع نطاق الأزمة؛ حيث اقتصرت آثار الأزمة الآسيوية على أسواق المال والمصارف في الأجل القصير، وأثرت على التجارة الدولية في الأجل الطويل، وإن كان هذا الأثر الأخير إيجابيا ولصالح الدول المستوردة من البلدان الآسيوية؛ حيث حصلت على السلع الآسيوية بأسعار منخفضة جداً. أما في الأزمة الأمريكية فقد اتسع نطاق الآثار .

ليشمل كافة قطاعات الاقتصاد العالمي من تجارة، وحركة رؤوس أموال، وشركات النقل والطيران، والتأمين والسياحة، والبترول والذهب، أي أن الآثار كانت شاملة وعامة على الاقتصاد العالمي في الأجل القصير، هذا إلى جانب آثارها في الأجل الطويل على مستقبل النظام الاقتصادي العالمي ومسيرة العولمة في الأجل الطويل.

ولذلك يمكن القول بأن الأزمة الآسيوية كانت بمثابة الهبوط التدريجي في الدورة الدموية للاقتصاد العالمي بسبب جلطة في أحد أطرافه وهي الدول الآسيوية، أما الصدمة الأمريكية فكانت بمثابة السكتة الدماغية التي أصابت رأس الاقتصاد العالمي الذي يمر بمرحلة نقاهة.

للأزمة إيجابيات!!

ومن أفضل إيجابيات الأزمات الاقتصادية الدروس المستفادة منها، والخبرة التي تكتسب منها للتعامل مع غيرها من الأزمات في المستقبل، ورغم الاختلافات السابقة بين الأزمتين الآسيوية والأمريكية، فإن كلتيهما ألقت بظلالها على مستقبل الرأسمالية ومستقبل العولمة الاقتصادية، ولكن كان ذلك بطريقة مختلفة، وذلك من خلال الآتي:

١-كشفت الأزمة الأمريكية عن هشاشة الرأسمالية الأمريكية وما تستند إليه من مفردات إنتاجية وتكنولوجية وأمنية؛ حيث أصيبت هذه المفردات بالارتباك بسبب هذه الهجمات الإرهابية، وهذا يجعل الأزمة الأمريكية تذهب إلى أبعد مما ذهبت إليه الأزمة الآسيوية التي أثرت على الحرية الاقتصادية في مجال حركة رؤوس الأموال كأحد ملامح الرأسمالية الأمريكية وكأحد أدوات العولمة الاقتصادية.

٢- ظهور مصدر جديد لحدوث الصدمات الاقتصادية والعالمية، وهو العمليات الإرهابية.

٣- ضرورة عدم الإسراف في التفاؤل، أو الشعور بالأمان والاستقرار الاقتصادي؛ لأن الأزمات الاقتصادية قد تحدث بين لحظة وأخرى دون مقدمات.

٤- كشفت الأزمة الأمريكية عن أهمية الإنذار المبكر في المجال الأمني لضمان الاستقرار الاقتصادي، إلى جانب الإنذار المبكر في المجال الاقتصادي لتوقع الأزمات، وعدم فاعلية وجدوى النظم الموضوعة في هذا المجال حتى الآن.

٥- ضعف الالتزام الدولي بقواعد العولمة في ظل الأزمات الاقتصادية واسعة الانتشار؛ حيث إنه في ظل الأزمات تأخذ كل دولة بزمام هذه القواعد، وتجعل القوانين بيدها تنفذها أو تكسرها حسب ما تمليه عليها مصالحها الاقتصادية فقط دون مراعاة لما يعرف بالنظام الاقتصادي الجديد.

٦- رغم أن الأزمة الآسيوية قد كشفت خطأ الاعتماد على حشد المزيد من الموارد الاقتصادية بأكثر من الاعتماد على التقدم التكنولوجي وزيادة الإنتاجية، فإن الأزمة الأمريكية كشفت عن خرافة الركون التام إلى التكنولوجيا كعنصر أمان اقتصاديًا وأمنيًا.

٧- أكدت الأزمة الأمريكية ما سبق أن كشفت عنه الأزمة الآسيوية، وهو سرعة انتقال الأزمات الاقتصادية في ظل النظام الرأسمالي والمالي العالمي الراهن، وأن ما يقال عن الاستقرار الاقتصادي في ظل هذا النظام أمر يفتقر كثيرًا إلى الواقعية.

٨- صعوبة توافق المصالح الاقتصادية لكل دول العالم في ظل العولمة، خاصة في ظل الأزمات الاقتصادية، بل وأكدت الأزمة الأمريكية على أن الأزمات الاقتصادية قد تخلق تناقضًا في مصالح الأصدقاء والحلفاء، وقد تخلق توافقًا وتناغمًا في مصالح المتنافسين والأعداء أيضًا.

٩-كشفت الأزمة عن أن برامج الإصلاح الاقتصادي لا يتم اختراقها بضغوط داخلية فقط، ولكن هذه البرامج عرضة للاختراق بل وانفراط عقدها وإرباك مسيرتها؛ بسبب عوامل خارجية غير مأخوذة في الحسبان، وهو ما جعل هذه البرامج تحتاج إلى إعادة نظر.

١٠- ظهور أهمية دور الدولة في الحياة الاقتصادية، وأن هذا الدور ليس مرشحا للتراجع أو الزوال، كما يعتقد أنصار الرأسمالية الأمريكية، ولكنه مرشح للعودة مرة أخرى؛ لأهميته في إدارة الأزمات الاقتصادية، ولحماية الأسواق الداخلية من استغلال القطاع الخاص الأزمة عن طريق رفع الأسعار أو الاحتكار أو غيرها من الأساليب غير المشروعة.

هكذا أكدت هذه الأزمة أن العالم في حاجة إلى برنامج إصلاح دولي وشامل للنظام الاقتصادي والقواعد التي تحكمه، سواء في مجال التجارة أو الاستثمار أو حركة رؤوس الأموال وغيرها؛ حتى يكون هذا النظام أكثر عدالة وموضوعية، ويحظى برضى دول العالم المتقدم منها والنامي على السواء .

المصادر

- موقع منظمة التجارة العامية

- منظمة التجارة العالمية و تبعاتها على دول النامية (بحث جامعي) جامعة هارفارد الأمريكة للبروفيسور: رودجر ماديسون — خبير و بروفيسور في المجال الأقتصاد .

العولمة و مستقبل الحضارة الإسلامية

أ. عبدالله عمر

عند الحديث عن الحضارة أرى من المناسب أن استهلّ هذا الحديث بالتعريف. فقد قال الفيلسوف البريطاني – برتراند راسل – مرة بأن الحضارة تولد من خلال السعي للترف و المتعة و الذي أنتج الأعمال العظيمة و القصور الفخمة و الفنون الجميلة مثل تاج محل و قصر فيرساي و غيرها

فإذا اقتربنا من العصر الذي نعيش فيه أخذ فيه تعريف الحضارة منحىً اقتصادياً، فآدم سمث هو الذي قال عن الحضارة – و على الأقل الحضارة الغربية – أنها تولد عبر السعي للربح. و أقرب منه إلى هذا العصر كارل ماركس رأى الحضارة و مسيرة التاريخ تولد من السعي للإستئثار بفائض الإنتاج. و أرى من زاوية مختلفة أن الحضارة ولدت من خلال السعي للإبداع و التركيب. و قد يكون هذا التركيب المبدع بين الأخلاق و المعرفة أو بين الدين و العلم أو بين إحدى الثقافات و ثقافة أخرى، و يبقى المحرك الأساسي هو الإبداع التركيبي.

فإذا نظرنا إلى الإسلام رأينا أوج الإبداع في الإستعداد للتركيب و المزج بين الأخلاق و المعرفة و بين الدين و العلم و بين الإسلام و الثقافات الأخرى

فمن ناحية الإعتقاد أصبح الإسلام جامعاً للرسالات الثلاث (اليهودية و النصرانية و رسالة محمد صلى الله عليه و سلم)، فهناك الكثير عن التوراة و العهد القديم في القرآن، و هناك الإعتراف و التقدير لأنبياء بني إسرائيل، و هناك الكثير عن العهد الجديد و الإنجيل من الإعتراف و الإيمان بولادة عيسى من غير أب، إلى كثير من معجزاته و آياته. و إلى جانب هذا هناك حياة محمد في مكة و المدينة و جهاده و دعوته. فالإسلام كحضارة بدأ من هذا الجمع و التركيب الإبداعي.

و بين القرنين التاسع و الرابع عشر للميلاد أبرزت الحضارة الإسلامية قدرة عالية على التركيب و التأليف العلمي و التكنولوجي، فكما تلقى الإسلام اليهودية و النصرانية بالإعتراف و القبول في إطار الدين، فقد أظهر الإسلام موقفاً منفتحاً على اليونان القديمة في الإطار الدنيوي ليظهر لنا نماذج من أمثال ابن رشد الذي اعتبره كثير من العلماء من أتباع مدرسة أرسطو و من أوائل المسلمين الذين قالوا بكروية الأرض. و قد كتب ابن سينا شروحاً مطولة للفلسفة اليونانية و قد اعتبره الكثيرون مجدداً لفلسفة بلوتو في كثير من توجهاته و كان صاحب أهم مؤلف طبي في العصور الوسطى فقد كان كتاب القانون في الطب المرجع الطبي في جامعات أوروبا حتى القرن السابع عشر. فالإسلام تعلم من اليونان القديمة و علّم أوروبا العصور الوسطى.

لقد برزت الحضارة عملية إبداعية و تركيباً ثقافياً منذ تنزل الآيات الأولى من القرآن الكريم و التي أفصحت عن شيء لم يكن في حساب محمد و لا في تصوره. لقد بدأ الوحي بـ (إقرأ) و كانت هذه الكلمة هي ما قدر لتمام الوحي أن يكون (القرآن) أكثر كتاب في تاريخ البشرية يُقرأ في لغته الأصلية. لقد كان الإنجيل أكثر الكتب قراءة و لكن عبر ترجمات و لكن القرآن يُقرأ في كل يوم في صورته الأصلية و لغته الأصلية من ملايين المتعبدين عبر الكرة الأرضية. فعندما انتشرت هذه الآيات البسيطة الأولى من الوحي قبل أربعة عشر قرناً تهيأ العالم لتلقي ثقافة جديدة هي ثقافة القراءة في حضارة تعترف و تحترم العلم و المعرفة. لقد اعتقد المسلمون أن كلمات الوحي الأولى هي كلمات تتعلق بالمعرفة و أن الأمر الأول للنبي كان (إقرأ) فارتبطت عبر هذه الآيات الأولى العلوم البيولوجية بالعلوم العقلية، و منذ إعلان هذه الآيات أن المصدر المطلق للمعرفة هو الله فقد كانت تحذيراً من التكبر و العجب بالمعرفة و تحذيراً من الإنتقائية الزائفة التي يمارسها البشر، فصارت المعرفة ملتزمة أخلاقياً و كان الأمر القرآني : " إقرأ باسم ربك الذي خلق، خلق الإنسان من علق، إقرأ و ربك الأكرم، الذي علم بالقلم، علم الإنسان ما لم يعلم، كلا إن الإنسان ليطغى أن رآه استغنى إن إلى ربك الرجعى ". فالله تعالى علّم بالقلم و استعمل القلم لتعليمنا ما لم نعلم. لقد كانت الآيات الأولى حول المعرفة و العلم و تحذيراً من الجهل و رفعاً لشأن المهارة الإنسانية. و نحن نعلم اليوم أن القوة هي في جانب من يعلم و ليست في جانب من يملك – رغماً عن كارل ماركس.

لقد كانت الآيات الأولى من القرآن نبوءة بانتصار المعرفة و بإمكانية سيطرة المهارة. و لقد تردد صدى هذه الدعوة القرآنية عبر العصور لتكون المعرفة هي محور الإبداع و التمازج و التركيب.

العولمة سيكون العالم الإسلامي في القرن الواحد و العشرين – على الأغلب – واحداً من مواقع الصدام و المواجهة لقوى العولمة بما لها أو عليها من خير و شر. و من الطبيعي أن يكون لظاهرة العولمة خاسرون و رابحون. و في المراحل الأولى فإن إفريقيا و جزء كبير من العالم الإسلامي يندرج في زمرة الخاسرين حيث ستبرز الحقائق و الوقائع أنهم يدفعون ثمن العولمة. فهناك بعض الجامعات في الولايات المتحدة تمتلك من أجهزة الكمبيوتر أكثر مما تمتلكه دولة مثل بنغلادش أو السنغال.

دعنا نواجه التحدي و لنبدأ بالتعريف: ما هي العولمة. فعلى أحد المستويات تمثل العولمة فعاليات و نشاطات تؤدي إلى الإعتماد المتبادل بين دول العالم و زيادة سرعة التبادل عبر المسافات. و مع بداية الألفية الميلادية الثالثة تأخذ العولمة ثلاثة معانٍ :

البعد المعلوماتي للعولمة و هي القوى التي تحول نماذج المعلومات حول العالم و تحاول تشكيل ما أطلق عليه (طريق المعلومات السريع) لتتوسع مصادر المعلومات و تدفع بالكمبيوتر و الإنترنت لتكون خدمة عالمية. و هنا لا بد من السؤال : هل هذا المعنى للعولمة يهمّش العالم الإسلامي ؟

دعنا نواجه التحدي و لنبدأ بالتعريف: ما هي العولمة . فعلى أحد المستويات تمثل العولمة فعاليات و نشاطات تؤدي إلى الإعتماد المتبادل بين دول العالم و زيادة سرعة التبادل عبر المسافات . و مع بداية الألفية الميلادية الثالثة تأخذ العولمة ثلاثة معانٍ :

البعد المعلوماتي للعولمة و هي القوى التي تحول نماذج المعلومات حول العالم و تحاول تشكيل ما أطلق عليه (طريق المعلومات السريع) لتتوسع مصادر المعلومات و تدفع بالكمبيوتر و الإنترنت لتكون خدمة عالمية . و هنا لا بد من السؤال : هل هذا المعنى للعولمة يهمّش العالم الإسلامي ؟

البعد الإقتصادي للعولمة و هي القوى التي تحول السوق العالمي و تحاول تشكيل علاقات اعتماد اقتصادي متبادل عبر المسافات البعيدة . و بالطبع فإن دول إفريقيا و العالم الإسلامي ستتأثر و لكن لن تكون في مركز التحول . و مع ذلك فإن من غير الممكن أن لا تكون أجزاءٌ من العالم الإسلامي مركزية في هذا المعنى من العولمة لأنها تنتج البترول و الذي يحرك الجانب الإقتصادي من العولمة.

المعنى الشمولي للعولمة و البعد الثالث هو المعنى الشمولي للعولمة و هي القوى التي تحول الدنيا إلى قرية عالمية و تختصر المسافات و تجانس الثقافات و تزيد في سرعة الإنتقال و تقلل من أهمية الحدود السياسية . و ببهذا التعريف الشامل تصبح العولمة الطريق للوصول بالدنيا إلى القرية العالمية . و مثل هذه القوى متواجدة في العالم الإسلامي و بقية العالم منذ زمن بعيد ، فقد تكون كلمة العولمة جديدة و لكن هذا المعنى لها قديم .

و بهذا المعنى الشمولي فإن هناك أربعة عوامل محركة للعولمة : الدين ، و التكنولوجيا ، و الإقتصاد ، و الدول العظمى (الإمبراطوريات) . و لم تعمل هذه العوامل بشكل منفصل عبر التاريخ بل على العكس عملت بشكل يدعم بعضها بعضاً . و كمثال على ذلك بدأت النصرانية بعدها العالمي عندما تحول الإمبراطور الروماني إلى النصرانية عام ٣١٣ للميلاد و عندها أصبحت النصرانية الدين السائد في أوروبا و البلاد التي حكمتها أوروبا فيما بعد .

و لم تبدأ عالمية الإسلام بتحول امبراطورية قائمة و لكنها بدأت من اللبنات الأولى التي جمع شتاتها الأمويون و العباسيون من الإمبراطوريات الأخرى الرومانية و القبطية و الفارسية ليتم تشكيل حضارة جامعة جديدة . و رغم أن قوى أتباع الإسلام و النصرانية كانت في حالة صراع أحياناً و لكن حركة امتداد الديانتين قد ساهمت في العولمة بمعناها الشامل . و كانت رحلات الإكتشاف مرحلة جديدة من العولمة . لقد أبحر الرحالة المسلمون إلى الشرق و فاتتهم فرصة الإبحار إلى الغرب ، و انطلق الأوروبيون إلى الشرق و الغرب معاً و فتح - فاسكو دوغاما - و كولومبوس فصلاً جديداً في تاريخ العولمة و كان الإقتصاد و توسيع الإمبراطورية المحرك الرئيسي و ما تبعه بالطبع من اللهجرات البشرية .

الإسلام في الطرف المتلقي انطلاقاً من الإستعداد الفكري و النفسي للإنتفاع بالعلم حتى من أرسطو ، و من الإستعداد للنظر في أداء الثقافات المختلفة ، يمتلك المرء القدرة على النظر من جديد نظرة غضّة للثقافة الإسلامية و يقيم أداءها و يتحرى تفاعلاتها .

إن الثقافة هي مزيج من الولاء و الهوية و الشعور بالمسؤولية يمتد خارج إطار الأسرة الصغيرة. فأنا أعيش هويتي كمسلم و انتمائي الإفريقي في ولاء مشترك يتجاوز النسب المباشر .

فبناء الحضارة الجديدة لن يكون حصراً بالسعي نحو الترف و اللذة كما قال " راسل " و لن يكون بالسعي لتوزيع الفائض من الإنتاج كما حاول " ماركس " أن يقنعنا و لن تولد الحضارة من السعي نحو الربح كما أخبرنا " آدم سمث " . فهناك أشياء أخرى كثيرة يجمعها و يمزجها التركيب المبدع الخلاق . حتى في العلاقات الأسرية تتواجد قواعد و أصول في بعض الثقافات لا بد من دمجها في أعراف الحضارة المقبلة . و أميل إلى الإعتقاد أن هناك أعراف و تقاليد إسلامية و إفريقية ما زالت مراعاةً حتى الآن و التي لا أشك أن الغرب سينتفع بها . و إذا كان هناك من حضارة يمكن بناؤها فإن الحضارات المهددة من الحضارة الغربية عندها من ثقافاتها و قيمها - في مجال الأسرة على الأقل - ما تساهم به لكبح جماح طغيان الإنتصار .

تعريف الذات كأصل لتحقيق العدالة بين الجنسين

د. نعمت حافظ البرزنجي

مع هاجر محمد و مونيك كاردينال

اعداد / ايمان كريم

الجزء الثاني والأخير

إن ما يضفي اهمية لمثل هذه الإزدواجية،والتحول في المقاييس لهذه المناقشات، وتخصيص او عدم تخصيص دور للنساء في الراي العام، هو انِ مثل هذه الأمور لا تحدث في سوريا فقط. وباعتباري باحثة ولِي دور داخلي، وخارجي بذات الوقت فإنني تمكنت من أنْ أتعقَّبَ بشكل مُحدّد بعض هذه القضايا التي تَعْكسُ " برنامج مخفي " وراء هذه التحولات وثنائية المقاييس. وهذا ما سأشرحه في الجزء الثاني لحادثة الجامع وبقيةِ المحادثاتِ مع المجموعةِ، ومن خلال المفارقات في الرّدودِ على مثل هذه المعالجة.

في نهايةِ الصّلاة الجماعيةِ لتلك الجمعة نفسها في شباط ١٩٩٥، فكّرت بأنّه ينبغي ان أتدخّل، واقترحت ان نقابلَ إمام الجامعَ حالاً، وعَرَضت استعدادي لمساندة نُساء المجموعة في حال اخترنْ اتخاذ موقف. بعد بعض التّردد، تَطوّعتَ الآنسة المشرفة، وعضوة اخرى في المجموعةِ ، وذهبناَ ثَلاثتنا للتَحدّثَ إلى الإمام. بعد عشْرة دقائقِ من المجادلاتِ والحجج، اشارت العضوة من المجموعة إلى ان النّساءِ يَصلّينَ في الحرم المكي فاتبعتها قائلة للإمام: لديك فقط اختياران، إما أن تقوم بحل القضية مع مجلس إدارتكِ او اننا سَنَصلّي الجمعة القادمة حول الجامع، على قارعة الطريق وسوف نَجْلبُ سجاداتنا الخاصة لحضور صلاة الجمعة الواجبة علينا كما ورد في القرآن والحديث، وعندما غادرنا الجامعَ، نَظرت الآنسة المشرفة كما لو انها ماخوذة من مجريات هذه الأحداث .ولكن بعد يومين اخبرتني ان النّساءَ سَيَكُنّ قادرات على حجزِ نصف المكانِ في الجامع لتعقد حلقة الدّراسةَ كالمعتاد. وعندما سَألتها كيفْ استطاعتْ ان تَصلَ لمثل هذا الحلِ، اخبرتني انه سنحت لها الفرصةَ بالتحدث إلى الإمام على انفراد. واستطعتُ أن أحْضرَ إحدى الحلقات قبل أن اغادر دمشق تلك السَنةِ، وكانت هناك طبعا ستارة فاصلة بين النساء والرجال. .شَعرتُ بأن هذا الحلِ يُعطي صورة خاطئة حول مكانةِ ودور المرأة في تربية المرأة الإسلاميةِ، وتحريرها. رغم أن مثل هذه الصورة ما زالَتْ تَسُودُ بين العديد من مجموعات النساءِ المتدينات، فان معرفتي بحوادث أخرى لها علاقة بحلقة الدراسةِ هذه تدل على نَتائجَ مختلفةً. وعندما أعدت النظر في الأحداثِ السابقة وحوادث اخرى مرتبطةِ بشكل مباشر و غير مباشر بها، أدركتُ بانّ الآنسة المشرفة لم تكن محتارة حقا مِن حادثة الجامعِ، بل كانت خبيرة بالظروف الاجتماعية والسّياسية وان ترددها الظاهر لم يكن بسبب الضّعفُ عن الرّدِّ، ولا مسالةُ استسلام إلى القراراتِ الذّكوريةِ . وإنما ردة فعلها كَانتَ في الحقيقة نتيجةَ لاستراتيجيتها المعتمدة على "الانتظار ورؤية النتائج ". فقَدْ كانت تعَرف هذا الإمام، وزعماء دينين آخرين، وقد ادركتْ ان افضلَ إستراتيجية ليست أن تصر وبشكل مفتوح في الحال. وقَدْ تاكّدَ تحليلي هذا مؤخرا بردها علي عندما عبرت عن عدم قناعتي بسلوك إمام جديدِ لنفس الجامع، الذي ركز في خطبة الجمعةِ في عام ١٩٩٧ على أن النساء محرضات للإغراء. إذ عندما تساءلت كيف للمجموعةَ ان لا تجيب علىمثل هذه الآراءِ واتهمتهن بأنهن سلبيات ردت الآنسة المشرفة: "نحن نَعْرفُ بان هذا الرّجلِ عادلُ، ولذلك يَجِبُ أنْ نَكُونَ صبورَات حتى عندما يظهر بحديثه كما لو انه ضد النساء".

هدف النساء في هذه المجموعة في العملية الديمقراطية واشراك المرأة لتَأخذَ مكانها ليس من الضروري أن يكون مرتبطا بشكل واضح في عمليةِ اتخاذ القرارات العامّة. بل إن الهدف، يَتضمّنُ مقدرتهن على مناقشة مشاكلهن وفهم الظروف المحيطة بكل قضيةِ واي قرارِ خاص، والعَمَل من اجلْ ضمان انّ تسمع اصواتهن وتَحْفظُ اماكنهن ومكانتهن .ولو كانتُ نتيجةُ حادثةِ الجامع مختلفةَ،لكان هناك شك في ان مثل هذه المواقف تقُودُ إلى الديموقراطية .وقد كان ردَ النّساءِ بأنهَ طالما هن قادرات على التعبير عن استراتيجيتهن واحرار في أنْ يَتّبعنها او أنْ لا يتبعنها ، وان لهن دور في العملياتِ التي تؤثّرَ على حياتهن الخاصة وتحقيق الفائدة للنساء الأخريات، فإنهن مصرات على حقوقهن المدنية الإسلامية .

في عام ١٩٩٧ خلال السّنة الثالثة من مشروعي، حَضرتُ معظم الحلقات الدراسية للآنسة المشرفة. وقد علقت الآنسة المشرفة في إحدى الاجتماعات على حادثة الجامع، قائلة: " أنها لربما لم تكـن عِنْدَها الشّجاعةُ للذّهـاب إلى الإمـام لـو لم تحصل على تشجيع مني. لقد ذكرتني عبارتها بحادثة أخرى عن عالمٍ مسلمٍ بارزٍ في الإسلامِ اقترحَ بأن تقوى المرأةِ المسلمةِ تَفرضُ عليها أنْ لا تُجادلُ علناً، ولا تنضم إلى " الغربيات" في برنامج تحرير النِّساء. فعبارة الآنسة المشرفة هذه تَدْحضَ مفهوم هذا العالم لتقوى المرأةِ المسلمةِ، مع أنها تَستعملُ أسلوب" اصبر وانتظر " والإقناع الخاصّ. من الضروري أنَ نفقه المعاني المتعدّدة للتّقوى في الإسلامِ حتى تكون لدينا القدرة على فهم موقف الآنسة المشرفة وقدرة مجموعتها على تعقب أعمالها (برزنجي، ١٩٩٨).

كمثال، في حلقة الدّراسةِ هذه، بعد أن أنهت الآنسةِ المشرفة تَوضيحَ بعض المفاهيم في قضيةِ المسؤوليةِ الفرديةِ ومعنى التقوى في القرآن، تَحدّيتُ المجموعةَ على أنْ تَأتيَ في الجلسة القادمة مستعدّة كي تُخبرَنا كل عن خبرتها الفرديةَ فيما يتعلق بقدرتهن على تطبيق ماَ تَعلّمن حول المفهوم. وقَدْ غُمِرتُ بقصصٍ في الأسبوع التالي، ولكن أصابتني الدهشة عندما قدمت لي امرأة بالستين من العمر، اسمها فاطمة، في نهايةِ الجلسة، قائمةَ عنّ استنتاجاتها الخاصةِ للسّياقاتِ المختلفةِ للتقوى. قالتْ: " وَجدتُ أنه تطبيقي سَيَكُونُ أفضل إذا بدأت بتعلم كافة السّياقاتِ التي أتت بها هذه الكلمة في القرآن ولذلك كتبت هذه القائمةِ." ثم سَلّمتني فاطمة قائمتها هذه بتواضع. ومنذ ذلك الحين وفي كل مرة أقارن النظرة الإسلامية مع القضية الإنسانية في الأبحاث التي أقوم بها فإنني أستعمل استنتاجاتها كمرجع. ومع أنها قائمةٌ بسيطة عن حدوث كلمة التقوى، فإنها كانت نتيجة بحثها الخاص لتَجدَ معنى لفعالياتها الخاصةِ.

سواء دعونا ذلك العمل ديمقراطيةَ أو عملا دينيا، فان عمل فاطمة لَمْ يكن ردًا على فلسفةُ وَسياسَةُ التعليمات أو الحقائق الإسلامية، ولا ردا على أولئك المدافعينِ أو الذين يَقْمعون أيُ مناقشة للحقوقِ الإنسانيةِ للمرأةْ. إن الأهمية تكمن في أنّ بعض النِّساء، مثل فاطمة التي تبلغ الستين من العمر، قَدْ اختارت بنفسها وأدركت هويتها الذاتية كمساهمة في تغيير التاريخ. بالنسبة إلى فاطمة، هذا كَانَ جوهرَ المبادئ الدّيموقراطيةِ في الحياةِ الإسلاميةِ حيث قررت بنفسها كيف تتفهم القضيةِ.

وكباحثة مشاركة في مثل هذه النشاطات، فإنني كَسبتُ صديقة وناصحةَ جديدة. تبدو فاطمة وكأنها تُشاركنيَ بنظرتي إلى الهويةِ الذّاتيةِ، والأمر الأكثرَ أهمية، أنني قَدْ تعلّمتُ منها أنه يُمكنُ أنْ يَحْدثَ تفكير ناقد فيما ، إذا اختارت المرأة العمل على ذلك حتى لو لم تكن مدربة بشكل رسمي على ذلك. عندما تدرك المرأة ذاتها و دورها في المجموعةِ،فان اشتراكها في المجموعة في ذلك الوضع لربما يساعدها فيُ تغيير أصول تعليم التّربيةِ الإسلاميةِ،وبالتأكيد فان فاطمة كَانتْ عضوة فيَ المجموعةِ لسنين عديدة، وهي قادرةٌ أن يكون لها مساهمة فردية فعّالة عندما أُتَمّتْ إدراكَ ذاتها. لهويتها الذاتية في مثل هذه المساهمةِ أيضا تطبيق تربويُ آخرُ لديناميكية المشاركة الإسلامية والديموقراطية في الحركاتِ النّسائية المحلية التي تعمل ضمن الإطار الإسلامي. هذه المساهمةِ ستغير في فهم حركات المجموعات النسائية المحلية الأخرى من أجل استقلالية المرأة الثقافية والأخلاقية و السياسية .

النتيجة إذا حاولناُ أنْ نَفْهمَ الأحداث السابقةِ ضمن سياق هنري هارس جيسوب (١٨٧٤) الذي سجل ملاحظاته تحت عنوان " سبع عشْرة سنة للمبشّرِ الأمريكي في سوريا " (سوريا الكبرى حينها)، يُمكنُنا البَدء برؤية الدور الذي يأخذه التّشويشَ الناتج عن التدخل الخارجي في تحوير السياسة الداخلية المتعلقة بالمرأة ومكانتها. فقضايا الديموقراطية، خصوصاً المتعلقة بحركاتِ مجموعات النِساءِ المحلية العريقة، هي أقدمَ من هذه التّدخلات. وأفضل مثال لذلك هو"قانون الأحوال الشّخصية "الحالي والمفاهيم الناتجة عنه، حيث أنه وُلّد نتيجة لمثل هذه التّدخّلاتِ المترافقة مع الثنائية في السياسة الدّاخلية والتي لها علاقة باشراك أو عدم إشراك النِّساءِ في عمليةِ اتخاذ القرارِ.

إن إدخال المفاهيم الأوروبية لتربيةِ النِّساءِ للتحرر من الأميّةِ، والجهل، والممارسات الصحية الضئيلة استعملت من قبل جيسوب كحجة لإدخال التبشير بحجة " الدّيمقراطية "، إلى أرضِ "العرب". كما كَتبَ جيسوب، إن النهوض الملحوظ الرّائع للنِّساءِ المسيحياتِ في الأراضي المسيحية و اهتمامهن الجديدِ في أمور النِّساءِ في البلاد الوثنيةِ والمحمدية تعتبر واحدة من الأحداثُ العظيمةُ للقرنِ الحاضرِ" (Vi :1874). كل ما يحتاج أحدنا هو أنْ يسْألَ اليوم: لماذا لم تزل كلا النِّساءِ الأمريكياتِ والسّوريات تُكافحَ لأجل قضايا الديموقراطية على الرغم من الادعاء أن النساء السوريات قد "تحرّرت " بمساعدةِ أخواتهن الأمريكيات ؟ إذا نَظرنا عن قرب إلى كفاح النِّساء الأمريكياتِ والسّورياتِ المستمر، فإننا سوف نَعرفُ النّقص في فهم المرأة السوريةِ و العربية والمسلمة ونساء الشرق عامة . وسوف نُدركُ أيضا أنه حتى نضال النساء الأمريكيات والأوربياتِ لَمْ يتم فهمه من قبل أولئك الذين يدعون أن لهم دورِ "المنقذين " بينما هؤلاء "المنقذين " ما زالوا ينظرون إلى دور المرأة الأولوي ضمن مجال الخدمة المنزلية وعلى أنها تابعةِ أخلاقيا للرجل.

وبشكل مشابه، كَتب Houghton "... أنا أثق أنَّ الصَّفحاتَ التَّاليةَ ستَكُونُ لها قيمةٍ خاصَّةٍ بالنسبةِ للسَّيداتِ المسيحياتِ من أمريكا اللواتي عواطفها وجهودها إلى العمل على النهوضِ بالنِّساءِ الشّرقياتِ من خلال قوةِ التَّربيةِ المسيحيةِ " (Houghton 1877: 5)، إنني أتساءلُ لماذا أغلبيةَ نساء الشّرق اللواتي ثقفن من قبل المبشرين ما زِلنَ أمياتُ، خصوصاً بعد فرض التبشير الغربي ومفهوم المدارس الإجبارية قبل منتي سنةِ الماضية (برزنجي ١٩٩٧). وبالإضافة إلى ذلك لماذا قام عدد لا بأس به من النِّساءِ الأمريكياتِ بهَجرَ المسيحية والدِّين بشكل عام في القرن التاسع عشر من أجل الوصول إلى التَّحررِ، بينما يقال للنساءِ الشرقياتِ أنَّهن يُمكنهنَّ أن يتقدموا فقط من خلال التَّربيةِ المسيحيةِ؟ أخيراً، لماذا بدأت بعض النساء المسلمات المُعاصرات اللواتي تثقفن بالغرب أو على الطريقة الغربية تهْجرُ الإسلام عندما أصر رجال الدينِ المسلمين أن الإسلام هو دين الحرية؟

وعندما أقرأُ في بعض مصادرِ المؤلفين المسلمين المذكور من القرنِ التاسع عشر والعشرون، التي تُؤكّدُ أن النساءَ المسلماتِ تحملنَ مصباح العفةِ والمبادئ الأخلاقيةِ من أجل المُحافظ على العائلة والمجتمع المسلم والنسيج الاجتماعي العالمي ، أصبحت مقتنعةً بأنّ نفس المشكلةَ تشكل أساس قضايا النِّساءِ والديمقراطية في كل مكان.هذه القضايا تَأخذُ أشكالَ وأنماط مختلفةَ، لكن الفرضيةَ أو الإدراك الأساسي اللذين أخذنا دور النساءَ ومكانَ النساءِ في العمليةِ الديمقراطيةِ هو الفساد.

إن المشكلة هي أن النساء لَمْ تدرك ذاتها، وهن لَمْ يدركن أنفسهن كمواطنات لهن ذات أخلاقية وفكرية مستقلة. فالإستراتيجيات البطيئة التي تعتمد " انتظر وشاهد" والمجادلات الشخصية التي تعتمد عليها مجموعة الآنسة هنا، قد تكون جزء من المشكلة.

وتتساءل ميري واين ديفز : " هل هذا الإدراك المتزايد للاعتماد المشترك أو المتبادل توازيه زيادةٍ في الفهم المتبادلِ ؟ IX:1988)). كما أن الرجالِ المسلمون أنفسهم الآن لا يُمكنُ أنْ يَكُونوا مستقلينَ اقتصاديا وبنفس الوقت لا يدخلوا في عملية الحكم وصنع القرار، فان أفضل استراتيجية، كما اقترحت إحدى المحاميات السوريات ، أنْ تُجهّزَ النساء المسلمات ببعض مهاراتِ التغلب على المصاعب. إنّ مهاراتَ حَلّ المشاكلِ هي مجرد أدواتُ اجتماعية غالباً ما تستعمل لكي تَتفاوضَ المرأة أو الفرد مع البيئة العائلية والجماعيةِ، ولكن تلك النِّساء لَنْ يَصْبحنَ ذوات سلطة كافية لأنْ يَتفاوضنَ ويتفاعلن مع السّياساتِ العالميةِ والدّاخليةِ،كما تُشيرُ النظريةِ الاجتماعية لبياجة (DeVries، ١٩٩٧). إن المرأة الغير مستقلّة فكريا وخلقيا (أي المرأة الغير قادرة على أنْ تتفهم باستقلال وأن تختار قيمة معينة للواقع الحقيقي) لا يُمكنُ لها أنْ تتحمّلَ المسؤولية بإدراك واعي ، ومن هنا لا يُمكنُ لها أنْ تتعاونَ بالكامل، ولا يُمكنُ أنْ تكُونَ بنّاءَة ثقافيا وحضاريا. وبعبارة أخرى، فإن الشخص الذي ليس لديه استقلال ذاتي لن تكون له القدرة أنْ يُصبحَ عنصرا مُغَيِّرا، و سَيَبْقى دائما خاضعا للآخرين الذين يقومون بالتغيير. وسواء كان ذلك نتيجة النية الحسنة، أو التدخل الخارجي، أو نتيجة قانون التكافؤ الاجتماعي، أو نتيجة إقناع خاصّ، طالما أن المرأة لاينظر إليها، أو لا تُدرك بنفسها على أنها كائن مستقل بذاتها، فإنها لَنْ تُساهمَ في التّغييرِ الشامل والجوهري والدائم.

إذن العمل الذي يتم ضمن الحلقات الدراسيةِ الذي حللته في هذا الفصلِ، له أهمية كبيرة حيث أنه يوضح إمكانية النساء لإدراكِ ذاتها حتى في أشد الظروف المقّيدة والحالكة .

References Barazangi, Nimat Hafez. 1998. "The Equilibrium of Islamic Education: Has Muslim women's Education Preserved the Religion? *Religion and Education*, 25, 1 & 2, Winter 1998, 5-19.

Muslim Women's Islamic Higher Learning as a Human Right: The Action Plan. In *Muslim Women and the Politics of Participation: Beijing Platform*. Edited by Mahnaz Afkhami and Erika Friedl. Syracuse University Press (1997), 43-57.

Vicegerency and Gender Justice in Islam. In Nimat Hafez Barazangi, M. Raquibuz Zaman, and Omar Afzal, eds. *Islamic Identity and the Struggle for Justice*, The University Press of Florida. 1996: 77-94.

Davies, Merryl Wyn. 1988. *Knowing One Another: Shaping an Islamic Anthropology*. London: Mansell Publishing Limited, pp. ix.

DeVries, Rheta. 1997. Piaget's Social Theory. *Educational Researcher*, Vo. 26, no. 2, March 1997 (4-17).

Hammam, Mona . 1977. Women Workers and the Practice of Freedom as Education: The Egyptian Experience. *Ph.D. dissertation*. University of Kansas.

Houghton, Ors C. 1877. *Women of the Orient: An Account of the Religious, Intellectual, and Social Condition of Women in Japan, China, India, Egypt, Syria, and Turkey*. Cincinnati: Cranston and Stowe.

Jessup, Henry Harris. 1874. *The Women of the Arabs*. London: Sampson Low, Marston, Low and Searle

Kandiyoti, Deniz. Women, Islam, and the State: A Comparative Approach. In Juan R. I. Cole, ed. *Comparing Muslim Societies: Knowledge and the State in a World Civilization*. Ann Arbor, The University of Michigan, 1992:237-260.

Keddie, Nikki. 1992. Material Culture, Technology, and Geography: Toward a Holistic Comparative Study of the Middle East. In Juan R. I. Cole, ed. *Comparing Muslim Societies: Knowledge and the State in a World Civilization*. Ann Arbor, The University of Michigan 1992: 31-62.

* باحثة متخصصة في شؤون التعليم والمرأة في جامعة كورنيل

مع "شاسواري" في ديوانة الشعري الواعد

قراءة وعرض : بكر حمة صديق عارف

صدر للشاعر الشاب السيد" عادل شاسواري" اول ديوان شعري لة موسوم تحت عنوان " ديوان الشاسواري" يحتوي على مجموعتة الشعرية المتكاملة التي كتبها بين ١٩٨٨ _ ١٩٩٨ اي خلال عشرة اعوام من الفترات الانتقالية المتلاحقة، حيث كانت ملينة بالاحداث والمتغيرات السياسية والاجتماعية وحتى النفسية ، لاءن الاحداث تلك، كانت بمثابة تحولت كبيرة في حياة الشعب الكوردي ، حيث لحرب الايرانية _ العراقية وخلفاتها النفسية والاجتماعية وقصف مدينة حلبجة ! مدينة الشاعر_ بالاسلحة الكيمياوية وحالة الاحباط التي اصابت نفسية الانسان الكوردي _ واشاعر من بين هذة الركام الهائلة لايمكن ان يخرج دون افراز شعري يعبر عن حالة المعاناة والقهر الذين كانا يحيطان بة من كل جانب، ثم الهجرة المليونية للشعب الكوردي الى بلدان الجوار . ثم الانتفاضة الربيعية وهكذا كان الاحداث عصفت بنا وبمن حولنا .. ثم الانسحاب الادارة من كوردستان ومعاناة الانسان الكوردي تحت اجواء الحرب الداخلية وهكذا_ من هنا يبدو لنا الطيف الذي يحوية ديوان الشاعر بكافة الوانة من حب وكرة ونرة وظلام وحسرة وامل وقدرة واحباط ... وهكذا... لكننا في عرضنا وتقيمينا لهذا الديوان الجميل نمر مع تقسيماتة الموضوعية لامع تسلسلة الشعري ونفسة الشخصي، اذ ربما نكون موضوعين اكثر اذا قلنا ان الشاعر حتى الانتماء الديني جروحة والحيظة الاجتماعي رلوصفية السياسي والانفعالاتة النفسية، فكان شاعرا و ناقدا و في ان واحد، اضافة الى كونة لغويا مجيدا لاستخدام مفردات غنية بالمغزى والمعنى ... فانة ولكثرة استعمالاتة الغوية ، يشبة الغويين اكثر من الشعراء دون ان ينقص ذلك قدرتة الشعرية .. ونحن بدورنا نكتب هذة الابيات على غرار ديوانة الشعري الذي صدر لة في عام ١٩٩٩، املا ان يجد مكانا لة في مكتبتنا الاسلامية وصدرا رحبا عند اضيانا الشاعر...

قسم الشاعر مجموعة الشعرية حسب تصنيف خليط من العاطفة والدين والسياسة لكن متميزا في الاسلوب ، حيث ياتى اسلوبة مميزا اوليا في تقسيمة الشعري فوزع المجوعة على خمس مجامع اخرى . خصصي المجموعة الشعرية لاولى للنصوص الشعرية القصيرة بدا من (ثورة الوردة) وانتهاء الشعر تحت اسم (الدنيا) .. سلطة الشاعر فيها على خلجات النفسية وتعابير حزينة تشق طريقها الى السماء ، ثم استكمال الحس الجمالي لدى الانسان وذلك بتوظيف مفردات الطبيعية البريئة ، ثم الى الحس الانساني الحي الذي لايترت بموت الزمان والمكان.. واقلب يخفق مادام المعنى حيا ، ثم يعود الى احضان الامل فيتحدث مع الجذور والسكان ويعطيهم السؤدد والامل بالنمو ، ثم يعود الى سفح الجبال فيبني عليها كومة من الامل والخيال ، ولاننسي في كل ذلك اقحام أنكمة واللغة في نصوصة الشعرية ..نجد ذلك جلبا في ابيات (الباب) و (العسل) و(الايمان) و(الاسرد او الحرب) حيث نحمل هذة الابيات الى جانب ماذكرنا ، المغزى السياسي والعقائدي لهادف فيتحدث عن قضيتة تشترك فيهاالسياسة مع الدين ، فالدين مع بعد السماوي والعدل الاجتماعي، من هنا وظف الشاعر الاثنين دون حرج او صعوبة. وكثيرا ما يلجاء الشاعر في هذة الابيات القصيرة الى تنظيميها على شكل لوحات جمالية تحت عنوا واحد، كالبيت الشعري الموسوم " القوانين الاربعة لحمية كوردستان" حيث صنف تحتها اربعة نصوص الشعرية.. وانا هنا تحت عن المعنى واسلوب التعبير ولا اغبر عن شعرتة النصوص لانها تخرج عن جمال حديثي وقدرتي .. نجد تكرار هذا الاسلوب في " النجو" الخمسة المتلالاءة في سماء الشعر و " الاصابع الخمسة للشعر"، ثم يعود الى مقاطعة القصيرة حيث " الظل" الهادئي و " الامل "و "المشط" و " المراة" و" العقد" يشترك الشاعر مع شعرا اخرين في توظيف هذة العناوين الى خيال الشعري ، لكنة يختلف حقهم في خلط " المنطق" بال"خيال" السياسي احيا حيث يؤكد في شعر " العقد" ان الجبل والشجر والحمر اتفقوا على فعم ظهر الاجنبي الدخليل على ارض كوردستان.

يؤكد الشاعر كثيرا في ابياتة السياسية على معاني الوحدة والاخوة. وقد نظم هذا الابيات كما هو معلوم في اعوام ١٩٩٤ و ١٩٩٥ التي كانت ملينة باحداث الحرب الداخلية بين الاخوة الاعداء ، فهو وجدان الشاعر يتحرك نحو الصميم ليتحدث بلغة الشعر الى السياسين. دون ان يجد اذانا صاغية او قلوب نابضة ، يعود الشاعر دون ملل الى تكرار خطابة في ابيات" المشنقة" و " القلم والكلمة " و " الانتفاضة " و " الوفاء " و" السقوط " و" الهدية " اما في شعر " المطر والفراشة " فانة يبلغ القمة في المعنى وارصف المثلى بالاحساس الديني المرتبط بسيرة خاتم الرسل"ع".

يتحدث الشاعر عن الحرية في شعر " الحرية" معلقا على البيت المنسوب الى الشاعر الكوردي المعروف " فائق بيكس" فيقول: ماذا لو ان الحرية لم تسق بالدماء ، حتى اذا ماحرمت منها لم تتوقف عن النمو مؤسسا بذلك نظرة جديدة حول نضال الساسي ، فقد يكون النضال مكللا بالنجاح دون حقن الدماء. وقتل الاجساد .. وهذا ماأكد علية الشاعر في بيتية الشعري النظم عام ١٩٩٥.

ثم يعيد الكرة العاطفة وامور القلب في " الثورة الوردة" و" الشكوى" على الشهر الفضيل " رمضان " وينظم لة عددا فب النصوص الروحية الجميلة. اما القسم الثاني: فقد خصصة الشاعر للقصائد والنصوص الشعرية و النثرية الطويلة .. فبدا ب" دموع الوردة " وقال في بدايتها " كل ليلة تزارى رؤيا .. واقص حكاية في حجيتها وانظم شعرا في ظهرها واكتب قصتة الطويلة في مساءها ثم استعد للنوم في اخر ليل الثاني يسيح الشاعر باجنحةالشعر والكلمات الى عالم الروح ، فحياة القدماء من الانبياء والصالحين والطالحين ودورات الزمن وتحيا حب العذابات القليلة واخراج الروح، لكنة يتعامل مع هذه المفاهيم النفس طويل وخيال عميق ، مع استعمال شديد لسحر الكلمات والمفردات اللغوية. ثم ياتي الى قصيدة " الوجود" فيتحدث عن معنى الانسان وقيمتة المعنوية في خضم صراعات الوجود مع الانسان والانسان مع نفسة ومحبطة، فيتحدث عن انشوء والارتقاء. ثم التحدث ثم الموت ثم الحياة وهكذا ز حتى تنتهى دورة الانسان الحياتية. انة هنا يتحدث الحكمة اكثر من الخيال والشعر والساعرتة... ياتي الشاعر الى القسم الثالث من منظومة الشعرية ..حيث يتحدث عن النهوض والنهضة، معتمدا بذلك عن دورا الفلسفة من قرون العقلفة ثم العصر التنوير ثم الحاد ثم عصر العلم.. ثم عصر استنهاض الروح وامفاهيم الروحانية في عصر الواحد والعشرين .. من هنا فأن الشاعر يطلق علية اسم النهوض منتصرا بذلك لعقيدة الانتاء الى الروح السرمدية التي يدعو اليها الاديان السماوية ، فاحياء الماني الروحية وعودة الانسان اليها في نهاية المطاف ، فصير عودتة الى احضان الحقيقية ز لكنة يوظف هذه العودة خلال خطاب سياسي يقحمه داخل بيتية الشعري وهذا بناني بطبيعة الحال المجال الطبيعي الذي تعمل الروح فيه وتمنو وتستقر وترتقي وتتحرك.. ولعل هذا يعود الى خيال شعري يرتنية الشاعر ويختارة لنفسه .. لكن الشاعر ما يلبث ال ان يعود من جديد الى انسنة معنى الشعر فيعود ويخاطبه بقول الشعري:(ايها الانسان .. انت الوحيد الذي تستنطيع الاستماع الى رغم كرهك لي.. انت الوحيد الذي تقدر على النظر الى رغم عداوتي لك .. انت الوحيد الذي تستطيع اليوم بمحاسني .رغم اساءتي اليك ز هذا انت اخي الانسان..

اما القسم الرابع من تصنيفه الشعري ، فيخصصة الشاعر للشعر النظمي النغمي فبداء بال" عشق الهي" و" وعرش القلب " و " قطرة الرحمة " و " قميص يوسف "و " هودج الدعاء" و" الفة المحراب "و"فردوس الرمضان " و" ليلة القدر" و " يزوغ الافق" و" العيد" و"الهم" وهي في حماتها اغاني دينية قام ثلثة من الملحنين الشباب بتلحينها وتاءديتها باسلوب غنائي جميل يتناغم مع جمال الشعر ومنظومتة الموسيقية. ثم غنى الشاعر لكوردستان في " سحر كوردستان " اليوم كوردستان " و "اغنية هويدا" و" عبير الرحلة " و" سفر الهموم"و" الدف المحترم ".. في كلها اشعار واغاني جميلة تليق بمعنى الشعر والاغنية معا.

اما القسم الخامس فقد خصصه الشاعر لاءجل مايملكة من خيال في الشعر ورؤية في الدين وعمق في المعنى ، وهي قصائد دينية ، روحية تحبة بدءا من " فردوس الذكرى" و " اليوم الذي يكن فيها الثلج وتبسمت فيها المن" الذي يعيد الذكريات الى ايام ولادة الرسول الاعظم(ص)، مستعينا بالكلمات والقطات الشعرية الصادرة في شعلاء المظام كالمزاوي الذي اجاد الشعر والوصف في حضرة روح الصطفى(ص) ، ثم تحدث عن " الاسراء" تظاهرة كونية دينية المتاقادية فير قصيدة معنونة باسم" الاسراء" لكنة يناءى النفسه عن الفلسفة الكلام والتشبيه والتجسيم ويبتعد عن نفس العلم والاثبات التجريبي، ويلجاء الى اسلوب الشعر في الوصف والتصوير والخيال والخ... فيستعمل مفردات" الوردة، والسفر والخجل البنفسجي وسفر النهر والربيع والرجس والجبال وجمال القوس والقزح والعشق الابدي والنور الالهي ونسيم الفرح " هذه الكلمات تاتي في اطار وصف جمالي لحادثة الاسراء ونق جمال هذه الحادذة عبر الكلمات الشعرية المليئة بالايمان. اما قصيدة "السفر" فقد خصصها الشاعر لتسليط الضوء على حادثة الهجرة ، التي غيرت مجرى تاريخ الحركة الاسلامية في عهد النبوة، مرة اخرى يلجاء الشاعر الى الشعرية في حديثة عن الهجرة فتراه يطير باحنجة الخيال الى التاريخ ويعترف من مهل سيرة الرسول"ص" غرفات مباركة ويوظفها مرة اخرى في قصيدتة يشتعل استعراضي جميل قراءة يتحدث عن سفر البحر والامواج وسفح الجبال ورحلة الشمس وهودج الزمن وامغرب وسيد المدينة وهجرة الحياة وخطوات النور وام القرى وعيد المؤمنين، لكنة وكجزء من انتماءه الكوردستاني ياتي بمفردات جديدة تحمل اهت وحصرات الضمير الكوردي الجرح ويربطها مع مفهوم التغير في التاريخ عبر حادث الهجرة.

اما حلبجة، التي امست اليوم الجرح الذي لايمكن ان يتدمل في ضمير الانسان الكوردي، واشعراء بدورهم نسجوا الكثير من الابيات الشعرية لهذه الحادثة المؤلمة، والشاعر "شاسواري"، خصصي في ديوانة الشعري عدة قصائد وثانية لهول الفاجعة. منها قصيدة" في ذكرى غروب نجمة ساطعة" نقتبس منها:" اتذكر الايام .. وقد وجدت نفسي بين اكوام الثلوج المتراكمة، ذهبت بي الرؤيا في اجدى الليالي الشتوية قبل ه الشتاء الى داخل خيمة مدينتي المدمرة .. حلبجتي ..فانها لاتتعرف على نفسها، لانها تحولت الى كرنفال الهموم، وسمفونية الضباب ،فانها تبكي وتبكي ... تتساقط دموع "كاني عاشقان" لقطرات الدموع على انامل "بير محمد"، ثم تحدر نحو "كاني قولكة".. قطرة فقطرة تقطع الطريق .وتعرض لنا القصيدة مشاهدتها المؤلمة نقص لنا حكاية الاحزان ، وايام السموم القاتلة، وليالي السهر مع البرد والقيع والهواء الملوث.. ثم يجد الشاعر نفسه فجاءة وقد فجاءتة الرؤيا بكواسيسة.. فشل:..اين كنت؟ قالوا :تلك التي رايتها كانت مدينتك " حلبجة"، والتي غربت كانت ارواح خمسة الاف نفس بريئة، من شهداء مملكة العشق والاحزان.. وهكذا يستمر الشاعر في قصيدتة اخرى تحت اسم " الام ليلة بنفسجية" في حلبجة مليئ بالكواري ..فيتحدث ثانية وثالثة ورابعة وهكذا ... عن الام المدينة الفاضلة ، التي سلبت حق الكلمة والهواء والنوم على مراتع الربيع .. فنامت لكنها لم تستيقظ مثل" اصحاب الكهف" ، فاصبحت ذكرى والم واهات بين يدي تنين الحصر " صدام". ثم يشد الشاعر قصيدتين اخرين لحلبجة منها " نكسة حلبجة" و " يوم ارجواني" وهكذا .. يختتم الشاعر ديوانة الشعري بسمفونية شعرية جميلة تقطر اللحن والكلمات والجمال والحزن واخيال واياس حسنا والامل والرؤى وانهوض حسنا اخر .. انة الشعر والشاعر في نهوضة وكبوتة في ابتسامتة وضحكتة فهو اولا واخيرا.. انسان .. يعيش معاناة... ويحلم بغد جميل ..بكرة الشمس..

وقفة مع أول حائز على شهادة الدكتوراه في إختصاص التربية الرياضية

أعداد / عادل شاسواري

د. هقال خوشيد رفيق

دكتور " هقال خوشيد رفيق " هو أول شخص الذي حاز على أول شهادة الدكتوراه في إختصاص التربية الرياضية لذا قمنا بزيارته و وأجرينا معه لقاءً قصيراً وهاننشرهالكم و نود ان تشكر السيد الدكتور على إتاحتنا تلك الفرصة .

أسمه الكريم (هقال خوشيد رفيق) من مواليد " ١٩٧١ " من محافظة السليمانية .

سرووت :أين أكملت الدراسة الإبتدائية و الثانوية ؟

- أكملت دراستي الابتدائية و المتوسطة و الثانوية في مدينة السليمانية .

سرووت :كيف دخلت الى كلية الرياضية ؟

- بصراحة إنني كنت المعشق الرياضة و أمارسها منذ الصغر و كانت من هواياتي المفضلة ، لذلك وبرغم من معدلي العالي الذي حصلت عليه في المرحلة الاعدادية و التي كانت تؤهلني لدراسة الهندسة او العلوم الا انني فضلت الدخول الى الكلية التربية الرياضية ، وهكذا دخلت الكلية و أصبحت طالباً فيها في جامعة بغداد .

سرووت : متى دخلت الكلية ؟

- دخلت الكلية في العام الدراسي ١٩٨٨- ١٩٨٩ .

سرووت :كيف كانت مستواك الدراسي ؟

- حمداً لله لأربع سنوات متتالية كنت ضمن الأوائل على الكلية بالرغم من الضروف الصعبة و المعاداة التي كانت تجابهنا من قبل الحزبيين في الكلية حتى تخرجت سنة ١٩٩٢ وكان تسلسلي الثاني على الكلية من مجموع (٤٠٠) طالب و طالبة و بدرجة جيد جداً .

سرووت : ما هي الفعاليات التي مارستها ؟

- مارست فعاليات مختلفة منذ الصغر اذ مارست كرة المنضدة و الشطرنج و التنس و كرة القدم .

سرووت : هل كانت لديك مشاركات في الأندية ؟

- نعم مثلت نادي الأمانة بكرة القدم لموسم واحد وكذلك نادي الشباب لموسم واحد و اللذان كانا من ضمن فرقة أندية الدرجة الممتازة بالعراق و كذلك مثلت نادي السلام بالتنس .

سرووت :متى حصلت على شهادة الماجستير ؟

- حصلت على شهادة الماجستير من كلية التربية الرياضية ـــ جامعة بغداد سنة ١٩٩٧ .

سرووت :متى تعينت في جامعة السليمانية ؟ وماذا كان دورك فيها ؟

- في نفس السنة التي حصلت فيها على شهادة الماجستير رجعت الى كردستان و تعينت في الجامعة السليمانية على ملاك كلية العلوم الأنسانية وتنسبت كمدير لوحدة الرياضية الجامعية وقمت بمعاونة بعض الاصدقاء و بالتعاون مع مجلس الوزراء و رئاسة الجامعة بفتح قسم للتربية الرياضية في كلية العلوم الانسانية سنة ١٩٩٨ و التي أصبحت فيما بعد كلية التربية الرياضية و حينها كنت مسؤل عن جلب المناهج و المفردات و الكتب الخاصة بالقسم بالرغم من الظروف الصعبة آنذاك .

سرووت :هل عملت مع الأندية الكردستانية ؟

- نعم عملت كأمين سر (سكرتير) لنادي سيروان (سيروان الجديد) حالياً لثلاث سنوات .

سرووت :علمت انك اول من حصلت على شهادة الماجستير ؟ هل هذا صحيح ؟

-نعم انني اول من حصلت على شهادة الماجستير من جامعة بغداد .

سرووت :ماهي أعمالك الحالية ؟ وهل لديك أية مشاركات خارجية ؟

- انني الآن عضو الأتحاد المركزي للتنس و سأرأس وفد العراق للتنس و الذي سيعسكر في عمان / الأردن خلال الشهر التاسع و سأشارك بالدورة التدريبية التي تقام في الأردن خلال شهر العاشر .

سرووت :ماهي أمنياتك المستقبلية ؟

-انني أتمنى ان اساعد في نهوض و تطوير الرياضة الكردستانية من خلال عملي كتدريسي في الجامعة السليمانية و من خلال عملي في الأتحاد المركزي و أنني متفائل بذلك .

سرووت :كلمة أخيرة تود ان تقولها ؟

- شكراً جزيلاً لكم على هذه المقابلة و أود ان أشكر عن طريقكم كل من ساعدني لاكمال دراستي الدكتوراه و خصوصاً عائلتي و كذلك المرحوم د.كمال خوشناو رئيس الجامعة السليمانية سابقاً لاتاحة الفرصة لي بذلك .

العلاقة الزوجية بين المثالية والواقعية

جوانه محمود

يجنح بعض الكتاب فيما يخص العلاقة الزوجية إلى اعتماد منهج يصور الحياة الزوجية الصحيحة على أنها جنة الله في الأرض، احترام متبادل، حب ودفء في المشاعر، رعاية للصغار، احترام للأقارب، وحدة وتجانس في كل شيء في الأفكار والأمزجة وحتى في علاقة الفراش، وأنه إذا لم تتوافر المعاني بتلك الدرجة في المثالية فإن الحياة ربما تتحول إلى جحيم لا يطاق فما العمل وما الحل؟

الفهم الصحيح هو الحل

فالحياة الزوجية ليست لحظات متلاحقة من بث الشوق والهيام ومن فناء الجسدين الواحد في الآخر إنما أيضًا ثلاث وجبات كل يوم' و'هل فكرت في إخراج وعاء القمامة أيتها الزوجة؟'.

*صحيح أن الحب هو أساس العلاقة الزوجية، ولكن ليس هو كل شيء، فبجانبه أمور كثيرة تتعلق بالحياة والمعيشة، وليس لنا أن نلوم الزوج السعيد إذا ما رأيناه يكرس وقتًا كثيرًا لعمله، فهو يلتمس مسؤولياته الجديدة ويريد أن ينجح، وخير للمرأة أن تقول لنفسها إن تصرفه حيالها على ما فيه من عدم اكتراث ظاهر، دليل على أنها أصبحت في نظره رفيقًا مألوفًا ومريحًا، وأنه بات واثقًا من أن علاقته بها غدت من الرسوخ بحيث لم تعد بحاجة إلى تدليل مستمر وإبداء دائم لتعلقه بشخصها'.

أو كل البيوت تبنى على الحب؟ ونحن هنا نتساءل ماذا لو كان عنصر الحب ضعيفًا في العلاقة الزوجية أو انتفى .. هل يهدم البيت ويحدث الانفصال؟ أم يتعايش الزوجان بواقعية؟

يرد على السؤال عمر بن الخطاب رضي الله عنه عندما جاء رجل يستشيره في طلاق امرأته، فقال له عمر: لا تفعل، فقال الرجل: ولكني لا أحبها قال عمر رضي الله عنه: ويحك وكم من البيوت يبنى على الحب؟ فأين الرعاية وأين التذمم؟ وهنا ويقصد عمر رضي الله عنه أن البيوت إذا عز عليها أن تبنى على الحب فهي خليقة أن تبنى على ركنين آخرين شديدين هما:

١- **الرعاية**: التي تثبت الراحم في جوانبها ويتكافل بها أهلها البيت في معرفة ما لهم وما عليهم من الحقوق والواجبات.

٢- **التذمم**: وهو التحرج من أن يصبح الرجل مصدرًا لتفريق الشمل وتقويض البيت وشقوة الأولاد، وما قد يأتي من وراء هذه السيئات من نكد العيش وسوء المصير.

*وفي رواية أخرى قال عمر لامرأة تبغض زوجها وتقول له ذلك: 'بلى فلتكذب إحداكن ولتجمل - أي تقول القول الجميل - فليس كل البيوت تبنى على الحب ولكن معاشرة على الإحسان والإسلام'.

نعم: البيوت تحتاج إلى المجاملة والمداراة والمسامحة أحيانًا كثيرة، حتى وإن كان الرجل يحب زوجته وزوجته تحبه؛ لأن الحب يمر بأوقات فتور، وإنما يزكيه الكلام الطيب والمجاملة والمديح والثناء على المحبوب.

*وقول عمر بن الخطاب 'فليس كل البيوت تبنى على الحب' يعني أن هناك رسالة عظيمة للبيت المسلم ألا وهي تربية الأبناء وتقويم سلوكهم والعبور بهم إلى بر الأمان، والعشرة بين الرجل وزوجته على العسر واليسر والحلو والمر، كل هذا يقوي الرابطة الزوجية ويجعل منها رباطًا قويًا لا تنفصم عراه بسهولة.

هذا هو مبدأ الواقعية في الحياة الزوجية.

* ما أتفه الكلام الرخيص الذي ينعق به المتحذلقون باسم 'الحب' وهم يعنون به نزوة العاطفة المتقلبة ويبيحون به الانفصال بينا لزوجين وتحطيم المؤسسة الزوجية بل خيانة الزوجة لزوجها أليست لا تحبه؟ وخيانة الزوج لزوجته أليس لا يحبها؟ وما يهجس في هذه النفوس التافهة الصغيرة معنى أكبر من نزوة العاطفة الصغيرة المتقلبة، ونزوة الميل الحيواني المسعور .. ومن المؤكد أنه لا يخطر لهم أن في الحياة من المروءة والنبل والتجمل والاحتمال، ما هو أكبر وأعظم من هذا الذي يتشدقون به في تصور هابط هزيل .. ومن المؤكد طبعًا أنه لا يخطر لهم على خاطر .. الله .. فهم بعيدون عنه في جاهليتهم المزروعة فما تستشعر قلوبهم ما يقول الله تعالى: }فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئاً وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْراً كَثِيراً{ ﴿النساء:١٩﴾.

العلاقة الزوجية تنمو بالأحداث اليومية

إن العلاقة الزوجية لا تنمو نموًا صحيًا بمجرد تقديم هدية هنا أو باقة ورد وقت المناسبات، وإنما تنمو من خلال الحديث اليومي سيؤثر تأثيرًا عميقًا في شعور الزوج تجاه الزوج الآخر.

حب الزواج أقل خيالية وأكثر عمقًا في واقع الحياة (وهذا هو الحب الواقعي) إن الحب يكبر مع كبر الزوجين، ومع مواجهتهما لمشكلات الحياة وتحدياتها، ومع اشتراكهما معًا في التغيير والتكيف مع علاقتهما المتغيرة باستمرار.

وهناك من الأزواج من قد يعاني من الصعوبات حتى يصل كل منهما في محبته أن يعتقد أن الحب قد اختفى وزال تمامًا، إلا أن كل طرف منهما لا يدرك أن سبب شعوره هذا هو المرحلة التي هما فيها، وأن هناك الكثير من العلاقات الزوجية ممن يصل طرفاها لهذا المستوى ثم يتجاوزانه إلى اكتشافه في نوعية ناضجة ومتميزة من الحب، فيمكن للأزواج من خلال مواجهة التحديات والاختلافات بوعي ورعاية، ومن خلال تطبيق مهارات الكلام والاستماع أن يبدءا مرحلة شيقة وبناء نوع جديد من العلاقة العاطفية.

وقد وجدت بعض الأبحاث أنه كلما بذل الزوجان جهدًا لتجاوز خلافاتهما، كلما ساعد هذا كلاهما على النمو الفردي، وهذا بدوره يزيدهما قدرة عل النجاة الاستمرار ونحن نرى أن الحياة الزوجية أشبه بقرص من العسل تبنيه نحلتان، وكلما زاد الجهد فيه زادت حلاوة الشهد فيه.

عندما تذكر أنفسنا أن الحياة ليست مثالية وليست مجردة من المتاعب فإننا بهذه النظرة نكون أكثر قدرة على التعامل مع التحديات بعقل وحكمة.

وفي الحقيقة فإنك حين تذكر نفسك دائمًا بحتمية المشكلات التي تتعامل معها، فإن ذلك لن يجعل حياتك مثالية، ولكن ذلك يضع الأمور في جو أكثر صحة، ويجعل الحياة تبدو أقل ازدحامًا بالمشاكل.

خلاصة القول هي

إنه من الخطورة بمجال أن نجعل العلاقة الزوجية التي هي توام البشرية وكأنها طلاسم وبحار عميقة لا يخوض غمارها إلا الفارس المغوار، وهذا من التكلف فالموضوع أسهل من ذلك بكثير، والمتأمل في القرآن الكريم يجده قد وضع القواعد الضابطة لهذه العلاقة بأوضح عبارة وأوجزها، وتراه يستخدم العبارات الموصية المؤدية للمعاني بطريقة حانية صافية، فتراه يتحدث عن المودة والرحمة والسكن، وكيف أن المرأة لباس الرجل، وأهمية أن يقدم الرجل لنفسه مع أهله، وكيف يربي لقمان ابنه وكيف يبر الأبناء بالآباء، وكيف تكون النفقة، وكيف يكون الخلاف وكذلك العقاب، وكيف تبدأ الحياة الزوجية وكيف تنتهي والكثير والكثير.

والذي يفسر ذلك بوضوح وجلاء تعامل النبي صلى الله عليه وسلم مع زوجاته، وكيف تتصور مجتمع الصحابة تصورًا صحيحًا يتعامل مع الآيات والأحاديث والنفس الإنسانية أيما تعامل، وإن كنا لا نرى بأسًا في أن يتعلم الإنسان بعض الأمور التي تمكنه من جعله سعيدًا مع أهله ويتفنن فن السعادة حتى يحولها إلى عادة ولكن الذي ننهى عنه هو الإغراق في النظريات والفلسفات والتقعر والإسفاف عند الكلام في هذه الأمور، فكيف نجعل الأمر الفطري الذي غرسه الله في أنفسنا جميعًا رجالاً ونساء بهذه الصعوبة، فالمرأة تحب الرجل والرجل يحب المرأة، وهذا فطري ولكل واحد منهما طباع وتفاهمها وتفهمهما لبعضهما هو مفتاح النجاح.

فوز فيلمين عن الحروب و الأبادة بمهرجان تورنيتو

ساكار أحمد

فاز فيلما " فندق رواندا " و " أوماج " بأرفع جائزتين في مهرجان تورنيتو السينمائي الدولي .

فقد ذهبت جائزة اختيار جمهور السينما لفيلم " فندق رواندا " في ختام أعمال المهرجان السينمائي بكندا في يوم ٥/ ١٠ / ٢٠٠٤ .

و الفيلم المأخوذ عن قصة حقيقية لمدير فندق أنقذ مئات الأرواح أثناء الأبادة الجماعية التي شهدتها رواندا عام ١٩٩٤ .

و غالباً ماتكون هذه الجائزة مؤشراً على إتجاهات ترشيحات جوائز الأوسكار التي أقتنصتها من قبل أفلام فازت بهذه الجائزة منها " الجمال الأمريكي " و " الحياة حلوة " و " عربات النار".

كما فاز فيلم " أوماج " الذي يحكي قصة أقارب ضحايا انفجار وقع عام ١٩٩٨ في أيرلندا الشمالية بجائزة الأكتشاف التي يقدمها المهرجان .

ويختار مئات من الصحفيين الذين يحضرون مهرجان تورنيتو الفائز بهذه الجائزة .

و أعرب المدير المشارك للمهرجان نوح كوان عن سعادته لفوز مجموعة الأفلام ذات المضمون السياسي التي أختارها لهذا المهرجان هذا العام بالجوائز .

و كانت الجائزة التي فاز بها فيلم " فندق رواندا " ذات أهمية خاصة في ضوء تركيز المهرجان على السينما الأفريقية ، اذ عرضت عدة أفلام حول الأبادة الجماعية التي أودت بحياة ٨٠٠ ألف من التوتسي و الهوتو في رواندا .

وفي الفيلم يجسد الممثل " دون تشيادل " مدير فندق يجود بكل ما لديه من أجل ضمان الحماية لمن يحتمون بفندقه ، كما يشارك في الفيلم الممثل " نيك نولنتى " و يجسد شخصية قائد قوة محدودة من الأمم المتحدة في رواندا أصابه الأحباط .

أما أحداث فيلم " أوماج " فتدور في جو واقعي للغاية و هو يبرز تعاون عائلات ضحايا أكثر هجوم دموي شهدته ايرلندا الشمالية طوال صراعها الذي أمتد ٣٠ عاما .

و تضم قائمة الفائزين بالجوائز الأخرى للمهرجان فيلم " في عرين أبي " و هو فيلم نيوزلندي يدور حول مراسل عسكري متميز يعود لمدينة النائية ، وقد فاز بجائزة فيبريشي التي تقدمها هيئة التحكيم لأحسن مخرج مبتدىء .

أما جائزتا السينما الكندية فكانتا من نصيب الفيلم الكوميدي " انتهى كل شيء يابيت تونج " و فيلم الرعب الناطق باالفرنسية " الجلد الأبيض " .

و شهد المهرجان - الذي يعد في نفس مرتبة مهرجانات السينما العالمية مثل " كان " و" البندقية " و " برلين " - عرض ٢٣ فيلما خلال أنعقاد في الفترة من ٩ الى ١٨ سيبتمبر / ايول المنصرم .

المصدر
وكالة أنباء رويترز

احدى اللوحات للفنان الشهير " بيكاسو "

أبواب العراق تفتح للمرة الأولى...
أمام كتب بلا رقابة

خاص بأسرووت

بغداد - ماجد السامرائي

ظل الكتاب العربي، والأجنبي المستورد، وكذلك الكتاب المطبوع داخل العراق، خاضعًا كله للرقابة و"التعليمات الرقابية" وهي أصبحت، منذ عقود طويلة، حالة مرافقة لوصول الكتاب إلى قارئه، وكأن "دائرة رقابة المطبوعات" هي "بيت الطاعة" الذي إذا ما خرج الكتاب، أو المطبوع عليه، اعتبر الأمر "جريمة يحاسب عليها القانون".

واختارت دوائر الرقابة هذه خبراءها - ومعظمهم من الادباء والمثقفين - الذين تتم الاستعانة بهم لتطبيق نصوص تعليماتها على كل ما يرد إلى العراق من كتب ومطبوعات، أو يطبع في مطابعه منها.

ومشكلات الكتاب مع الرقابة معروفة، وكذلك هي مشكلات الناشرين الذين قد يمنع لهم كتاب ويحظّر تداوله بسبب "عبارة" وردت على صفحة منه، وأحياناً بسبب "موضوع" الكتاب، أو اسم مؤلفه، لتتضمن الاستمارة الرقابية مطالعة الرقيب التي تقول: "يتعارض مع تعليمات الرقابة"، وهي عبارة تكفي لمنعه، ذلك أن "تعليمات الرقابة" تعليمات صارمة، وكذلك موقفها الذي لا جدال فيه وخصوصاً من قضايا الدين، السياسة، والجنس.

ولكن... فجأة وجد الكتاب الآتي إلى العراق، من أي منشأ كان، نفسه يدخل العراق بحرية، ويعرض في الاسواق بحرية، وكذلك هي عملية الطبع - على قلة ما يطبع الآن - من دون أن تكون هناك سلطة تذكر لرقيب يمارس دوره كالسابق. فهذا "الرقيب" تم تسريحه من العمل مع قرار حلّ وزارة الاعلام التي تتبعها دائرته، ليصبح بلا عمل، فضلاً عن كونه بلا سلطة! أما "سلطات الحدود" فتستثني من إجراءاتها (الجمركية طبعاً) المواد الغذائية المستوردة والكتب أيضاً.

هذه الحال من "الحرية المطلقة" شجّعت تجار الكتب من العراقيين على استيراد كل ما كان، من قبل، ممنوعاً أو محدود الاستيراد، بحيث فاض ما تم استيراده على حاجة القارئ وقد وجد الكتاب الذي كان يحلم بقراءته، أو اقتناء نسخة منه معروضاً أمامه بكميات... قد لا تستنفدها حاجة هذا القارئ بسرعة.

وفضلاً عن أن هذا القارئ اصبح يجد الكتاب متيسراً له من كل جنس ولون، فإن "انفتاح" السوق العراقية، على رغم الظروف الأمنية السيئة، شجع الكثير من محترفي التزوير، ومسوّقي الكتب المزوّرة، على ممارسة مهنتهم بدرجات عالية، فالتزوير نفسه أصبح خاضعاً للمنافسة، كما هي الحال مع أسعار الكتب المزوّرة ...

وأصبحت السوق العراقية للكتاب تضم، وربما للمرة الأولى، الكتب التي تنتمي إلى الفكر الاصولي بجميع فرقه وطوائفه، والأخرى التي تتحدث عن "عالم الغيب" و"عذاب القبر" و"تفسير الأحلام"، إلى جانب كتب أخرى تهتم بالعقائد والمذاهب.

أما كتب الأدب الحديث، رواية وشعراً ونقداً وقضايا نظرية، فلا أحد، من تجار الكتب اليوم، يتورط باستيرادها، لأكثر من سبب، كما يقولون: فأولاً، إن الطلب عليها محدود قياساً الى الكتب الأخرى. وثانياً، ان الربح منها محدود جداً. وثالثاً: إن قراءها - وهم من الادباء والمثقفين - لا يشترونها إلا بعد مساومات على السعر، على عكس قراء الكتب الأخرى.

ويبقى السؤال هو: أي قارئ سيتكون في العراق، اليوم ومستقبلاً، إذا استمر مثل هذا الطوفان؟

والسؤال الآخر هو: هل ستجد سوق الكتاب في العراق من يعمل على إعادة التوازن إليها بتوفير "الكتاب الآخر" الذي يهتم بقضايا الفكر والفلسفة؟

مستشفى أميركي يسمح بزراعة الأعضاء عبر الإنترنت

أبو محمد الكبيسي

في خطوة تعد الأولى من نوعها في الولايات المتحدة، قرر مستشفى تغيير سياسته ووافق على إجراء عملية زراعة كلية مستخدما كلية عرضها متبرع على موقع خاص على الإنترنت. وقبل لحظات من إجراء العملية أبلغ الجراح المريض بوب هيكي أنه لا يمكن المضي قدما في إجراء الجراحة لأن هيكي حدد هوية الرجل الحي المتبرع بالكلية. واتهم هيكي المستشفى بتعذيبه ونفي أن يكون شريكا في عملية تجارية بهذا الخصوص. ويقول هيكي إنه دفع فقط تذاكر الطيران للمتبرع روبرت سميتي من تنيسي وزوجته وطفله وأيضا نفقات الفندق والنثريات الأخرى. ولكن ومع حلول مساء الثلاثاء قال المستشفى إنه سيسمح بإجراء الجراحة.

وتسلط معاناة هيكي الضوء على محنة حوالي آلاف الأميركيين الذين ينتظرون زراعة الأعضاء، وهناك ضغوط متزايدة لتجاوز الشبكة المتحدة لتقاسم الأعضاء - وهي الهيئة الرسمية- واستخدام الهيئات الخاصة مثل مواقع الإنترنت. واعتبر خبراء الأخلاقيات الطبية أن الالتفاف على القنوات المعتادة لزراعة الأعضاء يشكل مخاطر عديدة.

وفقد هيكي كليته اليسرى بعد إصابتها بالسرطان منذ أربع سنوات وبدأت كليته اليمني تتعطل بسبب المرض. ويقضي أربع ساعات يوميا على أجهزة الغسل الكلوي، وكتب على صفحته في موقع ماتشنغ دونرز أن متبرعا حيا بالكلية سيكون بالنسبة له هبة من عند الله.

المصدر

الشبكة CNN الأمريكية

أنان يخالف بوش حول أبحاث الخلية السلالية

آيام البرزنجي

صادق الأمين العام للأمم المتحدة كوفي أنان على مشروع الأبحاث العلمية الخاصة باستنساخ الجنين البشري مخالفا بذلك الرئيس الأميركي جورج بوش الذي دفع إدارته إلى منع مثل هذه الأبحاث. وقال أنان مخاطبا الصحفيين "من الواضح أن هذه المسألة تقررها الدول الأعضاء، وكرأي شخصي فإني أؤيد الاستنساخ العلاجي". وجاءت مصادقة أنان بعد أن عقدت لجنة تابعة للأمم المتحدة عدة جلسات لصياغة معاهدة دولية بشأن الاستنساخ وسط إشارات لانحسار دعم الولايات المتحدة.

وكان كل أعضاء الأمم المتحدة قد اتفقوا على حظر استنساخ البشر وذلك عام ٢٠٠١. وكان المشاركون في صياغة المعاهدة في ذلك الوقت مترقبين لاندفاع الولايات المتحدة وكوستاريكا لتوسيع المعاهدة لمنع استنساخ البشر واستنساخ الخلية السلالية لجنين الإنسان أو الأبحاث المعروفة بـ "الاستنساخ العلاجي". يشار إلى أن الخلاف حول الخلية السلالية قضية مثارة في الولايات المتحدة أثناء حملة الانتخابات الرئاسية بين الرئيس بوش الذي يعارض أي تمويل حكومي لمثل هذه الأبحاث ومنافسه الديمقراطي جون كيري الذي يؤيد المسعى المغامر لدراسات الخلية السلالية الجنينية. وتظهر استطلاعات الرأي العام الأميركية الدعم القوي لأبحاث الخلية السلالية. ويرى المدافعون عن استخدام أبحاث الجنين الإنساني المستنسخ بقيادة بلجيكا و٢١ دولة أخرى أن هذه الوسيلة ستفتح أبواب الأمل لمئات الملايين من البشر المصابين بأمراض كالسكر والسرطان وأمراض الحبل الشوكي. وكان رئيس اللجنة التابعة للأمم المتحدة السفير المغربي محمد بنونة قد صرح بأن هذه القضية تعد من القضايا العاطفية وقال إنه يتمنى تأجيل التصويت حتى عام ٢٠٠٥. واقترحت كوريا الجنوبية -المشاركة في أبحاث الخلية السلالية- أن تتأخر صياغة المعاهدة للسماح لمؤتمر الأمم المتحدة الخاص بدراسة الخلية السلالية الجنينية والمناصرين لهذه الفكرة بأن يدعموا من قبل المنظمة الدولية

المصدر

الجزيرة نت

استعراضات تشبه صراع (الديكة) في ممر (واغا) بين باكستان والهند

قائد المنطقة: لا نقيم علاقات معهم ◆ سائح صيني: ليت كل النزاعات تعالج هكذا!!

اعداد / ريبوار گولپی

كزوجين نشبت البغضاء بينهما فأدار كل واحد منهما ظهره للآخر، وكمطلقين ضربت الخصومة أطنابها بينهما فراح كل واحد يتفنن في (إغاظة) شريكه واستثارته أو كصراع الديكة التي تنفش ريشها وترفع اعرافها وتكور جسدها وتؤدي قفزات بهلوانية لتحطيم معنويات خصومها كان الحال الذي يعبر عنه الاستعراض العسكري عند بوابة الحدود الباكستانية ـ الهندية في (واغا) بالقرب من لاهور .

كانت مدرجات المسرح الذي أعد منذ سنوات امام البوابة الباكستانية مكتظةً بالجمهور الذي يولي وجهه قبالة الجانب الهندي، كمشاهدي كرة القدم، وفي الجهة المقابلة كان مسرحا هنديا يصوب عينيه نحو الجانب الباكستاني، وعلى امتداد نحو مائة متر، وقف مسن باكيستاني بلحيته البيضاء يرفع علم بلاده ويقطع الطريق بين البوابة ومسرح الاستعراض هاتفا بشعار سرعان ما يردده الجمهور بكل حماس: (باكستان للأبد!!).

على الجانب الآخر كان صبية وشبان هنود يرفعون العلم الهندي ويهتفون بحياة بلادهم، وكان المنشدون يتفننون في اثارة الحماس العاطفي والوطني لجمهورهم، وقبل غروب الشمس بلحظات بدأت مراسم انزال الأعلام.

في هذه المراسم يحاول الفريق الذي يمثل نخبة من قوات الجيش في كلا البلدين استعراض مهاراته الجسدية واغاظة الطرف الآخر بشكيمته وعزمه القوي، في الجانب الباكستاني انصت الجمهور للحظات الى تسجيل لقارئ يتلو من القرآن الكريم سورة (يسن)، بعدها وعلى إيقاع السلام الوطني تقدم ثلة من الحراس في حركات استعراضية نحو البوابة، يناظرهم ثلة أخرى من الجانب الهندي، وبعد قليل بدأت المبارزة بين الجنود في الاستعراض والانطلاق نحو البوابة وفتحها، وتنفس الجمهور الصعداء وهم يشاهدون البوابتين اللتين لا تفصل بينها سوى اشبار تنفتحان امامهم.

ثم بدأ الحارسان الهندي والباكستاني في فلّ الحبل لسارية العلم، وكان الباكستاني اسرع تشعل حماس الجمهور كهدف في مرمى الخصم، وبدأت مبارزة الرجال باستعراض مسيرة التقدم نحو البوابة بالمشي السريع، وكان الباكستاني يفتل شواربه ويهز رأسه ليجد أمامه استعراضيا هنديا يؤدي نفس الحركات بحماس منافس.

وفي لقطتين سريعتين يتصافح الجنديان الباكستاني والهندي وأعينهما لا تدور للآخر بينما يهتف الجمهور لهما، وكأن هذا الجمهور المعبأ بحماس، تستهويه ايضا أجواء الصفاء مهما كانت خاطفة.

لحظات وينتهي العرض، وينسل الجمهور عبر الطرق والحقول في اقليم البنجاب شرقي باكستان، ويبدأ تحت أعين الحراس المسلحين كل طرف يلوح للآخر بيديه، وكل فرقة تتفحص ملامح الأخرى.

وبين المسرحين كانت أسراب من الطيور السوداء التي تشبه الغراب، تحلق في الاجواء وتتنقل بكل حرية على اغصان الأشجار وفروعها من دون أن يعترضها أحد. ويصطف في جانبي المسرح عدد من السياح الذين يستهويهم الاستعراض بما يمثله من جانب ساخر للعلاقات بين الدولتين ويقول سائح صيني تحدثت معه »الشرق الاوسط«: »ليت كل النزاعات تحل بهذه الطريقة..! وليت كل الخصومات تحسم في هذا الميدان«!. مشيراً إلى أن الجنود يفرغون شحنات الغضب في استعراضاتهم بدلا من الحرب نفسها.

لكن مشاهداً باكستانيا اخذ به الحماس مأخذه قال إن ما نشاهده هو (الحرب)، مضيفاً: نحن هنا نلقنهم درسا..! متمسكون بهويتنا ووطننا ولا نرضخ!.

وهذا يعكس جانبا من اثارة المشاعر الوطنية التي نجحت كلا الدولتين في تأجيجها. ويذكر أن الرحلة الاخيرة للحافلة بين الدولتين قبل أن توقفه الهند بعد الهجوم على برلمانها كاد يواجه كارثة، فالعديد من القوميين واليمينيين الهنود تجمعوا يهتفون ضده ويطالبون بتسيير دبابات نحو لاهور عوضا عن الحافلات.

ومنذ أكثر من خمسين عاما والاستعراض يأخذ مكانه، و١٢٠ دعد أجواء الحرب الباردة بين الدولتين، ويقول قائد المنطقة الحدودية لوفد إعلامي سعودي كانت »الشرق الأوسط« بينه أن الاستعراض لا يتوقف في الصيف او في الشتاء، في أجواء السلم او الحرب، وقد بدأ منذ عرف العلم الباكستاني.

ويحضر الاستعراض نحو الف وخمسمائة مشاهد من الجانب الباكستاني وضعف العدد من الجانب الهندي.

وتسأله »الشرق الأوسط« ألا يقيم جنودك علاقات وصداقات مع الجانب الهندي؟ فيقطع السؤال مجيبا: بالطبع لا.. لا نكلمهم ولا نقيم صداقات معهم!.

وماذا بعد؟.. أكثر من خمسين عاما من الخصومة ألا تحلمون بمنطقة مفتوحة أو منطقة تجارة حرة عوضا عن الأسلاك الشائكة والسلاح؟ فيجيب أيضا: بالنسبة لنا فنحن نؤدي دورنا.. هذا السؤال عليك ان توجهه للسياسيين.

أما السياسيون في إسلام اباد فقد استقبلوا إبان وجود »الشرق الأوسط« في هذا الاستعراض وزير الخارجية الهندي ناتوار سينغ، وتحدث وزير الاعلام الباكستاني شيخ رشيد أحمد عن تفاؤل حكومته للمرحلة التي تمر بها العلاقات بين البلدين. وبالرغم من (العقدة الكشميرية) فإن الباكستانيين يتطلعون إلى توثيق علاقتهم مع الهند. وهم يشعرون أن الوقت الحالي يبشر بأجواء أكثر تفاؤلا.

وفي لاهور، المنطقة الحدودية للهند، يعبر ممر (واغا) عدد قليل من المسافرين الذين تسمح لهم سلطات البلدين باجتياز الحدود، ويقدر قائد المنطقة الحدودية في حديثه للاعلاميين السعوديين عدد المسافرين ببضع مئات يوميا، وكانت الهند قد أعادت اخيراً خدمة السفر عبر (الحافلة) مع باكستان بعد أن أوقفتها في أعقاب الهجوم على البرلمان الهندي ديسمبر ٢٠٠١. وكان البلدان قد دشنا خطا لهذا الحافلة في ١٦ مارس سنة ١٩٩٩ بمعدل ثلاث رحلات اسبوعيا، وجاءت الرحلة الأولى عندما استقل رئيس الوزراء الهندي (اتال بيهاري ناجبايي) حافلة لبدء زيارته لباكستان، ومنذ ذلك الوقت بدأت الرحلات القليلة التي لا تلبي حاجة سكان المناطق الحدودية الذين تتقطع بهم السبل منذ تقسيم البلاد وقيام دولة باكستان في العام ١٩٤٧. وبانعدام خط السفر المباشر بين البلدين يتعين على المواطنين من كلا البلدين السفر بالطائرة عبر دولة ثالثة هي في الغالب دبي للوصول للضفة الأخرى، مما يشكل اعباء يصعب قياسها على الفقراء المزارعين في المناطق الحدودية الذين لا يفصل بينهم وبين أقاربهم وأحبتهم سوى بضعة أمتار على طول الحدود. وتقسم الأسلاك الشائكة البلدين على امتداد الف ميل داخل حقول زراعية خضراء في مناطق البنجاب المعروفة بجمال طبيعتها، وتحول الجند بين الناس والاقتراب من نقطة الحدود.

المصدر
جريدة الشرق الأوسط

استطلاع

٤٪ من الأمريكيين يعرفون عن الإسلام

مدير تحرير

وحسب استطلاع نشرته صحيفة الواشنطن بوست الأربعاء، فقد

أجاب أربعة بالمائة فقط بأنهم يعرفون الكثير عن الإسلام، في حين قال ٣٥ بالمائة أنهم يعرفون شيئا ما، بينما اعتبر ٣١ بالمائة أنفسهم أنهم لا يعرفون الكثير، وأما الباقي، ونسبتهم ٣٠ بالمائة فقالوا إنهم لا يعرفون أي شيء على الإطلاق.

ووفقا للاستطلاع، الذي يأتي في غمرة الحملات الانتخابية للرئاسة الأمريكية، فقد أعرب ٤٧ بالمائة من المشاركين عن قناعتهم بأن المسلمين الأمريكيين يشاركون في الحرب ضد الإرهاب، في حين تبين أن ٢١ بالمائة لا يوافقون على ذلك.

ولكن عندما طرح الاستطلاع سؤالا حول ما إذا كان المسلمون الأمريكيون نشيطون في كل ما يلزم بالحرب ضد الإرهاب، أجاب خمسين بالمائة منهم بالنفي، في حين قال ٤٦ بالمائة انهم نشيطون، وذلك حسب ما نقلته وكالة الأنباء الإماراتية عن الواشنطن بوست.

كما قال ٦٤ بالمائة من المشاركين إن الإرهابيين يزيفون التعاليم الإسلامية وفيما يتعلق بالحضارات، فقد أجاب ٤٧ بالمائة بان المسلمين قدموا الكثير للحضارة الإنسانية، ووافق ٦٣ بالمائة على أن للمسلمين قيما عائلية.

وفي سؤال حول ما يدور بفكر المرء عندما يسمع كلمة مسلم، أجاب ٦٧ بالمائة انهم يشعرون شعورا طبيعيا، الشيء الذي اعتبره القائمون على هذا الاستطلاع إشارات مشجعة .

ويذكر أن مجلس العلاقات الأمريكية الإسلامية هو الجهة التي تبنت استطلاع الرأي، الذي اجري على مستوى القارة الأمريكية، وشارك فيه عن طريق الهاتف ألف مواطن أمريكي.

المصدر / CNN

أول سيدة إفريقية تفوز بجائزة نوبل للسلام

الترجمة من الأنجليزية / شوخان ابوبكر

للمرة الثانية على التوالي تفوز إحدى السيدات بجائزة نوبل للسلام، إذ وعقب تسليم الجائزة العام المنصرم للإيرانية نسرين آبادي أعلنت الهيئة النرويجية لنوبل اليوم الجمعة إسم الكينية وانغاري ماثاي حائزة على الجائزة للعام الجاري.

عبرت ماثاي عن فرحة غامرة بالجائزة التي جاءت مفاجئة تماماً لها، كما هو الحال مع غالبية الفائزين الذين كانوا يترقبون بفارغ الصبر إعلان إسم الفائزة الجديدة بالجائزة. في كل الأحوال كان ١٤٤ مرشحاً لنيل جائزة هذا العام بالاضافة إلى ٥٠ منظمة، مما يجعل الترشيح يدخل هذه المرة خانة الأرقام القياسية، حيث كان أوله دابولد ميوس رئيس هيئة جائزة نوبل برر قرار الهيئة التي تضم ٥ أعضاء بالقول:

"نرى أن حقوق الإنسان وحرية التعبير عن الرأي والديمقراطية تعتبر من بين العناصر المرتبطة بالسلام، ولقد قطعنا العام الجاري شوطا آخر ووسعنا هذه المصطلحات كي تشمل البيئة، لاعتقادنا أن وجود محيط مناسب لإدامة الحياة أمر ضروري في إقامة السلام العالمي".

وتعد فانغاري أول سيدة إفريقية تمنح جائزة نوبل للسلام، وكانت أنهت دراستها في كل من المانيا والولايات المتحدة، وحصلت العام ١٩٧١ على درجة الدكتوراه لتصبح بذلك السيدة الأولى في الجزء الشرقي من إفريقيا التي تحصل على مثل هذه الدرجة الرفيعة، إلا أنها وبدلاً من تكريس مسارها الأكاديمي في العلوم الطبيعية كما هي دراستها انهمكت في الأمور ذات الصلة بقضايا البيئة فأسست العام ١٩٧٧ الحركة التي تعنى بشؤون البيئة في مضايق البحار، على أمل أن يؤدي جهدها الجديد في حث فقراء الشعب الكيني على العناية بقضايا بيئتهم بهدف التوصل إلى سبل أفضل لحياتهم. واستطاعت هذه المنظمة منذ تأسيسها وحتى اليوم زراعة ٣٠ مليون شتلة، ناشرة بذلك رسالتها في ٢٠ بلداً أفريقياً آخر. وتلعب وانغاري ماثاي التي كانت تعرضت نتيجة لقناعاتها ورؤاها السياسية مراراً للاعتقال في ظل حكم الديكتاتور الكيني دانييل أرب موي دوراً رئيسياً في الحركة الكينية الديمقراطية، إذ ومنذ انتخابات العام ٢٠٠٢ تشغل ماثاي منصب نائبة وزير البيئة لشؤون تشجير المناطق القاحلة. وعبر كيل ماغنه بونديفيك رئيس وزراء النرويج عن فرحة غامرة بهذا الحدث قائلا:

"إنه لقرار موفق تماماً وإيجابي، وخاصة العنصر الجديد الذي ورد في تبرير منح الجائزة، وبالذات ضم عملية إدامة التشجير المساعد في تحسين شروط البيئة إلى جانب السلام وحقوق الإنسان والديمقراطية، فذلك من الأعمال التي أعتبرها مناسبة للغرض. ثم أن هذه الحائزة الإفريقية الأولى على جائزة نوبل للسلام كرست الكثير من الجهد من أجل حث الفقراء في بلادها على الاهتمام بشؤون بيئتهم".

المصدر / قناة DW الفضائية الألمانية